

1 (12) / 2023

ISSN 1694 – 8572

**КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИАЛЫК
СОТУНУН
ЖАРЧЫСЫ**

II - БӨЛҮК

**ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

ЧАСТЬ II

**КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК
СОТУНУН
ЖАРЧЫСЫ**

II - БӨЛҮК

**ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОГО
СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

ЧАСТЬ II

ISSN 1694 – 8572
№ 1 (12)/2023

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысы
№ 1 (12) / 2023 (мамлекеттик жана расмий тилдерде).

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун
Жарчысынын тематикасы:

2023-жылдагы Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдери жана токтомдору.

Негиздөөчү: Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Редакциялык кеңеш:

Төрагасы: **Бобукеева Меергул Рыскулбековна** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;

Мүчөлөрү: **Айдарбекова Чинара Аскарбековна** – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;
Шаршеналиев Жамил Асанбекович – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы;
Масалбеков Каныбек Толубаевич – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын жетекчиси;
Джураев Эмилбек Таирович – көз карандысыз саясат таануучу;
Маралбаева Алия Шамсудиновна – Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын доценти, ю.и.к.;
Мырзалимов Руслан Муратбекович – Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин юридикалык факультетинин конституциялык жана административдик укук кафедрасынын профессору, ю.и.д.;
Аширматова Жайнагуль Кубанычбековна – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын укуктук жана аналитикалык камсыздоо башкармалыгынын начальниги;
Толобалдиев Максат Эсенбекович – Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун аппаратынын укуктук жана аналитикалык камсыздоо башкармалыгынын улук консультанты.

Редакциянын дареги: Кыргыз Республикасы
Бишкек ш., Эркиндик проспекти, 39
почталык индекси 720040
тел.: +996 312 621 517, +996 312 662 152
факс: +996 312 622040
e-mail: mail@constsot.kg
расмий сайты: www.constsot.kg

МАЗМУНУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 30-июнундагы № 11-Р чечими

11

Олег Павлович Михайловдун кызыкчылыгын көздөгөн Александр Владимирович Типеровдун кайрылуусуна байланыштуу «Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-статьясынын 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 12-июлундагы № 12-Р чечими

25

Рыскулова Алина Руслановнанын, Омуркул уулу Уландын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 222-беренесинин 6-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 27-сентябрындагы № 13-Р чечими

37

Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун жана Ниязбек Улукбекович Кочкоровдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 77-беренесинин 3-бөлүгүнүн «Токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат, ал андан ары кылмыш ишин терриштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат» деген сүйлөм менен баяндалган ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 18-октябрындагы № 14-Р чечими

51

Матцаков Самат Аскарловичтин, Алмазбеков Тилек Алмазбековичтин, Нурматов Мирлан Анарбековичтин, Курманбеков Эрбол Курманбековичтин жана Зайнабидинов Зокиржон Турдимахаматовичтин кызыкчылыгын көздөгөн Касымов Нуршат Хайрулаевичтин кайрылууларына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 25-октябрындагы № 15-Р чечими

64

Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Конституциялык соттун 2023-жылдын 30-июнундагы чечимин кайра кароо тууралуу Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 9-ноябрындагы №16-Р чечими

81

Жакшылык Жоомартович Кадыровдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 15-ноябрындагы №17-Р чечими

83

Каныкей Азимджановна Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-статьяларынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы №158 «Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө» токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 22-ноябрындагы №18-Р чечими

98

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы Таджибаева Тахмина Саматкановнанын кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 29-ноябрындагы №19-Р чечими

112

Москаленко Александр Викторовичтин, «Канцлер» ЖЧКнын кызыкчылыгын көздөгөн Плахутин Иван Викторовичтин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн тиешелүү түрдө “иштин маңызы боюнча чыгарылган” жана “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жоболорунун конституциялуулугун текшерүү, ошондой эле «Мамыр» АКнын кызыкчылыгын көздөгөн Адылов Эрнст Сабыровичтин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 267-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 27-декабрындагы №20-Р чечими

125

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасына Максагбек Мергенбаевич Жорокуловдун жана Ниязбек Улукбекович Кочкоровдун даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 6-июлундагы № 10-П токтому

266

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 25-апрелиндеги аныктамасына Толгонай Азаматовна Тынымсеитованын даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 25-сентябрындагы №11-П токтому

271

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 7-июнундагы аныктамасына Тамара Иманкуловна Бегимкулованын даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 27-октябрындагы № 12-П токтому

275

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-П токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 6-октябрындагы №13-П токтому

279

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-П токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 9-октябрындагы № 14- П токтому

281

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 12-июлундагы аныктамасына Динара Джумакадыровна Сартбаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Майрамбек Токтомбетович Молдокуловдун даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 2-ноябрындагы № 15-П токтому

283

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасына Анатолий Владимирович Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн Аида Маратовна Курманбаеванын даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 7-декабрындагы № 16-П токтому

287

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасына Зууракан Кузобаевна Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн Анвар Кубанычбекович Курмушиевдин даттануусун кароо жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 7-декабрындагы № 17-П токтому

291

Вестник Конституционного суда Кыргызской Республики
№ 1 (12)-2023 (на государственном и официальном языках).

Тематика Вестника Конституционного суда Кыргызской Республики:
решения и постановления Конституционного суда Кыргызской Республики
за 2023 год.

- Учредитель:** Конституционный суд Кыргызской Республики
- Председатель:** **Редакционный совет:**
Бобукеева Меергул Рыскулбековна – судья
Конституционного суда Кыргызской Республики;
- Члены:** **Айдарбекова Чинара Аскарбековна** – судья
Конституционного суда Кыргызской Республики;
Шаршеналиев Жамил Асанбекович – судья
Конституционного суда Кыргызской Республики;
Масалбеков Каныбек Толубаевич
– руководитель аппарата Конституционного
суда Кыргызской Республики;
Джураев Эмилбек Таирович – независимый
политолог;
Маралбаева Алия Шамсудиновна – доцент
кафедры теории и истории государства и права
Кыргызско-Российского Славянского
университета им. Б.Н. Ельцина, к.ю.н.;
Мырзалимов Руслан Муратбекович – д.ю.н.,
профессор кафедры конституционного
и административного права юридического
факультета Кыргызского Национального
университета имени Ж. Баласагына;
Аширматова Жайнагуль Кубанычбековна
– начальник Управления правового
и аналитического обеспечения аппарата
Конституционного суда Кыргызской Республики;
Толобалдиев Максат Эсенбекович
– старший консультант Управления правового
и аналитического обеспечения аппарата
Конституционного суда Кыргызской Республики.

Адрес редакции: Кыргызская Республика
г. Бишкек, проспект Эркиндик, 39
почтовый индекс 720040
тел.: +996 312 621 517, +996 312 662 152
факс: +996 312 622040
e-mail: mail@conststot.kg
официальный сайт: www.conststot.kg

СОДЕРЖАНИЕ

РЕШЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 30 июня 2023 года № 11-Р по делу о проверке конституционности нормативного положения части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики, выраженного словами «отчество присваивается по имени отца», нормативного положения абзаца второго части 1 статьи 30, выраженного словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, бабушки по линии отца или матери», абзаца второго части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» в связи с обращением Тилек кызы Эльвиры и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющих интересы Капаловой Алтын Абдыкадыровны.

141

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 12 июля 2023 года № 12-Р по делу о проверке конституционности части 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла», в связи с обращением Типерова Александра Владимировича, представляющего интересы Михайлова Олега Павловича.

155

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 сентября 2023 года № 13-Р по делу о проверке конституционности пункта 6 статьи 222 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, в связи с обращением Рыскуловой Алины Руслановны, Омуркул уулу Улана.

166

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 октября 2023 года № 14-Р по делу о проверке конституционности нормативного положения части 3 статьи 77 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженное словами «Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд» в связи с обращением М.М. Жорокулова и Н.У. Кочкоров.

179

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 октября 2023 года № 15-Р по делу о проверке конституционности части 1 статьи 455 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращениями Матцакова Самата Аскаревича, Алмазбекова Тилека Алмазбековича, Нурматова Мирлана Анарбековича, Курманбекова Эрбола Курманбековича и Касымова Нуршата Хайрулаевича, представляющего интересы Зайнабидинова Зокиржона Турдимахаматовича.

191

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 9 ноября 2023 года № 16-Р о пересмотре Решения Конституционного суда от 30 июня 2023 года по делу о проверке конституционности нормативного положения части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики, выраженного словами «отчество присваивается по имени отца», нормативного положения абзаца второго части 1 статьи 30, выраженного словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, бабушки по линии отца или матери», абзаца второго части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» в связи с обращением Тилек кызы Эльвиры и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющих интересы Капаловой Алтын Абдыкадыровны.

207

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 ноября 2023 года № 17-Р по делу о проверке конституционности второго предложения части 3 статьи 601 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением Кадырова Жакшылыка Жоомартовича.

212

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 22 ноября 2023 года №18-Р по делу о проверке конституционности статей 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, постановления Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158, в связи с обращением Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющей интересы Тусучевой Каныкей Азимджановны.

224

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 ноября 2023 года № 19-Р по делу о проверке конституционности части 2 статьи 28 Закона Кыргызской Республики «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением судьи Первомайского районного суда города Бишкек Таджибаевой Тахмины Саматкановны.

237

Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 декабря 2023 года №20-Р по делу о проверке конституционности нормативных положений части 1 статьи 373, части 1 статьи 375 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженных, соответственно, словами «вынесенного по существу дела» и «по существу дела», в связи с обращениями Москаленко Александра Викторовича, Плахутина Ивана Викторовича в интересах ОсОО «Канцлер», а также о проверке конституционности части 2 статьи 267 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Адылова Эрнста Сабыровича в интересах АО «Мамыр».

250

ПОСТАНОВЛЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 июля 2022 года № 10-П о рассмотрении жалобы Максатбека Мергенбаевича Жорокулова и Ниязбека Улукбековича Кочкорова на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2023 года

295

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 сентября 2023 года №11-П о рассмотрении жалобы Тынымсеитовой Толгонай Азаматовны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 апреля 2023 года

300

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 27 октября 2022 года №12-П о рассмотрении жалобы Тамары Иманкуловны Бегимкуловы на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июня 2023 года

304

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 октября 2023 года №13-П о внесении изменения в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденного постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П

308

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 9 октября 2023 года № 14-П о внесении изменения в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденного постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П

309

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 2 ноября 2023 года № 15-П о рассмотрении жалобы по жалобе Молдокулова Майрамбека Токтомбетовича, представляющего интересы Сартбаевой Динары Джумакадыровны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 12 июля 2023 года

311

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 декабря 2023 года № 16-П о рассмотрении жалобы Курманбаевой Аиды Маратовны, представляющей интересы Заяцкого Анатолия Владимировича, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года

316

Постановление Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 декабря 2023 года № 17-П о рассмотрении жалобы Курмушиева Анвара Кубанычбековича, представляющего интересы Мырзапаязовой Зууракан Кузобаевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года

320

2023-жылдын
30-июну
Бишкек шаары

№ 11-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СӨТУНУН

Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун,

кайрылуучу тарап – ишеним кат боюнча А.А. Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвиранын, Айнура Мусаевна Осмоналиеванын; жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдиевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Кундуз Бошкоевна Аманжолованын, Кыргыз Республикасынын Санариптик өнүктүрүү министрлигине караштуу Калкты каттоо департаментинин ишеним кат боюнча өкүлү Тилек Нурбекович Нурбековдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого А.А. Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Э. Тилек кызы менен А.М. Осмоналиеванын өтүнүчү себеп болду. Ишти кароого талашылып жаткан ченемдердин Конституцияга ылайык келүү маселесинде табылган аныксыздык негиз болду.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2022-жылдын 18-декабрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.А. Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Э. Тилек кызынын, А.М. Осмоналиеванын «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 1, 2, 4, 5-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келишин текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Берилген кайрылуудан көрүнүп тургандай, талашып жаткан ченем атасынын атын атасынын, асырап алуучунун, өгөй атасынын, чоң атасынын же таятасынын аттары боюнча гана өзгөртүүнү карайт, муну менен арыз ээлеринин пикири боюнча энелерди аталар менен бирдей эмес абалга алып келет, атасынын аты үчүн энелердин өзүнүн атын берүү укугун чектейт, анткени ата-энелер балдарына карата бирдей укуктарга ээ жана бирдей милдеттерди тартышат.

Э. Тилек кызы, А.М. Осмоналиева жогорудагыларга тастыктоо катары А.А. Капалова Бишкек шаарынын Свердлов районунун жарандык абалдын актыларын каттоо, паспорттоштуруу жана калкты каттоо бөлүмүнө (мындан ары – бөлүм) балдарынын фамилиясын жана атасынын атын өзгөртүү жөнүндө арыз менен кайрылгандыгын белгилешет. Алсак, 2020-жылдын 30-декабрында аталган бөлүм тарабынан А.А. Капалованын үч жашы жете элек балдарына карата фамилиясын жана атасынын атын өзгөртүлгөндүгүнүн мамлекеттик каттоосу жүргүзүлгөн, тактап айтканда, балдардын атасынын аты катары энесинин аты көрсөтүлгөн.

2021-жылдын 28-январында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик каттоо кызматынын алдындагы Калкты жана жарандык абалдын актыларын каттоо департаментинин доо арызы боюнча Бишкек шаарынын Свердлов райондук соту А.А. Капалованын жашы жете элек балдарынын фамилиясын жана атасынын атын өзгөртүү жөнүндө бөлүмдүн актысынын жазуусун жокко чыгаруу тууралуу чечим чыгарган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

Ушуга байланыштуу кайрылуунун авторлору Конституциянын 23-беренесинин 1, 2, 4, 5-бөлүктөрүнүн, 24-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнүн, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнүн мааниси боюнча мамлекет тарабынан анын аймагынын чегинде жана анын юрисдикциясында турган бардык адамдардын ажырагыс жана төрөлгөндөн тартып аларга таандык болгон укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камсыз кыла тургандыгын белгилешет. Эч ким жынысы, расасы, тили, майыштуулугу, этностук таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча басмырланышы мүмкүн эмес. Кыргыз Республикасында эркектер менен аялдар бирдей укуктарга жана эркиндиктерге жана аларды ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ.

Арыз ээлери бул конституциялык ченемдер Кыргыз Республикасынын укук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналган эл аралык келишимдердин ченемдерине да үндөшөт деп эсептешет. Алсак, Адам укуктарынын жалпы декларациясы, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакт, Аялдарга карата басмырлоонун бардык түрлөрүн жоюу жөнүндө конвенция жана Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигинин Адам укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө конвенциясында кандайдыр бир белгилер боюнча басмырлоонун болбошуна укуктары каралган.

Сот отурумунда ишти кароодо кайрылуучу тараптын өкүлдөрү А. Осмоналиева жана Э. Тилек кызы өтүнүчкө кошумча киргизген, ага ылайык мурда берилген өтүнүч боюнча талаптардын көлөмүн көбөйтүүнү жана Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген ченемдик жобонун жана «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын Конституцияга ылайык келүүсүн текшерүүнү өтүнүшкөн.

Жогоруда айтылгандарды эске алып, кайрылуу субъекттери талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранышкан.

Конституциялык сот кайрылуучу тараптын өтүнүчүнө кошумчаны канааттандырууну мүмкүн деп эсептейт, анткени ал мурда билдирилген талаптар менен системалуу өз ара байланышта турат.

Жоопкер-тараптын өкүлү С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт, арыз ээсинин укуктарын кемсинтпейт жана төмөнкү негиздер боюнча гендердик басмырлоонун белгилери жок деп эсептейт.

“Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын талашылып жаткан ченеминде Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин беренелерине шилтеме белгиленген, ага байланыштуу С.К. Ысыранов «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Мыйзамдын 32-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ченемдик укуктук актылардын ортосунда коллизия болгон учурда укуктук мамилелердин субъекттери жогору юридикалык күчкө ээ болгон ченемдик укуктук актынын ченемин жетекчиликке алаарын белгилейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

Демек, Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгү менен балага атасынын атын ыйгаруу укугунун тартиби белгиленген, анда баланын аты ата-энесинин (аларды алмаштырган адамдардын) макулдашуусу боюнча ыйгарылат, ал эми атасынын аты атасынын ысымы боюнча же улуттук салттарды эске алуу менен ыйгарылат.

С.К. Ысыранов ошондой эле кайрылууда келтирилген жүйөлөр адамдын укуктары менен эркиндиктеринин маселелерине эле эмес, ошондой эле коомдун негиздерине жана калктын каада-салттарына да тиешелүү экендигин белгилейт. Мында Конституциянын 65-беренесине ылайык, Кыргыз Республикасында адам укуктарын жана эркиндиктерин кемсинтпеген элдик нарк, салттар жана үрп-адаттар мамлекет тарабынан колдоого алынат.

Калкты каттоо чөйрөсүндө өзгөчө талаптарды жана чектөөлөрдү белгилөө, анын ичинде мамлекеттин өзгөчөлүгү менен шартталган жарандын атасынын атын өзгөртүү Конституция менен кепилденген укуктарды жана эркиндиктерди бузуу же чектөө катары каралышы мүмкүн эмес.

Калкты каттоо чөйрөсүндөгү укуктук жөнгө салуунун мындай өзгөчөлүгү ата-бабалардын каада-салтын сактоо принциптерин ишке ашырууну камсыздайт, бул Конституциянын преамбуласында да чагылдырылган.

Ошол эле учурда Конституциянын 24-беренесинин 1, 3-бөлүктөрү мамлекеттин бакубаттуулугунун булагы катары үй-бүлө институтуна, кыргыз элинин каада-салттарынын жана үрп-адаттарынын сакталышына, ошондой эле эркектер менен аялдар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылууну Кыргыз Республикасы жолун жолдогондугу жөнүндө айгинелейт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев жоопкер-тараптын позициясына окшош позициясын билдирип, атасынын атынан фамилияны жана атасынын ысымын ыйгаруу кыргыз элинин салттарынын бири экендигин белгиледи. Ошону менен бирге Конституциянын 21-беренесине ылайык мамлекет адам укугун жана эркиндигин кемсинтпеген наркты, үрп-адаттарды жана салттарды сактоо менен Кыргызстан элинин маданиятынын өнүгүүсүнө камкордук көрөт.

Мындан тышкары, Кыргыз Республикасы 1994-жылы кошулган Баланын укуктары жөнүндө конвенцияга ылайык, бала төрөлгөндөн кийин дароо каттоого алынат жана төрөлгөн учурдан тартып ысымга жана жарандык алууга, ошондой эле мүмкүн болушунча өзүнүн ата-энесин билүүгө жана алардын кам көрүүсүнө укуктуу.

Буга байланыштуу, А.Т.Молдобаев баса белгилегендей, Балдар жөнүндө кодексте балдардын укуктарын жана таламдарын коргоо төмөнкү: баланын эң мыкты таламдарын камсыз кылуу максатында баланын укуктарынын жана таламдарынын биринчи кезектүүлүгүн таануу; кандай гана болбосун башка белгилери боюнча басмырлоонун жол берилбестиги;

анын тагдырына байланыштуу чечимдерди кабыл алууда баланын өз пикирин билдирүү укугун камсыз кылуу; мамлекет, коомчулук, үй-бүлө тарабынан баланын укуктарын жана таламдарын коргоонун артыкчылыктуулугу; ар бир баланын дене-бой, акыл-эс, руханий, адеп-ахлактык жана социалдык өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлине укугун камсыз кылуу; ата-энелердин өз жөндөмдүүлүктөрүнүн жана каржылык мүмкүнчүлүктөрүнүн чектеринде баланын өнүгүүсү үчүн зарыл болгон жашоо деңгээлин камсыз кылуу жоопкерчилиги принциптерине негизделет.

Ошол эле учурда А.Т. Молдобаев, эгерде жашы жеткен адам максаттуу түрдө энесинин атын алгысы келсе, анда бул анын тандоосу жана, негизинен, буга жол берилет жана мүмкүн деген бөлүгүндө кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болду. Ал ошондой эле бул маселени чечүү конституциялык контролдоо органынын ыктыяры экендигин белгиледи.

Жогорку соттун өкүлү М.Н. Сапиянова тарабынан балага атасынын, асырап алуучунун, өгөй атасынын, атасынын же энесинин линиясы боюнча чоң атасынын ысымдары боюнча атын ыйгаруу тартиби баланын эң жакшы таламдарын камсыз кылуунун конституциялык принцибине жооп береери белгиленген, анткени ал ата-энесинин үй-бүлөлүк абалына негизделген мүмкүн болуучу стигмадан баланы коргойт. Мында бул жагдай эркек (атасы) менен бирдей шартта аялдын (эненин) балага карата ата-энелик укуктарын ишке ашыруусуна жана милдеттерин аткаруусуна тоскоолдук кылбайт, ошондой эле ата-энелердин балага карата ата-энелик укуктары жана милдеттери боюнча түрдүү шартты койбойт.

М.Н. Сапиянова ошондой эле, мыйзамдар менен энесинин атын ыйгарууга тыюу салынбагандыгын жана бул өтүнүчтү жашы жеткен жаран берген болсо, балким Жогорку соттун позициясы башкача болмок деп белгиледи. Ошол эле маалда ал эгер мыйзам чыгаруучу муну мүмкүн деп эсептесе, анда балким, коом бара-бара энесинин атын алууну кабылдоого даяр болуп калышы мүмкүн экенин белгиледи.

Юстиция министрлигинин өкүлү К.Аманжолова менен Санариптик өнүктүрүү министрлигине караштуу Калкты каттоо департаментинин өкүлү Т.Нурбековдун позициялары мазмуну боюнча жоопкер тараптын позицияларына окшош болду.

Ошону менен бирге, Юстиция министрлигинин өкүлү укуктук жөнгө салуунун жоктугу талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууга негиз болбошу керек деп болжолдойт. Зарыл болгон учурда жарандык абалдын актыларын каттоо чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган бул чөйрөдө жүргүзүлгөн талдоолорду эске алуу менен арыз берүүчү тарабынан билдирилген маселени жөнгө салуучу тиешелүү ченемдик укуктук актынын долбоорун иштеп чыга алат.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Конституциялык соттун бул иш боюнча кароо предмети болуп Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн төмөнкүдөй мазмундагы «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен белгиленген ченемдик жобосу саналат:

«Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодекси»

63-статья. Баланын өз ысымын, атасынын атын жана фамилиясын алып жүрүүгө болгон укугу

2. Балага ысым ата-эненин (аларды алмаштырган адамдардын) макулдугу менен берилет, атасынын ысымы атасынын аты болот, же улуттук каада-салтты эске алып ыйгарылат.»;

«Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен билдирилген “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосу жана төмөнкүдөй мазмундагы 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацы:

30-берене. Атын өзгөртүү

1.

2. Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат.

3.

Мында баланын атасынын аты ушул берененин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын талаптарына ылайык жазылат же болбосо көрсөтүлбөйт.».

Үйбүлө кодекси мыйзамда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынып, “Эркин Тоо” гезитинин 2003-жылдын 5-сентябрындагы № 68-69 санында жарыяланып, Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

“Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Мыйзам мыйзамда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынып, “Эркин Тоо” гезитинин 2020-жылдын 7-августундагы № 62 санында жарыяланып, Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык адам укуктары жана эркиндиктери ажыратылгыс жана алар ар бир адамга төрөлгөндөн баштап таандык. Алар абсолюттук, ажыратылгыс жана кимдир бирөөнүн кол салуусунан мыйзам жана сот аркылуу корголгон деп таанылат (23-берененин 1-бөлүгү).

Мына ошондуктан Конституция адамдын негизги укуктарынын пайда болушун анын туулган учуру менен байланыштырат, бул алардын келип чыгышынын табигый табиятын фундаменталдык баалуулуктар катары чагылдырат, аларга, албетте, адамдын өмүрү, аброю, эркиндиги жана жеке кол тийбестиги, басмырлоого тыюу жана мыйзам алдында бардыгынын бирдейлиги кирет.

Бул конституциялык жоболорду ишке ашыруу үчүн жарандык мыйзамдар бардык жарандар үчүн мүлктүк жана мүлктүк эмес мүнөздөгү укуктарга ээ болуу жөндөмдүүлүгүн (укуктук жөндөмдүүлүгүн) бирдей тааныйт. Жеке мүлктүк эместердин катарына адамдын өзүнүн атын колдонуу укугу кирет.

Адамдын аты, бир жагынан, инсандын туулган учурдан тартып индивидуалдаштыруунун каражаты, экинчи жагынан анын укук субъектүүлүгүнүн элементи жана үчүнчүдөн, субъективдүү жарандык укук болуп саналат. Ал эми атын индивидуалдаштыруу функциясына келсек, ал эч кандай кошумча мүнөздөмөлөргө муктаж эмес. Ысымды инсандын укук субъектүүлүгүнүн элементи катары кароо субъективдүү жарандык укуктарды жана милдеттерди ишке ашыруу, субъекттин жеке мүлктүк эмес укуктарын, башка материалдык эмес бакубаттыгын жана мыйзам менен корголуучу таламдарын таануу, коргоо жана сактоо мүмкүнчүлүгү менен байланышкан деңгээлде жол берилет.

Ошол эле учурда атка болгон укук үй-бүлөлүк укуктук мүнөзгө ээ эмес. Атты ыйгаруу укугун атка болгон укук менен чаташтырбоо керек, анткени акыркысы өзүнүн мазмуну боюнча алда канча кеңири. Ата-эне гана эмес, башка адамдар жана мекемелер да ат коюуга укуктуу. Тактап айтканда, табылган баланын (ата-энеси белгисиз) аты туулгандыгы тууралуу күбөлүккө ички иштер органдарынын, камкорчулук жана көзөмөлчүлүк органынын же медициналык уюмдун, тарбия берүү уюмунун же бала жайгаштырылган социалдык коргоо уюмунун кызмат адамынын көрсөтмөсү боюнча жазылат.

Атка болгон укук эки аспекти менен аныкталат: бардык балдардын атка болгон укугу жана тийиштүү түрдө каттоодон өтүү укугу жана инсандыгын, анын ичинде жарандыгын, атын жана тиешелүү үй-бүлөлүк мамилелерин сактап калуу укугу.

Баланын төрөлүшүн мамлекеттик каттоодо Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында ысым ыйгаруунун төмөнкүдөй мүмкүн болгон варианттары каралат:

1. кыргыздын улуттук салты боюнча баланын фамилиясы эркек жынысындагы балдар үчүн «уулу» жана аял жынысындагы балдар үчүн «кызы» деп кошуу менен, же аларды кошпостон баланын атасынын аты боюнча жазылат. Бул учурларда балага баланын атасынын аты берилбейт. «Тегин» деген сөздү кошуу менен чоң атасынын аты боюнча, мында эркек жынысындагы балдар үчүн «уулу» жана аял жынысындагы балдар үчүн «кызы» деген сөздү кошуу менен ата-энелеринин каалоосу боюнча баланын атасынын аты кошуп жазылат. Түздөн-түз туугандык

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

байланышын тастыктоочу документтери болгондо, же ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын архивинде алар болсо, ата-энелеринин каалоосу боюнча балага жети атасына чейинки ата-бабаларынын аты боюнча фамилия берилиши мүмкүн.

2) башка улуттагы адамдардын аттары менен фамилиялары алардын каалоосу боюнча алардын каада-салттарына ылайык көрсөтүлүшү мүмкүн;

3) баланын аты өзүнүн атын, фамилиясын жана атасынын атын көрсөтүү менен сакталып калган советтик система боюнча да берилиши мүмкүн.

Мында ата-энесинин фамилиялары ар башка болгондо баланын фамилиясы ата-энесинин макулдашуусу боюнча атасынын фамилиясы же энесинин фамилиясы боюнча жазылат. Баланын аты ата-энесинин макулдашуусу боюнча, ал эми атасынын аты атасынын аты менен жазылат. Эгерде энеси баланын атасы менен никеде турбаса жана баланын атасы экендиги аныкталбаса, баланын аты - энесинин көрсөтүүсү боюнча, атасынын аты - энеси баланын атасы катары көрсөткөн адамдын аты боюнча (же болбосо көрсөтүлбөйт), баланын фамилиясы - энесинин фамилиясы боюнча, же болбосо энесинин атасынын аты боюнча жазылат («Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Мыйзамдын 17-беренеси).

Адамдын аты, анын ичинде жеке аты, фамилиясы жана атасынын аты инсандын маанилүү жана ажырагыс компоненти болуп саналат жана фундаменталдык негизди алып жүрөт, улуттук жана индивидуалдык өзгөчөлүктү гана эмес, үй-бүлө менен байланышты да чагылдырат.

Демек, ысымдын өзүн-өзү сезе билүүдө жана иденттештирүүдө, ошондой эле мамлекет жана үй-бүлө сыяктуу коомдук институттарды колдоодо өз ара байланыштуу ролун эске алганда, адамдын аты адам үчүн да, мамлекет үчүн да маанилүү элемент болуп калат жана бул аспектиден алганда жеке идентификациялоо механизми индивидди социалдаштыруу процесси менен ажырагыс байланышта.

3. Негизги Мыйзам өзүнүн преамбуласында баштапкы принциптерди аныктайт, ага бардык кийинки конституциялык жоболор негизделип, ата-бабалардын салтына берилгендикти сактоонун маанилүүлүгүн баса белгилейт.

Алсак, Конституциянын 65-беренесине ылайык, Кыргыз Республикасында адам укуктарын жана эркиндиктерин кемсинтпеген элдик нарк, салттар жана үрп-адаттар мамлекет тарабынан колдоого алынат.

Каада-салттар жана үрп-адаттар адеп-ахлактык, дүйнө таанымдык жана коомдо кеңири таралган башка көз караштар боюнча кыйла алгылыктуу болгон баалуулук мамилелеринин бекемделишин өбөлгөлөйт.

Салт – бул демейки коомдук мамилелерди бекемдөө аркылуу кандай болбосун социумдун өнүгүү фактору болуп саналат, муну менен коомдун бүтүндүгүн чагылдырат. Бул муундан-муунга өтүп келе жаткан руханий, адеп-ахлактык жана укуктук баалуулуктарды топтогон позитивдүү маданий-укуктук көрүнүш болуп саналат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

Ата теги, тукум куучулук жана үй-бүлөдөгү мүчөлүктү эркек линиясы аркылуу байкоого болот деген патрилиниялык концепцияны дүйнөнүн көптөгөн маданияттарына мүнөздүү болгон салттуу социалдык көрүнүшкө таандык кылса болот. Бул концепция тукумдун эркек тукумундагы туугандык линиясына катыштыгын көрсөтүү максатын көздөйт жана баарыдан мурда улуттук иденттүүлүктү аныктоого багытталган.

Ошентип, кыргыздын улуттук каада-салты жана Кыргызстан элин түзгөн башка улуттардын каада-салттары боюнча ат коюу гана эмес, атасынын атын патрилиния боюнча, б.а., атасынын атынан, асырап алуучу өгөй атасынын, ата же эне жагынан чоң атасынын атын берүүнүн сакталган советтик системасы коомдук өнүгүүнүн бул этабында атка ээ болуунун табигый (салттуу) формасы катары бекиген.

4. Үй-бүлө, аталык, энелик жана балалык мамлекеттин коргоосунда турат (Конституциянын 20-беренеси), бул муундардын тынымсыз алмашуусун кепилдейт, алар генофондду жана улуттук иденттүүлүктү сактоонун шарты болуп саналат.

Балдарга кам көрүү, аларды тарбиялоо атанын да, эненин да бирдей укугу жана милдети (Конституциянын 26-беренесинин 2-бөлүгү).

Кыргыз Республикасынын аймагында үй-бүлө мамилелерин жөнгө салуучу негизги кодификацияланган ченемдик укуктук акт болуп Үйбүлө кодекси саналат, анда баланын эң жакшы таламдарын камсыз кылуунун, балдарды үй-бүлөдө тарбиялоонун артыкчылыктүүлугун, алардын жыргалчылыгына жана өнүгүшүнө кам көрүүнүн, жашы жете электердин жана эмгекке жарамсыз үй-бүлө мүчөлөрүнүн укуктарын жана кызыкчылыктарын талаптагыдай коргоону камсыз кылуунун негизги принциптери бекемделген.

Баланы өнүктүрүүдө, анын руханий керектөөлөрүн канааттандырууда үй-бүлөнүн өзгөчө ролу жана аны менен шартталган үй-бүлө институтунун конституциялык баалуулугу мамлекет тарабынан үй-бүлөлүк мамилелерди урматтоону жана коргоону талап кылат. Бала жашы жеткенге чейин социалдык жактан аялуу жана толук аракетке жөндөмдүүлүгү жок экендигин эске алуу менен, ал ата-энесинин (аларды алмаштырган адамдардын), коомдун жана мамлекеттин колдоосуна муктаж. Бул аспектиден мамлекет баланын укуктарын коргоонун конституциялык кепилдиги катары чыгат.

Баланын инсан катары калыптанышы, анын психикалык, руханий жана адеп-ахлактык жактан калыптанышы бүткүл коомдун арымдуу өнүгүшү үчүн чоң мааниге ээ. Ушуга байланыштуу ата-энелерге мыйзамдык деңгээлде укуктардын жана милдеттердин зарыл көлөмү берилет, алар жеке мүнөздө жана татаал мазмунга ээ. Мында Үйбүлө кодекси ата-энелик укуктардын жол берилген чектерин так көрсөтөт, алар балдардын кызыкчылыктарына карама-каршы жүргүзүлбөшү керек (70-берененин 1-бөлүгү). Башкача айтканда ата-эненин укуктары жана милдеттери мүмкүнчүлүктөрдүн көлөмүн гана эмес, ошондой эле талаптагыдай жүрүм-турумдун ченемдерин да көрсөтөт. Ушуга байланыштуу балдардын таламдарына зыян келтирүү менен өз укуктарын жүзөгө ашырган ата-энелер үчүн мыйзамда белгиленген тартипте тиешелүү жоопкерчилик каралган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

Конституцияда бекитилген (27-берененин 2-бөлүгү) ар тараптуу мүнөздөгү баланын эң жакшы таламдарын камсыз кылуу принциби Баланын укуктары жөнүндө конвенциянын жоболору менен өз ара байланышта турат, алар ата-энелик бийликти өз алдынча чектөөнү болжолдойт жана ата-энелер баланын акылга сыярлык чечимдерди кабыл алуу тажрыйбасынын жана жөндөмүнүн жетишсиздигине байланыштуу баланын атынан чечим кабыл алышы керек экендигин таанууга негизделет.

Ата-энелик укуктарды ишке ашыруунун негизги принцибинен тышкары, Үйбүлө кодекси ата-энелер өз укуктарын жүзөгө ашырууда балдардын дене боюнун жана психикалык саламаттыгына, алардын адеп-ахлактык өнүгүүсүнө зыян келтирүүгө укугу жок экендиги жөнүндө конкреттүү көрсөтмөлөрдү камтыйт.

Ата-эненин укуктары ага тиешелүү милдеттер менен ажырагыс байланышкан, ансыз алар өз миссиясын аткара алышпайт. Мындай байланыштын болушу ата-эне менен баланын ортосундагы өз ара мамилелерге тиешелүү бардык укуктук ченемдердин өзөгүн түзөт.

Ошентип, баланын эң жакшы кызыкчылыктарын камсыз кылуу принциби баланын бардык укуктарын толук масштабдуу ишке ашырууга жана анын ар тараптуу өнүгүшүнө багытталган, бул баланын дене бой, психологиялык, адеп-ахлактык жана руханий жактан бүтүндүгүн, анын кол тийбестигин камсыз кылууга жана анын адамдык кадыр-баркын көтөрүүгө бардык кызыкдар тараптардын жоопкерчиликти катышуусун болжолдойт.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен Конституциянын үй-бүлөнү, аталыкты, энеликти жана балалыкты коргогон беренелеринин маанисинде талашылып жаткан ченемдерди баалоодо бул конституциялык баалуулуктардын тең салмактуулугун издөөнүн негизинде баланын эң жакшы таламдарын камсыз кылуу фундаменталдык принциби жатат, бул балага карата ата-эненин кандай болбосун укуктары абсолюттук боло албайт дегенди билдирет.

5. Коомдун бардык мүчөлөрү бирдей шарттарга коюлушу керек болгон теңдештиктин конституциялык принциби ар дайым адилеттүү коомдук түзүлүштүн эң маанилүү идеалдарынын бири болуп келген жана болуп кала берет, ал эми эркектер менен аялдардын чыныгы тең укуктуулугу мыйзамдын үстөмдүгүнө негизделген демократиялык коомдун кыйла маанилүү элементи болуп саналат.

Эркектер менен аялдардын тең укуктуулугу – субъекттердин коом жана мамлекет үчүн бирдей мааниге ээ болуу даражасын, жарандар үчүн бирдей укуктардын, эркиндиктердин жана милдеттердин болушун, ошондой эле жынысына карабастан аларды ишке ашыруу мүмкүнчүлүктөрүн чагылдырган, калыптанып калган коомдук мамилелерди мүнөздөгөн социалдык-укуктук көрүнүш.

Конституциялык контролдоо органы өзүнүн Чечимдеринде Конституциянын ченемдерине жана духуна таянып, мыйзам чыгаруучу өзүнүн ченем жаратуучу ишинде теңчилик жана басмырлоого жол бербөө принциптерин коомдогу социалдык адилеттүүлүк идеясынын билдирүүчүсү жана

турмушка ишке ашыруучу катары так сактоого милдеттүү экендигин бир нече жолу белгилеген. Бул ачык-айкын зарыл учурларды кошпогондо, бардык адамдар бирдей укуктук статуска ээ болушу керек, башкача айтканда, бирдей көлөмдөгү жана мазмундагы укуктарга, эркиндиктерге жана милдеттерге, ошондой эле аларды ишке ашыруунун жана коргоонун бирдей мүмкүнчүлүктөрүнө ээ болушу керек дегенди билдирет.

Үй-бүлөлүк укуктук мамилелерде гендердик теңчилик принциби эркектер менен аялдардын никеге турууга жана никеде болууга мыйзамдуу түрдө бекитилген бирдей укуктары менен гана билдирилбейт. Үй-бүлөдөгү теңчилик аялдардын да, эркектердин да кызыкчылыктарын, муктаждыктарын жана артыкчылыктарын эске алуу менен бирге үй-бүлөлүк мамилелерде маданий жана инсандык ар түрдүүлүктү таанууну билдирет. Бул принцип, албетте, балдарга карата ата менен эненин укуктарынын теңдигин, балдардын жашоосуна бирдей таасир тийгизүү, алардын жетилүүсүн камсыз кылуу, ошондой эле социумга интеграциялоо үчүн зарыл болгон турмуштук тажрыйбанын топтомун алуусуна өбөлгө түзүү мүмкүнчүлүгүн болжолдойт.

Албетте, ата-энелик укуктар жана милдеттер ата-энелердин экөөнө тең бирдей таандык, бирок алар баланын эң жакшы таламдарын камсыз кылуу принцибине каршы келбеген өлчөмдө гана жүзөгө ашырылышы мүмкүн.

Ушуга байланыштуу үй-бүлөлүк укуктук мамилелер сыяктуу сезимтал чөйрөдө юридикалык теңчиликтин конституциялык принцибин ишке киргизүү калыптанган үй-бүлөлүк жашоо ыңгайына орду толгус зыян келтириши мүмкүн болгон бардык тобокелдиктерди эске алуу менен кылдат ишке ашырылууга тийиш.

Баланын атын каттоодо патрилиниялык концепцияны карманган патриархалдык коомдун шартында балага атасынын атын да, энесинин атын да ыйгарууда ата-энелерге бирдей укук берүү баланын стигматизацияланышына алып келип, анын коомдо андан ары социалдаштырууга терс таасирин тийгизиши мүмкүн. Ушуга байланыштуу, ата-энелерге мындай укукту берүү мүмкүндүгү баланын өнүгүшүнө жана анын инсан катары калыптанышына узак психологиялык жана кыйратуучу таасирин тийгизиши мүмкүн.

Мындай учурларда баланын эң жакшы таламдарын камсыз кылуу принциби баланын кызыкчылыктарынын мүмкүн болуучу бузууларды болтурбоонун превентивдүү механизми катары иштеши керек.

Ошентип, калыптанып калган салттарга жана баалуулуктарга, ата-энелердин ар бирине бирдей укуктарды жана мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуунун конституциялык зарылчылыгынан баланын эң жакшы таламдарын камсыз кылуу принцибинин талашсыз артыкчылыгына негизделген талашылып жаткан ченемдердин колдонулушу тең укуктуулук жана жынысы боюнча басмырлоого тыюу салуу конституциялык принциптерин бузуу катары каралбашы керек.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

6. Адам укуктары менен эркиндиктеринин башка конституциялык баалуулуктардан артыкчылыгы демократиялык, укуктук мамлекеттин принциптеринин бири болуп саналат.

Мурда белгиленгендей, конституциялык кепилдиктерге ылайык, укуктар жана эркиндиктер ажыратылгыс болуп саналат жана ар бир адамга төрөлгөндөн баштап (укук жөндөмдүүлүгү) таандык. Бирок жарандын бул укуктарды толук көлөмдө жүзөгө ашыруу жөндөмдүүлүгү (жарандык аракетке жөндөмдүүлүк) жашы жеткенде, башкача айтканда он сегиз жашка толгондо пайда болот (Кыргыз Республикасынын Граждандык кодексинин 56-статьясынын 1-бөлүгү).

Жеке адамдын аракетке жөндөмдүүлүгү градациялык даражаларга ээ: толук жөндөмдүү жаран, аракетке жөндөмсүз жаран, аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген жаран. Акыркы категорияга он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки жашы жете электер, он төрт жашка чейинки жашы жетпегендер, соттун чечими менен аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген деп табылган жашы жеткен жарандар кирет.

Толук аракетке жөндөмдүүлүк – инсандын мүлктүк жана жеке мүлктүк эмес мамилелер чөйрөсүндөгү эркиндигинин укуктук көрүнүшү катары, жарандын укуктун субъектиси катары юридикалык абалын билдирет жана анын укуктарга өз алдынча жана толук ээ болууга, аларды тескөөгө укуктук жөндөмдүүлүгүн аныктайт, өзүнө жарандык милдеттерди түзүп, аларды аткарат жана жоопкерчилик субъектиси боло алат.

Жаранга бекитилип берилген бардык укуктар иш жүзүндө ашырылып, аракетке жөндөмдүүлүк укуктук мамилелердин чыныгы субъектиси болууга мүмкүндүк берет жана анын укуктук статусунун келип чыгышынын зарыл шарты катары чыгат.

Жарандын толук аракетке жөндөмдүүлүгүнүн негизги критерийи болуп, адамдын өз алдынча психологиялык процесске жөндөмдүүлүгү катары аныкталган, ага өз каалоосу боюнча жана өз кызыкчылыгында юридикалык аракеттерди эркин аткарууга мүмкүндүк берүүчү анын эрк жөндөмүнүн пайда болушу саналат.

Ошентип, толук аракетке жөндөмдүүлүккө ээ болуу менен жарандын эрк билдирүүсү инсандын эркиндигинин жана өз алдынчалыгынын, өз алдынча чечимдерди кабыл алуу жана аларды юридикалык системанын чегинде өз каалоосуна жана баалуулуктарына ылайык, тышкы таасирлерге жана коомдук күтүүлөргө карабастан ишке ашыруу жөндөмдүүлүгүнүн көрүнүшү катары каралышы мүмкүн.

Эрк эркиндиги башка адамдарга зыян келтирбесе жана мыйзамдарды бузбаса, өзүнүн акылга сыярлык ишенимдерине жана каалоолоруна ылайык аракеттенүүнү түзөт. Адамдын акыл-эстүүлүгүнө жана өзүнүн иш-аракети үчүн жоопкерчилигине түздөн-түз байланыштуу болгон бул эркиндик ага жеке өзү үчүн талашсыз баалуулукка ээ болгон кызыкчылыктарына жетүү үчүн тоскоолдуксуз ички өз алдынча чечим чыгаруу мүмкүнчүлүгүн берет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

Ошентип, адамдын жалпы жана универсалдуу мүнөзгө ээ болгон эрки ар кандай адамга мүнөздүү, инсандын ажырагыс, табигый касиети болуп саналат жана анын субъективдүү юридикалык укугу катары мүнөздөлөт.

Укуктук концепция катары жарандын атын өзгөртүү укугу Кыргыз ССРинин Нике жана үй-бүлө жөнүндөгү кодексинде 1969-жылы эле бекитилген. Бул укуктун регламентациясы ага он алты жашка чыкканда эле өз кызыкчылыгында ниетин ишке ашырууга мүмкүндүк берген.

Фамилияны, атын, атасынын атын өзгөртүүнүн негизги себептери болуп, ар-намысына жана кадыр-баркына доо кетирген фамилиясынын, атын, атасынын атын айтуунун кыйынчылыгы, арыз ээсин тарбиялаган өгөй атанын (өгөй эненин) фамилиясын алып жүрүүнү каалоо, эгерде асырап алууну жол-жоболоштурууга мүмкүн болбогондо, өгөй атанын атын алып жүрүүнү каалоосу, эгерде атасы (энеси) арыз ээсин тарбиялоого катышпаса, атасынын (энесинин) фамилиясын алып жүрүүнү каалоосу, эгерде ата-энеси аны тарбиялоого катышпаса чоң атасы же чоң энесинин же арыз ээсин тарбиялаган башка адамдын фамилиясын алып жүрүүнү каалоосу. Ошол эле учурда салттуу баалуулуктарды эске алуу менен атасынын атын өзгөртүүгө эркектин атын колдонуу менен гана уруксат берилген. Бул укуктук жөнгө салуу модели бүгүнкү күнгө чейин сакталып келет.

Ошол эле учурда, өзгөчө мамилени жана калыптанган коомдук мамилелерге төп келбеген мыйзамдык чараларды кабыл алууну талап кылган, бирок юридикалык чечүүгө муктаж өзгөчө турмуштук кырдаалдарды чечүүчү өзгөчө учурларды жокко чыгарууга болбойт.

Кеп турмуштук трагедияларды башынан өткөргөн жана психологиялык же дене боюнун травмасын алган, же сот актысы менен тастыкталган алардын жашоосундагы атасынын ролуна байланыштуу башка терс турмуштук тажрыйбасы бар, ушул себептен улам атасынын атынын болушу моралдык жактан азап тартууга алып келип, өзүнүн толук ысмынын элементи катары эркектин атын кабыл албаса, толук аракетке жөндөмдүүлүгүнө жеткенде жалпы кабыл алынган стандарттарды кармангандар менен башка көз карашты кармангандардын ортосундагы теңсиздикке жол бербөө, ошондой эле ысымын колдонууда жыныс белгиси боюнча басмырлоочу элементтердин киргизбөө үчүн атасынын аты менен энесинин атынын ортосунда тандоо укугуна ээ болууга тийиш.

Мындай укук орун алган аныктыкка объективдүү баа берүүгө жана ага адекваттуу чара көрүүгө, өзү жасаган аракеттери жана өзүнүн чечимдери үчүн жооп берүүгө толук жөндөм пайда болгон жашы жеткен адамда гана пайда болоорун өзгөчө белгилей кетүү керек.

Мындай укуктук жөнгө салуунун киргизилиши калктын өзгөчө жана анча көп бөлүгүнө гана таасир этиши мүмкүн экендигине карабастан, мыйзамдар бул категориядагы жарандарга өздөрүнүн көз караштарына жана ынанымдарына ылайык мындай мүмкүнчүлүктү берген укуктук жоболорду камтууга тийиш, бул Конституция менен кепилденген инсандын эркиндигинин деңгээлинин көрсөткүчү болуп саналат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 11-Р

Жыйынтыктап айтканда, Конституциялык сот кыргыздын улуттук каада-салттары боюнча ат коюунун тартиби («уулу, кызы, тегин» көрсөтүү менен) сот тарабынан каралбаганын жана өзгөрүүсүз кала тургандыгын белгилейт.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

Ч Е Ч Т И:

1. «Атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосу, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзанын ченемдик жобосу, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзаны Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 1, 2, 4, 5-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети теңдештик жана жыныс белгиси боюнча басмырлоого тыюу салуу принциптерин бузууга шарттарды түзүүчү матроним (апасынын аты) институтунун жана аракетке жөндөмдүү жарандын атасынын аты менен апасынын атынын ортосунда тандоо укугунун жоктугу менен билдирилген талашылып жаткан ченемдерди текшерүүнүн алкагында табылган укуктук боштукту толтурууга багытталган тийиштүү өзгөртүүлөрдү колдонуудагы укуктук жөнгө салууга киргизсин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларына, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтына жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
12-июлу
Бишкек шаары

№12-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Олег Павлович Михайловдун кызыкчылыгын көздөгөн Александр Владимирович Типеровдун кайрылуусуна байланыштуу “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-статьясынын 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун,

кайрылуучу тарап – Олег Павлович Михайловдун, анын кызыкчылыгын ишеним кат боюнча көздөгөн Гулзина Мэлсовна Акматованын;

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдиевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Шеримкул Замирбекович Мамыткановдун, Кыргыз Республикасынын Коргоо министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Эркин Уркунбекович Джуматаевдин, Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Максатбек Кенешевич Кенешевдин, Айсуну Тынарбековна Кадыралиеванын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, О.П. Михайловдун кызыкчылыгын көздөгөн А.В. Типеровдун кайрылуусуна байланыштуу “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-статьясынын 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого О.П. Михайловдун кызыкчылыгын көздөгөн А.В. Типеровдун өтүнүчү себеп болду. Ишти кароого “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-статьясынын 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүү маселесинде табылган аныксыздык негиз болду.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы Ч.А. Айдарбекованын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

ТА П Т Ы:

2023-жылдын 25-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна О.П. Михайловдун кызыкчылыгын көздөгөн А.В. Типеровдон “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-статьясынын 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 11-беренесинин 4-бөлүгүнө, 23-беренесинин 1-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз ээси өзүнүн кайрылуусунда Кыргызстан партиясынын Талас шаардык комитетинин биринчи катчысы болуп иштеп жүргөндө О.П. Михайлов Советтер Союзунун Коммунисттик партиясынын Борбордук Комитетинин Катчылыгынын (мындан ары – КПСС БК) 1983-жылдын 4-майындагы № 106/гс “КПСС БКнын партиялык кеңешчилерин Афганистандын башкаруучу Элдик-демократиялык партиясына көмөк көрсөтүү жана тейлөө үчүн жиберүү жөнүндө” токтомунун негизинде Афганистан Демократиялык Республикасына (мындан ары – АДР) жиберилгендигин көрсөтөт, ал жакта 1983-жылдын 16-майынан 1984-жылдын 31-декабрына чейин активдүү согуштук аракеттери жүргөн Парван провинциясында Афганистан Элдик-демократиялык партиясынын биринчи катчысынын партиялык кеңешчиси болуп иштеген.

Кайрылуудан белгилүү болгондой, О.П. Михайлов АДР аймагындагы согуш аракеттеринин катышуучусу катары, КПСС БКнын жана СССР Министрлер Советинин 1983-жылдын 17-январындагы № 59 “Афганистан Демократиялык Республикасынын аймагында советтик аскерлердин чектелген контингентинин курамында болгон аскер кызматчыларына, жумушчуларга жана кызматчыларга жана алардын үй-бүлөсүнө жеңилдиктер жөнүндө” токтомуна ылайык тийиштүү жеңилдиктерди алып жүргөн. Советтер Союзу кулагандан кийин мындай адамдардын укуктук абалы эл аралык келишим – Кыргыз Республикасы 1995-жылдын 28-декабрынан бери катышуучусу болуп саналган 1994-жылдын 15-апрелиндеги Улуу Ата мекендик согуштун катышуучулары жана майыптары, башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттердин катышуучулары, курман болгон аскер кызматчыларынын үй-бүлөлөрү үчүн жеңилдиктерди жана кепилдиктерди өз ара таануу жөнүндө макулдашуу (мындан ары – Макулдашуу) менен бекемделген болчу.

Макулдашуунун жоболорун ишке ашыруу максатында Кыргыз Республикасы Улуу Ата мекендик согуштун катышуучулары жана майыптары, башка мамлекеттердин аймагындагы согуш аракеттеринин катышуучулары, анын ичинде Афганистандын аймагындагы согуштук аракеттерге катышкан аскердик адистер жана кеңешчилер үчүн да жеңилдиктерди караган 1996-жылдын 8-майындагы “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Мыйзамды (мындан ары – Мыйзам) кабыл алган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№12-Р

Мыйзам кабыл алынган учурда аскердик адистер жана кеңешчилер Мыйзам менен каралган Улуу Ата мекендик согуштун катышуучуларынын бардык жеңилдиктеринен пайдаланышкан, буга Улуу Ата мекендик согуштун Жеңиш күнүн майрамдоого карата 4 минималдуу айлык акы өлчөмүндө жыл сайын төлөнүүчү жөлөк пулду төлөөнү караштырган 19-статьянын 1-пункту кирбейт (17-статьянын 1-бөлүгү). Бирок, арыз ээсинин пикири боюнча 2007-жылы Мыйзамга өзгөртүүлөр киргизилип (2009-жылдын 31-декабрында), “кеңешчилер” деген сөз “аскердик кеңешчилер” деген сөзгө алмаштырылган, бул партиялык кеңешчилер алган жөлөк пулдардын көлөмүнө олуттуу таасирин тийгизген. Мыйзамга мындай өзгөртүүлөрдү киргизүүнүн натыйжасында Конституциянын 23-беренесинин 1-бөлүгүндө каралган О.П. Михайловдун укуктары жана кызыкчылыктары бузулган.

Кайрылуу субъектиси мамлекет Конституцияга ылайык түзүлгөн эл аралык келишимдерди сактоого жана анын аймагында жана анын юрисдикциясында турган бардык адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камсыз кылууга тийиш экендигин да баса белгилейт (24-берененин 1-бөлүгү). Макулдашууда аныкталган социалдык жеңилдиктер боюнча кепилдиктер башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттерге катышкан аскердик адистерге жана кеңешчилерге да жайылтылат, демек Кыргыз Республикасында мыйзамдык деңгээлде да камсыздалууга тийиш, анткени мамлекет башка мамлекеттер менен ынтымак жана адилеттүүлүк, өз ара пайдалуу кызматташуу, ааламдык жана аймактык көйгөйлөрдү тынчтык жол менен чечүү принциптеринде жанаша жашоого умтулат (Конституциянын 11-беренесинин 4-бөлүгү). Башкача айтканда, мамлекет мыйзамдык өзгөртүүлөрдүн натыйжасында О.П. Михайловдун абалын начарлаткан, анын Конституцияда кепилденген укуктарын бузган.

Баяндалганды эске алуу менен кайрылуучу тарап “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-статьясынын 1-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 11-беренесинин 4-бөлүгүнө, 23-беренесинин 1-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 24-февралындагы аныктамасы менен О.П. Михайловдун кызыкчылыгын көздөгөн А.В. Типеровдун өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумдун жүрүшүндө кайрылуучу тарап өзүнүн талаптарынын колдоп, аларды канааттандырууну өтүндү.

Жоопкер-тараптын атынан Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов арыз ээсинин жүйөлөрү менен макул болгон жок жана талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт. Өзүнүн позициясын төмөнкү жүйөлөр менен негиздеген.

2023-жылдын
12-июлу
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№12-Р

Макулдашуунун 1-тиркемесине ылайык “башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттердин катышуучулары” категориясына кирген адамдарга башка мамлекеттердин аймагында согуштук аракеттерге катышкан Советтик Армиянын, Аскер-Деңиз Флотунун, Мамлекеттик коопсуздук комитетинин аскер кызматчылары жана мурдагы СССРдин Ички иштер министрлигинин катардагы жана жетекчилик курамы кирет.

АДРда партиялык кеңешчи катары иштеген жаран О.П. Михайлов аскердик жыйындарга чакырылган эмес жана аскер комиссариаты аркылуу Афганистанга жөнөтүлгөн эмес. Мыйзамга ылайык анын социалдык кепилдиктерге жана компенсацияларга укугу бар, башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттердин катышуучуларынын катарына киргизүү жөнүндө маселе сот органдары тарабынан колдоого алынган эмес (Бишкек шаардык сотунун 2010-жылдын 6-апрелиндеги токтому жана Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун 2010-жылдын 6-июлундагы токтому).

“Аскер кызматчыларынын статусу жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык, Кыргыз Республикасынын Куралдуу Күчтөрүндө, башка аскердик түзүлүштөрүндө аскердик кызматта турган, ошондой эле аскердик жыйындарда жүргөн аскерге милдеттүүлөр аскер кызматчыларынын статусуна ээ (2-берене). Өз кезегинде О.П. Михайлов партиялык кеңешчи болуп туруп, мөөнөттүү аскердик кызматты өтөгөн эмес, ошондуктан ал статусу боюнча аскер кызматчыларына теңештирилбейт жана ошондой өлчөмдөгү социалдык жеңилдиктерди ала албайт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев талашылып жаткан жобо боюнча жоопкер-тараптын позициясына окшош укуктук позицияны карманат.

Ошол эле учурда А.Т. Молдобаев Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 22-декабрындагы № 795 “Жеңилдиктердин ордуна ай сайын акчалай компенсацияларды төлөө жөнүндө” токтомунун негизинде ай сайын жөлөкпул алуучулардын 25 категориясына, анын ичинде согуштун ардагерлерине, анын ичинде афган согушунун ардагерлерине акчалай компенсациялар (1000 сомдон 7000 сомго чейинки суммада) төлөнөт деп да белгиледи. Кыргыз Республикасы Конституцияга ылайык толугу менен О.П. Михайловдун укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камсыз кылган, андыктан талашылып жаткан ченем менен Конституциянын ортосунда эч кандай шайкеш эместик жок.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү Ш.З. Мамытканов талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп белгиледи жана өзүнүн позициясын негиздеп, төмөнкү жүйөлөрдү келтирди.

Талашылып жаткан ченем СССРдин аймагындагы согуш аракеттеринин катышуучуларына, ошондой эле башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттерге катышкан аскер адистерине жана кеңешчилерине берилүүчү социалдык кепилдиктерди карайт, ал эми Конституциянын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№12-Р

11-беренесинин 4-бөлүгү көйгөйлөрдү жана чыр-чатактарды чечүүдө эл аралык укуктун тең укуктуу субъектиси катары мамлекеттин өзүнүн позициясы боюнча ченемдерди аныктайт жана ошол себептүү Конституциянын бул ченемине карама-каршы келбейт.

Мындан тышкары, Макулдашуунун тиркемесинин 3.1-пунктуна ылайык, башка мамлекеттердин аймагындагы согуш аракеттеринин катышуучуларына башкалар менен катар эле мурдагы СССРдин өкмөттүк органдарынын чечимдерине ылайык башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттерге катышкан аскер адистери жана кеңешчилери кирет. Бирок О.П. Михайлов АДРга өкмөттүн актысы менен эмес, КПСС БКнын Катчылыгынын 1983-жылдын 4-майындагы № 106/гс “КПСС БКнын партиялык кеңешчилерин Афганистандын башкаруучу Элдик-демократиялык партиясына көмөк көрсөтүү жана тейлөө үчүн жиберүү жөнүндө” токтомунун негизинде жөнөтүлгөн.

“Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын долбооруна Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2016-жылдын 15-декабрындагы № 684 “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн корутундусу жөнүндө” токтомуна ылайык партиялык уюмдарга кеңешчилер катары жардам көрсөтүү үчүн жөнөтүлгөн “советтик”, “партиялык” кеңешчилер (СССРдин саясий жана экономикалык уюмдарынын өкүлдөрү), ошондой эле тынчтык процессин камсыздоо үчүн экономиканын объекттерин калыбына келтирүүгө жардам көрсөтүү боюнча адистер советтик аскерлердин контингентин тейлөө үчүн белгиленген тартипте СССРдин Куралдуу Күчтөрүнүн катарына чакырылган эмес (аскердик жыйындарга), демек согуштук аракеттерге катышкан эмес.

Ушуга байланыштуу Макулдашуунун 1-тиркемесинин 6.6-пунктуна ылайык партиялык кеңешчилер 1979-жылдын 1-декабрынан тартып 1989-жылдын декабрын кошо алганда Афганистанга жумушка жиберилген жумушчулардын жана кызматчылардын категориясына киргизилген.

Кыргыз Республикасынын Коргоо министрлигинин өкүлү Э.У. Джуматаев Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине окшош позициясын билдирди жана талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт. Ошол эле учурда ал согуш аракеттеринин бардык катышуучулары үчүн жеңилдиктер жалпы болгондугун баса белгиледи. 2009-жылы Мыйзамга киргизилген өзгөртүүлөр менен жеңилдиктер акчалай компенсацияга алмаштырылган, андыктан Афганистандагы согуштук аракеттердин көптөгөн катышуучулары үчүн жеңилдиктер кайра каралып чыккан. Партиялык кеңешчилер согуштук аракеттерге катышкан эмес, ошондуктан партиялык кеңешчилердин укуктарын жана жеңилдиктерин аскердик кызматтын оор сыноолорун туруктуулук менен көтөргөн, жарадар болгон жана майып болуп калган катышуучуларга теңештирүүнү максатка ылайыксыз жана адилеттүү эмес деп эсептейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин өкүлдөрү М.К. Кенешева менен А.Т. Кадыралиеванын позициясы өзүнүн мазмуну боюнча Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин жана Кыргыз Республикасынын Коргоо министрлигинин өкүлдөрүнүн позицияларына окшош.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын карап чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароо предмети болуп “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын төмөнкүдөй мазмундагы 17-статьясынын 1-бөлүгү саналат:

“17-статья. Башка мамлекеттин аймактарында согуш аракеттерине катышкандарга берилүүчү социалдык гарантиялар

1. Советтик Армиянын жана Аскер-Деңиз Флотунун, Мамлекеттик коопсуздук комитетинин аскер кызматчылары, СССРдин Ички иштер министрлигинин жетекчи жана катардагы курамынын адамдары, согуш аракеттерине катышкан аскер адистерин, аскер кеңешчилерин кошо алганда, ушул Мыйзамдын 14-статьясында каралган (1-пункттан башкасы) Улуу Ата Мекендик согуштун катышуучуларынын социалдык гарантияларынан, ал эми майыптар – 15-статьяда каралган (1-пункттан башкасы) Улуу Ата Мекендик согуштун майыптары үчүн социалдык гарантиялардан пайдаланышат.

Жогоруда көрсөтүлүп кеткен адамдарга 14 жана 15-статьяларда белгиленген социалдык гарантиялардан тышкары кошумча түрдө төмөндөгүдөй социалдык гарантиялар берилет:

1. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан белгиленген тартипте жана өлчөмдө компенсацияларды төлөө.

2. Жогорку жана атайын окуу жайларына конкурстан сырткары өтүшөт жана кесиптик-техникалык окуу жайларына жана квалификацияны жогорулатуу жана кайра даярдоо боюнча курстарга кирүүдө артыкчылык укугунан пайдаланат.

3. Жаңы кесипти өздөштүрүүдө (жаңы жумушчуларды даярдоодо) окутуунун бүткүл мезгилине жумушчунун тарифтик ставкасынын 100 пайыз өлчөмүндө эмгек акы алууга укуктуу.

4. Экинчи кесип алуу үчүн кайра даярдоодо, окутууда жана квалификациясын жогорулатууда жумуштан ажыратуу менен окутуунун бүткүл мезгилине өзүнүн кесиби жана квалификациясы боюнча орточо айлык акысын сактап калууга укуктуу.

5. Согуш аракеттерине катышуу учурунда алынган жаракаттын, конституциянын, мертинүүнүн же дартка чалдыгуунун натыйжасында майып болгондор жана мамлекеттин толук камсыздоосунда болгон адамдар жогорулатылган өлчөмдө стипендия алууга укуктуу.

1996-жылдын 8-майындагы № 14 “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 1996-жылдын 15-майындагы №72-73 санында жарыяланган, Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык адам, анын укуктары жана эркиндиктери эң жогорку баалуулук болуп саналат, ал эми аларды абсолюттук, ажыратылгыс жана ар кандай кол салуулардан мыйзам жана сот тарабынан корголот деп таануу мамлекеттин милдети болуп саналат. Адамдын жана жарандын укуктары жана эркиндиктери түздөнтүз колдонулат, аларды мамлекеттин аймагынын чегинде жана өзүнүн юрисдикциясында коргоо бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин мааниси менен мазмунун аныктайт. Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктери Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган, мыйзамдарда белгиленген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдерге ылайык таанылат жана кепилденет (23-берененин 1-бөлүгү, 24-берененин 1-бөлүгү, 55-берене).

Бул конституциялык жоболордун өз ара байланышындагы мааниси мамлекеттин Конституциядан гана эмес, ошондой эле Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерден, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптеринен жана ченемдеринен келип чыккан адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин ишке ашырууну жана коргоону мыйзамдык жактан бекемдөөнү камсыз кылууга милдеттүүлүгүн билдирет.

Мамлекет тарабынан таанылган укуктар жана эркиндиктер, тактап айтканда, улгайганда, ооруп же эмгекке жөндөмдүүлүгүн жоготкон башка учурларда, согуштун ардагерлеринин (согуш аракеттеринин катышуучуларынын) мамлекеттин эсебинен социалдык камсыздоого болгон укугу Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерден да келип чыгат.

Бул укуктун укуктук маңызы мамлекеттин кызыкчылыгында согуштук аракеттерге (согуштарга) катышкан, өз өмүрүн жана ден соолугун аябастан өзүнүн кесиптик жана жарандык милдетин аткарган адамдарга карата анын компенсациялык мүнөзүндө жатат. Жашоо-турмуштук функцияларын жоготуунун чоң тобокелчилиги менен коштолгон мындай адамдардын ишинин социалдык маанилүүлүгү, анын бүткүл коом жана мамлекет үчүн зарылчылыгы мындай адамдарга тиешелүү компенсацияларды, алардын бири катары социалдык жеңилдиктерди берүү зарылдыгын шарттайт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№12-Р

Согуштук аракеттердин масштабын, алардын катышуучуларынын өмүрүнө жана ден соолугуна коркунуч туудурган тобокелдиктерди, алардын узак мөөнөттө болуусун жана алардын аткарган функциялары менен милдеттеринин мазмунун эске алуу менен мамлекет социалдык жеңилдиктерди берүүдө дифференциациялоону орнотууга укуктуу, өзүнчө алганда бул мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген конституциялык принципти бузуу катары каралышы мүмкүн эмес.

Ошол эле учурда социалдык камсыздоого болгон укук абсолюттук эмес экендигин белгилей кетүү керек, улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын коргоо, башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн, мында бул чектөөлөр өлчөмдөш болууга тийиш жана берилген укукту жокко чыгарбашы же кемсинтпеши керек (Конституциянын 23-беренесинин 2-бөлүгү, 56-беренесинин 2-бөлүгү).

3. Конституция социалдык мамлекеттин максаттарына ылайык жарандардын социалдык жактан корголбогон категориясына, анын ичинде согуштун ардагерлерине мамлекеттик пенсияларды, жөлөк пулдарды жана башка социалдык коргоонун жана колдоонун кепилдиктерин камсыз кылат (1-берененин 1-бөлүгү, 19 жана 54-беренелер).

Конституциялык жоболорду жана Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдердин ченемдерин ишке ашырууда мамлекет тарабынан коомдо жигердүү жана толук максаттуу жашоо үчүн шарттарды камсыз кылган социалдык коргоонун талаптагыдай деңгээлин түзүү үчүн согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлерине жана ооруктун эмгекчилерине карата мамлекеттик саясаттын укуктук, уюштуруучулук, экономикалык негиздерин жөнгө салган “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын атайын Мыйзамы кабыл алынган.

Бул Мыйзам менен мамлекет согуштун ардагерлерине белгилүү бир укуктарды, компенсацияларды жана артыкчылыктарды берүү түрүндө социалдык жактан коргоо чараларын көрүүнү кепилдейт, алар ар кандай жагдайларда жокко чыгарылбашы же ошого тете компенсациясыз, ошондой эле финансылык абалына жана социалдык статусуна карабастан өзгөртүлүшү мүмкүн эмес (2-берене). Бул принципти сактоо мыйзамдык саясаттын алдын ала билүүчүлүгүн, укуктук аныктыгын, укуктук жөнгө салуунун акылга сыярлык туруктуулугун камсыз кылууну, ченемдердин колдонуудагы системасына өзүм билемдик менен өзгөртүүлөрдү киргизүүгө жол бербөөнү болжолдойт. Социалдык чөйрөдөгү мыйзамдардын, социалдык коргоонун формаларын жана ыкмаларын ар кандай өзгөртүү жарандарга акылга сыярлык өткөөл мезгилде киргизилген өзгөртүүлөргө ыңгайлашуу мүмкүнчүлүгүн берүү, ошондой эле мындай өзгөртүүлөрдүн терс кесепеттерин жоюуга же азайтууга мүмкүнчүлүк бергидей компенсациялык механизмди түзүү менен коштолушу керек.

Мыйзам менен субъекттер да – согуштун ардагерлери аныкталган, аларга Улуу Ата мекендик согуштун катышуучулары; Улуу Ата мекендик согуштун майыптары; башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттерге катышкандар; согуштук аракеттердин аймагында көбүнчө аскер кызматчыларынын ишин камсыз кылган адамдардын башка категориялары кирет.

Мында согуштун ардагерлеринин ар бир категориясы Мыйзамга ылайык социалдык жеңилдиктердин белгилүү бир түрү менен камсыздалат. Мындай ажыратуу тиешелүү кепилдиктер жана жеңилдиктер берилүүгө тийиш болгон адамдардын категорияларын кыйла так аныктоого жана аларды адилет бөлүштүрүүнү камсыз кылууга мүмкүндүк берүүчү мыйзам менен орнотулган критерийлерге негизделет.

Мыйзамдын жогоруда белгиленген жобосу Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун ажырагыс бөлүгү болуп саналган (Конституциянын 6-беренесинин 2-бөлүгү), 1994-жылдын 15-апрелиндеги Улуу Ата мекендик согуштун катышуучуларына жана майыптарына, башка мамлекеттердин аймагындагы согуш аракеттердин катышуучуларына, курман болгон аскер кызматчыларынын үй-бүлөлөрүнө жеңилдиктерди жана кепилдиктерди өз ара таануу жөнүндө макулдашуу менен үндөш.

Көрсөтүлгөн Макулдашууга ылайык, Макулдашуунун 1-беренесинде көрсөтүлгөн адамдардын категориялары аймагында туруктуу жашаган катышуучу мамлекеттин мыйзамдарына ылайык жеңилдиктерден жана кепилдиктерден пайдаланышат. Мында жеңилдиктер жана кепилдиктер Макулдашуунун 2-тиркемесинде каралган Жеңилдиктердин жана кепилдиктердин тизмесинин негизинде натуралай түрдө же Макулдашууга катышкан мамлекеттердин мыйзамдарына ылайык акчалай төлөмдөр түрүндө берилет.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу мамлекеттин эл аралык келишимдерден келип чыгуучу коомдук-укуктук милдеттенмелерин эске алып, Ата Мекенди коргоодо, аскердик кызматта, башка мамлекеттик кызматтарда, узак мөөнөттүү ак ниет эмгекте жана башка жагдайларда сиңирген эмгегин эске алуу менен түзүлгөн ардагерлердин категорияларынын ортосунда социалдык кепилдиктер жана жеңилдиктер комплексинин дифференциацияланган бөлүштүрүү принцибин Мыйзамдын негизине түптөгөн.

4. Согуш ардагерлерине, тактап айтканда, башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттердин катышуучуларына социалдык коргоо берүү Мыйзам менен адамдардын үч тобуна дифференциациялаган (Мыйзамдын 17-статьясы).

Биринчи топто Советтик Армиянын жана Аскер-Деңиз Флотунун, Мамлекеттик коопсуздук комитетинин аскер кызматчылары, СССРдин Ички иштер министрлигинин жетекчи жана катардагы курамы, анын ичинде согуштук аракеттерге катышкан аскер адистери жана аскер кеңешчилери көрсөтүлгөн. Экинчи топто – аскердик жыйындарга чакырылып, Афганистанга жиберилген аскерге милдеттүүлөр, согуш аракеттеринин учурунда Афганистанга жүктөрдү жеткирүү үчүн жиберилген

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№12-Р

автомобилдик батальондордун аскер кызматчылары. Үчүнчү топто – Афганистанда советтик аскер контингенттерин тейлеген, жаракат, контузия алган же мертинген же болбосо согуштук аракеттерди камсыз кылууга катышкандыгы үчүн СССРдин ордендери жана медалдары менен сыйланган жумушчулар жана кызматчылар.

Кайрылуу субъектиси тарабынан талашылып жаткан Мыйзамдын аталган жоболору “аскердик адистери жана аскердик кеңешчилери” деген сөздөрдү кошпогондо, Макулдашуунун 1-тиркемесинин 3-пунктуна ылайык келет, ал эми Макулдашууда “аскердик адистер жана кеңешчилер” деп көрсөтүлгөн. Ушул эле туюнтма – аскердик адистер жана кеңешчилер – Мыйзамдын 17-статьясынын текстинде ага 2009-жылдын 30-декабрындагы № 319 “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен өзгөртүүлөр киргизилгенге чейин бар болчу.

Тарыхый аспектиден алганда аскер кеңешчилери жана адистери көбүнчө аскердик, аскердик-саясий жана аскердик-техникалык жактан колдоо көрсөтүлгөн достук мамиледеги өлкөлөргө жөнөтүлгөн СССРдин Коргоо министрлигинин кызматкерлери болушкан. Аскердик адистер аскер ишинин белгилүү бир жаатындагы эксперттер болгон, алар ар кандай милдеттерди аткарышкан, анын ичинде: окутуу жана консультация берүү; жабдуу жана логистикалык колдоо; техникалык тейлөө; аскердик операцияларды пландаштыруу жана жүргүзүү; чалгындоо жана башка маалыматтарды даярдоо жана берүү, ошондой эле союздаш куралдуу күчтөрдүн аракеттерин координациялоо жана медициналык жардам көрсөтүү. Алар аскер күчтөрүнүн аскердик мүмкүнчүлүктөрүн жана эффективдүүлүгүн жогорулатуу үчүн өздөрүнүн билими жана тажрыйбасы менен бөлүшкөн.

Каралып жаткан укуктук маселенин контекстинде кеңешчилер достук мамиледеги өлкөлөрдүн аскердик бөлүмдөрүнүн жетекчилигине адистештирилген маалыматты берүү үчүн дайындалган консультанттар жана эксперттер болушкан. Алар согуштук операцияларды уюштуруу, аскердик персоналды окутуу, аскердик стратегияларды жана тактикаларды иштеп чыгуу, согуш аракеттеринин талаасында кырдаалды талдоо ж.б.у.с. милдеттерди аткарышкан.

Партиялык кеңешчилер – партиялык уюмдардын жетекчилерине кеңешчилер катары жардам көрсөтүү үчүн Афганистанга жиберилген СССРдин Коммунисттик партиясынын бөлүмдөрүнүн кызматкерлери болгон. Алар партиялык түзүмдөрдүн саясий иштерин уюштуруу жана колдоо көрсөтүү менен алектенишкен, саясий стратегияларды иштеп чыгууда, партиялык иштерди мобилизациялоодо, саясий агитацияны жана пропаганданы жүргүзүүдө, партиялык уюмду чындоодо консультацияларды жана башка жардамды беришкен, ошондой эле өлкөдөгү саясий жана социалдык-экономикалык реформаларды жүргүзүүгө көмөк көрсөтүшкөн. Бул категориядагы адамдардын негизги милдети

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

партиялык иштерге жана идеологиялык жактан колдоого көнүл буруу болгон. Ошону менен бирге алар белгиленген тартипте СССРдин Куралдуу Күчтөрүнүн катарына (аскердик жыйындарга) чакырылган эмес жана тиешелүү түрдө Афганистандагы согуштук аракеттерге түздөн-түз катышкан эмес.

Демек, аткарылуучу функциялардын жана милдеттердин маанисинен жана мазмунуна алганда, Макулдашуунун 1-тиркемесинин 3.1-пунктунда көрсөтүлгөн кеңешчилерди аскердик кеңешчилер деп түшүнүү керек, алардын катарына партиялык кеңешчилерди таандык кылуу мүмкүн эмес.

Ошентип, “кеңешчилер” деген сөздү “аскердик кеңешчилер” деген сөзгө алмаштырууга алып келген Мыйзамга киргизилген өзгөртүүлөр согуштук аракеттердин мезгилинде АДРдын аймагында болгон адамдардын укуктук статусун аныктоочу Улуу Ата мекендик согуштун катышуучулары жана башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттердин катышуучулары, курман болгон аскер кызматчыларынын үй-бүлөлөрү үчүн жеңилдиктерди жана кепилдиктерди өз ара таануу жөнүндө макулдашуунун жоболорунун укуктук маңызын жана баштапкы маанисин өзгөрткөн жок, демек Конституциянын 11-беренесинин 4-бөлүгүнө, 23-беренесинин 1-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт.

Арыз ээсинин талашылып жаткан Мыйзам кабыл алынганга чейин ага берилип келинген социалдык кепилдиктердин көлөмүнүн азайышы укукка каршы жана муну менен анын конституциялык укуктары кемиди деп түшүнүүсү жаңылыштык болуп саналат.

Мыйзамга 2009-жылдын 30-декабрындагы №319 “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен өзгөртүүлөр киргизилгенге чейин ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар тарабынан кайрылуу субъектисин башка мамлекеттердин аймагындагы согуштук аракеттердин катышуучуларынын биринчи тобуна таандык кылуусу жана аталган Мыйзамдын жоболоруна ылайык ага кепилдиктерди жана жеңилдиктерди берүү согуштук аракеттердин мезгилинде АДРдин аймагында болушкан адамдардын укуктук статусун аныктаган мамлекеттер аралык макулдашуунун жоболорун туура эмес чечмелөөнүн натыйжасы болгон.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. “Согуштун, Куралдуу Күчтөрдүн ардагерлери жана ооруктагы эмгекчилер жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-статьясынын 1-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 11-беренесинин 4-бөлүгүнө, 23-беренесинин 1-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2023-жылдын
12-июлу
Бишкек шаары
№12-Р

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, ал жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
27-сентябры
Бишкек шаары

№ 13-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Рыскулова Алина Руслановнанын, Омуркул уулу Уландын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 222-беренесинин 6-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун,

кайрылуучу тарап – Рыскулова Алина Руслановнанын, Омуркул уулу Уландын;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Сапиянова Маргарита Насаркановнанын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Иманалиева Айнура Курманбековнанын, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Джаманкулов Азамат Маратовичтин катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45 беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 222-беренесинин 6-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Рыскулова Алина Руслановнанын, Омуркул уулу Уландын өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого ЖПКнын 222-беренесинин 6-пункту Конституцияга ылайык келеби деген маселедеги табылган аныксыздык негиз болду.

Ишти соттук отурумга кароого даярдаган судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, сунушталган материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

Т А П Т Ы:

2023-жылдын 9-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Жарандык процесстик кодексинин 222-беренесинин 6-пункту Конституциянын 23-беренесинин 1,5-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө А.Р. Рыскулованын, Омуркул уулу Уландын өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтүн мазмунунан көрүнүп тургандай, жаран К.М.О. (кайрылуу авторунун редакциясында) Чүй облусунун Аламүдүн райондук сотуна жер участогун сатуу-сатып алуу келишимин жараксыз деп табуу, аны

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

жубайлардын биргелешкен менчиги деп таануу, ошондой эле мүлктү бөлүштүрүү жөнүндө доо арыз менен кайрылган. Буга байланыштуу арыз ээси тарабынан 60 911 (алтымыш миң тогуз жүз он бир) сом өлчөмүндө мамлекеттик алым төлөнгөн.

Жогоруда аталган доо арыз Чүй облусунун Аламүдүн райондук сотунун 2022-жылдын 13-июлундагы аныктамасы менен ЖПКнын 222-беренесинин 6-пунктунун негизинде кароосуз калтырылган, ага ылайык сот, эгерде өзү жокто ишти кароону өтүнбөгөн доогер сотко чакыруу боюнча келбесе жана жоопкер ишти маңызы боюнча териштирүүнү талап кылбаса, сот жогоруда айтылган чечимди чыгарат. Кайрылуу субъекттери белгилегендей, соттун мындай чечим чыгаруусуна доогердин өкүлүнүн соттук процесске бир нече мүнөткө кечигип калуусу себеп болгон.

Соттун аныктамасы менен макул болбогон доогердин өкүлү Омуркул уулу У. аны жокко чыгаруу жөнүндө ошол эле сотко арыз менен кайрылган, ал 2022-жылдын 23-августундагы аныктамасы менен канааттандыруусуз калтырылган. Чүй облустук соту ошондой эле бул аныктамага жеке даттанууну канааттандыруудан баш тарткан.

А.Р. Рыскулова, Омуркул уулу У. доогер тарап арызды кароосуз калтырууга себеп болгон 2022-жылдын 13-июлунда 15 мүнөт кечиккен учурдан башка бир дагы соттук процессти калтырбагандыгын жана соттук отурумга кечикпегендигин белгилешет. Ал эми жоопкерлер соттук отурумга системалуу түрдө кечигишкен же келбей калган учурлар да болгон.

Арыз ээлеринин пикири боюнча жогоруда келтирилген фактылар талашылып жаткан ченемдин колдонулушу Жарандык процесстик кодексин да, ошондой эле Конституциянын принциптерине жана максаттарына карама-каршы келерин айгинелейт.

Кайрылуу субъекттери талашылып жаткан ченем доогердин соттук коргоо укугун чектейт деп эсептешет, анткени доогер соттук отурумга бир жолу келбесе, сот доону кароосуз калтырышы мүмкүн. Алардын пикири боюнча мындай абал доогерге гана жайылтылгандыктан, укуктук статусу боюнча басмырлоочу болуп саналат.

Арыз ээлери белгилегендей, талашылып жаткан ченемди кабыл алууда мыйзам чыгаруучунун логикасы ишти создуктурууга жол берилбестигинде болгон, бирок иш жүзүндө бул ченем арызды кароосуз калтыруу жөнүндө соттун аныктамасы даттанылган учурда ишти кароону андан да создуктурат, бул адилетсиз жана негизсиз болуп саналат.

Арыз ээлери өз өтүнүчүндө жарандык иштер боюнча сот өндүрүшүнүн тартибин, жарандык сот өндүрүшүнүн максаттарын аныктоочу, өздөрүнүн бузулган укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзам тарабынан корголуучу таламдарын коргоо үчүн сотко кайрылган жактардын укугун, мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлик принцибин бекемдөөчү ЖПКнын ченемдерин жүйө катары келтиришет (1-берененин 1-пункту, 3, 4, 7-беренелер). Алар ошондой эле Конституциянын адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектөөгө тыюу салууну, бул укуктарды жана эркиндиктерди жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдарды кабыл алууну, басмырлоону, соттук коргоонун кепилдиктерин (23-берененин 1, 5-бөлүктөрү, 24-берененин 1, 2-бөлүктөрү, 55-берене, 56-берененин

2023-жылдын
27-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

1, 2-бөлүктөрү, 61-берененин 1, 2-бөлүктөрү) караган ченемдерин санап өтүшкөн.

Кайрылуу авторлору өздөрүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө конституциялык көзөмөл органынын бир катар чечимдеринде (2013-жылдын 16-ноябрындагы, 2014-жылдын 30-апрелиндеги, 7-октябрындагы, 3-декабрындагы, 2016-жылдын 11-майындагы, 16-ноябрындагы, 2017-жылдын 17-февралындагы, 22-февралындагы, 19-апрелиндеги, 2018-жылдын 14-февралындагы, 19-сентябрындагы, 2019-жылдын 16-январындагы, 2020-жылдын 16-сентябрындагы, 23-декабрындагы, 2021-жылдын 17-февралындагы, 17-мартындагы) баяндалган укуктук позицияларга шилтеме жасашат.

Мындан тышкары, кайрылуучу тарап өзүнүн жүйөлөрүн негиздөө менен Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8 жана 29-беренелеринин, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2-беренесинин 3-бөлүгүнүн 2-пунктунун “а” пунктчасын, 14-беренесинин 1-бөлүгүнүн ченемдик жоболорун келтиришет, анда ар бир адам Конституция же мыйзам менен ага берилген негизги укуктары бузулган учурда компетенттүү улуттук соттор тарабынан укуктары натыйжалуу калыбына келтирилишине укуктуу деп жазылган. Ар бир адам өз укуктарын жана эркиндиктерин жүзөгө ашырууда башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин тийиштүү түрдө таанууну жана урматтоону камсыз кылуу, адеп-ахлактуулуктун, коомдук тартиптин адилеттүү талаптарын канааттандыруу жана демократиялык коомдогу жалпы бакубаттуулук максатында гана мыйзамда белгиленген чектөөлөргө дуушар болот.

Жогорудагыларды эске алуу менен арыз ээлери талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп табууну өтүнүшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 15-мартындагы токтому менен А.Р.Рыскулованын, У.Омуркул уулунун арызы өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумда кайрылуучу тарап өз талабын колдоп, аны канааттандырууну суранган.

Жогорку Кеңештин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченем Конституциянын жоболоруна карама-каршы келбейт деп эсептейт жана төмөнкүдөй позициясын билдирген.

Мыйзам алдында бардыгынын тең укуктуулук принциби юридикалык жоопкерчиликтин бардык формаларында колдонулат, ага ылайык бардык адамдар бирдей укуктук шарттарда болууга тийиш, ал эми адамдын жосунунда юридикалык жоопкерчиликке тартуу үчүн негиздер белгиленген учурда анын социалдык абалы да, ээлеген кызматы да, мамлекет жана коом алдында анын сиңирген эмгеги да эске алынбашы керек.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

Ошол эле учурда, С.К.Ысырановдун пикири боюнча ар бир адамдын (доогердин да, жоопкердин да) соттук коргоого конституциялык укугу (Конституциянын 29-беренеси) Жарандык процесстик кодекстин 3-беренесине ылайык жарандык иштерди туура, өз убагында кароо жана чечүү менен камсыз кылынарын көңүлгө алуу керек.

Ошондой эле ишке катышуучу адамдардын жана алардын өкүлдөрүнүн соттук отурумга келбегендигинин натыйжасында соттук коргоонун негизги процесстик кепилдиги Жарандык процесстик кодекстин 169-беренесинде чагылдырылган, анда алар сот келбегендигинин себептерин билдирүүгө, соттук териштирүүнү кийинкиге калтырууга, алар жокто же адамдардын бири келбеген учурда ишти кароо жөнүндө соттон өтүнүүгө укуктуу деп көрсөтүлгөн.

Жогорку Кеңештин өкүлү белгилегендей, Жарандык процесстик кодекстин 169-беренесинде ишти кароону кийинкиге калтыруунун факкультативдик негиздери камтылган (соттун кароосу боюнча), ал эми ЖПКнын 222-беренесинин талаптары императивдик түрдө формулировкаланган; доогер жок болгон учурда соттук териштирүүнү, эгерде кийинкиге калтырууга башка негиздер жок болсо, сот кийинкиге калтырууга укуксуз, мындай учурда ишти маңызы боюнча Жарандык процесстик кодекстин 222-беренесинин 6-пунктунун маанисинде кароо арызды кароосуз калтырууга бирден-бир альтернатива болуп саналат.

Жарандык процесстик кодекстин 195-беренесинин 1-пунктуна ылайык, чечим мыйзамдуу жана негиздүү болууга тийиш. Негизги маселе, доогер жокто (жүйөлүү себептер менен сотко келбей калышы толук мүмкүн) ишти чечүүдө судья иш үчүн маанилүү жагдайларды туура эмес аныктоо жана жокко чыгарылууга жаткан негизсиз, демек, мыйзамсыз чечим чыгаруу тобокелдигине дуушар болгондугунда турат. Жүйөлүү себептер боюнча келбей калган доогер экинчи инстанциядагы сотко жоопкердин гана далилденген позициясынын негизинде чыгарылган чечимдин күмөндүүлүгүнүн далилдерин берүү мүмкүнчүлүгүн сактап калат.

Арызды кароосуз калтыруунун тараптар үчүн иш жүзүндөгү маанисинин көрсөтүлгөн бир тараптуулугуна карабастан, жүйөлүү себептер боюнча келбей калган ак ниет тараптардын укуктарын коргоонун кошумча процесстик кепилдиктери каралган.

Алсак, ЖПКнын 223-беренесинин 3-пунктуна ылайык, доогердин же жоопкердин өтүнүчү боюнча, эгерде тараптар өздөрүнүн сот жыйналышына келбегендигинин себептери жүйөлүү экендигин жана алар жөнүндө сотко билдирүү мүмкүн болбогондугун ырастаган далилдер жөнүндө сотко билдирүү мүмкүн болбогондугун ырастаган далилдерди көрсөтсө, ушул Кодекстин 222-беренесинин 5 жана 6-пункттарында көрсөтүлгөн негиздер боюнча сот арызды кароосуз калтыруу жөнүндөгү өзүнүн аныктамасын жокко чыгарат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

Ошентип, доогер жана жоопкер каралып жаткан негиздер боюнча арызды кароосуз калтыруу жөнүндө аныктаманы жалпы тартипте гана эмес, ошондой эле бул аныктаманы чыгарган сотко да жөнөкөйлөштүрүлгөн тартипте даттана алышат. Бул учурда өзүнүн ак ниеттүүлүгүн далилдөө милдети келбеген тарапка жүктөлөт.

Демек, С.К. Ысырановдун пикири боюнча, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучу таасири доогерди соттук коргоо укугун чектөө жана басмырлоо катары каралышы мүмкүн эмес, анткени ЖПК-нын жогоруда аталган ченемдери арызды кароосуз калтыруу жөнүндө соттун аныктамасына токтоосуз даттануу механизмдин карайт, бул ишти кароонун мөөнөтүнүн негиздүүлүгү боюнча талашылып жаткан ченемдин максатына жетишине туура келет.

Арызды кароосуз калтыруу – ишти маңызы боюнча чечпей туруп, аны келечекте кароо мүмкүнчүлүгүн сактоо менен бүтүрүү.

Мындан тышкары, С.К. Ысыранов Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 223-беренесине ылайык, арыз кароосуз калтырылган учурларда иш боюнча өндүрүш соттун аныктамасы менен аяктайт, анда сот ишти кароого тоскоолдук кылган, ушул Кодекстин 222-беренесинде саналып өткөн жагдайларды кантип жоюу керектигин көрсөтүүгө милдеттүү. Жогорудагы саналып өткөн жагдайлар четтетилгенден кийин кызыкдар жак жалпы тартипте арыз менен кайрадан сотко кайрылууга укуктуу.

Муну менен мыйзам чыгаруучу соттук териштирүүнүн бардык катышуучулары үчүн бирдей укуктарды караган.

Жогоруда айтылгандардын негизинде С.К. Ысыранов Жарандык процесстик кодексин талашылып жаткан ченеми Конституциянын жоболоруна карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев каралып жаткан маселе боюнча төмөнкүдөй позициясын билдирди.

Конституциянын 56-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, мамлекет Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылат. Өз кезегинде бул конституциялык жобону ишке ашыруу үчүн жарандык иштер боюнча сот өндүрүшүнүн тартибин жөнгө салган Жарандык процесстик кодекс кабыл алынган.

Жарандык сот өндүрүшүнүн мыйзамда белгиленген тартиби жарандык иштерди туура жана өз убагында кароону жана чечүүнү, мыйзамдуу сот актыларын чыгарууну, аларды аткарууну камсыз кылуусу, мыйзамдуулукту, укук тартибин чыңдоого жана укук бузуулардын алдын алууга көмөк көрсөтүүсү керек, бул Жарандык процесстик кодексин 3-беренесинин 1-бөлүгүндө каралган.

Жарандык процесстик кодексин 222-беренесинде арызды кароосуз калтыруунун негиздери аныкталган, анын ичинде талашып жаткан жоба да каралган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

Жарандык процесстик кодекстин 2017-жылга чейинки редакциясына ылайык, доогер экинчи ирет келбей койгондон кийин иш кароосуз калтырылган, ошондой эле мамлекеттик алымды төлөө ишти кароонун жыйынтыгы боюнча жүргүзүлгөн. Бирок сотко кайрылуу укугунан кыянаттык менен пайдалануу фактылары көбөйгөндүктөн, бул ченем азыркы редакцияга өзгөртүлүп, аны менен катар мамлекеттик алымды төлөөнүн алдын ала тартиби киргизилген. Ошентип, доогер иштин өз убагында каралышына кызыкдар адам болуп саналат. Жеткиликтүү байланыш ыкмаларынын саны абдан көп өнүккөн технологиянын азыркы шарттарында доогердин келбей калышынын себептери жөнүндө анын сотко алдын ала билдирүүсү көйгөй деле жаратпайт. Талашылып жаткан ченем соттордогу создуктурууларды, сотко кайрылуу укугунан кыянаттык менен пайдаланууну жоюуга, доогердин жоопкерчиликтүү мамиле кылуусуна багытталган. Балким талашылып жаткан ченем бүт процессти татаалдаштырышы мүмкүн, бирок соттук коргоого болгон укукту эч кандай чектебейт.

Соттун арызды кароосуз калтыруу жөнүндө аныктамасына макул болбогон учурда, ага даттануу укугу, ошондой эле сотко арыз менен жалпы тартипте кайра кайрылуунун тартиби каралган (ЖПКнын 223-беренеси).

А.Т. Молдобаев мыйзам чыгаруучу соттук териштирүүнүн катышуучуларына бирдей укуктарды берген деп эсептейт. Доогердин же ишке катышуучу жактардын сот отурумуна келбегендигинин негиздери боюнча арызды кароосуз калтыруу институту алардын келбегендигинин себептери жөнүндө сотко өз убагында билдирүү боюнча милдеттерин аткарганандыгы үчүн жарандык процесстик санкциясы болуп саналат. Ошол эле учурда, бул ченем доогердин Конституцияда кепилденген соттук коргоого болгон укугун чектебейт, анткени ал кайрадан доо коюуда ага эч кандай чектөөлөрдү же тыюуларды салбайт, ошондой эле басмырлоочу катары каралбайт жана мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлик принцибин бузбайт. Судьялар процеске катышкан кайсы бир органдарга, адамдарга, тараптарга кандайдыр-бир белгилер боюнча артыкчылык бербестен, сот адилеттигин калыс жүргүзөт.

Жогоруда айтылгандардын негизинде А.Т. Молдобаев Жарандык процесстик кодекстин 222-беренесинин 6-пункту Конституциянын 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү М.Н.Сапиянова Президенттин жана Министрлер Кабинетинин туруктуу өкүлүнүн позициясына окшош позицияны билдирди. Ошону менен бирге, ал талашылып жаткан ченем сот процесси өтүүчү күн жана убактысы жөнүндө тийиштүү түрдө кабардар кылынган доогердин сот жыйналышына келбей коюусунун жүйөлүү себептери жок болгон учурда колдонулаарын белгиледи. Белгилей кетсек, арызды кароосуз калтыруу доогер үчүн артыкчылыктуу болуп саналат, анткени жаңы доо коюуда ага эч кандай чектөөлөрдү же тыюуларды салбайт. Ушуга байланыштуу, бул ченем доогердин Конституцияда кепилденген соттук коргоого болгон укугун чектебейт, анткени

2023-жылдын
27-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

Жарандык процесстик кодекстин 223-беренесинин талаптарына ылайык, доогер арызды кароосуз калтыруу жөнүндө соттун аныктамасын жогорку турган инстанцияга даттанбастан, биринчи инстанциядагы сотто аны жокко чыгарууну өтүнүп, өзүнүн келбегендигинин жүйөлүү себептерин далилдеп, кайрадан ошондой эле доо менен же сотко кайрыла алат. Ошону менен бирге ушул эле берененин 4-бөлүгүнө ылайык, мындай өтүнүчтү канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө соттун аныктамасына жогору турган сот инстанцияларына даттанылышы мүмкүн экендиги да каралган. Мындан тышкары, доогердин же ишке катышуучу жактардын соттук отурумга келбегендигинин негиздери боюнча арызды кароосуз калтыруу институту алардын келбей калуусунун себептери жөнүндө сотко өз убагында билдирүү боюнча өздөрүнүн милдеттерин аткарбагандыгы үчүн жарандык процесстик санкциясы болуп саналат. Муну менен бирге М.Н. Сапиянова республика боюнча биринчи инстанциядагы сотторго 2020-жылы келип түшкөн жарандык жана экономикалык иштердин жалпы саны 56 250 ишти түзүп, анын ичинен 8555 иш же 15,20% ЖПКнын 222-беренесинин негизинде кароосуз калтырылганын белгиледи, 2021-жылы 71 084 иш келип түшкөн, анын ичинен 10 849 иш же 15,26% кароосуз калтырылган, 2022-жылы 79757 иш келип түшкөн, анын ичинен 11 423 иш же 14,32% иш кароосуз калтырылган. Жарандык процесстик кодекстин 222-беренесинин ар бир пункту боюнча статистика өзүнчө жүргүзүлбөйт.

М.Н. Сапиянова талашылып жаткан ченем аныгында сотко кайрылуу укугунан кыянаттык менен пайдалануу фактыларын жоюуга, бул укукту жоопкерге басым көрсөтүү катары колдонууга багытталгандыгын белгилейт. Бирок, мамлекеттик алым төлөөнүн жаңы тартибин киргизүү менен талашылып жаткан ченемдин таасири анчалык логикага туура келбей калды. Мындан тышкары, иш жүзүндө соттор талашылып жаткан ченемди өз кароосу боюнча, башкача айтканда императивдик катары эмес колдонуп, сот отурумун кийинкиге калтыра алышат.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү А.К. Иманалиева кайрылуучу тараптын жүйөлөрүн төмөнкү негиздер боюнча негизсиз деп эсептейт.

Алсак, ЖПКнын 223-беренесинин 3-бөлүгүнүн талаптарына ылайык, доогердин же жоопкердин өтүнүчү боюнча, эгерде тараптар өздөрүнүн сот отурумуна келбегендигинин себептери жүйөлүү экендигин жана алар жөнүндө сотко билдирүү мүмкүн болбогондугун ырастаган далилдерди көрсөтсө, ушул Кодекстин 222-беренесинин 5 жана 6-пункттарында көрсөтүлгөн негиздер боюнча сот арызды кароосуз калтыруу жөнүндөгү өзүнүн аныктамасын жокко чыгарат. Ушул берененин 4-бөлүгүнө ылайык мындай өтүнүчтү канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө соттун аныктамасына карата жекече даттануу (сунуш) берилиши мүмкүн.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

Мында арыз кароосуз калтырылган иш боюнча өндүрүштү кыскартуудан айырмаланып, арыз ээси ушундай (окшош) доо менен сотко кайрылуу укугунан ажыратылбайт.

Мындан тышкары А.Р. Рыскулованын жана У. Омуркул уулунун өтүнүчүндө көрсөтүлгөн жүйөлөрдү жана жагдайларды кароодо доогердин да, жоопкердин да укуктук абалын эске алуу зарыл.

Жарандык процесстик кодекстин 5-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык сот жарандык ишти өз укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын коргоого кызыкдар жактын арызы боюнча козгойт. Ал эми ушул берененин 2-бөлүгүндө ушул ЖПКда жана башка мыйзамдарда каралган учурларда жарандык иш башка жактын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын коргоону, ошондой эле жактардын аныкталбаган чөйрөсүнүн кызыкчылыктарын же болбосо мамлекеттик же коомдук кызыкчылыктарды коргоону көздөгөн жактын арызы боюнча козголушу мүмкүн экендиги белгиленген. Жарандык процессте доогер активдүү тарап, жоопкер болсо пассивдүү тарап катары каралат. Демек, доогердин юридикалык жоопкерчилиги жоопкердикинен жогору.

Жогорудагылардын негизинде А.К. Иманалиева талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Джаманкулов жоопкер тараптын позициясына окшош позициясын билдирди.

Ошону менен бирге, ал белгилегендей, ЖПКнын 234-беренесине ылайык, сот жыйналышынын өткөрүү убактысы жана орду жөнүндө тиешелүү түрдө кабарландырылган, келбегендигинин жүйөлүү себептери жөнүндө билдирбеген жана ишти ал жокто кароо жөнүндө өтүнбөгөн жоопкер сот жыйналышына келбеген учурда, иш сырттан жүргүзүлгөн өндүрүш тартибинде каралышы мүмкүн.

Баяндалганды эске алып, А.М. Джаманкулов талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирин угуп жана иштин материалдарын изилдеп, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароо предмети болуп Жарандык процесстик кодекстин төмөнкүдөй берилген 222-беренесинин 6-пункту саналат:

«222-берене. Арызды карабастан калтыруунун негиздери

Сот арызды кароосуз калтырат, эгерде:

б) өздөрү жок кезде ишти териштирүү жөнүндө өтүнбөгөн доогер сотко чакыруу боюнча келбесе, ал эми жоопкер ишти маңызы боюнча чечүүнү талап кылбаса; ».

Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 25-январындагы № 14 Жарандык процесстик кодекси мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынып, «Эркин-Тоо» гезитинин 2017-жылдын 2-февралындагы № 12-13 санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Адам укуктары жана эркиндиктери Кыргыз Республикасынын эң жогорку баалуулуктарына кирет. Алар түздөн-түз колдонулат, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин мааниси менен мазмунун аныктайт (Конституциянын 23-беренеси). Бул конституциялык жобо адам укуктары жана эркиндиктери конституциялык баалуулуктардын иерархиясында үстөмдүк кылуучу орунду ээлей тургандыгын, ал эми аларды камсыз кылуу бардык мамлекеттик органдар үчүн башка мамлекеттик иштерге караганда артыкчылыкка ээ болууга тийиш экендигин билдирет. Бул конституциялык концепциянын негизинде Баш Мыйзамдын бул милдеттүү талабын аткарууну камсыз кыла ала турган мамлекеттик укуктук механизмдин модели түзүлүшү керек.

Өз кезегинде адам укуктары жана эркиндиктери өз жыйындысында коомдун күнүмдүк турмушу курулууга тийиш болгон фундаменталдык принциптердин системасын түзөт. Буларга, албетте, ар бир адамдын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоонун кепилдиги, мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлиги, кандайдыр бир белгилери боюнча басмырлоого тыюу салуу кирет (Конституциянын 24, 61-беренелери). Алар акыр аягында мыйзамдын үстөмдүгүнүн, адилеттүүлүктүн стандарттарына жооп берген акылга сыярлык жана күтүлө тургандай коомдук мамилелерди куруунун негизин түзөт.

Адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуунун мамлекеттик-укуктук механизмде соттук коргоо укугун ишке ашыруу өзөктүү элемент катары кызмат кылат, андан Конституцияда кепилденген бардык башка укуктардын жана эркиндиктердин аныктыгы көз каранды, анткени дал сотко кайрылуу аркылуу бузулган укуктарды реалдуу калыбына келтирүү мүмкүн. Демек, соттук коргоого болгон конституциялык укук эч кандай чектөөлөргө жатпаган адамдын жана жарандын негизги укуктарынын тизмесине адилет киргизилген.

Конституцияда соттук коргоо укугун бекемдөө мамлекеттик бийликти аталган укуктан бөгөтсүз пайдаланууга кепилдик берүүчү механизмдерди түзүү милдети менен конституциялык түрдө байланыштырат. Ошол эле учурда бул укуктун негизги мазмуну сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү болуп саналат, бул жарандардын сот адилеттигине жетүүсүн тоскон укуктук ченемдерди кабыл алууга жол берилбестигин билдирет. Кандайдыр бир маселе боюнча сот адилеттигине реалдуу жеткиликтүүлүгү жок адам

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

өзүнүн соттук коргоого болгон конституциялык укугун толук ишке ашыра албайт (Конституциялык соттун 2022-жылдын 30-ноябрындагы чечими).

Муну менен бирге сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүн гана эмес, ошондой эле бардык соттук жол-жоболор акыркы жыйынтыкка жетүү үчүн негизсиз тоскоолдуктарды камтыбаган учурда, ар бир адамдын өз ишин сот тарабынан биротоло чечилишине жетүү ниетинин ишке ашуусун билдирет, мында процесстин тараптарынын инсандыгына жана соттук териштирүүнүн предметинин мүнөзүнө карабастан бардыгына бирдей мүмкүнчүлүктөр берилет.

3. Конституцияга ылайык, Кыргыз Республикасында адамдын укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алынбашы керек (56-берене).

Конституциялык бекитилген бул принцип жагынан Конституциялык сот өзүнүн 2023-жылдын 29-мартындагы Чечиминде, бул оболу мыйзам чыгаруучуга даректелген көрсөтүлгөн императивдик буйрук укуктар менен эркиндиктердин тизмесинин, ошондой эле кабыл алынган мыйзамдардын адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин конституциялык жактан белгиленген же эл аралык таанылган чектерге адекваттуулугунун көз карашынан алганда алардын толуктугунун кепилдиктеринин бири болуп саналат деп белгилеген.

Бул аспектиден алганда айрым конституциялык жоболорду тактоо жана укуктук жөнгө салуунун ар кандай моделдерин, анын ичинде жаңы социалдык реалдуулукка ылайык киргизүү – мыйзам чыгаруучунун артыкчылыктуу укугу болуп саналат. Мыйзам чыгаруучу коргоо жайылтылуучу адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун көлөмүн, тартибин, укуктук негиздерин, механизмдин жана шарттарын аныктоодо кароо эркиндигине ээ. Бирок, мыйзам чыгаруучу өзүнүн жөнгө салуучу ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууда кабыл алынган ченемдик укуктук актылардын өлчөмдөш жана адилеттүү болушун көздөөгө, ал эми сот бийлиги сот адилеттигин ишке ашырууда ар бир конкреттүү учурда бул принциптерди эске алууга тийиш, муну менен жарандардын мыйзамга жана мамлекеттин аракеттерине болгон ишеним деңгээлине биргелешип колдоо көрсөтүшөт.

Андыктан каралып жаткан маселенин контекстинде мыйзам чыгаруучу сот адилеттигинин таламдарын коргоонун процесстик чараларын киргизүүдө, анын ичинде соттук иштерди создуктурууну болтурбоо үчүн алардын негиздүүлүгүнө жана өлчөмдөштүгүнө, тең укуктуулук принцибинин, жарандардын сот адилеттигине жетүү укугунун артыкчылыктуулугуна жана алардын ишинин сот тарабынан биротоло чечилишине таянуусу милдеттүү.

4. Жогоруда каралып жаткан конституциялык принциптердин негизинде Кыргыз Республикасынын сот өндүрүшү жөнүндө мыйзамдары соттук териштирүүнүн катышуучуларынын укуктарынын жана милдеттеринин тендештигинде сот адилеттигине жетүүнү камсыздайт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

Жарандык сот өндүрүшүнүн тараптарынын ар биринин (доогердин да, жоопкердин да) соттук коргоого болгон конституциялык укугу Жарандык процесстик кодекстин 3-беренесине ылайык тиешелүү ишти туура жана өз убагында кароо жана чечүү менен камсыз кылынат.

Соттук процесстин катышуучулары жана башка адамдар процесстик милдеттерди аткарган учурда (процесстик укуктарды кыянаттык менен пайдалануу) сот процессин талаптагыдай жетектөөнү жүргүзүү үчүн процесстик мажбурлоо чараларын – сотто белгиленген эрежелерди бузган жана сот өндүрүшүн жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылган адамдарга карата сот тарабынан көрүлүүчү аракеттерди колдонуу талап кылынышы мүмкүн.

Сот өндүрүшүн тараптардын атаандаштыгынын жана тең укуктуулугунун негизинде жүзөгө ашыруу жөнүндө конституциялык жобого ылайык сот ар бир иш боюнча далилдерди келтирүү жана изилдөө, ошондой эле өтүнүчтөрдү берүү боюнча соттук териштирүүнүн катышуучуларынын укуктарынын теңдигин камсыз кылат.

Алсак, жарандык процесстин катышуучулары катары доoger жана жоопкер өз кызыкчылыктарын сот алдында коргоодо бирдей укуктарга жана мүмкүнчүлүктөргө ээ (Жарандык процесстик кодекстин 40-беренесинин 5-бөлүгү). Алар соттук териштирүүнүн жүрүшү жөнүндө маалымат алууга, далилдөө иштерине катышууга, сотто өз позициясын билдирүүгө жана сот актыларына даттанууга, ошондой эле башка процесстик укуктардан пайдаланууга укуктуу. Бул процесстик ченемдер жарандык сот өндүрүшүнүн бардык стадияларына жайылтылат.

Ошол эле учурда жарандык процессте доoger менен жоопкердин ролдору өзүнүн табияты боюнча ар кандай мүнөзгө ээ, ал эми алардын жүрүм-турум компоненти иштин предметине жана конкреттүү жагдайларына жараша көрүнөт. Буга карабастан, доoger да, жоопкер да үчүн соттук жол-жоболор алардын кызыкчылыктарын коргоонун процессуалдык каражаттарына жана адилеттүү соттук териштирүүгө болгон укуктарынын сот алдындагы бирдейлиги постулатына негизделиши керек.

Маңызы ишти туура жана өз убагында кароо жана чечүү болгон сот адилеттиги мыйзамдуулукту жана укук тартибин чыңдоодо, кылмыштуулуктун алдын алууда, жеке жана юридикалык жактардын бузулган укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоодо негизги ролду ойнойт. Ушуга байланыштуу сотко, өзүнүн жогорку максатын толук жана натыйжалуу аткаруусу үчүн мамлекет мамлекеттик бийликтин мажбурлоо ыйгарым укуктарын, анын ичинде укукка жана сотко сый-урмат мамилени калыптандыруу максатында колдонуу укугун берет.

Жарандык процесстик мыйзамдарда укуктар менен катар тараптардын милдеттери да белгиленген. Алсак, ишке катышуучу жактар өздөрүнүн процесстик милдеттерин ак ниет аткарууга милдеттүү, алар аткарылбаганда Жарандык процесстик кодексте жана башка мыйзамдарда каралган кесепеттери келип чыгат (Жарандык процесстик кодекстин

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

37-беренеси). Мисалы, соттун чакыруу кагазы жана башка талаптары бардык адамдар үчүн милдеттүү жана кынтыксыз аткарылууга тийиш. Аларды аткарбоо мыйзам боюнча санкцияларга (жазалоого) жана башка жоопкерчиликке алып келет, алар өз максаты боюнча сот адилеттигинин кызыкчылыктарын камсыз кылуучу механизм катары кызмат кылат.

Ишке катышкан адамдардын сотко келүүдөн качуусу сотту сыйлабастыктын формаларынын бири болуп саналат. Ушуга байланыштуу жарандык процесстик мыйзамдарда адамдарды процесске катышууга мажбурлоо мүмкүнчүлүгү, анын ичинде Жарандык процесстик кодекстин 222-беренесинде каралган негиздер келип чыкса, арызды кароосуз калтыруу каралган.

Арызды кароосуз калтыруу – арыз берүүчүнүн процесстин нормалдуу өнүгүшү үчүн мыйзамда белгиленген шарттарды сактабагандыгынын фактысынан келип чыгуучу жарандык ишти бүтүрүүнүн формасы болуп саналат.

Арызды кароосуз калтыруунун негиздеринин бири болуп ишти өзү жокто кароону суранбаган доогердин сотко чакыруу боюнча келбей коюусу, ал эми жоопкердин иштин маңызы боюнча териштирүүнү талап кылбоосу саналат. Доогерге карата мындай процесстик чара процесстин андан ары өнүгүү мүмкүндүгүн бөгөттөп, натыйжада доогер процеске чейинки абалына кайтып келет. Арызды кароосуз калтыруу жөнүндө соттун аныктамасы менен доо мөөнөтүнүн өтүшүндөгү тыныгуу жокко чыгарылат. Кайрадан кайрылууда доогер кайрадан мамлекеттик алымды төлөөгө милдеттүү.

Жоопкердин келбей коюусу доогердин келбей коюусуна караганда башка процесстик кесепеттерге алып келет. Жоопкерди сотко келүүгө мажбурлоо – жоопкер жүйөөсүз себептер боюнча келбей калган учурда, сот иште болгон далилдердин негизинде ишти ал жокто кароого укуктуу экендигинде болуп саналат.

Мыйзам чыгаруучу доогер менен жоопкердин жарандык процесстеги ролун эске алуу менен сотту сыйлабастыктын жана ишти атайылап создуктуруунун ар кандай формаларын болтурбоо максатында аларга карата көрсөтүлгөн жазаларды караган.

Ошол эле учурда доогер үчүн олуттуу мааниге ээ болгон укуктук кесепеттерди эске алуу менен арызды кароосуз калтыруу сыяктуу таасир этүүнүн мындай чарасын колдонуу, мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлигинин конституциялык белгиленген принциптерин, сот тарабынан ишти туура жана өз убагында кароо жана чечүү укугу бузулбашы үчүн объективдүү жагдайларда ишке ашырылууга жана жүйөлүү мүнөздө болууга тийиш. Мындан тышкары, мыйзамдуулук жана адилеттүүлүк принцибинин негизинде процесстик мажбурлоо чаралары жасалган бузууга өлчөмдөштүк талаптарына жооп бериши керек жана иштин жагдайларынын бүткүл жыйындысын жана процесстин катышуучусу үчүн юридикалык кесепеттерин эске алуу менен колдонулууга тийиш.

5. Соттук процесстин катышуучулары үчүн жагымсыз кесепеттерге алып келүүсүнүн ар кандай мүмкүндүгү так укуктук жөнгө салууну жана анын ак ниет катышуучуларынын укуктарынын кепилдиктерин камсыз кылууну талап кылат. Жарандык процесстик мыйзамдарга 2017-жылы киргизилген өзгөртүү талашылып жаткан ченемдин контекстинде императивдик формада түзүлгөн. Эгерде ишти ал жокто кароону өтүнбөгөн доогер бир жолу келбесе жана жоопкер ишти маңызы боюнча териштирүүнү талап кылбаса, сот арызды кароосуз калтырууга милдеттүү. Мындай учурда, ЖПКнын 108-беренесине ылайык, доогер тарабынан төлөнгөн мамлекеттик алым кайтарылбайт. Муну менен арызды кароосуз калтыруунун доогер үчүн жагымсыз кесепеттери ачык-айкын: мамлекеттик алымды кайра төлөө зарылчылыгы келип чыгат, соттук териштирүүнүн жыйынтыгына жетүү мөөнөтү узарат, кайра берүү убактысы доонун эскирүү мөөнөтүн токтотпойт, күч-аракети, каражаты жана убактысы текке кетет.

Мындан тышкары, жарандык процесстик мыйзамдардын жоболору талашылып жаткан ченемдин мазмуну менен системалуу байланышта доогер талаш объектисине кызыгуусун жоготкондугуна байланыштуу жүйөлүү себепсиз (иштин жыйынтыгына кызыкдар эмес) соттук процеске системалуу түрдө келбегендигине соттун ынануусун шарттаган белгилүү бир шарттарды же критерийлерди камтыбайт.

Ошентип, жарандык процесстик мыйзамдарды жана алардын процесстин катышуучуларынын укуктарына тийгизген таасирин талдоо, сот тарабынан процесстик таасир этүү чараларын колдонуу маселесинде процесстин катышуучуларынын (доогер менен жоопкердин) тең укуктуулук принциби бузулгандыгы орун алгандыгын, ошондой эле бир тартип бузуу жоопкерчиликтин ага өлчөмдөш бир чаранын көрүлүшүнө алып келүүгө тийиш болгон маанилүү эреже этибарга алынбагандыгын айгинелейт.

Ушуга байланыштуу, доогер – иштин жыйынтыгына көбүрөөк кызыкдар болгон жак жүйөлүү себепсиз сотко бир жолу келбей койгондугуна байланыштуу, аны бул соттук териштирүүнүн алкагында мамлекеттик алымды кайтарып алуу укугун жоготуу менен сот тарабынан иштин биротоло чечилишине жетишүү мүмкүнчүлүгүнөн ажыратуу доогерге карата ашыкча процесстик санкция болуп саналат жана анын сот адилеттигине жетүүгө укугун, сот тарабынан ишти өз убагында каралышына жана чечилишине болгон укугун өлчөмдөш эмес чектейт.

Ошентип, Жарандык процесстик кодекстин 222-беренесинин 6-пункту түз мааниси боюнча да, жарандык-укуктук жөнгө салуунун жоболору менен системалуу байланышта да мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлиги, адамдын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгарган мыйзамды кабыл алууга жол бербөө принциптерин, ошондой эле соттук коргоо укугуна кепилдиктерди камтыган Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 13-Р

Процесстин ак ниет катышуучуларынын укуктарынын реалдуу кепилдиктерин камсыз кылуу жана арызды кароосуз калтыруу институтунун максатына жетүү (процесстик укуктарды кыянаттык менен пайдаланууга жана процесстик милдеттерди аткарбоого бөгөт коюу) колдонуудагы мыйзамдарды өркүндөтпөстөн мүмкүн эмес.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

Ч Е Ч Т И:

1. Жарандык процесстик кодекстин 222-беренесинин 6-пункту өзү жок кезде ишти териштирүү жөнүндө өтүнбөгөн доогер сотко жүйөлүү себептерсиз бир жолу келбесе, сот доону кароосуз калтырууга жол берилген көлөмдө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ушул Чечимдин жүйөлөштүрүү бөлүгүнөн келип чыгуучу тиешелүү өзгөртүүлөрдү демилгелесин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

5. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

М.М. Жорокуловдун жана Н.У. Кочкоровдун кайрылуу-суна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 77-беренесинин 3-бөлүгүнүн “Токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат, ал андан ары кылмыш ишин териштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат” деген сүйлөм менен баяндалган ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.К. Таалайбековдун,

кайрылуучу тарап – Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун жана Ниязбек Улукбекович Кочкоровдун,

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Саматбек Кыштообекович Ысырановдун,

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Башкы прокуратуранын ишеним кат боюнча өкүлү Таалайбек Өскөнович Айбашевдин, Ички иштер министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Азамат Токтосунович Маматкуловдун, Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Руслан Арстанович Кулназаровдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 77-беренесинин 3-бөлүгүнүн “Токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат, ал андан ары кылмыш ишин териштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

М.М. Жорокуловдун жана Н.У. Кочкоровдун өтүнүчү бул ишти кароого себеп болду.

Бул ишти кароого негиз болуп Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 77-беренесинин 3-бөлүгүндөгү “Токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 14-Р

ал андан ары кылмыш ишин териштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде табылган аныксыздык саналат.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы К.Дж. Кыдырбаевдин маалыматын угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

Т А П Т Ы:

2023-жылдын 7-февралында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна М.М. Жорокуловдун жана Н.У. Кочкоровдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 77-беренесинин 3-бөлүгүндөгү “Токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат, ал андан ары кылмыш ишин териштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 4-бөлүктөрүнө жана 100-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 7-мартындагы аныктамасы менен аталган кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 11-июлундагы аныктамасы менен Конституциялык соттун кворуму узак мөөнөт аралыгында жок болгондугуна байланыштуу, аталган иш боюнча өндүрүш токтото турулган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 29-сентябрындагы аныктамасы менен аталган иш боюнча өндүрүш жандандырылган.

Арыздануучулардын сөзү боюнча, адвокат Н.У. Кочкоров кылмыш иши боюнча «жашыруун конвертке» салынган күбөнүн көрсөтмөлөрү менен таанышуу өтүнүчү менен тергөө органына жана сотко кайрылганда, алар талашылып жаткан жобого шилтеме жасашып, анын мындай өтүнүчү алар тараптан канааттандырылган эмес.

М.М. Жорокулов жана Н.У. Кочкоров өздөрүнүн жүйөлөрүнүн негиздемеси катары тараптардын тең укуктуулугу жана атаандаштыгы жөнүндө, ошондой эле мыйзамдын жана соттун алдында бардыгынын бирдейлиги принцибин түшүндүргөн Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 21-сентябрындагы Чечимине шилтеме келтиришкен.

Кайрылуу субъекттеринин пикиринде, талашылып жаткан ченемдик жобого ылайык, тергөөчү, прокурор жана сот гана конвертке салынган

материалдар менен тааныша алат, ал эми айыпталуучу жана анын адвокаты аны менен тааныша албайт, бул Конституцияда көрсөтүлгөн мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген принциптин бузулушуна алып келүүдө.

Мындан тышкары, арыз ээлери өздөрүнүн жүйөлөрүнө негиздеме катары Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык макулдашууларга шилтеме жасашкан. Алсак, Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8, 29-беренелери, ошондой эле Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 2-беренесинин 2-пункту жана 3-пунктун “а” пунктчасы, 14-беренесинин 1-пункту мамлекеттен адилеттүү, компетенттүү, толук жана натыйжалуу соттук коргоого болгон укукту ишке ашырууну камсыз кылууну талап кылат.

Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакты менен айыпталуучуну жана анын жактоочусун натыйжалуу коргоону камсыз кылуу үчүн маанилүү болуп саналган кепилдиктер да берилген. Аларга ылайык, айыпталуучуга айыптоо тарапта болгон бардык күбөлөрдүн катышуусун талап кылуу жана суракка алуу үчүн бирдей юридикалык ыйгарым укуктар кепилденген, бирок бул кепилдик айыпталуучунун же алардын жактоочуларынын өтүнүчү боюнча каалаган күбөнү чакыртууга, соттук териштирүүнүн каалаган стадиясында жактоого тиешеси бар күбөлөрдү кошумча суракка алууга, ошондой эле кайчылаш суракка алуу үчүн адекваттуу мүмкүнчүлүктөргө ээ болууга чексиз укукту бербейт.

Аталган эл аралык пакттын 14-беренесинин 3-пунктунун “b” пунктчасына ылайык, кылмыш жасагандыгына айыпталган ар бир адамда өзүн коргоого даярдануусу жана өзү тандап алган жактоочу менен байланышуусу үчүн жетиштүү убактысы жана мүмкүнчүлүгү болушу керек.

Жогоруда баяндалганды эске алуу менен, М.М. Жорокулов жана Н.У. Кочкоров талашылып жаткан ченемдик жобонун конституциялуулугун текшерүүнү өтүнүшөт.

Жоопкер-тараптын өкүлү С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Конституция негизги мыйзам болуп саналып, эң жогорку юридикалык жана тикелей күчкө ээ. Андыктан кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн бардык катышуучуларын мамлекеттик коргоо жана алардын коопсуздугу адамдын жана жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктерин жалпы мамлекеттик коргоонун көрүнүштөрүнүн бири болуп саналаары баса белгиленет.

Ошону менен бирге, Конституциянын 23-беренесине ылайык, адамдын жана жарандын укуктары жана эркиндиктери улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгы менен адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен чектелиши мүмкүн.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 14-Р

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 13-беренеси кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоо принцибин аныктайт, ага ылайык ар бир адамга кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн бардык баскычында анын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоого кепилдик берилет.

С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченем “Жазык сот өндүрүшүнө катышуучулардын укуктарын коргоо жөнүндө” жана “Коррупциялык укук бузуулар тууралуу билдирген адамдарды коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык келтирилгендигин белгилейт.

Алсак, “Жазык сот өндүрүшүнө катышуучулардын укуктарын коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен жазык сот өндүрүшүнө катышуучулардын коопсуздук жана социалдык коргоо чараларын камтуучу мамлекеттик коргоо чараларынын системасын киргизүү каралган, ошондой эле аларды колдонуунун принциптери жана тартиби аныкталган.

Ал эми “Коррупциялык укук бузуулар тууралуу билдирген адамдарды коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоого, коррупциялык укук бузуулар тууралуу билдирген адамдарды куугунтуктоодон коргоону камсыз кылууга багытталган.

С.К. Ысырановдун пикиринде, корголуучу адамдын арызы боюнча тергөөчү ошол адамдын маалыматтарынын купуялуулугун камсыздоо чараларын колдонот жана токтом чыгарат, анда корголуучу адамдын маалыматтарынын купуялуулугун сактоонун себептери баяндалып, атайын конвертте сакталат жана ал маалыматтар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат.

Жоопкер-тараптын өкүлү купуялуулук принцибинен алганда кылмыштарды ачуу жаатында кыйынчылыктарды болтурбоо жана корголуучу адамдардын өмүрүнө залакасын тийгизбөө үчүн мүмкүнчүлүктөр болушу керек деп эсептейт.

Укук коргоо органдары ар бир кылмыш ишин териштирүүдө күбөлөр, айыпталуучулар, кылмыштуу топтун ар бир мүчөсү, коррупциялык укук бузуулар тууралуу билдирген адам өз өмүрүнө жана жакындарынын өмүрүнө коркунуч келтирилбеши үчүн жогоруда белгиленген кепилдиктери болушу керек.

Ал эми Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 253-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык айыпталуучу жана анын адвокаты иштин материалдары менен таанышуу процессинде маалыматтарды жазып алууга, документтердин көчүрмөсүн алууга укуктуу. Мамлекеттик, коммерциялык же мыйзам менен корголуучу башка сырды түзгөн маалыматтар камтылган иштен документтердин көчүрмөлөрү иште сакталат жана коопсуздугун камсыз кылуу зарыл болгон адамдар жөнүндө маалыматтарды кошпогондо, айыпталуучуга жана анын адвокатына соттук териштирүүнүн убагында тапшырылат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 14-Р

Коргоочу тарап корголуучу адамдын көрсөтмөлөрү соттук териштирүүнүн жүрүшүндө менен тааныша алат. Адилеттүү соттук териштирүүнүн принциптери корголуучу тараптын кызыкчылыктары кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө катышкан күбөлөрдүн жана жабырлануучулардын кызыкчылыктарына өлчөмдөш таразаланышын талап кылат.

Ушуга байланыштуу, эгерде адамдар кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн корголуучу катышуучуларынын маалыматтары менен толук таанышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болсо, бардык коопсуздук чаралары маанисиз болуп калышы мүмкүн.

Бириккен Улуттар Уюму (мындан ары – БУУ) тарабынан кабыл алынган “Кылмыштуулук жана сот адилеттиги боюнча Вена декларациясы: XXI кылымдын чакырыктарына жооптор” (2000-жылдын 10-17-апрели); 1986-жылдын 29-ноябрында кабыл алынган “Кылмыштын жана кызмат абалынан кыянаттык менен пайдалангандардын курмандыктары үчүн сот адилеттигинин негизги принциптеринин декларациясы”; Кылмыштуулуктун алдын алуу жана укук бузуучуларга мамиле кылуу боюнча БУУнун VII Конгрессинде кабыл алынган жана БУУнун Башкы Ассамблеясынын 1985-жылдын 29-ноябрындагы 40/32 резолюциясы менен жактырылган Милан Иш-аракеттер планы документтерине ылайык тергөө аяктагандан кийин айыпталуучуга жана анын адвокатына таанышуу үчүн берилген кылмыш-жаза ишинин материалдарын купуялуулук режиминде сактоо кылмыш-жаза сот өндүрүшүндөгү эл аралык-укуктук стандарттарга каршы келбеген коопсуздук чарасы болуп саналат.

Мындан тышкары, Көз карандысыз Мамлекеттердин Шерикеттигинин Парламенттер аралык ассамблеясынын онунчу пленардык жыйынында кабыл алынган “Жабырлануучуларды, күбөлөрдү жана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө көмөктөшүүчү башка адамдарды мамлекеттик коргоо жөнүндө” Моделдүү мыйзамы (1997-жылдын 6-декабрындагы №10-14 токтому) менен корголуучу адамдардын коопсуздугун камсыз кылуу мыйзамдуулуктун, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин урматтоо, ошондой эле коопсуздук чараларын жүзөгө ашыруучу органдардын жана корголуучу адамдардын өз ара жоопкерчилигинин принциптерине ылайык аталган Мыйзамда каралган коопсуздук чараларын колдонуу аркылуу жүзөгө ашырылат деп белгиленген.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, С.К. Ысыранов кайрылуучу тараптын өтүнүчүн канааттандыруудан баш тартууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев талашылып жаткан жобо боюнча жалпысынан жоопкер-тараптын өкүлү сыяктуу эле позицияны карманат. Муну менен бирге ал кошумча төмөнкүлөрдү белгиледи.

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 224-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык атайын тергөө аракетин жүргүзүү фактысы жөнүндө маалыматтар жана аны жүргүзүүнүн натыйжасында алынган маалымат сотко чейинки өндүрүш аяктаганга чейин жашыруун болуп эсептелет, аны

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 14-Р

ачыкка чыгаргандыгы үчүн кызмат адамдары жана анын өндүрүшүнө тартылган адамдар Кылмыш-жаза кодексине ылайык жоопкерчиликке тартылат.

Ошондой эле аталган берененин 2-бөлүгүндө атайын тергөө аракеттерин жүргүзүүнүн усулдары жана тактикасы жөнүндө аларды жүргүзгөн адамдар, анын ичинде ишин купуялуу негизде жана жашыруун формада жүргүзгөн жактар жөнүндө маалыматтар мамлекеттик сыр болуп эсептелет жана ачыкка чыгарылбайт деп белгиленген.

“Изин суутпай издөө иши жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 15-беренесине ылайык изин суутпай издөө иш-чарасын жүргүзүүгө укук берген чечим жана мындай чечимди кабыл алуу үчүн негиз болуп кызмат кылган материалдар изин суутпай издөө ишин жүзөгө ашыруучу органдарда гана сакталат. Изин суутпай издөө ишинин натыйжаларын чагылдырган изин суутпай издөөнүн кызматтык документтери алгачкы текшерүү органына, тергөөчүгө, прокурорго, сотко, изин суутпай издөө ишин жүзөгө ашыруучу башка органга Мыйзамда белгиленген тартипте жана учурларда берилиши мүмкүн.

Жазык сот өндүрүшүнүн катышуучулары сотко чейинки өндүрүштүн кызмат адамдарынын аракеттерине, чечимдерине даттанууга укуктуу. Ошол себептүү А.Т. Молдобаев кайрылуучу тараптын жүйөлөрүн жана келтирген мисалдарын негизсиз деп эсептейт, анткени сотко чейинки өндүрүштүн кызмат адамдарынын аракеттеринин жана чечимдеринин мыйзамдуулугу тергөө судьясына өтүнүч же даттануу түрүндө берүү жолу менен текшерилиши мүмкүн, ал эми “жашыруун конверттеги” адамдардын анкеталык маалыматтары айыптоо же актоо өкүмү үчүн негиз боло албайт.

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 349-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык айыптоо өкүмү соттук териштирүүнүн жүрүшүндө айыпталуучунун кылмышты жасоого күнөөлүүлүгү иликтенген далилдердин жыйындысы менен ырасталган шартта гана чыгарылат жана божомолдорго негизделиши мүмкүн эмес.

Мындан тышкары, Конституциянын 29-беренесинде ар бир адам жеке турмушунун кол тийгистигине, абийиринин жана ар-намысынын корголушуна укуктуу деп белгиленген. Кыргыз Республикасында адамдын ар-намысы абсолюттук жана кол тийгис. Мыйзамда белгиленген учурларды кошпогондо, адамдын макулдугусуз анын жеке турмушу тууралуу маалыматты, купуя маалыматты жыйноого, сактоого, пайдаланууга жана жайылтууга жол берилбейт. Ар бир адамга купуя маалыматты, адамдын жеке турмушу жөнүндө маалыматты мыйзамсыз жыйноодон, сактоодон, жайылтуудан коргоо, анын ичинде соттук коргоо кепилденет, ошондой эле укуксуз иш-аракеттер менен келтирилген материалдык жана моралдык зыяндын ордун толтуртуп алуу укугуна кепилдик берилет.

А.Т. Молдобаев ошондой эле Конституциянын 63-беренесине ылайык мамлекет ар бир адамдын өздүк маалыматтарынын корголушуна кепилдик берет деп ырастайт.

Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү Т. О. Айбашев жактоочунун, айыпталуучунун жана иштин башка катышуучуларынын коопсуздугун камсыз кылуу үчүн зарыл болгон тергөөчүнүн токтому жана тергөө аракетинин катышуучусунун инсандыгы жөнүндө маалыматтарды киргизүү мыйзам менен корголгон псевдонимге укугунун бузулушуна алып келет деп эсептейт.

Анткени, зарыл болгон учурда же тараптардын талабы боюнча ишти карап жаткан сот, жабык сот отурумун өткөрүп, соттолуучуну суракка алып, андан кийин анын көрсөтмөсүн аты- жөнүн атабастан соттук отурумда жарыя кыла алат.

Ал эми корголуучу адамдын аты-жөнү ачыкка чыгарылса, анда корголуучу адамдын (псевдонимдин) же анын жакын туугандарынын өмүрүнө, ден соолугуна карата кандайдыр бир коркунучтар жаралышы мүмкүн.

Жогоруда баяндалганды эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын өкүлү талашылып жаткан ченемдик жобо кайрылуучу тарап шилтеме жасаган конституциялык ченемдерге карама-каршы келбейт деп тастыктады.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин жана Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин өкүлдөрү талашылып жаткан ченем боюнча жалпысынан жоопкер-тараптын өкүлү сыяктуу эле позицияны карманышат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 77-беренесинин 3-бөлүгүндөгү “Токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат, ал андан ары кылмыш ишин териштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат.” деген сөздөр менен билдирилген редакциядагы ченемдик жобосу саналат.

“77-берене. Жабырлануучунун, күбөнүн, айыпталуучунун жана кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө катышуучу башка адамдардын коопсуздук чаралары

3. Токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат, ал андан ары кылмыш ишин териштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат.”

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 14-Р

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана “Эркин Тоо” гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы №122-123 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Өлкөнүн Баш Мыйзамында бекитилген эң маанилүү конституциялык принциптердин бири – мыйзам жана сот алдында бардыгынын бирдейлиги болуп саналат (24-берененин 2-бөлүгү).

Теңдик (бирдейлик) конституциялык принциби универсалдуу мүнөзгө ээ болуу менен коомдук мамилелердин бардык чөйрөлөрүн жөнгө салат жана Конституцияда бекитилген укуктарды жана эркиндиктерди гана эмес, ошондой эле мыйзамдын негизинде ээ болгон укуктарды мыйзамдык жөнгө салууга баа берүү үчүн критерий катары кызмат кылат.

Ошол эле учурда бул принциптин укуктук маңызы аны колдонуунун (ишке ашыруунун) кош аспектисинин болушу менен да түшүндүрүлөт: бардыгынын мыйзам алдында жана сот алдында бирдейлиги. Башкача айтканда, мыйзам алдында бардыгынын бирдейлик принциби алардын сот алдындагы тендиги менен тыгыз байланышта, анткени соттун иши мыйзамды так жана кынтыксыз сактоого, жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин, алар бузулган учурда коргоого жана калыбына келтирүүгө багытталган.

Ушуга байланыштуу улуттук мыйзамдар жана өлкөнүн сот системасы бардык жарандардын укуктарын жана кызыкчылыктарын, алардын кандайдыр-бир айырмачылыктарына карабастан камсыздоого бүтүндөй багытталган.

Бардыгынын мыйзам жана сот алдында бирдейлиги сот өндүрүшүнүн ар кандай этаптарын унификациялоого, бардык жарандарга өз укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо үчүн, анын ичинде сотко чейинки өндүрүштө да, сот өндүрүшүндө бирдей мүмкүнчүлүктөрдү берүүгө, ошондой эле жынысы, расасы, тили, майыптуулугу, этностук таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча негативдүү басмырлоону болтурбоо максатында ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдардын, анын ичинде тергөө органдарынын жана соттун өзүм билемдик кылган аракеттеринен же чечимдеринен коргоого бирдей кепилдиктерди берүүгө багытталган мыйзамдык чаралардын системасы аркылуу камсыз кылынат (Конституциянын 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-абзацы).

Коомдогу адилеттүүлүк жана теңчилик үчүн фундаменталдуу негиз болгон бул конституциялык принцип, албетте соттор тарабынан сот өндүрүшүнүн бардык катышуучуларына өз укуктарын жана таламдарын коргоо үчүн ага бирдей жана атаандашуучулук катышуу мүмкүнчүлүгүн берүү менен иштерди адилет жана калыс кароого багытталган. Бул принципти турмушка ашыруунун акыркы натыйжасы коомдо жүрүм-турумдун адилеттүү жана мыйзамдуу ченемдерин жана стандарттарын орнотуу болуп саналат.

3. Соттук коргоого конституциялык укукту ишке ашыруу контекстинде каралуучу юридикалык теңдик принциби бир тектүү мамилелер өзүнүн мүнөзү боюнча бирдей жөнгө салынууга тийиш деп болжолдойт. Бул укуктарга ошондой эле атаандаштыктын жана тараптардын тең укуктуулугунун конституциялык кепилдиктери кирет, алар сот өндүрүшүнүн бардык катышуучулары үчүн бирдей укуктардын жана мүмкүнчүлүктөрдүн негизинде аны ишке ашырууну карайт (Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү жана 100-беренесинин 3-бөлүгү).

Кылмыш-жаза мыйзамдарынын чегинде бул шектүүнүн, айыпталуучунун, соттолуучунун укуктарын өзүм билемдик категорияларга же башка негиздерге негизделген негизсиз чектөөлөргө тыюуну сактоо менен сот өндүрүшүнүн бардык катышуучулары үчүн бирдей жөнгө салуунун зарылдыгын билдирет.

Бул максаттарда мыйзам чыгаруучу процесстин катышуучуларынын коргоо тарабынын укуктарын, анын ичинде далилдерди көрсөтүү, тергөө аяктагандан кийин жазык ишинин бардык материалдары менен таанышуу жана андан керектүү маалыматтарды жазып алуу, ошондой эле коргоону ишке ашыруу үчүн зарыл болгон маалыматтарды алуу укугун аныктаган (ЖПКнын 6-главасы).

ЖПКнын 293-беренесине ылайык сот жыйналышында айыптоо жана коргоо тараптары четтетүүлөрдү жана өтүнүчтөрдү билдирүүдө, далилдерди берүүдө, аларды иликтөөгө катышууда, ошондой эле ишти соттук териштирүүдө келип чыгуучу бардык маселелерди кароого катышууда тең укуктардан пайдаланат.

Кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамда далилдөө институту айыптоо жана коргоонун кызыкчылыктарынын тең салмактуулугуна өбөлгө болуп, тараптардын бирдейлик жана атаандаштык принцибин камсыз кылууда негизги ролду ойнойт. Ал окуялардын мүмкүн болгон версияларын түзүү үчүн жагдайларды аныктоодон, бул версияларга ылайык далилдерди жана алардын булактарын чогултуудан, текшерүүдөн жана баалоодон, ошондой эле тыянактарды негиздөөдөн жана процесстик чечимдерди кабыл алуудан турат.

Мыйзам чыгаруучу жогоруда аталган жоболорду ЖПКнын III бөлүмүндө жөнгө салган. Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 8-беренесинин 2-бөлүгү менен далилдердин булактары аныкталган, алардын катарына шектүүнүн, айыпкердин, жабырлануучунун, күбөнүн көрсөтмөлөрү киргизилген.

Далилдерди чогултуу жана баалоо процессинде күбөлөрдүн ролу маанилүү орунду ээлейт, анткени алардын көрсөтмөлөрү иштин биротоло жыйынтыгы үчүн олуттуу, ал тургай чечүүчү мааниге ээ болушу мүмкүн.

4. Кыргыз Республикасы өзүн укуктук мамлекет катары аныктоо менен өзүнүн мыйзамдуулук режимин, укук тартибин жана ар бир инсандын коопсуздугун, анын ичинде дене боюнун кол тийбестигин камсыз кылууга умтуларын билдирет. Бул принциптерди ишке ашыруу үчүн жүрүм-турумдун жана адамдардын ортосундагы өз ара мамилелердин

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 14-Р

так эрежелерин жана ар бир адамдын өмүрүнө, ден соолугуна жана бейпилдигине кол салуу үчүн жоопкерчилик системасын караган укуктук система түзүлүүдө жана бул эрежелердин сакталышын жана аларды бузгандыгы үчүн жазанын сөзсүз болушун кепилдөөгө милдеттүү укук тартибинин органдары иштейт. Ушул механизмдин бүтүндөй ырааттуу ишинен коомдо мыйзамды сактоонун жана укук тартибинин деңгээли түздөн-түз көз каранды.

Андыктан, мыйзам чыгаруучунун сот адилеттигин ишке ашыруу процессинде коопсуздукту камсыз кылууга басым жасаганы бекеринен эмес, анткени ар бир адамдын туруктуу коопсуздугун түзүүдө гана ар бир иште чындыкты аныктоо, ар бир укук бузуу үчүн жазанын сөзсүздүгү сыяктуу сот адилеттигинин жогоруда аталган максаттарына жетүү көз каранды болгон чындыкты, өзгөчө катышуучулардан ак ниеттүүлүктү талап кылууга, көрсөтмөлөрдүн аныктыгына жетишсе болот.

Жазык процессинде күбөлөрдүн коопсуздугун камсыз кылуу үчүн мыйзам чыгаруучу тарабынан белгиленген коргоо механизмдеринин бири псевдоним ыйгаруу жана ага жеткиликтүүлүктү чектөө аркылуу алар жөнүндө маалыматтарга жашырындуулук берүү болуп саналат. Бул чара кылмыш ишинин материалдарынан адамдын жеке маалыматтары жөнүндө маалымдаманы алып салуу жана аларды негизги өндүрүштөн өзүнчө сактоо жолу менен ишке ашырылат. Мындай чараны колдонуу жөнүндө чечим тергөөчү тарабынан кабыл алынат жана инсан жөнүндө маалыматтарды купуя сактоо жөнүндө кабыл алынган чечимдин себептерин көрсөтүү менен токтом чыгаруу аркылуу таризделет. Корголуучу адамдын өздүгүн аныктоого жол бербөө үчүн анын катышуусунда атайын иш-чаралар жүргүзүлөт.

Мындан тышкары, талашылып жаткан ченемдик жободо көрсөтүлгөндөй, токтом жана негизги өндүрүштөн бөлүнгөн материалдар конвертке салынып чапталат, кийин кылмыш ишин тергеген органда сакталат жана анын мазмуну менен тергөөчүдөн сырткары прокурор жана сот тааныша алат.

Белгилей кетсек, “Жазык сот өндүрүшүнө катышуучулардын укуктарын коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамында коопсуздук чараларын колдонуу үчүн негиздер кыйла деталдуу конкреттештирилген, алар мамлекеттик коргоону ишке ашыруу жөнүндө чечим кабыл алуучу орган тарабынан белгиленген күч колдонуу, мүлктү жок кылуу же корголуучу адамды өлтүрүү реалдуу коркунучунун факторлорунан келип чыгышы мүмкүн.

Мындан тышкары, кылмыштуу кол салуулардан коомдун жана мамлекеттин коопсуздугун камсыз кылуу максатында ыкчам-иликтөө жана контрчалгындоо иштерин жүргүзгөн адамдар да мамлекеттик коргоого алынат. Мындай иш-аракеттерди жүргүзүү үчүн, эреже катары, ачык жана жашыруун ыкмаларды колдонуу талап кылынарын белгилей кетүү керек. Мында жалпысынан ыкчам-иликтөө, контрчалгындоо ишинин натыйжалуулугуна жетишүү үчүн жүргүзүлүп жаткан ыкчам-иликтөө

контрчалгындoo ишинин натыйжалуулугуна жетишүү үчүн жүргүзүлүп жаткан ыкчам-иликтөө иш-чараларынын, анын ичинде тиешелүү санкцияны алуу үчүн сотко кайрылуу фактысынын абсолюттук купуялуулугун камсыз кылуу маанилүү.

Ошентип, жазык сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын коопсуздугун камсыз кылуу сот адилеттигинин кепилдиктеринин маанилүү элементи болуп саналат жана анын негизги милдеттеринин бири – жазык процессине катышкан бардык адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоого жетишүүгө багытталган. Бул конституциялык милдет мамлекетке жүктөлгөн жана коомдук, ошондой эле жеке кызыкчылыктарды коргоого багытталган.

5. Сот адилеттиги кенири маанисинде бардык деңгээлдеги сотторду гана эмес, ошондой эле мамлекеттик органдарды, анын ичинде тергөө жана прокурордук көзөмөлдү жүзөгө ашыруучу органдарды да камтыйт.

Жашыруун материалдарды пайдалануу боюнча тергөөчү, прокурор жана сот кирген жазык сот өндүрүшүнүн субъекттеринин белгилүү чөйрөсүн белгилеген талашылып жаткан ченемдин контекстинде бул субъекттердин ар бири өзүнүн компетенциясынын чектеринде өзүнө гана тиешелүү тапшырмаларды аткараарын билдирет.

Процессуалдык өз алдынчалыкка ээ болгон тергөөчү анын коргоосуна алынган адам жөнүндө маалыматтарга жетүүнү чектөө жөнүндө чечимди өзү кабыл алат. Жазык сот өндүрүшүнүн максаттарын жана принциптерин сактоо менен мындай чектөөлөр жөнүндө чечим тергөө жашырындуулук чараларын колдонуу үчүн негиздер объективдүү изилденип жана иштин буга каршы болгон бардык жагдайлары жокко чыгарылган учурда гана негиздүү деп табылышы мүмкүн. Пикир келишпеген учурда коргоо тарабы тергөөчүнүн мындай чечимине прокурорго даттанууга укуктуу.

Прокурор мамлекеттин агынан жазык куугунтуктоосун жүргүзүү жана сотто айыптоолорду колдоо менен бирге, сотко чейинки өндүрүш мезгилинде мыйзамдын үстөмдүгүн камсыз кылуу максатында укук коргоо органдарынын ишине көзөмөлдүк кылуу боюнча маанилүү мамлекеттик функцияны аткарат, муну менен жашырындуулук каражаттарын колдонуунун мыйзамдуулугунун кепилдигинин бири катары чыгат.

Өз кезегинде жазык процессинде тараптардын тең укуктуулук жана атаандаштык принцибин өз ара байланышта колдонууда сот жазыктык куугунтуктоо органы болуп эсептелбестен, айыптоочу же коргоочу тарапта чыкпастан, тараптардын процессуалдык милдеттерди аткаруусу жана аларга берилген укуктардын ишке ашырылышын камсыз кылуу үчүн шарттарды түзөт. Тараптардын ортосундагы ролдорду мындай реалдуу бөлүү сот адилеттигин жүргүзүү чөйрөсүндө конституциялык принциптерди сактоо үчүн маанилүү фактор болуп саналат.

Сот өзүнүн сот адилеттигинин функциясын аткарууда бардык берилген далилдерди тиешелүүлүгү, жол берилиши жана аныктыгы көз карашынан алганда баалоого жана текшерүүгө тийиш. Буга жашыруун маалыматтардын булактарын аныктоо, аны кылмыш иши боюнча башка далилдик маалыматтар менен салыштыруу жана аларды талдоо кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 14-Р

Муну менен бирге Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 328-беренесинин 7-бөлүгүндө, эгерде көрсөтмө берип жаткан адам жөнүндө анык маалыматтарды ачуу тууралуу негизделген өтүнүч тараптар тарабынан билдирилсе, айыпталуучуну коргоо же ишти кароо үчүн олуттуу жагдайларды аныктоо зарылдыгына байланыштуу сот тараптарга көрсөтүлгөн маалыматтар менен таанышуу мүмкүндүгүн берүүгө укуктуу деп айтылат.

Соттун мындай ыйгарым укуктары материалдардын, анын ичинде жашыруун маалыматтарды камтыган материалдардын негизинде соттук-укуктук актыларды чыгаруу үчүн зарыл шарт болуп саналат. Антпесе, жазык иштерин кароодо сот тараптардын коргогон позицияларына объективдүү баа бере албайт жана соттук териштирүүдө келип чыккан алардын негиздүүлүгүнүн күмөндүүлүгүн жок кыла албайт, демек, сот адилеттигин жүргүзүүдө соттун көз карандысыздыгын жана калыстыгын камсыз кыlamak эмес.

Ушуга байланыштуу, сотко чейинки өндүрүштө коргоого алынган адам жөнүндө маалыматтарга жетүүнү чектөө жөнүндө тергөөчүнүн чечиминин мыйзамдуулугуна жана негиздүүлүгүнө прокурордук көзөмөлдү, ошондой эле соттун жашыруун материалдарды түздөн-түз изилдөө жана баалоо боюнча берилген ыйгарым укуктарын камсыз кылган мыйзамда белгиленген жол-жоболордо Конституциялык сот ар бир адамдын соттук коргоого, ишти көз карандысыз жана калыс сот тарабынан адилеттүү чечүүгө конституциялык укугунун бузулгандыгын көргөн жок.

Ошону менен бирге Конституциялык сот жашыруун маалыматка жетүү маселесинде талашылып жаткан ченем коргоо тарапка айыптоо тарабына берилген процессуалдык мүмкүнчүлүктөрдү толук бербей турганын белгилейт. Бирок, жарандардын коопсуздугун камсыз кылуунун, алардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын Конституциянын өнүгүндө, анын ичинде жазык сот өндүрүшүнүн алкагында коргоонун жана сактоонун маанилүүлүгүн жана артыкчылыктуулугун эске алуу менен, жогоруда айтылган субъекттердин өздөрүнүн процессуалдык милдеттерин жүзөгө ашыруусу тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын конституциялык принцибин бузбастан, айыптоо тарабынын жана коргоо тарабынан процессуалдык мүмкүнчүлүктөрүн теңдөө үчүн жетиштүү шарттарды түзүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамынын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 77-беренесинин 3-бөлүгүнүн “Токтом жана негизги өндүрүштөн

2023-жылдын
18-октябры
Бишкек шаары

№ 14-Р

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

бөлүнүп алынган материалдар мөөрлөнүп чапталган конвертке салынат, ал андан ары кылмыш ишин териштирген органда сакталат жана анда камтылгандар менен тергөөчүдөн тышкары прокурор жана сот тааныша алат.” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 4-бөлүктөрүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларына, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтына жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Самат Аскарлович Матцаковдун, Тилек Алмазбекович Алмазбековдун, Мирлан Анарбекович Нурматовдун, Эрбол Курманбекович Курманбековдун жана Зокиржон Турдимахаматович Зайнабидиновдун кызыкчылыгын көздөгөн Нуршат Хайрулаевич Касымовдун кайрылууларына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

ЧЕЧИМИ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Камила Маамыталы кызынын;

кайрылуучу тараптар – Самат Аскарлович Матцаковдун, Тилек Алмазбекович Алмазбековдун, Мирлан Анарбекович Нурматовдун, Эрбол Курманбекович Курманбековдун, Зокиржон Турдимахаматович Зайнабидиновдун жана анын ишеним кат боюнча өкүлү Нуршат Хайрулаевич Касымовдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдиевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлдөрү Тимур Эднанович Карабаевдин, Асель Абасбековна Жапарованын, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Шеримкул Замирбекович Мамыткановдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык сот отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого С.А. Матцаковдун, Т.А. Алмазбековдун, М.А. Нурматовдун, Э.К. Курманбековдун жана З.Т. Зайнабидиновдун кызыкчылыгын көздөгөн Н.Х. Касымовдун өтүнүчтөрү себеп болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы К.Дж. Кыдырбаевдин маалыматын угуп, сунушталган материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

ТА П Т Ы:

2022-жылдын 25-апрелинде Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна С.А. Матцаковдун, Т.А. Алмазбековдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз ээлери белгилегендей, КЖПКда кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти жандандыруу үчүн негиздердин толук тизмеги келтирилген. Алсак, КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, кайтадан ачылган жагдайлар болуп төмөнкүлөр саналат: 1) мыйзамсыз же негизсиз өкүмдү, аныктаманы, токтомду чыгарууга алып келген, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү менен белгиленген жабырлануучунун же күбөнүн көрсөтмөлөрүнүн, эксперттин корутундусунун атайылап жалган берилиши, ошого тете эле буюм далилдеринин, тергөө жана сот аракеттеринин протоколдорунун жана башка документтердин жасалмаланышы же котормонун атайын туура эмес которулушу; 2) мыйзамсыз жана негизсиз өкүмдү, аныктаманы, токтомду чыгарууга алып келген, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмүндө белгиленген алгачкы текшерүү органынын кызматкеринин, тергөөчүнүн же прокурордун кылмыштуу аракеттери; 3) ушул ишти кароодо ал тарабынан жасалган, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү менен белгиленген судьянын кылмыштуу аракеттери; 4) өкүмдү, аныктаманы, токтомду чыгарууда сотко белгисиз болгон, өз алдынча алганда жана мурда аныкталган жагдайлар менен кошо алганда соттолгондун күнөөсүздүгү жөнүндө же ал соттолгон кылмыштын оордугунун даражасы боюнча башка кылмыш жасагандыгы жөнүндө же болбосо акталган адамдын же иши кыскартылган адамдын күнөөлүүлүгүн күбөлөндүргөн жагдайлар.

Бирок, КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү карап, сот төмөнкүдөй чечимдердин бирин чыгарат: 1) ушул Кодекстин 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда каралган кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жана сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп берүү тууралуу; 2) жаңы жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жана соттун өкүмүн, аныктамасын, токтомун жокко чыгаруу же ишти кыскартуу жөнүндө; 3) жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө.

Арыз ээлеринин пикири боюнча сот ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө арызды карап чыгып, КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда каралган жагдайлар боюнча гана аны канааттандыруу жөнүндө чечим чыгарган. Ошентип, соттун КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-3-пункттарында каралган башка жагдайлар боюнча арызды канааттандыруу жөнүндө чечим чыгарууга мүмкүнчүлүгү жок, бул өз кезегинде соттун укуктарынын тарышына алып келет жана соттолгон адамдын ишин жогору турган сотто кароого конституциялык укугун жана Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүндө,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

61-беренесинин 1-бөлүгүндө бекемделген ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугун тикелей чектөө болуп саналат.

Кайрылуу субъекттери көрсөткөндөй, жогоруда келтирилген конституциялык жоболор Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8-беренесине, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 9-беренесинин 1-бөлүгүнө, 14-беренесинин 1-бөлүгүнө, Адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин коргоо жөнүндө Европа конвенциясынын 6-беренесинин 1-бөлүгүнө шайкеш келет, мында ар бир адамдын жогору турган соттук инстанцияда ишин кайра кароого укугу белгиленген.

Арыз ээлери башка эч бир тартыште ондоого мүмкүн болбогон, соттун мыйзамсыз же негизсиз чечимин кайра кароо максатында жазык ишин кайра жандандырууга негиздердин тизмегин чектөө сот актыларынын адилеттүүлүгүн камсыз кылууну жана сот тарабынан жарандардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын калыбына келтирүүнү мүмкүн эмес кыларын белгилешет, бул Конституциянын, ошондой эле Адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин коргоо жөнүндө конвенциянын жоболорун бузууга алып келет, ага ылайык, эгерде кандайдыр бир жаңы же кайтадан келип чыккан жагдайлар аныкталса, соттук чечимди кайра кароо зарылчылыгы келип чыгат, бул болсо чечимдин маңызына таасир этпей коюшу мүмкүн эмес.

Кайрылуу субъекттеринин пикири боюнча укуктук жөнгө салуунун бир беткей эместиги, түшүнүксүздүгү, жеткире айтылбагандыгы анын мазмунун жана максатын адекваттуу түшүнүүгө сөзсүз түрдө тоскоол болот, укук колдонуу процессинде мамлекеттик бийлик органдарынын чексиз дискрециясына мүмкүндүк берет жана өзүм билемдикке жана сот адилеттигинин ыраатсыздыгына өбөлгө түзөт.

Арыз ээлеринин пикири боюнча мыйзамдуулуктун, негиздүүлүктүн жана адилеттүүлүктүн талаптарына жооп бербеген соттук чечимдерди кайра кароо мүмкүнчүлүгүн чектөөнүн натыйжасында Конституция менен кепилденген адамдын жана жарандын укуктарына жана эркиндиктерине зыян келтирилип, адилеттүүлүк жана укуктук аныктык сыяктуу конституциялык баалуулуктарды коргоодо тең салмактуулуктун бузулушу орун алат, ал эми сот адилеттигинин конституциялык максаты аларды коргоо жана калыбына келтирүү болуп саналат. Эгерде жазык иши боюнча изилдөөнүн предмети болгон кыйла олуттуу жагдайлар, окуялар соттун чечиминде туура эмес чагылдырылса, анда бул чечим сот адилеттигинин калыс актысы катары каралышы мүмкүн эмес жана анын адилетсиздигине – сот актысынын мыйзамдуулугуна, негиздүүлүгүнө жана адилеттүүлүгүнө объективдүү таасирин тийгизген судьянын укукка жат аракеттери, соттук ката же башка жагдайлар себеп болгонуна карабастан оңдолушу керек.

Баяндалгандарды эске алып, арыз ээлери талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүнүшөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 18-майындагы аныктамасы менен С.А. Матцаковдун, Т.А. Алмазбековдун кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган. Бирок бул иш боюнча соттук өндүрүш Конституциялык соттун 2022-жылдын 17-октябрындагы аныктамасы менен токтотулуп, кийин 2023-жылдын 4-октябрында кайра жандандырылган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

2023-жылдын 3-февралында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна М.А. Нурматовдун КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1 жана 2-пунктарынын Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Аталган өтүнүчтөн көрүнүп тургандай, кайтадан ачылган жагдайлар боюнча жазык ишин жандандыруу институтунун конституциялык-укуктук негизи болуп Конституциянын ар бир адамга эч кандай чектөөлөргө жатпаган соттук коргоо укугун (61-берененин 1-бөлүгү), ошондой эле ар бир соттолуучунун мыйзамга ылайык анын ишин жогору турган сот тарабынан каралышын ишке ашыруу укугун (58-берененин 4-бөлүгү) кепилдеген жоболору саналат.

Бул конституциялык жоболор, эгерде жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар жөнүндө маалыматтар болсо, же болбосо кандайдыр бир жаңы же кайтадан ачылган жагдай соттук катанын бар экендигинин талашсыздыгын далилдесе (14-берененин 6-пункту) мамлекеттин колдонуудагы мыйзамдарына ылайык ишти кайра кароо мүмкүнчүлүгүн болжолдогон Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын жоболоруна шайкеш келген улуттук жазык-процесстик мыйзамдардын ченемдеринде (КЖПКнын 53-главасы) андан аркы өнүгүүсүн алган.

Кайтадан ачылган жагдайлардын аныкталгандыгына байланыштуу сот актыларын кайра кароо боюнча өндүрүштүн өзгөчөлүктөрү соттук каталардын мүнөзү менен аныкталат, аларды ондоо үчүн өндүрүштүн аталган түрү каралган.

Өзүнүн жүйөлөрүн негиздөө менен М.А. Нурматов КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун негизинде 2022-жылдын 7-сентябрында Жогорку соттун соттук коллегиясынын токтому менен анын ишин кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчү жарым-жартылай канааттандырылып, жазык иши КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн Башкы прокуратурага жөнөтүлгөн.

2022-жылдын 18-октябрында Башкы прокуратура тарабынан Жогорку соттун соттук коллегиясына ишти кайтадан ачылган жагдайларга байланыштуу кайра жандандыруу жана Жогорку соттун соттук коллегиясынын 2016-жылдын 28-ноябрындагы токтомун жокко чыгаруу жөнүндө өтүнүч берилген. Бирок бул өтүнүчтү канааттандыруудан баш тартылган.

Ошол эле учурда арыз ээси ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруудан баш тартуу Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктуна негизделгендигин белгилейт, сот анын негизинде гана жаңы жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү карап чыгып, соттун өкүмүн, аныктамасын, токтомун жокко чыгаруу же ишти кыскартуу жөнүндө чечим чыгара алат. Ал эми көрсөтүлгөн өтүнүчтө ишти дал кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жана соттун токтомун жокко чыгаруу жөнүндө маселе көтөрүлгөн.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

Ушуга байланыштуу кайрылуу субъектиси Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 7-февралындагы Чечимине шилтеме жасаган, анда “Кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу сот адилеттигин туура жүргүзүүнүн маанилүү кепилдиги болуп саналган – жазык процессинин өз алдынча стадиясы, ал жазык сот өндүрүшүндө жарандардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын камсыз кылуу каражаттарынын бири катары кызмат кылат» деп белгиленген. Демек, жазык иши боюнча мыйзамдуу күчүнө кирген сот актысын кайра карап чыгуу жана жазык ишин туура чечүү үчүн маанилүү болгон жагдайлар менен сот маалымдар эместигинин натыйжасында кетирилген соттук катаны оңдоо адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоонун натыйжалуулугунун, ошондой эле сот адилеттигинин калыстыгы жана сот актыларынын туруктуулугу сыяктуу баалуулуктарды колдоонун зарыл шарты болуп саналат.

Баяндалгандарды эске алуу менен М.А. Нурматов талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 2-мартындагы аныктамасы менен М.А. Нурматовдун кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган.

2023-жылдын 3-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна З.Т. Зайнабидиновдун кызыкчылыгын көздөгөн Н.Х. Нурматовдун КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн. Бул өтүнүчтө келтирилген жүйөөлөр М.А. Нурматовдун жүйөөлөрүнө окшош.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 3-апрелиндеги аныктамасы менен Н.Х. Касымовдун кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган.

2023-жылдын 18-майында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Э.К. Курманбековдун КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунун Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн көрүнүп тургандай, арыз ээси Жогорку сотко ишти кайтадан ачылган жагдайларга байланыштуу кайра жандандыруу жана Жогорку соттун 2018-жылдын 5-мартындагы, 2019-жылдын 2-апрелиндеги токтомдорун жокко чыгаруу жөнүндө өтүнүчтөр менен кайрылган.

Жогорку сот арыз ээсинин өтүнүчүн канааттандырып, сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн жазык ишин Башкы прокурорго өткөрүп берүүнү токтом кылган.

Бирок, Э.К. Курманбековдун пикири боюнча КЖПКнын 451-беренесинин 1-бөлүгүнүн талаптарына ылайык соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү, аныктамасы, токтому жокко чыгарылышы жана жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча иш боюнча өндүрүш кайра башталышы мүмкүн экендигине карабастан, сот КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн

1-пунктуна шилтеме жасап, өтүнүчтө көрсөтүлгөн Жогорку соттун токтомдорун жокко чыгарган эмес.

Э.К. Курманбеков жогоруда аталган токтомдо сот актыларын жокко чыгаруу жөнүндө жоболордун жоктугу, ошондой эле мындай актыларды жокко чыгаруу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүндө, 61-беренесинин 1-бөлүгүндө бекемделген соттолгон адамдын ишин жогору турган сотто кароого анын конституциялык укугун жана ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугун тикелей чектөө болуп саналат деп эсептейт.

Арыз ээсинин өз талаптарын негиздөө үчүн келтирген укуктук жүйөлөрү мурунку кайрылууларда баяндалгандарга окшош.

Жогоруда жазылгандардын негизинде Э.К. Курманбеков талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 16-июнундагы аныктамасы менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Жогорудагы кайрылуулардагы талаптар өз ара байланышта болгондуктан, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 32-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык, судья-баяндамачынын 2023-жылдын 5-октябрындагы аныктамасы менен алар боюнча иштер бир конституциялык сот өндүрүшүнө бириктирилген.

Соттук отурумда кайрылуучу тарап өз талаптарын колдоду.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов каралып жаткан маселе боюнча төмөнкүдөй пикирин билдирди.

Ал, КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык, сот ишти жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү карап чыгып, КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда гана каралгандай кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жана сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп берүү жөнүндө чечим чыгарат, муну менен КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 2 жана 3-пункттарында каралган негиздер боюнча кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра каралышына ар бир адамдын укугун чектегендигин белгилейт.

Бирок, КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн жобосуна ылайык, бул жагдайлар соттун ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу үчүн негиз катары каралган эмес.

Конституцияда кепилденген соттук коргоонун акыркы натыйжасы болуп саналган адилет чечим чыгаруу, эгерде сот чечимди чыгарууда ал билбеген же андан көз каранды болбогон объективдүү себептер

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

боюнча билиши мүмкүн болбогон олуттуу жагдайлардын келип чыгышынан улам соттук актыны кайра кароого белгиленген ченемдик укуктук ченемдер менен мүмкүнчүлүк берилбесе, толук жана натыйжалуу деп табылышы мүмкүн эмес.

Ошону менен бирге Жогорку Кеңештин өкүлү КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пунктун Конституциянын 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Мында С.К. Ысыранов КЖПКда жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү козгоо тартиби толук жөнгө салынбагандыктан, жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу институтун өркүндөтүү боюнча чараларды көрүүнү тиешелүү мамлекеттик органдарга сунуш кылууну максатка ылайыктуу деп эсептейт.

Соттук отурумдун жүрүшүндө С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченемдин мамлекеттик жана расмий тилдердеги айрым терминдердин аутенттүүлүгү жөнүндө маселени кароодон алып салуу тууралуу жазуу жүзүндөгү өтүнүч киргизген, анткени бүгүнкү күндө колдонуудагы 2023-жылдын 2-августундагы № 151 “Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен орун алган карама-каршылыктар четтетилген.

Ал, ошондой эле Жогорку Кеңештин кароосундагы “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына (Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексине, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексине, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексине, Кыргыз Республикасынын Граждандык кодексине) өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” Мыйзамдын долбоору демилгечи – Кыргыз Республикасынын Жогорку соту тарабынан кайра чакыртып алынгандыгын билдирди.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ченем боюнча төмөнкүдөй көз карашын билдирди.

Анын пикири боюнча талашылып жаткан ченем анын конституциялуулугун текшерүүгө муктаж, анткени анда укуктук аныктык принциби сакталган эмес. КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунда КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда көрсөтүлгөн жагдайга гана шилтеме камтылган, ошол эле учурда кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо үчүн башка негиздер да бар.

Мындан тышкары, КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн түзүмү да анын маңызын бир түрдүү эмес мааниде түшүнүүгө алып келет, бул Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун бир түрдүү эмес, карама-каршылыктуу укук колдонуу практикасы менен ырасталат, мында айрым иштер боюнча өкүмдөр жокко чыгарылат, ал эми айрымдары боюнча сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн прокурорго жиберилет.

Жогоруда айтылгандардын негизинде А.Т. Молдобаев кайрылуучу тараптын жүйөлөрүн колдойт.

Жогорку соттун өкүлү М.Н. Сапиянова каралып жаткан маселе боюнча төмөнкүдөй көз карашын билдирди.

Жазык сот өндүрүшүндө жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого укук иш боюнча мурда кабыл алынган же мыйзамдуу күчүнө кирген сот актылары жокко чыгарылууга тийиш болгон негиздер келип чыккан учурда мыйзамдуу күчүнө кирген сот актысын кайра кароо укугу менен тыгыз байланышкан, ал эми иш кайра каралууга жатат.

Өзүнүн максаты жана мазмуну боюнча кайра кароо институту процесстин катышуучуларынын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоонун зарыл шарты катары сот актыларынын адилеттүүлүгүнө кепилдик берүүгө багытталган жана процесстик-укуктун коргоонун бардык башка каражаттары колдонулбаганда же колдонулуп бүткөн учурларда колдонулууга тийиш.

Конституцияны жана КЖПКнын ченемдерин сот актыларын жаңы жана кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо бөлүгүндө түздөн-түз салыштырууда, жалпысынан карама-каршылыктар жок, анткени КЖПКда бул институт каралган.

М.Н. Сапиянова КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык, сот ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү карап чыгып, КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда каралган кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жана сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп берүү жөнүндө чечим чыгара тургандыгын белгилейт.

Ошол эле учурда, КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүндө кайтадан ачылган жагдайлар катары кызмат кыла турган башка жагдайлар да каралган, бирок алар соттун ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруусу үчүн негиз катары каралган эмес.

КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн бул жобосу кайтадан ачылган жагдайлар боюнча иштин кайра каралышына ар бир адамдын укугун КЖПКнын 455-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 2 жана 3-пункттарында каралган негиздер боюнча чектөөгө алып келет.

Эгерде сот ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү канааттандырса, кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра каралган сот актылары жокко чыгарылууга жатат, бирок КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1, 2, 3-пункттарында мындай тартип камтылган эмес.

Жогорудагыларды эске алуу менен Жогорку соттун өкүлү КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүн Конституцияга карама-каршы келет деп таанууга негиз бар деп эсептейт.

Башкы прокуратуранын өкүлү Т.Э. Карабаев белгилегендей, талашылып жаткан ченем Конституциянын ченемдерине төмөндөгү себептерден улам карама-каршы келбейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

Сот актыларын жокко чыгарбастан сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп берүү боюнча сотко берилген укук адамдын укуктарын бузбайт жана объективдүү себептер менен шартталган.

Алсак, мындай түрдөгү өтүнүктөрдү карап жаткан сот, эгерде аталган жагдайлар КЖПКнын 451-беренесинин 5-бөлүгүнүн талаптарына туура келсе, башкача айтканда, алар өкүм, аныктама же соттун токтому менен белгиленсе гана өтүнүктү канааттандыруу жана сот актысын жокко чыгаруу жөнүндө чечим кабыл алат.

Башка учурларда сот мурда чыгарылган өкүмдү, аныктаманы, токтомду тараптардын жүйөлөрүнө гана негизденип жокко чыгара албайт, алар боюнча жогоруда көрсөтүлгөн процессуалдык актылар жок, ошондуктан мыйзамда мындай учурларда сот кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүктөрдү канааттандыруу жөнүндө чечим кабыл алса, иш көрсөтүлгөн жагдайларды текшерүү үчүн соттун чечимин жокко чыгарбастан прокурорго жиберет. Андан ары иш боюнча тиешелүү текшерүү жүргүзүлөт, андан кийин процесстик чечим бекитилген жана кабыл алынган учурларда сот прокурордун сунуштамасынын негизинде соттук актыны жокко чыгарып жана сотко чейинки же сот өндүрүшүн КЖПКнын 456-беренесинде аныкталган тартипте кайра жандандыра алат.

Ошону менен бирге ал талашылып жаткан ченемдердин формулировкасында да урук колдонуу практикасында ача түшүнүүгө алып келген көйгөйлөр бар экендигин белгиледи.

Тактап айтканда, проблемалуу маселелер түздөн-түз укук колдонулуучу сот практикасынын тууралыгында жана кайсы бир техникалык каталардын болушунда, алар ишти жаңы жана кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кароодо сотко тиешелүү чечимди кабыл алууга мүмкүндүк берген жазык-процесстик мыйзамдардын жана Конституциянын башка ченемдери менен компенсацияланышы мүмкүн.

Ошентип, С.А. Матцаковдун, Т.А. Алмазбековдун өтүнүктөрү боюнча Т.Э. Карабаев КЖПКнын алар талашылып жаткан 455-беренеси, тактап айтканда, КЖПКнын 451-беренесинин 4-пунктуна шилтеме жасаган 1-бөлүгү 2017-жылдагы ушундай редакцияда бар экендигин белгиледи. Тиешелүү түрдө 2017-2021-жылдары бул ченемди колдонуу жана анын Конституцияга ылайыктуулугу боюнча маселе көтөрүлө элек болчу. Башкача айтканда, калыптанып калган соттук практика бар эле. КЖПКнын 451-беренесинде сот ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароого боло турган негиздер так көрсөтүлгөндүктөн, соттор КЖПКнын 451-беренесинин ченемин эске алышы керек.

М.А. Нурматовдун өтүнүчү боюнча Башкы прокуратуранын өкүлү КЖПКнын 455-беренесинин расмий тилдеги колдонуудагы редакциясында сот тарабынан кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчү канааттандырылса, сот актысын жокко чыгарбастан, сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп бериши мүмкүн экендиги чагылдырылгандыгын белгиледи. Ошол эле учурда М.А. Нурматовдун өтүнүчүн кароо учуруна карата күчүндө болгон

мамлекеттик тилдеги ушундай эле берененин редакциясында Жогорку сотто сотко ишти прокурорго кайтаруу менен бирге соттук чечимдерди жокко чыгарууга жана ишти жаңыдан кароого жиберүүгө мүмкүндүк берген ченем бар болчу. Бул эки башка чечим болуп саналат. Ошентип, Т.Э. Карабаевдин пикири боюнча М.А. Нурматовдун укуктары КЖПКнын белгиленген ченеми менен чектелген эмес, ал сот тарабынан туура эмес чечмеленип, бул категориядагы иштерди кароодо ушундай укук колдонуу практикасына алып келген.

Н.Х. Касымовдун жана Э.К. Курманбековдун өтүнүчтөрүндөгү сот актыларын жокко чыгарбастан, жазык иштерин прокурорго кайтаруу Конституцияга каршы келет алардын пикири боюнча Т.Э. Карабаев соттун ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кароо мүмкүнчүлүгү мурда прокурордун корутундусу болгондо гана ишке ашырылышы мүмкүн болчу деп эсептейт. КЖПКнын 2017-жылдагы редакциясында ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу үчүн негиздердин бири болуп прокурор тарабынан ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө корутундуну бекиткен күн саналган. Демек, мындай корутундусуз соттор ишти маңызы боюнча карай алган эмес. Бирок, 2021-жылдагы КЖПКны иштеп чыгууда бул ченем алып салынып, кайтадан ачылган жагдайлардын датасы болуп тараптардын биринин кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо жөнүндө сотко өтүнүч берилген күн санала тургандыгы белгиленген. Ушуга байланыштуу учурда, мисалы, жактоочу тарап мындай жагдайлардын бар экендигин тастыктоочу процессуалдык документтер жок эле ушундай түрдөгү өтүнүчтү киргизген практика орун алууда. Мындай процесстик документтер КЖПКнын 451-беренесинин 5-бөлүгүндө чагылдырылган. Эгерде мындай жагдайлар бар болсо, ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө арызды карап жаткан сот, ал канааттандырылган учурда тергөө ишин уюштуруу жана процесстик чечим кабыл алуу үчүн ишти прокурорго жөнөтөт. Өз кезегинде прокурор өткөрүлгөн тергөө текшерүүсүнүн жыйынтыгы боюнча сотко ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүч келтирет, ал аны канааттандырууга жана соттун чечимин жокко чыгарууга же баш тартууга укуктуу. Ошентип, сот актысын жокко чыгарбастан, ишти прокурорго кайтаруу Конституцияны бузбайт, анткени бул соттук иш боюнча акыркы чечимди акыр аягында сот чыгарат.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү М.С. Бегимбаева арыз ээлеринин жүйөлөрүн колдоп, төмөндөгүдөй пикирин билдирди.

Жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча иштерди кайра жандандыруу – жазык ишин кароодо кетирилген соттук каталарды аныктоонун жана жоюунун өзгөчө процесстик тартиби бар жазык процессинин өзгөчө стадияларынын бири болуп саналат, мында ишти маңызы боюнча чечүүдө сот анын корутундусуна таасир этиши мүмкүн болгон жагдайлар жөнүндө билген эместиги же алар иш чечилгенден кийин пайда болгондугу менен байланыштуу.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

Ишти жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу институту Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактыга ылайык түзүлгөн, ага ылайык соттун акыркы чечимдерин кайра кароо, эгерде кандайдыр бир жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар соттук катанын бар экендигин так далилдесе жүргүзүлүүгө тийиш.

М.С. Бегимбаева КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунда сот ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү карап чыгып, 451-статьянын 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда гана каралган кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жөнүндө чечим чыгара тургандыгын жана сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп бере тургандыгын, муну менен ар бир адамдын ишти кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо укугун КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 2 жана 3-пункттарында каралган негиздер боюнча чектей тургандыгын белгилейт

Ушуга байланыштуу М.С. Бегимбаева КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пункту Конституциянын жоболоруна шайкеш келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирлерин угуп, иштин материалдарын иликтеп чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароо предмети болуп КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн төмөнкүдөй редакцияда баяндалган ченемдик жобосу саналат:

«455-берене. Жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү кароочу соттун чечими

1. Жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү карап, сот төмөнкүдөй чечимдердин бирин чыгарат:

1) ушул Кодекстин 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда каралган кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жана сотко чейинки өндүрүштү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп берүү тууралуу;

2) жаңы жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруу жана соттун өкүмүн, аныктамасын, токтомун жокко чыгаруу же ишти кыскартуу жөнүндө;

3) жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо жөнүндө өтүнүчтү канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө».

2021-жылдын 28-октябрындагы № 129 Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынып, «Эркин-Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы

№ 122-123 санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы адам укуктарын жана эркиндиктерин эң жогорку баалуулуктар деп жарыялайт. Алар түздөнтүз колдонулат, бардык мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын ишинин мааниси менен мазмунун аныктайт (Конституциянын 23-беренесинин 1-бөлүгү).

Адамдын укуктарын жана эркиндиктерин таануу, сактоо жана коргоо мамлекеттин милдетти деп конституциялык деңгээлде жарыялоо менен Кыргыз Республикасы мамлекеттин бардык башка баалуулуктарынан жалпы адамзаттык кызыкчылыктардын артыкчылыктуулугун тааныган. Мамлекет, мамлекеттик бийлик органдары жана кызмат адамдары тарабынан бул милдеттин аткарылышы жалпы адамзаттык баалуулуктарды ишке ашырууну жана натыйжалуу коргоону камсыз кылуу үчүн иштелип чыккан юридикалык механизмдердин, жол-жоболордун жана кепилдиктердин системасын түзүүнү болжолдойт, мында Конституцияда жарыяланган укуктар менен реалдуу байланыш зарыл.

Адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуунун мамлекеттик-укуктук механизмдинде соттук коргоо укугун ишке ашыруу өзөктүү элемент болуп саналат, андан Баш Мыйзамда кепилденген бардык башка укуктар менен эркиндиктердин аныктыгы көз каранды. Сотко кайрылуу менен бузулган укуктарды реалдуу калыбына келтирүү мыйзамда белгиленген критерийлерге ылайык мүмкүн болот, алар ченемдик түрдө конкреттүү бир иш кайсы сотто жана кандай тартипте каралаарын алдын ала аныктайт, бул процесстин катышуучуларына, ошондой эле башка кызыкдар тараптарга бул маселедеги юридикалык белгисиздиктен оолак болууга мүмкүнчүлүк берет.

Адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун башка механизмдеринин арасында соттук коргоонун жогорку натыйжалуулугу сот бийлигинин өзгөчөлүктөрү менен шартталган. Өзүнүн бийик максатына байланыштуу сот өзгөчө бийликтин алып жүрүүчүсү болуп саналат жана мамлекеттик бийликтин же жергиликтүү өз алдынча башкаруунун бир дагы органы ээ болбогон бийликтик-тескөөчү ыйгарым укуктарга ээ. Мамлекеттин атынан чыгып, анын атынан иш алып баруу менен сот өзүнүн эркине баш ийдирүү жана белгилүү иш-аракеттерди жасоого же тиешелүү жүрүм-турумду карманууга мажбурлоо мүмкүнчүлүгүнө ээ. Соттун мыйзамдуу күчүнө кирген чечимдери, ошондой эле мыйзамдуу тескемелери, талаптары, тапшырмалары жалпысынан бардык мамлекеттик бийлик органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, коомдук бирикмелер, кызмат адамдары, башка юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана кынтыксыз аткарылууга тийиш. Соттун чечимин аткарбоо тартип бузуучулар үчүн жоопкерчиликтин ар кандай түрлөрүнө алып келет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

Ошентип, мамлекеттик институттардын функцияларынын арасында сот адилеттигин ишке ашыруу борбордук орунду ээлейт жана анын аркасында мамлекеттик бийликтин табияты укуктук жана болжолдуу мүнөзгө ээ болот.

Бирок, сотторду абсолюттуу жакшы иштеген, катасыз механизм катары кароого болбойт жана болбошу керек. Соттун ишиндеги каталар ишке катышуучу адамдардын иш жүзүндөгү өз ара мамилелерин тактоодогу кыйынчылыктардан да, укук колдонуу көйгөйлөрү менен да шартталышы мүмкүн. Ар бир кетирилген сот катасы мамлекеттин жана бүтүндөй коомдун кызыкчылыгына терс таасирин тийгизип, иштерди кароонун жана чечүүнүн сапатына таасирин тийгизет, сот адилеттигинин максаттарына жетүүгө тоскоолдук кылат. Ошол эле учурда сот өндүрүшүндө жол берилген бузуулар жалаң укуктук каражаттар жана белгиленген процесстик тартипте сот тарабынан гана жоюлат.

Мамлекет жаңылыш сот актыларынан жабыр тарткан адамдардын укуктарынын бузулушун четтетүүгө көмөктөшүүгө, аларга мыйзамда тыюу салынбаган ар кандай ыкмалар менен өз укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргонуу мүмкүнчүлүгүн берүүгө милдеттүү. Келечекте укуктарды калыбына келтирүү мүмкүн болбой турган шарттарды түзүү мамлекеттин жана анын органдарынын өзүнүн конституциялык милдеттерин аткарганандыгы катары каралууга тийиш.

Мындай учурда адамдын жана жарандын бузулган укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун жана калыбына келтирүүнүн бирден-бир натыйжалуу жолу болуп, тигил же бул формада (сот өндүрүшүнүн ар бир түрүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен) мамлекет тарабынан камсыз кылынууга тийиш болгон, мыйзамдуу күчүнө кире элек сот актыларын да, мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын жогору турган сот тарабынан кайра кароо мүмкүнчүлүгү саналат. Ошентип, сот системасында апелляциялык жана кассациялык инстанциялардан, ошондой эле жаңы же кайтадан ачылган жагдайлар боюнча иштерди кайра жандандыруу институтунан турган каталарды аныктоонун жана оңдоонун кеңири инфраструктурасы каралган.

Адамдын жана жарандын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын соттун жаңылыш чечимдеринен коргоону камтыган ишти жогору турган сот тарабынан кайра кароо укугу соттук коргоо укугунун ажырагыс компоненти болуп саналат.

Ошентип, сот адилеттигин жүргүзүүдө кетирилген каталарды оңдоо сот тутумунун калыстыгын жана натыйжалуулугун камсыздоонун, сот адилеттигине болгон ишенимди бекемдөөнүн, демек, мыйзамды сыйлоонун маанилүү аспектиси болуп саналат.

3. Ошону менен бирге сот бийлигин ишке ашыруунун жыйынтыктоочу актысы катары мыйзамдуу күчүнө кирген соттун чечими аны башка укук колдонуу актыларынан айырмалоочу касиеттерге ээ. Соттук чечимдин мыйзамдуу күчүнүн доктринасы латынча *res judicata* деген латын термини менен аталат. Мыйзамдуу күчүнө кирген соттун чечими милдеттүүлүк, өзгөчөлүк, төгүндөлбөстүк, аткарылууга жөндөмдүүлүк жана преюдициалдуулук касиеттерге ээ.

Бирок, преюдицияны бузулган укуктарды натыйжалуу калыбына келтирүү максатында кайтадан ачылган жагдайлардан улам кайра кароо менен жоюуга болот.

Конституциялык көзөмөл органы мурда белгилегендей, иштерди кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо институтунун маңызы – ишти кароодо сот тарабынан аныкталган жагдайларды, иштин жыйынтыгына олуттуу таасир эте турган жаңы ачылган жагдайларды эске алуу менен укуктук жактан кайра баалоодо турат.

Анын үстүнө, мындай жагдайлардын юридикалык мааниси ушунчалык жогору болгондуктан, ал кызыкдар тарапка мыйзамдуу күчүнө кирген соттун чечиминин мыйзамдуулугуна, негиздүүлүгүнө жана адилеттүүлүгүнө күмөн саноого мүмкүндүк берет.

Кайтадан ачылган жагдайлар боюнча өндүрүш – мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларынын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүүнүн формаларынын бири болуп саналат. Бул институттун негизги максаты кайтадан ачылган жагдайлардын өнүтүндө сот тарабынан чыгарылган актынын тууралыгын текшерүү жана ал мыйзамсыз же негизсиз болгон учурда аны жокко чыгаруу болуп саналат. Акыр-аягында жаңы ачылган жагдайлар боюнча сот актысын кайра карап чыгуу объективдүү чындык принцибин толук ишке ашыруунун каражаты катары кызмат кылат.

Бул институт өзүнүн арналышы жана мазмуну боюнча процесстик жана укуктук коргоонун бардык башка каражаттары түгөнгөндө колдонулат, ал адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоонун зарыл шарты катары сот актыларынын адилеттүүлүгүн кепилдөөгө, ошондой эле сот актыларынын адилеттүүлүгү жана туруктуулугу сыяктуу баалуулуктардын тең салмактуулугун колдоого багытталган. (Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 31-январындагы чечими, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 14-июнундагы чечими).

Кылмыш-жаза процессуалдык кодексе калыс сот адилеттигине болгон укуктун курамдык бөлүгү катары жаңылыш сот актыларын ушундай оңдоо мүмкүнчүлүгүн караштырса да, укуктук аныктык принцибин эске алуу менен буга жол берилүүчү чектерди белгилейт. Алсак, кайтадан ачылган жагдайлар боюнча мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын кайра кароого КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүндө саналып өткөн белгилүү бир негиздер болгондо жол берилет.

Кылмыш-жаза процессуалдык кодекстин аталган ченеми кайтадан ачылган жагдайлар деп төмөнкүлөрдү белгилейт:

1) мыйзамсыз же негизсиз өкүмдү, аныктаманы, токтомду чыгарууга алып келген, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү менен белгиленген жабырлануучунун же күбөнүн көрсөтмөлөрүнүн, эксперттин корутундусунун атайылап жалган берилиши, ошого тете эле буюм далилдеринин, тергөө жана сот аракеттеринин протоколдорунун жана башка документтердин жасалмаланышы же котормонун атайын туура эмес которулушу;

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

2) мыйзамсыз жана негизсиз өкүмдү, аныктаманы, токтомду чыгарууга алып келген, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмүндө белгиленген алгачкы текшерүү органынын кызматкеринин, тергөөчүнүн же прокурордун кылмыштуу аракеттери;

3) ушул ишти кароодо ал тарабынан жасалган, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү менен белгиленген судьянын кылмыштуу аракеттери;

4) өкүмдү, аныктаманы, токтомду чыгарууда сотко белгисиз болгон, өз алдынча алганда жана мурда аныкталган жагдайлар менен кошо алганда соттолгондун күнөөсүздүгү жөнүндө же ал соттолгон кылмыштын оордугунун даражасы боюнча башка кылмыш жасагандыгы жөнүндө же болбосо акталган адамдын же иши кыскартылган адамдын күнөөлүүлүгүн күбөлөндүргөн жагдайлар.

Ошону менен бирге КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунун колдонулушу КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4-пунктунда каралган негиз боюнча гана иш боюнча өндүрүштү кайра жандандырууну жана жагдайларды сотко чейинки текшерүүнү уюштуруу үчүн ишти прокурорго өткөрүп берүүнү карайт.

Соттордун башка негиздер боюнча өндүрүштү кайра жандандыруудан баш тартууга укугу жок экендиги айкын, анткени көрсөтүлгөн негизде гана өндүрүштү кайра баштоо соттук коргоо укугун чектөө катары бааланат. Соттук коргоого болгон укукту ишке ашыруунун маанилүү курамдык бөлүгү болуп соттук коргоого жетүү саналгандыктан, ал өз кезегинде мамлекет тарабынан эч кандай чектөөлөрсүз бузулган укуктарды адилеттүү калыбына келтирүүгө мүмкүндүк берүүчү уюштуруучулук жана процессуалдык шарттарды түзүүнү болжолдойт.

Кайрадан ачылган жагдайлар боюнча мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын кайра карап чыгуу боюнча өндүрүш кайтадан ачылган жагдайдын бар экендигин таанууга байланыштуу мурда жасалган сот актысын жокко чыгаруунун натыйжасында жүргүзүлүүчү соттук териштирүү болуп саналарын эске алып, кайтадан ачылган жагдайлар катары каралган юридикалык фактыларга баа берүү жана аларды сотко чейинки текшерүүнүн зарылчылыгы бар же жок экендиги менен байланыштуу маселени сот гана өз кароосу боюнча чечүүгө укуктуу экендигин белгилей кетүү керек. Башкача айтканда, сот актыларын кайтадан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо жөнүндө арызды кароо кайра кароо болуп саналбайт, анткени биринчи этапта сот актысы каралбастан, кайра кароо үчүн фактылык негиздин бар же жок экендиги гана белгиленет жана бул процессуалдык чара соттун гана артыкчылыктуу укугу болуп саналат.

Ошентип, өндүрүштүн белгиленген стадиясы эки чакан этаптан турат: 1) кайтадан ачылган жагдайды аныктоо жана мурда кабыл алынган, мыйзамдуу күчүнө кирген сот актысын жокко чыгаруу; 2) ишти кайтадан ачылган жагдайларды эске алуу менен кайра кароо жана жаңы сот актысын чыгаруу.

Баяндалгандарды эске алуу менен, КЖПКнын 455-беренесинин 1-бөлүгүндө КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 2, 3-пункттарында каралган башка негиздер боюнча өндүрүштү кайра жандандыруу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугун ченем жаратуу технологиясынын талаптарын бузуунун натыйжасы болуп саналарын белгилеп кетүү керек, мында талашылып жаткан ченемде көрсөтүлгөн пункттарга талап кылынган шилтеме алардын мазмунун жана мазмундуу жүгүн эске алуу менен колдонулган эмес.

Натыйжада, мыйзам чыгаруучу тарабынан талашылып жаткан ченемде концептуалдык мүнөздөгү калтырууга жол берилген, муну менен биринчиден, КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган негиздер боюнча соттун сот адилеттигин жүзөгө ашыруудагы конституциялык функцияларын ишке ашыруу, тактап айтканда, мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмүн, аныктамасын, токтомун жокко чыгаруу, ишти токтотуу, ишти жаңы соттук териштирүү үчүн сотко өткөрүп берүү боюнча ыйгарым укуктарын чектеген, экинчиден жазык иштери боюнча адилетсиз сот актылары менен жарандардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын соттук коргоого конституциялык укугун чектеген.

Башкача айтканда, кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жандандыруу маселесин колдонуудагы укуктук жөнгө салуу кайтадан ачылган жагдайлардын бардык спектрин камтууга мүмкүндүк бербейт, натыйжада жазык иштери боюнча адилетсиз чечимдер менен жарандардын бузулган укуктарын калыбына келтирүүнүн процессуалдык мүмкүнчүлүктөрүн чектейт.

Ошентип, сот ишти соттук отурумда изилденген кайтадан ачылган жагдайлардын негизинде алардын каралып жаткан ишке тиешелүүлүгү предмети боюнча чечүүдө өкүмдү, аныктаманы, токтомду жокко чыгаруу укугунан пайдаланып, өндүрүштү КЖПКнын 451-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган бардык негиздер боюнча кайра жандандырууга укугу болушу керек.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 455-беренесинин 1-бөлүгү кайтадан ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра баштоо, соттун өкүмүн, аныктамасын, токтомун жокко чыгаруу, ишти кыскартуу, ишти жаңы соттук териштирүүгө өткөрүп берүү боюнча соттун ыйгарым укуктарын чектеген даражада Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 58-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2023-жылдын
25-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 15-Р

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети колдонуудагы укуктук жөнгө салууга тиешелүү өзгөртүүлөрдү демилгелесин.

3. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 455-беренесинин 1-бөлүгү ушул Чечимге ылайык келтирилгенге чейин кайтадан ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү сот тарабынан кайра баштоо Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 451-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган бардык негиздер боюнча, өкүмдү, аныктама-ны, токтомду жокко чыгаруу, ишти кыскартуу, жаңы соттук териштирүү үчүн ишти сотко өткөрүп берүү укугу менен Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 31, 456-беренелерине ылайык жүргүзүлөт деп белгиленсин.

4. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

6. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
9-ноябры
Бишкек шаары

№ 16-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Конституциялык соттун 2023-жылдын 30-июнундагы Чечимин кайра кароо тууралуу

ЧЕЧИМИ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж.Осконбаев, судьялар Ч.А.Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч.Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А.Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 38, 45, 521-беренелерин, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы №02-П токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентинин 111-главасын жетекчиликке алып, Алтын Абдыкадыровна Капалованын кызыкчылыгын көздөгөн Тилек кызы Эльвира менен Айнура Мусаевна Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу «атасынын ысымы атасынын аты болот» деген сөздөр менен баяндалган Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун, «Атасынын атын өзгөртүү атасынын, асыроочунун, өгөй атасынын же чоң атасынын жана таятасынын аттары боюнча жүзөгө ашырылат» деген сөздөр менен баяндалган “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын ченемдик жобосунун, 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Конституциялык соттун 2023-жылдын 30-июнундагы Чечимин кайра кароо тууралуу ишти жазуу жүзүндөгү жол-жобосу боюнча карап чыкты.

Аталган ишти кайра кароого Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун төрагасы Эмиль Жолдошевич Осконбаевдин сунуштамасы себеп болду.

2023-жылдын
9-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 16-Р

Чечимди кайра кароо жөнүндө сунуштаманы карап чыгып, судья-баяндамачы К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2023-жылдын 30-июнунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту Кыргыз Республикасынын Үйбүлө кодексинин 63-беренесинин 2-бөлүгүнүн айрым ченемдик жоболорунун жана «Жарандык абалдын актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карап чыгып, талашылган ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп тааныган. Ошону менен бирге Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине аракетке жөндөмдүү жаранга атасынын аты менен энесинин атынын ортосунда тандоо укугун берүүгө багытталган колдонуудагы укуктук жөнгө салууларга өзгөртүүлөрдү киргизүү тапшырылган.

Чечимден көрүнүп тургандай, калыптанып калган коомдук мамилелер менен төп келбеген, бирок ага карата өзгөчө мамилени жана юридикалык жактан чечилүүгө муктаж болгон өзгөчө турмуштук кырдаалдарды чечүүчү мыйзамдык чараларды кабыл алууну талап кылган адаттан тыш учурларда энесинин атын берүү мүмкүнчүлүгү болжолдонгон.

Кеп турмуштук трагедияларды башынан өткөргөн жана психологиялык же дене боюнун травмасын алган, же сот актысы менен тастыкталган, алардын жашоосундагы атасынын ролуна байланыштуу башка терс турмуштук тажрыйбасы бар, ушул себептен улам өзүнүн толук ысымынын элементи катары эркектин атын кабыл албаган адамдардын укугу жөнүндө болгон, бул учурда мындай укукту алар толук аракетке жөндөмдүүлүккө, башкача айтканда 18 жашка чыкканда гана берүү болжолдонгон.

Чечимде ошондой эле мындай укуктук жөнгө салуунун киргизилиши калктын өзгөчө жана анча көп эмес бөлүгүнө гана тиешеси болушу мүмкүн экендигине карабастан, мыйзамдар жарандардын бул категориясына өздөрүнүн көз карашына жана ынанымдарына ылайык мындай мүмкүнчүлүктү берүүчү укуктук жоболорду камтышы керек, бул Конституция менен кепилденген инсандын эркиндигинин даражасынын көрсөткүчү болуп саналат деп белгиленген.

Ошол эле учурда Конституциялык соттун кабыл алынган Чечиминде Кыргызстан СССРдин курамында турган мезгилде киргизилген жана өз атын, фамилиясын жана атасынын атын камтыган ысым коюунун модели (биринчи акт алгачкы жолу Кыргыз ССРинде 1958-жылы катталган) жөнүндө гана сөз болгон. Мында, Конституциялык сот кыргыздын улуттук каада-салты боюнча («уулу, кызы, тегин» көрсөтүү менен) ат коюунун тартибин караган эмес, бул туурасында Чечимдин өзүндө белгиленген.

Бирок, соттун мындай позициясы калктын басымдуу бөлүгү тарабынан матроним институтун жалпысынан кыргыз элинин адеп-ахлактык принциптерине, баалуулуктарына жана салттарына шек келтирген терс көрүнүш катары кабыл алынгандыгына байланыштуу коомдо чоң резонанс жараткан.

Түзүлгөн жагдайларды эске алып, Конституциялык соттун төрагасы Э.Ж. Осмонбаев 2023-жылдын 11-октябрында Конституциялык соттун кароосуна 2023-жылдын 30-июнундагы Чечимин матроним институтун киргизүү бөлүгүн кайра кароо жөнүндө сунуштамасын киргизген.

Аталган сунуштамада Конституциялык сот, Конституциянын ченемдеринин конституциялык-укуктук маанисин аныктоо жана аларды түшүнүүдөгү аныксыздык маселелерин чечүү менен укуктук мейкиндиктин биримдигин калыптандырат, муну менен жеке жана коомдук кызыкчылыктардын ортосундагы акылга сыярлык тең салмактуулукту колдоону камтыган укуктук мамилелердин туруктуулугун камсыздайт деп белгиленген.

Ошондой эле, укуктук моделди трансформациялоону жана орун алган социалдык баалуулуктар системасына интеграциялоону талап кылган жаңы укуктук жоболордун жашоо-турмушта колдонулушу, Конституциялык сот тарабынан чечим чыгарууда коомдук аң-сезимде басымдуулук кылган социалдык реалдуулуктун, этикалык жана моралдык доминанттын бардык жактары канчалык деңгээлде эске алынгандыгынан, бул өзгөрүүлөргө олуттуу укуктук муктаждыктын болушунан жана коомдун аларды адекваттуу кабыл алууга даярдыгынан көз каранды экендиги белгиленген.

Конституциялык сот тарабынан аталган Чечим кабыл алынгандан кийин кырдаалдын өнүгүшү коомдун социалдык реалдуулуктун жогорку тартибинин сунушталып жаткан өзгөртүүлөрүнө өтө терс мамилеси жөнүндө айгинелейт жана коомдун негиздерине туура келбейт, бул Конституциялык соттун беделине жана коомдун конституциялык сот адилеттигине болгон ишеним даражасына шек келтирет.

Ушуга байланыштуу Конституциялык сот аталган Чечимди кайра кароо жөнүндө сунуштаманы карап чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. Конституциялык ченемдер системалуу биримдикти түзүп, ар бир адам үчүн биринчи даражадагы мааниге ээ болгон баалуулук багыттары катары кызмат кылат жана бүткүл укуктук системанын негизин түзөт. Алар коомдун улуттук, тарыхый, саясий жана маданий шарттарынан, анын ичинде коомдун өнүгүүсүнүн белгилүү бир мезгилинде орун алган негизги баалуулуктарынан келип чыгат.

Баалуулуктардын иерархиясы аң-сезимден башат алат жана калыптанат, андан соң мыйзамда бекитилет, андан кийин гана укуктук жүрүм-турумда ишке ашат. Позитивдүү укук менен өз ара аракеттенүү процессинде ал укуктун өзүнө да, ошондой эле адеп-ахлактык ченемдер, баалуулуктар, идеалдар жана каада-салт түрүндө чагылдырылган социалдык реалдуулуктун башка өз ара байланышкан элементтерине да таасирин тийгизет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 16-Р

Ушуга байланыштуу, укуктук мамилелердин бардык катышуучуларынын кызыкчылыктарын канааттандыруу жана алардын жаңы мыйзамдык идеяларды четке кагуусуна жол бербөө максатында ченем жаратуу ишин гана эмес, конституциялык сот адилеттигин да камтыган мыйзам чыгаруу ишинин механизми коомдук укуктук аң-сезимде өкүм сүргөн социалдык реалдуулукту эске алышы керек.

2. Жеке мүлктүк эмес укуктар, анын ичинде ага кирүүчү ысымга болгон укук, адамдын инсандыгы менен тыгыз байланышта болгон жана материалдык көрүнүшкө ээ болбогон, кандай болбосун башка адамдарга өткөрүлүп берилгис жана ажыратылгис жана мыйзам тарабынан белгиленген тартипте корголуучу абсолюттук жарандык укуктук билдирет.

Башкача айтканда, укуктук категория катары жеке мүлктүк эмес укуктар инсандын субъективдүү укуктарынын бир түрү болуп саналат жана адамдын мамлекетке тиешелүүлүгү менен байланышпайт. Бул укукка ээ болуу жеке адамдын материалдык эмес бакубаттыкты пайдалануудагы таламдарын мамлекет тарабынан коргоону, анын кол тийбестигин жана корголушун болжолдойт. Андыктан, мамлекет тарабынан камсыз кылынган тиешелүү мүлктүк эмес кызыкчылыкты канааттандыруу сыяктуу материалдык эмес бакубаттыктын өзү инсан үчүн баалуулукту билдирет.

Бул мааниден алганда, жарандын ысымга болгон укугуна, эгерде мыйзамдан же улуттук каада-салттан башкасы келип чыкпаса, фамилиясын жана ысымдын өзүн камтуучу өз атынан укуктарга жана милдеттерге ээ болуу жана жүзөгө ашыруу кирет. Жарандын аты-жөнү анын дене бойлук жана моралдык сапаттарына карабастан, аны жарандык укуктун субъектиси жана жарандык укуктардын жана милдеттердин ээси катары мүнөздөйт.

Бул аспекттен алганда, ысымга болгон укук инсанды индивидуалдаштыруу жана социалдаштыруу үчүн зарыл болгон укуктук институт катары Конституцияда кепилденген башка бардык укуктар менен эркиндиктердин ишке ашуусуна өбөлгө түзөт.

Жогоруда баяндалгандар иш жүзүндө ысымга болгон укук жеке мүлктүк эмес укуктун категориясы катары, анын ичинде өзүнүн аты, фамилиясы жана атасынын аты инсандын маанилүү жана ажырагыс компоненти экендигин билдирет, ал жеке иденттүүлүктү чагылдырат, бирок мейли ал мүлктүк же мүлктүк эмес болсун, бар болгон бакубаттыктарга же укуктарга жана эркиндиктерге объективдүү түрдө таасир көрсөтпөйт жана конституциялык укуктар менен эркиндиктердин ишке ашыруу даражасына таасир этпейт.

Жогоруда айтылгандарды эске алып, ошондой эле матроним институтун киргизүү коомдун басымдуу бөлүгү тарабынан терс өңүттө кабылданган, алдын ала көрө билүү мүмкүн болбогон жагдай түзүлгөн реалдуулукту көңүлгө алуу менен кабыл алынган Чечимде баяндалган жыйынтыктарга шек келтирбестен, мамлекеттик институттардын коомдук укуктук жана жеке укуктук кызыкчылыктарды коргоо боюнча укук коргоо ишинин тең салмактуулук принцибин сактоо максатында Конституциялык сот каралып жаткан Чечимге өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылдыгы жөнүндө тыянакка келди.

2023-жылдын
9-ноябры
Бишкек шаары

№ 16-Р

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52, 521 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 30-июнундагы Чечиминин жүйөлөштүрүү бөлүгүнүн 6-пункту жана резолютивдик бөлүгүнүн 2-пункту алынып салынсын.

2. Бул өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө чечим акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул чечим мамлекеттик органдардын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
15-ноябры
Бишкек шаары

№ 17-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Жакшылык Жоомартович Кадыровдун кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

ЧЕЧИМИ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы К. Маамыталы кызынын,

кайрылуучу тарап – Жакшылык Жоомартович Кадыровдун жана анын өкүлү Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун;

жоопкер-тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Саматбек Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаев, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Айнура Кимсанбаевна Турганбаева, Кыргыз Республиканын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча Борбордук комиссиясынын ишеним кат боюнча өкүлдөрү Искандер Торобаевич Гайпкулов, Абасбек Жолдошбекович Жолдошбеков жана Мырзабек Таалайбекович Таалайбеков, Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Асанбек уулу Адилеттин катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого Ж.Ж. Кадыровдун ишеним кат боюнча өкүлү М.М. Жорокуловдун кайрылуусу себеп болуп, ал эми «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү маселесинде пайда болгон аныксыздык негиз болду.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы Л.Ч. Жолдошеванын маалыматын угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

ТА П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 25-мартында Ж.Ж. Кадыровдун кызыкчылыгын көздөгөн М.М. Жорокуловдун «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн, «шайлоо күрөөсүн төккөндүгүн ырастоочу документти» деген сөздөр менен баяндалган 61-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2-беренесинин 3-бөлүгүнө, 37-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылууда белгиленгендей, Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясы 2021-жылдын 28-ноябрында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын кызмат орундарына мажоритардык жана пропорционалдык система боюнча шайлоо өткөргөн.

«Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнө ылайык, талапкер жеке каражаттарынан Борбордук шайлоо комиссиясынын атайын эсебине мыйзамдарда көрсөтүлгөн эсептик көрсөткүчтүн миң эселенген өлчөмүндө шайлоо күрөөсүн төгөт.

Бирок, арыздануучу белгиленгендей, ал бала кезинен көрүү боюнча 1-топтогу майыптуулугуна байланыштуу, анын кирешесинин өлчөмүн эске алганда, шайлоого депутаттыкка талапкер катары эч качан катыша албайт жана шайлоого катышуу үчүн милдеттүү болгон шайлоо күрөөсүн топтоого мүмкүнчүлүгү жок.

Кайрылуу субъектисинин пикири боюнча, мындай жагдай социалдык теңсиздикти жаратып, шайлоо күрөөсүн төгө албагандарга карата мүлктүк абалы боюнча түздөн-түз басмырлоо болуп саналат, анткени Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык, эч ким жынысы, расасы, тили, майыптуулугу, этностук таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча басмырланышы мүмкүн эмес.

Ал эми Конституциянын 2-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, Кыргыз Республикасынын жарандары өзүнүн бийлигин түздөн-түз шайлоолордо жана референдумдарда (бүткүл элдик добуш берүү), ошондой эле мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары аркылуу Конституциянын жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын негизинде жүзөгө ашырат.

Арыздануучунун пикиринде, талашылып жаткан ченемдер шайлоо күрөөсүнүн өлчөмүн өтө чоң кылып бекитүү менен акчалай жактан мүмкүнчүлүгү бар адамдарга гана багытталган жана Кыргыз Республикасынын

2023-жылдын
15-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 17-Р

жарандары мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматка мыйзамда белгиленген тартипте кирүүдө, кызмат боюнча көтөрүлүүдө бирдей укуктарга жана мүмкүнчүлүктөргө ээ деп караштырган Конституциянын 37-беренесинин 3-бөлүгүнө карабастан, мамлекеттик жарандык кызматтын бир түрү болуп саналган Жогорку Кеңештин депутаты катары талапкер болууга шайлоо күрөөсүнүн өтө чоң өлчөмүн белгилөө менен тоскоолдук жаратууда.

Кайрылуу субъектиси Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык Пактынын 25-статьясынын б) пунктунда шайлоочулардын эркин ой билдирүүлөрүн камсыз кылган жана жашыруун добуш берүүдө жалпы жана теңдеш шайлоо укугунун негизинде жүргүзүлгөн чыныгы мезгилдик шайлоолордо шайланууга жана шайлоого ар бир атуулдун 2-статьяда айтылган эч кандай басмырлоосуз жана негизделбеген чектөөлөрсүз укугу жана мүмкүнчүлүктөрү бар экендигин белгилейт.

Көрсөтүлгөн Эл аралык пактынын Жалпы тартиптеги түшүндүрмөсүнүн 16-пунктунда шайлоого талапкер катары өзүн көрсөтүүнүн жол-жобосунун тартиби, шайлоо күрөөсү же депозити негизделген жана басмырланбоосу керектиги, ал эми 18-пунктунда мамлекет мыйзам ченемдеринин негизинде шайлануучу мамлекеттик кызматтар үчүн коюлган шарттар, кандай болбосун чектөөлөр жана талап кылынган квалификациялардын максатка ылайыктуу негизделүүсү зарыл экендиги белгиленген.

Жогоруда баяндалган жүйөлөрдүн негизинде, кайрылуучу тарап талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 25-апрелиндеги аныктамасы менен Ж.Ж. Кадыровдун «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1-бөлүгүнө, 37-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган. Ал эми, ошол эле конституциялык Мыйзамдын «шайлоо күрөөсүн төккөндүгүн ырастоочу документти» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун жогоруда аталган конституциялык беренелерге ылайык келүүсүн текшерип берүү жөнүндө бөлүгү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Сот отурумунда кайрылуучу тарап өз талаптарын колдоп, аларды канааттандырууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов төмөнкүдөй көз карашын билдирди.

Шайлоо күрөөсү – бул талапкер өз милдеттерин аткаруунун кепилдиги катары төгүүгө тийиш болгон акчалай каражаттын суммасы. Шайлоо

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 17-Р

күрөөсүн төгүүнүн негизги максаты талапкерлердин жоопкерчилигин жогорулатуу жана шайлоо процессинде кыянатчылыкка жол бербөө болуп саналат.

«Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 41-беренесинин 16-бөлүгүнө ылайык талапкерлерге жана саясий партияларга шайлоо күрөөсү кайтарылып берилет.

Шайлоо күрөөсү дүйнөлүк практикада колдонулат. Аны мүлктүк ценз катары кароого болбойт, анткени күрөө талапкерлерди каттоонун шарттарынын бири болуп саналат. Анын максаты шайлоо укуктарын кыянаттык менен пайдалууну, биринчи кезекте башка салык төлөөчүлөрдүн эсебинен, мамлекеттик казынадан негизсиз чыгымдарды чектөөгө же жоюуга багытталган.

Шайлоо күрөөсү парламенттик шайлоого катышууга олуттуу ниети бар эң жоопкерчиликтүү талапкерлердин өтүшүн камсыз кылуучу жана талапкерлердин кандай болсо да жоопкерчилигин сезе билүүсү үчүн шайлоо мыйзамдарынын зарыл элементи болуп саналат.

Шайлоо күрөөсү талапкерлердин кирешесине карабастан белгиленет жана бардык талапкерлерге бирдей колдонулат, демек, бул социалдык абалынын негизинде жарандын пассивдүү шайлоо укугун чектөө катары саноого болбойт деп эсептейт.

С.К. Ысыранов Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 25-беренесине ылайык, ар бир жаран эч кандай басмырлоосуз жана негизсиз чектөөлөрсүз жашыруун добуш берүүдө жалпы жана теңдеш укуктун негизинде жүргүзүлгөн жана шайлоочулардын эркин билдирүүсүн камсыздаган чыныгы мезгилдүү шайлоолордо шайланууга жана шайлоо укугуна, ошондой эле мүмкүнчүлүгүнө ээ экендигин кошумчалады.

Ошону менен бирге, жоопкер-тараптын өкүлү Конституциянын 37-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, Кыргыз Республикасынын жарандары мамлекеттик органдарга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоого жана шайланууга, ошондой эле референдумга катышууга укуктуу экендигин белгиледи.

Жогоруда баяндалган жүйөлөрдүн негизинде, Жогорку Кеңештин өкүлү кайрылуучу тараптын өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаевдин пикири боюнча шайлоо күрөөсү шайлоо процессинин зарыл элементи болуп саналаары жана анын негизги максаты талапкерлердин отчеттуулугуна дем берүү жана шайлоо процессинде кыянаттык кылууларга жол бербөө менен байланышкан. Шайлоо күрөөсүн мүлктүк шарт катары кароого болбойт, анткени күрөө талапкерлерди каттоонун шарттарынын бири, анын максаты шайлоо укугун кыянаттык менен пайдаланууну, биринчи кезекте, башка салык төлөөчүлөр тарабынан мамлекеттик бюджеттин негизсиз чыгымдарын чектөө же жоюу болуп саналат деп белгилейт.

2023-жылдын
15-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 17-Р

Шайлоо күрөөсү талапкердин кирешесине карабастан белгиленет жана учурдагы талапкерлерге бирдей деңгээлде колдонулат. Муну жарандын пассивдүү шайлоо укугун анын социалдык абалынын негизинде чектөө катары кароого болбойт, шайлоочулардын кызыкчылыгында мыйзам чыгаруучу өзгөчө өбөлгөлөрдү түзүүгө укуктуу.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин өкүлү мыйзамда белгиленген жана ар кандай социалдык топтор үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылууга багытталган атайын чаралардын ичинен бирдиктүү шайлоо округу боюнча катышуучу саясий партиялар үчүн конституциялык Мыйзамдын 60-беренесинин 3-бөлүгүнүн алтынчы абзанын келтирүүгө боло тургандыгын белгилей кетүү керек, анда кеминде 2 талапкердин – ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын өкүлчүлүктөрүн эсепке алуу жөнүндө талап белгиленген, ошондой эле алардын бири биринчи 25 талапкердин тизмесине киргизилүүгө тийиш экендигин тактап кетти жана талашылып жаткан ченем Конституциянын жоболоруна карама-каршы келбейт деп белгиледи.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү А.К. Турганбаеванын пикири жоопкер-тараптын өкүлүнүн пикирине окшош жана ал талашылып жаткан ченем Конституциянын көрсөтүлгөн беренелерине карама-каршы келбей тургандыгын белгиледи.

Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясынын ишеним кат боюнча өкүлү И.Т. Гайпкуловдун пикири Президенттин жана Министрлер Кабинетинин өкүлүнүн пикири менен бирдей. Андан тышкары, И.Т. Гайпкулов шайлоо күрөөсү Жогорку Кеңештин депутаттыгына талапкерлердин тизмесин көрсөткөн саясий партияларга кандай жагдайларда кайтарылып бериле турган учурларды атап өттү.

Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин өкүлү А. Асанбек уулу ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын шайлоо укуктарын толук ишке ашыруусу жана шайлоо процесстеринин инклюзивдүүлүгүн жакшыртуу максатында, «Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын укуктары жана кепилдиктери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы жана Борбордук шайлоо комиссиясынын 2016-жылдын 17-ноябрындагы № 216 жана 2017-жылдын 7-октябрындагы № 506 токтомдору менен «Кыргыз Республикасынын шайлоолорун жана референдумдарын өткөрүүдө айрым категориялардагы жарандардын шайлоо укуктарын камсыз кылуу жөнүндө» жана «Кыргыз Республикасындагы шайлоолорду жана референдумдарды өткөрүүдө ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү жарандардын шайлоо укуктарын ишке ашырууну камсыз кылуу жөнүндө» жоболору кабыл алынгандыгын белгиледи.

Министрликтин өкүлү Борбордук шайлоо комиссиясынын 2017-жылдын 7-октябрындагы № 506 токтому менен кабыл алынган Жобонун негизги максаты Кыргыз Республикасынын ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү жарандарынын бирдей негизде шайлоого жана шайланууга,

ошондой эле алардын референдумдарга катышуу укуктарын камсыз кылууга багытталгандыгын белгиледи.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жү-йөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун бул иш боюнча кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн төмөнкүдөй редакциядагы ченемдик жобосу саналат:

«601-берене. Бир мандаттуу шайлоо округдары боюнча Жогорку Кеңештин депутаттыгына талапкерлерди көрсөтүү тартиби

3. Мында талапкер жеке каражаттарынан Борбордук шайлоо комиссиясынын атайын эсебине мыйзамдарда көрсөтүлгөн эсептик көрсөткүчтүн миң эселенген өлчөмүндө шайлоо күрөөсүн төгөт.»

«Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзам Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган жана «Эркин Тоо» гезитинин 2011-жылдын 5-июлундагы № 54 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасы өзүн демократиялык, укуктук жана социалдык мамлекет деп жарыялайт (Конституциянын 1-беренесинин 1-бөлүгү).

Конституцияга ылайык элдик бийлик бийликтин толугу менен элге таандыктыгы, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, мамлекеттин жана коомдун иштерин башкарууга эркин жана реалдуу жеткиликтүүлүк принциптерине негизденет; Кыргыз Республикасынын жарандары өзүнүн бийлигин түздөн-түз шайлоолордо жана референдумдарда, ошондой эле мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары аркылуу Конституциянын жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын негизинде жүзөгө ашырат; жарандар мамлекеттик органдарга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоого жана шайланууга, ошондой эле референдумга катышууга укуктуу (Конституциянын 2-беренесинин 2, 3-бөлүктөрү, 37-беренесинин 1-бөлүгү).

Бул жарандардын мамлекеттик иштерди жүргүзүүгө катышуу укугу Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик бийлик системасынын иштөөсүнүн негиз салуучу принциби болуп санала тургандыгын билдирет. Чыныгы жана ишенимге татыктуу шайлоолор мурдагыдай эле элдин

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 17-Р

мамлекетти башкарууга катышуусунун кыйла ынанымдуу жана натыйжалуу жолу бойдон калууда. Шайлоо жарандарга өз эркин билдирүү үчүн кыйла кеңири мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылат жана аларга мамлекеттин турмушунда өзүнүн маанилүүлүгүн көрсөтүүгө жардам берет.

Демократиянын фундаменталдык негиздеринин бири жана азыркы коомдук түзүлүштүн зарыл элементи катары шайлоо институту иштебей туруп, мамлекеттүүлүктү өнүктүрүү жана чыңдоо мүмкүн эмес. Азыркы замандагы саясаттын маанилүү курамдык бөлүгү болуу менен шайлоо институту жарандардын саясий эркин билдирүү, ошондой эле белгилүү эрежелер жана жол-жоболор боюнча уюштуруу аркылуу бийлик жана башкаруу органдарын түзүүнү камсыз кылат. Демократиялык мамлекетте шайлоолор элдин эркинин үстөмдүгүн, анын мамлекеттик бийлик органдарынын ишинде жүзөгө ашуусун, мамлекеттин жарандык коом алдындагы жоопкерчилигинин жогорку деңгээлин кепилдөөгө чакырылган.

Шайлоо (жигердүү шайлоо укугу) жана шайлануу (пассивдүү шайлоо укугу) укугун толук максаттуу ишке ашыруу үчүн бул укуктарды урматтоону жана аларды жалпы тендиктин жана басмырлоого жол бербөө, ой-пикирлердин эркиндиги жана алардын ачык билдирүү, тынч чогулуштардын жана ассоциациялардын эркиндиги, коопсуздук жана укуктук коргоонун эффективдүү каражаттарынын болуусунун негизинде ар бир жарандын ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылган шарттардын болушу маанилүү.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 3-мартындагы Чечиминде демократиялык шайлоонун маңызы ар бир жаранга өзүнүн шайлоо укуктарын эркин жүзөгө ашыруусу үчүн бирдей укуктук жана уюштуруучулук шарттарды камсыз кылууда турат деп белгиленген. Бул ар бир инсандын бирдей баалуулугун, аларга шайлоо аркылуу мамлекеттин турмушуна катышуу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү берүү зарылдыгын билдирет.

Жогоруда баяндалгандар Адам укуктарынын жалпы декларациясынын ар бир адамдын өз өлкөсүн түздөн-түз же эркин шайланган өкүлдөрү аркылуу башкарууга катышуу укугун караган 21-беренесине, ошондой эле Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык Пактынын ар бир атуул эч кандай басмырлоосуз же негизделбеген чектөөлөрсүз шайлоочулардын эркин ой билдирүүлөрүн камсыз кылган жана жашыруун добуш берүүдө жалпы жана теңдүү шайлоо укугунун негизинде жүргүзүлгөн чыныгы мезгилдик шайлоолордо шайланууга жана шайлоого укугу жана мүмкүнчүлүгү бар экендигин белгилеген 25-беренесинин б) пунктуна шайкеш келет.

Ошентип, демократиялык коомдо жарандын укуктук статусунун эң маанилүү элементтеринин бири катары шайлоо жана шайлануу укугун конституциялык-укуктук жана эл аралык-укуктук деңгээлде бекитүү шайлоолорду өткөрүү тартибин мыйзамдык жактан жөнгө салууда теңчилик жана басмырлоого жол бербөө конституциялык принцибинен

келип чыгуучу талаптарды сактоо зарылдыгын билдирет, бул Кыргыз Республикасынын шайлоо мыйзамдарын өнүктүрүүдө негизги багыт болууга тийиш.

3. Конституцияга ылайык Кыргыз Республикасы элдин бакубат жашоосуна жана аны социалдык коргоого камкордук көрөт, жарандардын социалдык жактан корголбогон категорияларын колдойт, эмгекти коргоону камсыздайт, социалдык кызматтардын тутумун өнүктүрөт жана башка социалдык коргоонун кепилдиктерин камсыз кылат.

Социалдык багыттагы мамлекетти куруунун конституциялык табияты адамдын коомдогу ордунун артыкчылыктуулугу жана маанилүүлүгү менен аныкталат. Андыктан ар бир инсандын, өзгөчө калктын аярлуу катмарынын ар тараптуу өнүгүүсү үчүн шарттарды түзүү мамлекеттин социалдык саясатынын негизги максаты жана интегративдүү багыты болууга тийиш.

Социалдык коргоо укугун кепилдөө жөнүндө конституциялык буйруу мамлекетти бул функцияны тийиштүү укуктук жөнгө салууну түзүү аркылуу аткарууга милдеттендирет. Мыйзам чыгаруучу социалдык жактан коргоого муктаж болгон жарандардын категорияларынын корголушун камсыз кылган мыйзамдарды кабыл алуу укугуна гана ээ болбостон, ошондой эле кабыл алууга жана бул мыйзамдарды ишке ашыруунун конкреттүү механизмдин аныктоого милдеттүү.

Социалдык колдоо деп, баарынан мурда, ар бир адамдын, өзгөчө ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелүү адамдардын субъективдүү укуктарын толук ишке ашырууну камсыз кыла турган мыйзамдык чаралардын системасын камтыган социалдык-укуктук коргоо түшүнүлөт.

Социалдык коргоо теңсиздикке каршы күрөшүүнүн эң маанилүү инструменттеринин бири болуп саналат. Ушуга байланыштуу ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелүү жарандардын шайлоо укуктарын ишке ашыруу үчүн шарттарды камсыз кылуу боюнча мамлекеттин милдеттери өзгөчө мааниге ээ.

Бул адамдарга карата укуктук саясат алардын жеке туруксуздугун компенсациялоого мүмкүндүк берүүчү механизмдерди түзүүгө жана мамлекеттик колдоонун каражаттары аркылуу басмырлоонун бардык мүмкүн болгон формаларын токтотууга багытталышы керек.

Белгилей кетсек, азыркы этапта дүйнөдө демократиянын өнүгүшү барган сайын калктын көпчүлүк бөлүгүнүн саясий процесстерге тартылуу маселесине көңүл буруунун артылышы менен мүнөздөлөт, ошону менен азыркы коомдун түзүмү жана сегменттүүлүгү оң жагына өзгөрүп, контражоритаризм жана саясий инклюзия күч алууда. Башкача айтканда, дүйнө жүзүндө бүтүндөй коомго таасир этүүчү чечимдерди кабыл алуу процессине азчылыктардын, өзгөчө ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелүү жарандардын катышуусунун деңгээлин анык жогорулатууга, аларды өлкөнүн коомдук жана саясий жигердүү турмушуна кошууга умтулууда. Натыйжада коомдун өнүгүшүнүн сапаттуу жаңы деңгээлине өтүшү, коомдук мамилелердин гумандашуусу жана социалдык тилектештикти чындоо байкалууда.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 17-Р

4. Мамлекет ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарды, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин толук жана бирдей жүзөгө ашырууга, аларды эч кандай басмырлоосуз социалдык интеграциялоого, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар үчүн жеткиликтүү чөйрөнү түзүүгө жана алардын жашоо сапатын жакшыртууга негизделген социалдык коргоо тутумунун иштөөсүн камсыз кылат (Конституциянын 44-беренесинин 3-бөлүгү).

2019-жылдын 13-мартында Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен ратификацияланган Майыптардын укуктары жөнүндө Бириккен Улуттар Уюмунун Конвенциясынын 29-беренесине ылайык, катышуучу-мамлекеттер майыптарга саясий укуктарды жана аларды башкалар менен катар эле пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кепилдейт жана түздөн-түз же эркин тандап алган өкүлдөрү аркылуу саясий жана коомдук турмушка башкалар менен катар эле натыйжалуу жана ар тараптуу катышуусун, атап айтканда, майыптар мамлекеттик башкаруу иштеринде басмырлоосуз жана башкалар менен катар эле натыйжалуу жана ар тараптуу катыша ала турган жагдайдын түзүлүшүнө жигердүү көмөктөшүү жана алардын мамлекеттик иштерге катышуусун колдоого алуу аркылуу камсыз кылууга милдеттенишет.

Конституциянын жана Конвенциянын келтирилген жоболору ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын муктаждыктарын урматтоого жана аларды күчөтүлгөн укуктук коргоо менен камсыз кылууга милдеттендирет. Бул алардын субъективдүү укуктарын ишке ашырууда ден соолугунун абалы боюнча алардан артыкчылыктуу эмгекке жарамдуу мүмкүнчүлүктөрү бар жарандар менен тең салмактуулукка жетишүүсү үчүн аларга кошумча артыкчылыктарды берүүгө мүмкүнчүлүк берүүчү ченемдик-практикалык мүнөздөгү атайын чараларды түзүүнү болжолдойт.

Укуктук ченемдерде адамдардын ар кандай категорияларынын юридикалык статусундагы өлчөмдөш айырмачылыктарын белгилөөнүн жол берилиши жана максатка ылайыктуулугу, атап айтканда, алардын айрымдары үчүн жеңилдиктерди же артыкчылыктарды бекитүү формалдуу теңдик принцибин колдонуу аркылуу коомдук турмуштун кайсы бир чөйрөсүндө же адамдардын кайсы бир категориясына карата адилеттүү абалга жетишүү мүмкүн болбой калганда, калктын белгилүү бир тобу үчүн артыкчылыктуу укуктарды же жеңилдиктерди берүү боюнча чараларды колдонуу максатында гана мүмкүн. Башкача айтканда, бул мамлекет тарабынан кайсы-бир белгилери боюнча адамдардын кыйла аярлуу категорияларына жогорулатылган кепилдиктерди берүү аркылуу коомдо иш жүзүндө теңдикти орнотууга багытталган позитивдүү иш-аракеттерди жасоосун билдирет. Мындай адамдарга айрым артыкчылыктарды берүү боюнча бул чаралар адамдын экономикалык, социалдык, рухий жана башка муктаждыктарын канааттандырууда аларга коомдун башка социалдык топтору менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүүгө мүмкүндүк берет (Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын 14-февралындагы Чечими).

Ошол эле учурда, ар кандай адамдардын укуктук статусундагы айырмачылыктардын белгилениши орчундуу социалдык адилеттүүлүктү камсыз кылуу максатында формалдуу теңчиликте жеңүүгө жөндөмдүү, бирок эч кандай түрдө теңсиздикти күчөтпөсө жана жаңы адилетсиздикти пайда кылбаса, ал айырмачылыктар орун алууга укуктуу.

5. «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык бирдиктүү шайлоо округу боюнча талапкерлердин тизмесин каттоо үчүн саясий партиялардын ыйгарым укуктуу өкүлдөрү шайлоо күнүнө чейин 40 календардык күндөн кечиктирбестен, жергиликтүү убакыт боюнча саат 18:00гө чейин Борбордук шайлоо комиссиясына документтерди, анын ичинде шайлоо күрөөсүн төккөндүгүн ырастоочу документти берет.

Аталган конституциялык Мыйзамдын 601-беренесинин 3-бөлүгү менен талапкер жеке каражаттарынан Борбордук шайлоо комиссиясынын атайын эсебине мыйзамдарда көрсөтүлгөн эсептик көрсөткүчтүн миң эселенген өлчөмүндө шайлоо күрөөсүн төгөөрү орнотулган.

Шайлоо күрөөсүнүн шайлоо процессиндеги социалдык мааниси Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 3-мартындагы Чечиминде ачып көрсөтүлгөнүн белгилей кетүү керек, анда шайлоо күрөөсү бир жагынан талапкер статусуна ээ болуу чечимин кабыл алган жарандын мотивациясына таасир этээри, экинчи жагынан – шайлоочулардын жетиштүү колдоосуна ээ болбогон жана өз статусун демократиялык шайлоолордун имиджин дискредитация кылуучу жеке максаттарда колдонуучу адамдардын шайлоого катышуусуна бөгөт коюу функциясын аткарат деп көрсөтүлгөн.

Ошентип, шайлоо күрөөсү мыйзам чыгаруучу тарабынан коргоочу аракетиндеги кеңири спектрдеги инструмент катары колдонулат жана укук ченемдүүлүк максатка кызмат кылат.

Бирок, шайлоо күрөөсүнүн өлчөмүн белгилөө менен мыйзам чыгаруучу жарандардын шайланууга болгон конституциялык укугунун түпкү маңызын текшилөөгө жөндөмдүү чечимдерди кабыл алууга жана ошону менен эркин демократиялык шайлоолордун жеткиликтүүлүгүн чектөөгө укугу жок.

Өз учурунда мыйзам чыгаруучу тарабынан шайлоо күрөө институтун киргизүү талапкерди каттоонун шарттарын жөнөкөйлөштүрүү, ошондой эле талапкерди же талапкерлердин тизмесин көрсөтүүнү колдоодо шайлоочулардын колдорун бурмалоонун кеңири жайылган терс практикага каршы аракеттенүү зарылчылыгы менен шартталган. Ошону менен бирге шайлоо процессине катышууга ниеттенген ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар шайлоо күрөөсүн төлөө мүмкүнчүлүгү боюнча толук кандуу эмгекке жарамдуу жарандар менен табигый себептерден улам тең келе албастыгын эстен чыгарбоо керек.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 17-Р

Ушуга байланыштуу Конституциялык сот «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» конституциялык Мыйзамы шайлоо күрөөсүн төлөө маселеси боюнча мажоритардык шайлоо системасы боюнча демократиялык шайлоого ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын катышуусунун өзгөчө жөнгө салуу тартибин караштырбагандыгын белгилейт, демек, алар шайлоого катышуу укугун жалпы негиздерде жүзөгө ашырышат.

Бул талашылып жаткан ченемдин ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарга карата колдонулушу терең конституциялык-укуктук түшүнүүдө тендештик принцибине туура келбейт деп тыянак чыгарууга негиз берет, анткени ар кандай социалдык топтордун абалынын тең салмактуулугун орнотуу боюнча компенсатордук механизмдерди камтыбайт.

6. Шайлоо процессин укуктук жөнгө салуу өз кызыкчылыктарын гана көздөгөн жоопкерчиликсиз адамдардын демократиялык шайлоого катышуусуна тоскоолдуктарды, анын ичинде финансылык инструменттерди орнотуу боюнча милдеттерди гана эмес, бул же тигил талапкер ээ болгон шайлоочулар тараптан колдоо деңгээлин аныктоо боюнча да милдетин аткарышы керек, ал үчүн ар кандай шайлоо системалары колдонуучу башка куралдар да пайдаланылышы керек.

Парламент коомду анын бүткүл көп түрдүүлүгүн көрсөтүүгө тийиш, андыктан мыйзам чыгаруучу аны түзүү жана ага мүмкүн болушунча көбүрөөк социалдык топтордун, өзгөчө ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын катышуусуна шарт түзүү маселелерине өзгөчө көңүл буруусу талап кылынат. Ушундай жол менен гана шайлоонун айкындуулугунун, атаандаштыктын жана мыйзамдуулугунун тиешелүү деңгээлин кармап турууга болот.

Мында электораттын жетиштүү колдоосундагы талапкерлер шайлоого катышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек, анткени бийликти мыйзамдаштыруунун негизги механизми болуп шайлоочулардын талапкерге ишеним деңгээлин аныктоо экендиги ачыктан айкын.

Жогоруда баяндалгандардын өңүтүндө шайлоо системасын өркүндөтүү маселелери дайыма актуалдуу бойдон кала берет.

Каралып жаткан контекстте, өзгөчө ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүүлүгүнөн социалдык жактан аярлуу абалдагы, бирок калктын колдоосуна ээ болгон адамдарга талапкер катары аны каттоонун альтернативдүү варианттарын колдонуу мүмкүнчүлүгү кепилдениши керек.

Пассивдүү шайлоо укугунун маңызы – жаран өзүнүн талапкерлигин көрсөтүүгө жана бирдей шарттарда атаандаштык күрөшүндө шайлануучу кызматка шайланууга укуктуу экендигинде турат. Мында мамлекет шайлоо процессинин бардык этаптарында: талапкерлигин көрсөтүүдө, каттоодо, шайлоо алдындагы үгүт иштеринде, добуш берүүдө, жыйынтыктарды чыгарууда бул укукту ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүүгө милдеттүү.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 17-Р

Бирок, шайлоо процессиндеги бирдей мамиле айрымдардын ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү сыяктуу жагдайларды эске албастан, баарына бирдей талаптарды орнотууну билдирбейт. Тескерисинче, Конституциянын духу калктын социалдык жактан аялдуу топторунун, өзгөчө ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болгондугунан улам, бирок калктын тиешелүү колдоосуна ээ болгондор арылгыс тоскоолдуктарсыз, эмгекке жарамдуу көпчүлүк менен тең шайлоого талапкер катары катталууга жана мамлекеттик бийликтин жогорку органдарына шайланууга мүмкүн болгондой укуктук механизмди киргизүүнү талап кылат.

Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучу көрсөтүлгөн категориядагы адамдардын статусун эске алуу менен алар үчүн өзгөчө укуктук режимди киргизүү мүмкүнчүлүгүн карап чыгуусу керек.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 601-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн «Мында талапкер жеке каражаттарынан Борбордук шайлоо комиссиясынын атайын эсебине мыйзамдарда көрсөтүлгөн эсептик көрсөткүчтүн миң эселенген өлчөмүндө шайлоо күрөөсүн төгөт» деген ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2-беренесинин 3-бөлүгүнө, 37-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети ушул Чечимдин жүзүлөштүрүүчү бөлүгүндө баяндалган укуктук көз караштын негизинде колдонуудагы укуктук жөнгө салууга тийиштүү өзгөртүүлөрдү демилгелесин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

5. Ушул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 18-Р

Тусучева Каныкей Азимджановнанын кызыкчылыгын көздөгөн Осмоналиева Айнура Мусаевнанын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-статьяларынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24 мартындагы №158 “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун;

кайрылуучу тарап – Тусучева Каныкей Азимджановнанын кызыкчылыгын көздөгөн Осмоналиева Айнура Мусаевнанын;

жоопкер тараптар – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун, Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Молдобаев Алмазбек Тавалдиевичтин;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Кулназаров Руслан Арстановичтин, Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Кемелова Асел Дуйшенбековнанын, Сыргабаева Мунара Эстебесовнанын, Кыргызстан Кесиптик бирликтер федерациясынын ишеним кат боюнча өкүлү Тыныбеков Догдурбай Карымшаковичтин катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Тусучева Каныкей Азимджановнанын кызыкчылыгын көздөгөн Осмоналиева Айнура Мусаевнанын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-статьяларынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык сот отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого К.А. Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Осмоналиеванын өтүнүчү себеп болду. Талашылып жаткан ченемдердин Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндө маселеде пайда болгон аныксыздык бул ишти кароого негиз болду.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы К.Дж. Кыдырбаевдин маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2023-жылдын 24-апрелинде Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна К.А. Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн Осмоналиева Айнура Мусаевнанын Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-статьяларынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтомунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө кайрылуусу келип түшкөн.

Арыз ээси өз кайрылуусунда Конституциянын жогоруда көрсөтүлгөн ченемдерине шилтеме жасоо менен, Кыргыз Республикасында эркектер менен аялдар бирдей укуктарга жана эркиндиктерге жана аларды ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ экендигин белгилейт. Ар бир адам эмгек эркиндигине, өз жөндөмдүнө жараша эмгектенүүгө, кесипти жана иштин түрүн тандоого, коопсуздук жана гигиеналык талаптарга жооп берген эмгектин шарттарына жана корголушуна, ошондой эле мыйзамда белгиленген жашоо минимумунан төмөн эмес эмгек акы алууга укуктуу экендигин белгилейт. Ар кандай белгилери, анын ичинде жыныстык белгиси боюнча басмырлоого жол берилбейт.

Бул конституциялык жоболор ошондой эле, ар бир адамдын расасына, түсүнө, жынысына, тилине, туткан динине, саясий же башка ынанымдарына, улуттук же социалдык тегине, мүлктүк, таптык же башка абалына карата эч кандай басмырлоосуз ишти эркин тандоого, адилеттүү жана жагымдуу эмгек шарттарына жана бирдей эмгек үчүн бирдей акы алууга эч кандай айырмалабастан, бардык укуктарга жана эркиндиктерге ээ экендигин жарыялаган Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 2, 23-беренелерине шайкеш келет.

Мындан тышкары, арыз ээси кандайдыр бир белгилери боюнча басмырлоого тыюу салуунун жана жол берилбестигинин конституциялык кепилдиги Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык Пактыда (2-статьянын 1-бөлүгү) жана Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин Адам укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө Конвенциясында (20-статья) да бекитилгендигин белгилейт.

Басмырлоого тыюу салууну бузуу менен талашылып жаткан ченемдер тиешелүү билими жана квалификациясы бар жана бирдей эмгекке талапкер болгон аялдарды ушундай эле билими жана адистиги боюнча

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 18-Р

квалификациясы бар эркектер менен теңдеш эмес абалга коет.

Кайрылуунун автору Конституциянын 20-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актыларды кабыл алууга тыюу салынарын белгилейт. Талашылып жаткан ченемдерге карата Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан деңгээлде адамдын укуктарына жана эркиндиктерине мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эместиги белгиленген.

Кайрылуу субъектиси аялдар үчүн тыюу салынган кесиптердин тизмеси совет доорунан калган мурас жана аялдарга карата эмгек чөйрөсүндөгү ачык басмырлоо болуп саналат жана бул аялдардын репродуктивдүү ден соолугуна мамлекеттин камкордугу менен түшүндүрүлгөндүгүн белгилейт.

Арыз ээси аялдар өздөрү үчүн эмне маанилүү – эне болуу жана өзүнүн репродуктивдүү функциясын ишке ашыруу же ийгиликтүү кесипкөй адис болуу, иштөө жана карьералык өсүүгө жетүү керектигин өздөрү чечүүгө укуктуу деп эсептейт. Эгерде репродуктивдүү функцияларды ишке ашыруу үчүн тобокелчилик бар болсо, аялдар кош бойлуулукту пландаштырууда мындай тобокелдиктердин бар экендиги жөнүндө эскертилиши керек, бирок бул бардык аялдар үчүн ишмердүүлүктүн кандайдыр бир түрүнө тыюу салууга алып келбеши керек. Мындай тыюу салуулар эркектер менен аялдардын бирдей укуктарынын принцибин бузат, анткени эркектердин репродуктивдүү ден соолугуна коркунуч келтирүүчү эч кандай тыюу салуулар жок, бирок мындай тобокелдиктер бир катар кесиптерде болушу мүмкүн. Ошол эле учурда эркектерге кесипкөй адис болуу же репродукция менен алектенүү тандоосу калтырылып, ал эми аялдарда мыйзамдык формада мындай тандоо жок, бул болсо түздөн-түз басмырлоо болуп саналат.

Баяндалгандарды эске алуу менен арыз ээси талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 24-майындагы токтому менен бул кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот отурумунун жүрүшүндө кайрылуучу тарап өзүнүн талаптарын колдоду жана аларды канаттандырууну суранды.

Жоопкер тараптын атынан Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов арыз ээсинин жүйөлөрү менен макул болгон жок жана талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт. Ал өзүнүн позициясын негиздеп, төмөнкү жүйөлөрдү келтирди.

Аялдар үчүн тыюу салынган кесиптердин тизмеси басмырлоону билдирбейт, бирок ден соолукка, өзгөчө репродуктивдүү ден соолукка зыян келтирүүнү болтурбоого жана келечек муунду коргоого багытталган эмгектин кооптуу шарттарынан укуктук коргоону билдирет.

Бул контексттен алганда мыйзам алдында теңдик принциби бардыгы үчүн бирдей укуктук шарттарды камсыз кылуу зарылдыгын баса белгилейт.

С.К. Ысыранов бул принцип адамдардын укуктук статусунда алардын ишинин мүнөзүнө жана шарттарына жараша айырмачылыктарды, эгерде ал айырмачылыктар негиздүү жана конституциялык максаттарга шайкеш келсе, белгилөөгө тоскоол болбойт деп эсептейт.

Ошондой эле жоопкер-тарап эмгек эркиндигине болгон укукту субъективдүү укук катары белгилейт, аны менен конституциялык-укуктук өнүгүү алдын ала аныкталат, инсандын жашоосунун негизги чөйрөлөрүндө мамлекет тарабынан кепилденген эркиндик даражасын билдирилет. Бул укук эмгекке карата өз жөндөмүн тескөө, кесипти жана иштин түрлөрүн тандоо мүмкүнчүлүгүн камтыйт. Бул укуктун мазмунунан жаранга конкреттүү иш же кызмат менен камсыз кылуу милдети келип чыкпастыгын баса белгилей кетүү керек. Эмгек эркиндиги ар бир жаранга эмгек мамилелерине киришүүдө басмырлоосуз, анын жөндөмдүүлүгүнө жараша гана берилет.

С.К. Ысыранов ошондой эле 1979-жылдын 18-декабрындагы Аялдарга карата басмырлоонун бардык түрлөрүн жоюу жөнүндө Конвенцияга ылайык катышуучу мамлекеттердин энеликти коргоого багытталган атайын чараларды, анын ичинде ушул Конвенцияда камтылган чараларды кабыл алуусу басмырлоо болуп эсептелбейт деген жүйөлөрүн келтирди.

Ал ошондой эле Кыргыз Республикасы тарабынан ратификацияланган эл аралык келишимдер анын мыйзамдарынын, анын ичинде эмгек мамилелери чөйрөсүндөгү мыйзамдардын ажырагыс бөлүгү болгондуктан, аларды андан ары жөнгө салуу эмгек мыйзамдары жана ченемдик укуктук актылар, анын ичинде Өкмөттүн токтомдору менен ишке ашырылаарын белгилейт.

Эркектер менен аялдардын эмгектик укуктары үчүн маанилүү шарт болуп “Эркектер менен аялдар үчүн бирдей укуктар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы саналат. Ал эмгектик ишмердүүлүккө бирдей жеткиликтүүлүктү, жынысына карабастан бирдей эмгек үчүн бирдей акы төлөнүшүн камсыз кылууга милдеттендирет, ошондой эле басмырлоону болтурбоого, анын ичинде ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарды ишке орноштуруу үчүн квоталарды белгилөөгө багытталган ченемдерди камтыйт. Мындай ченемдер эл аралык эмгек укугунун булактарында да белгиленген принциптерди колдойт жана эмгек чөйрөсүндө бирдей мүмкүнчүлүктөрдү жана басмырлоодон коргоону камсыз кылат.

Муну менен катар эле С.К. Ысыранов, ошондой эле Эмгек кодексинин 9-статьясына шилтеме кылат, ага ылайык эмгек чөйрөсүндө басмырлоо, анын ичинде жынысы боюнча басмырлоо тыюу салынган практика болуп саналат. Көрсөтүлгөн Кодекстин 24-главасында аялдар үчүн бир катар кепилдиктер, анын ичинде кош бойлуу аялдарды жана балалуу

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 18-Р

аялдарды жумушка орноштурууда, ошондой эле эмгек келишимин бузууда, иш-сапарларга жөнөтүүдө, ашыкча иштөөдө жана түнкү убакта иштөөдө кошумча коргоо чаралары каралган.

Ушуга байланыштуу С.К. Ысыранов Эмгек кодексинин 303-статьясына ылайык мамлекет аялдардын ден соолугуна өзгөчө кам көрөт жана оор жумуштарда жана эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу жумуштарда, ошондой эле кара күч колдонулбаган иштерден же санитардык жана тиричиликтик тейлөө боюнча иштерден башка жер астындагы иштерде, ошондой эле алар үчүн чектик жол берилүүчү ченемден ашуучу оордуктарды кол менен көтөрүү жана жылдыруу менен байланышкан иштерде аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынгандыгын белгилейт.

Жоопкер тараптын атынан Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев талашылып жаткан жобо боюнча С.К. Ысыранов айткан позицияга окшош укуктук позицияны карманып, төмөнкүлөрдү белгиледи.

Кыргыз Республикасы 2030-жылга чейин туруктуу өнүктүрүү боюнча эл аралык милдеттенмелердин аткарылышын тастыктап, Туруктуу өнүктүрүү максаттарын (ТӨМ) улутташтырууну жүргүздү. Бул кадам өлкөнүн туруктуу өнүктүрүү принциптерин жактыраарын көрсөтөт.

Буга катар эле гендердик теңчилик жаатындагы эл аралык милдеттенмелерди ишке ашыруу үчүн улуттук деңгээлде мыйзамдык чаралар көрүлгөн. Аялдардын укуктарын коргоого жана бекемдөөгө, аларга карата зордук-зомбулукту азайтууга багытталган мыйзамдар өлкөнүн эл аралык стандарттарды сактоого умтулуусун баса белгилейт.

2030-жылга чейин Гендердик теңчиликке жетүү боюнча улуттук стратегиясынын кабыл алынышы улуттук программаларды иштеп чыгуунун методологиясын өзгөртүүгө алып келди. Бул өтүү гендердик мыйзамдарды, гендердик статистиканы өнүктүрүүнү жана аялдардын лидерлигин колдоо саясатын камтыган институционалдык механизмди калыптандыруу менен коштолот.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар бир адамдын эмгек эркиндигине, кесибин жана иштин түрүн тандоого, эмгекти коргоого жана эмгек шарттарына, ошондой эле эмгек акы алууга укугун бекитет (42-берене). “Эркектер менен аялдар үчүн бирдей укуктар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө” Мыйзам менен жашоо-турмуштун ар кандай чөйрөлөрүндө жыныстык теңчиликтин мамлекеттик кепилдиктери белгиленет. Эмгек кодекси эмгек мамилелеринин субъекттеринин укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоого, жагымдуу укуктук шарттарды жана кызыкчылыктардын тең салмактуулугун түзүүгө багытталып, экономикалык өсүшкө жана бакубаттуулукка өбөлгө түзөт.

Эмгек мамилелеринин субъекттери укуктары бузулган учурда аларды коргоо үчүн кесиптик бирликтерге, мамлекеттик органдарга жана укук коргоо органдарына, анын ичинде сот истанцияларына кайрыла алышат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЈАЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Мындан тышкары А.Т. Молдобаев кыргыз элинин улуу маданий жана тарыхый мурасы – “Манас” эпосуна көңүл буруп, анда үй-бүлөлүк очоктун сакчысы болгон – аялдын идеалдуу образы өтө көркөм сүрөттөлгөндүгүн белгиледи. Бул идеал сулуулукту гана эмес, табиятынан акылмандыкты, кайраттуулукту жана чечкиндүүлүктү камтыйт. Кыргыз аялынын эң негизги ролу – дүйнө таанымын, тилин, баалуулуктарды жана каада-салтты жаңы муунга өткөрүп берүүдө турат.

А.Т. Молдобаев, ошондой эле жакырчылык жана жумушсуздуктун жоргоку деңгээли аялдарды республиканын чегинен тышкары эмгек миграциясына мажбурлап, “социалдык жетимдик” көйгөйүнө жана адам сатуу тобокелдигинин жогорулашына алып келерин белгилейт. Бул ошондой эле репродуктивдүү курактагы жаш аялдардын кетүүсүн шарттайт, ал келечекте демографиялык кырдаалга таасирин тийгизиши мүмкүн экендигин белгилейт.

А.Т. Молдобаев, бул көйгөйлөрдү чечүү үчүн Кыргызстанда аялдардын укуктарына жана алардын тынчтыкты сактоого активдүү катышуусуна чоң маани берген ченемдик база бар деп эсептейт. Ал, ошондой эле экономикада жана эмгек мамилелеринде аялдар менен эркектердин бирдей мүмкүнчүлүктөрүн кепилдейт. Ушуга байланыштуу эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызмат орундарынын тизмегин Өкмөттүн токтому менен бекитүү жана анда аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салууну конституциялык жана эмгек ченемдерин ишке ашыруудагы кадам деп түшүнүү керек.

Президенттин Администрациясынын жана Министрлер Кабинетинин өкүлү өз позициясында бир катар эл аралык актыларды келтирди, алар аялдардын айрым кесиптерге ээ болушуна чектөөлөрдү колдонуу үчүн укуктук өбөлгө катары кызмат кылат.

Ошентип, өлкө эл аралык милдеттенмелерди аткарууга, ошондой эле комплекстүү мамиле аркылуу гендердик теңчилик жаатындагы күч-аракеттерди системалаштырууга да умтулууда.

Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине караштуу Соттук өкүлчүлүк борборунун өкүлдөрүнүн пикирлери өз мазмуну боюнча жоопкер тараптын позициясы менен дал келет.

Ошол эле учурда Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин өкүлү А.Д. Кемелова мамлекеттик органдардын, ошондой эле Эл аралык Эмгек уюмунун (ЭЭУ), Кыргызстан кесиптик бирликтер федерациясынын (КБФ) жана Иш берүүчүлөр бирикмесинин өкүлдөрүнүн катышуусунда бүгүнкү күндө Эмгек кодексинин жаңы редакциядагы долбоору иштелип чыккандыгын белгиледи.

Бул мыйзам долбоорунда ден соолукту жана энеликти коргоо чаралары, анын ичинде кош бойлуу жана бала эмизген аялдардын жумуштардын айрым түрлөрүндө эмгегине тыюу салуу сунушталууда. Аялдардын эмгек ишине жеткиликтүүлүгүн чектөө боюнча бул чаралар энеликти

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 18-Р

коргоо үчүн гана каралган. Мыйзамдын долбоору конституциялык жоболорду, ошондой эле эмгек ишмердигинин түрүн тандоодо бирдей укуктарды жана эркиндикти камсыз кылган, жынысы боюнча басмырлоону жокко чыгарган “Эркектер менен аялдар үчүн бирдей укуктар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө” Мыйзамды ишке ашырууга багытталган.

Кыргызстан Кесиптик бирликтер федерациясынын өкүлү Д.К. Тыныбеков өз позициясында аялдар үчүн тыюу салынган жумуштарда аялдар менен эркектердин ортосундагы айлык акы, алардын кесиби жана билими бирдейлигинде теңсиз экендигине токтолду. Федерация тарабынан эмгек шарттарынын зыяндуулугун азайтууга жөндөмдүү азыркы технологияларды эске алып, аялдар үчүн тыюу салынган жумуштардын тизмесин кыскартуу жөнүндө сунушту киргизген. Бирок 2020-жылы жүргүзүлгөн тиешелүү талкуулар бул маселе боюнча макулдашылган вариантка алып келген жок.

ЭЭУнун өкүлдөрү кош бойлуу жана бала эмизген аялдар үчүн гана зыяндуу жана кооптуу жумуштарга тыюу салууну чектөөнү сунуштап, бирок Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы №158 токтомун толугу менен жокко чыгарууга каршы чыгышты. КБФ өкүлдөрү да ушундай пикирин билдиришти, бирок ошол эле учурда Эмгек кодексинин каралып жаткан беренелери жана тиешелүү түрдө Өкмөттүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 токтому Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептешет, анткени мыйзамдарда коомдун бакубаттыгы максатында аларды жакшыртуучу өзгөчөлүктөр дайыма болушу мүмкүн.

Конституциялык сот, тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп, төмөнкүдөй тыянакка келди:

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун кароосунун предмети болуп Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-беренелери жана өз ара тутумдаш байланыштагы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтомунун төмөнкүдөй мазмундагы жоболору саналат:

“218-статья. Оор жумуштарды жана эмгек шарты зыяндуу же кооптуу жумуштарды аткарууну чектөө

Оор жумуштарда жана эмгек шарты зыяндуу же кооптуу жумуштарда аялдардын жана 18 жаштагы адамдардын, ошондой эле ушул аталган

жумуштар медициналык көрсөткүчтөргө карама-каршы келген адамдардын эмгегин пайдаланууга тыюу салынат.

Аткарууда аялдардын жана 18 жаштагы адамдардын эмгегин пайдаланууга тыюу салынган оор жумуштардын жана эмгек шарты зыяндуу же кооптуу жумуштардын тизмектерин Кыргыз Республикасынын Өкмөтү бекитет.

“303-статья. Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган жумуштар

Оор жумуштарда жана эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу жумуштарда, ошондой эле кара күч колдонулбаган иштерден же санитариялык жана тиричиликтик тейлөө боюнча иштерден башка жер астындагы иштерде, ошондой эле алар үчүн чектик жол берилүүчү ченемден ашуучу оордуктарды кол менен көтөрүү жана жылдыруу менен байланышкан иштерде аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынат.

Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызмат орундарынын тизмеги жана аялдар үчүн оордуктарды көтөрүүдө жана жылдырууда чектик жол берилүүчү ченемдер Кыргыз Республикасынын Өкмөтү аныктаган тартипте бекитилет.”

Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынган, “Эркин-Тоо” гезитинин 2004-жылдын 20-августундагы № 67-70 санында жарыяланган жана колдонуудагы болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24 мартындагы № 158 “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтому мыйзамга ылайык кабыл алынган жана “Эркин-Тоо” гезитинин “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2005-жылдын 15-декабрындагы № 43-44 “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ченемдик актылары” тиркемесинде жарыяланган. Бул актылар Ченемдик укуктук актылардын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Конституцияга ылайык ар бир адам эмгек эркиндигине, эмгекке жөндөмдүүлүгүн пайдаланууга, кесибин жана иштин түрүн тандоого укуктуу (42-берене).

Бул принцип эмгектин жашоо-турмушту камсыз кылуунун каражаты катары маанилүүлүгүн гана белгилебестен, ошондой эле анын адамдын кадыр-баркы жана өзүн-өзү ишке ашыруусу үчүн фундаменталдуу маанисин да баса белгилейт. Эмгекке жөндөмдүүлүк жана эмгек аркылуу өз жашоосун өз алдынча куруу адамдын эркиндигинин ажырагыс компоненти, башкача айтканда, табигый бакубаттык болуп эсептелет.

Конституция адамдын ажырагыс жана төрөлгөндөн баштап ар бир адамга таандык болгон негизги укуктары менен эркиндиктеринин бири катары эмгек кылуу укугун баса белгилейт. Өзүн жана өз үй-бүлөсүн күн сайын эмгектенүү аркылуу камсыз кыла албаса, адам жашоосунун башка

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 18-Р

көптөгөн аспектиери маңызсыз болуп калат. Бул материалдык бакубаттыкты гана эмес, ошондой эле өзүн-өзү сыйлоо сезимин, өз алдынчалыкты жана өз жашоосу үчүн жоопкерчиликти да камтыйт. Эмгек инсанды коом менен байланыштырган өзгөчөлүү көпүрө болуп, анын жашоосуна терең маани-маңыз берет.

Мамлекет эмгек жаатындагы өз милдеттенмелерине карабастан, ар бир жарандын жеке күч-аракетин жумшоосун толук алмаштыра албасын түшүнүү да маанилүү.

Мамлекет бардык жарандардын жыргалчылыгы үчүн өлкөнүн экономикасын ар тараптуу өнүктүрүү үчүн ар бир адам бардык компоненттерден өзүн канааттандырган иштин түрүн таба алышы үчүн шарттарды түзүшү керек. Кесиптик жолдордун жана экономикалык мүмкүнчүлүктөрдүн ар түрдүүлүгү социалдык прогресстин негизги түзүүчүсү болуп саналат, ал эми жеке жана мамлекеттик күч-аракеттердин тең салмактуу өз ара аракеттенүүсү бүтүндөй коомдун жыргалчылыгына өбөлгө түзөт.

3. Ошону менен бирге ар бир адамдын эмгек эркиндигине болгон укугун жарыялоо менен Баш мыйзам коопсуздук жана гигиеналык талаптарга ылайык эмгекти жана ден соолукту коргоону кепилдейт.

Жогорудагы келтирилген жоболордун негизинде, ошондой эле аларды камсыз кылуунун маанилүүлүгүн эске алуу менен мамлекетке жарандардын ден соолугун сактоо жана чындоо боюнча милдеттер жүктөлөт. Бул өз кезегинде жарандардын эмгектик укуктарын жүзөгө ашыруу, анын ичинде эмгектик ишмердүүлүк процессинде алардын ден соолугун коргоого багытталган бардык кызматкерлер үчүн жалпы да, ошондой мүнөзү, шарттары өбөлгөлөгөн эмгекти жөнгө салуу өзгөчөлүктөрүн жана аялдын организминин физиологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен байланышкан мамилелерди укуктук жөнгө салуунун мазмунун аныктайт.

Ушул максаттардан алганда аялдардын эмгегин колдонууга белгилүү бир чектөөлөрдү белгилөө алардын организминин физиологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алуунун зарылдыгын шарттайт. Бул чектөөлөр аялдын организминде, өзгөчө репродуктивдүү функцияга терс таасирин тийгизе турган зыяндуу өндүрүштүк факторлордон аялдарды атайын коргоого багытталган. Мындан тышкары, мындай эрежелер аялдардын репродуктивдүү саламаттыгын сактоонун маанилүүлүгүн коомдук бакубаттуулуктун негизги элементи катары түшүнүү менен киргизилет, бул эмгек шарттарын жөнгө салууда өзгөчө көңүл буруу зарылдыгын баса белгилейт.

4. Алсак, мыйзам чыгаруучу конституциялык жоболордун логикалык жактан жөнгө салынышын Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-беренелеринде чагылдырган, ага ылайык ден соолугунун абалы боюнча аялдардын эмгегин оор жумуштарда жана эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу жумуштарда, жер астындагы жумуштарда, ошондой эле алар үчүн чектик жол берилүүчү ченемден ашуучу оордуктарды кол менен көтөрүү жана жылдыруу менен байланышкан иштерде колдонууга тыюу салынат.

Ошону менен бирге, эмгекке болгон укуктун эбегейсиз зор колдонмо маанисин таануу менен, адамдардын негизги бөлүгү өздөрүнүн турмуштук керектөөлөрүн жалаң гана эмгек аркылуу камсыз кылгандыктан, эмгекке бирдей жеткиликтүүлүк дүйнөлүк масштабдагы социалдык-экономикалык саясаттын чордону болуп калууда.

Эркектер менен аялдар бирдей укуктарга жана эркиндиктерге жана аларды ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ. Эч ким жынысына, расасына, тилине, майыптыгына, улутуна, динине, жашына, саясий же башка көз карашына, билимине, тегине, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча басмырланышы мүмкүн эмес.

Эл аралык милдеттенмелерге ылайык ар кандай социалдык топтор үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылууга багытталган жана мыйзамда белгиленген атайын чаралар басмырлоо болуп саналбайт (Конституциянын 24-беренеси).

Жогоруда аталган конституциялык жоболор эл аралык укуктук актыларга шайкеш келет. Алсак, 1966-жылдын 16-декабрындагы Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 3-статьясына ылайык, мамлекеттер эркектер менен аялдар үчүн аталган Пактта каралган бардык экономикалык, социалдык жана маданий укуктардан пайдаланууга бирдей укуктарды камсыз кылууга милдеттеншет. 1979-жылдын 18-декабрындагы Аялдарга карата басмырлоонун бардык түрлөрүн жоюу жөнүндө Конвенциянын 4-беренесинин 2-пунктуна ылайык, энеликти коргоого багытталган атайын чараларды көрүү басмырлоо болуп эсептелбейт.

Ошонун негизинде мыйзам чыгаруучу “Эркектер менен аялдар үчүн бирдей укуктар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө” Мыйзамда жыныстык белгилери боюнча басмырлоо түшүнүгүн аныктаган гендердик басмырлоонун критерийлерин жана ага кирбеген башка жоболорду белгилеген.

Ошентип, укуктук теңчилик принцибин ишке ашыруу аялдын тукум улантуудагы жалпы таанылган социалдык ролун эске албастан жүргүзүлүшү мүмкүн эмес, бул мамлекетти аялдар үчүн, анын ичинде эмгек мамилелери чөйрөсүндө энеликти коргоого багытталган кошумча кепилдиктерди белгилөөгө милдеттендирет, тиешелүү түрдө аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салуу боюнча талашылып жаткан ченемдер ушул жоболордун логикалык жана негиздүү ишке ашырылышын билдирет.

5. Аялдардын эмгектин айрым түрлөрүнө жетүүсүн чектөөгө карата эмгек мыйзамдарынын жоболорун деталдуу жөнгө салуу Эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмесинде чагылдырылган, ал жумуштарга аялдарды ишке тартууга тыюу салынган. Бул тизме Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 токтому (мындан ары – Тизме) менен бекитилген жана анда 402 кесип камтылган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 18-Р

Тизменин 2-пунктунда менчигинин түрүнө жана иштин түрүнө карабастан бардык иш берүүчүлөр үчүн оор жумуштарда жана эмгек шарттары зыяндуу жумуштарда аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынаары белгиленген.

Мында мыйзам ченемдери эмгек шарттарына, алардын иштеген аялдын организминде тийгизген таасиринин даражасына жана кесепеттерине баа берүүнү эске алуу менен иштелип чыккан жана аялдардын репродуктивдүү ден соолугуна терс таасирин тийгизген кесиптик тобокелдик факторлорун, анын ичинде кооптуу химиялык заттар менен иштөө, жогорку температуранын таасири, зыяндуу биологиялык агенттер менен иштөө, вибрациянын жана ызы-чуунун узакка созулган таасири, ошондой эле кара күч менен байланышкан кээ бир факторлор эске алынат. Башкача айтканда, кеп химиялык заттар, нурлар, зыяндуу микроорганизмдер менен байланышкан кесиптер, ошондой эле оор нерселерди көтөрүүнү жана жылдырууну талап кылган иштер жөнүндө болуп жатат.

Ошентип, мамлекет тарабынан объективдүү критерийлерди колдонуу аталган Тизмеге кирген жумуштарда аялдардын эмгегин пайдаланууга негизсиз чектөөлөрдү жокко чыгарат. Мындай укуктук жөнгө салуу Конституцияга жана Эмгек кодексинин 1-беренесине ылайык аялдардын коргоого жана жагымдуу эмгек шарттарына алардын укуктарынын кепилдигин камсыз кылат.

Белгиленген укуктук жоболор мыйзамдарда, анын ичинде “Эркектер менен аялдар үчүн бирдей укуктар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө” Мыйзамда белгиленген теңчилик жана жыныстык белгиси боюнча басмырлоого жол бербөө принцибине шайкеш келет. Аялдарды зыяндуу эмгек шарттарынын терс таасиринен коргоо алардын ден соолугун жана бакубаттыгын сактоо менен эмгек чөйрөсүндө бирдей мүмкүнчүлүктөрдү жана укуктарды камсыз кылууга багытталган.

Ушуга байланыштуу, мыйзамда белгиленген эмгектин конкреттүү түрүнө мүнөздүү болгон талаптар менен аныкталуучу айырмачылыктарды, өзгөчөлүктөрдү, артыкчылыктарды, чектөөлөрдү белгилөө мамлекеттин социалдык жана укуктук жактан коргоого муктаж адамдарга, тактап айтканда аялдарга өзгөчө кам көрүүсү менен шартталган, бул басмырлоо катары каралышы мүмкүн эмес.

Жалпы эмгек эрежелеринен мындай өзгөчөлүк өзгөчө белгилер катары квалификацияланат жана Эмгек кодексинин өзүнчө главалары, анын ичинде “Аялдардын жана үй-бүлөлүк милдеттери менен башка адамдардын эмгегин жөнгө салуунун өзгөчөлүктөрү” деген 24-глава менен жөнгө салынат. Эмгек мыйзамдары аялдар үчүн, эреже катары алардын физиологиялык өзгөчөлүктөрү, тактап айтканда, төрөт жана энелик функцияларын аткаруу (кош бойлуулук жана төрөт, жаңы төрөлгөн жана жаш балдарды багуу ж.б.) менен байланыштуу кошумча кепилдиктерди жана чектөөлөрдү белгилеген башка укуктук ченемдерди да камтыйт, албетте муну да басмырлоо катары кароого болбойт. Тескерисинче, бул

кепилдиктер аялды зыяндуу өндүрүштүк факторлордун таасиринен коргоого, кош бойлуулуктун жана энеликтин жооптуу мезгилинде колдоо көрсөтүүгө жана келечекте анын кесиптик жана үй-бүлөлүк функцияларды айкалыштыруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууга багытталган, бул болсо маанилүү социалдык мааниге ээ.

Гендердик теңчилик ошондой эле теңдеш баалуулуктагы эмгек үчүн бирдей акы төлөө принцибин сактоодо да көрүнүшү керек, ага ылайык жумуш эркек же аял тарабынан аткарылганына карабастан, объективдүү критерийлер боюнча гана бааланат.

Жогоруда баяндалганды эске алып, ошондой эле мыйзамда белгиленген жана эл аралык милдеттенмелерге ылайык ар кандай социалдык топтор үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылууга багытталган атайын чараларды колдонууга конституциялык жол берилээрин жана ошол эле учурда басмырлоо болуп саналбагандыгын эске алып, Конституциялык сот талашып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деген тыянакка келди.

Ошону менен бирге, Аялдардын эмгегин пайдалануу чектелген өндүрүштөрдүн, эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу болгон өндүрүштөрдүн, жумуштардын жана кызмат орундарынын тизмеси 2000-жылы бекитилгендигин жана кандайдыр бир олуттуу өзгөртүүлөргө дуушар болбогонун эске алуу менен, аткаруу бийлигинин жогорку органы жарандардын жашоосунун бул маанилүү чөйрөсүнө жетиштүү көңүл бурбай жагат деп айтууга болот, бул технологиянын жана техниканын өнүгүүсүнөн улам эмгек шарттарындагы болуп жаткан өзгөрүүлөргө системалуу мониторинг жүргүзүүнү жана эсепке алууну талап кылат. Кээ бир зыяндуу өндүрүш факторлору жок кылынышы мүмкүн, же алардын таасири кайсы бир деңгээлде ылдыйлап, эмгек шарттары азыр аялдардын репродуктивдүү ден соолугу үчүн коопсуз болуп калышы мүмкүн. Бул техниканын жана илимдин жетишкендиктери аялдардын эмгектенүүсү үчүн коопсуз шарттарды камсыз кылууга мүмкүндүк берген өндүрүштөрдү, жумуштарды жана кызматтарды Тизмеден алып салуу жолу менен анын негиздүүлүгүн жана туруктуу жаңыртып туруу керектигин шарттайт.

6. Конституцияга ылайык азыркы жана келечек муундардын алдында жоопкерчиликтүү болгон жана өлкөнүн бакубаттуулугун жана гүлдөп-өнүгүшүн камсыз кылууга умтулган укуктук социалдык мамлекет катары Кыргыз Республикасынын саясаты адамдардын татыктуу жашоосун жана эркин өнүгүүсүн камсыз кылуучу шарттарды түзүүгө багытталган. Бул негизги принцип үй-бүлөнү, энеликти, аталыкты жана балалыкты талаптагыдай коргоого жана мамлекеттик колдоо көрсөтүүгө, ошондой эле социалдык коргоонун кепилдиктерин белгилөөгө мамлекетти милдеттендирет (1-берененин 1-бөлүгү, 20-берененин 1-бөлүгү).

Ата-бабалардан калган салттуу түшүнүк боюнча үй-бүлө, энелик, аталык жана балалык муундардын үзгүлтүксүз уланмалуулугун камсыз кылуучу баалуулуктар болуп саналат жана Кыргыз Республикасынын элинин сакталышынын жана өнүгүшүнүн негизи болуп кызмат кылат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 18-Р

Энеликти, анын ичинде Кыргыз Республикасынын элинин сакталышынын жана өнүгүүсүнүн негизги фактору катары төрөлүүнү стимулдаштырууга багытталган мамлекеттик колдоо өзгөчө социалдык мааниге ээ болууда жана өлкөнүн демографиялык саясатынын артыкчылыктуу милдети болуп саналат. Мыйзам чыгаруучу бул чөйрөдөгү коомдук мамилелерди жөнгө салуу менен энеликти мамлекеттик колдоонун конкреттүү чараларын тандоодо, ошондой эле аларды камсыз кылуунун шарттарын жана тартибин аныктоодо кеңири эркиндикке ээ.

Бирок, мыйзам чыгаруучу өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде адилеттүүлүк жана иш жүзүндөгү теңдик принциптерин сактоого, ошондой эле конституция менен корголуучу баалуулуктардын, коомдук жана жеке кызыкчылыктардын ортосундагы тең салмактуулукту сактоого милдеттүү.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-статьялары, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтому Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө, 24-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 42-беренесинин 1-бөлүгүнө, 55-беренесине, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы №158 токтому менен бекитилген Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелериндеги өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын түрлөрүнүн болушунун негиздүүлүгүн системалуу негизде камсыздасын.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга жатат.

2023-жылдын
22-ноябры
Бишкек шаары

№ 18-Р

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ**

5. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 19-Р

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы Таджибаева Тахмина Саматкановнанын кайрылуусуна байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы К. Маамыталы кызынын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 38, 45-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти жазуу жүзүндөгү жол-жобо боюнча карап чыкты.

Бул ишти кароого Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы Таджибаева Тахмина Саматкановнанын суроо-талабы себеп болуп, ал эми «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндө маселеде пайда болгон аныксыздык негиз болду.

Ишти соттук отурумда кароого даярдаган судья-баяндамачы Л.Ч. Жолдошеванын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2023-жылдын 8-августунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун судьясы Т.С. Таджибаеванын «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө суроо-талабы келип түшкөн.

Берилген кайрылууда Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 43-беренесинин 4-бөлүгүндө, 320-беренесинин 2-бөлүгүндө, 326-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган кылмыштарды жасады деп Б.Т. Калмуратовду, ошондой эле ошол эле Кодекстин 320-беренесинин 2-бөлүгүндө, 325-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктунда жана

326-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган кылмыштарды жасады деп Э.Э. Жамгырчиевди айыптоо боюнча жазык иши судьянын өндүрүшүндө тургандыгы белгиленген.

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун 2021-жылдын 19-ноябрындагы өкүмү менен Б.Т. Калмуратов менен Э.Э. Жамгырчиев алардын аракеттеринде кылмыштын курамы жок болгондугуна байланыштуу аларга коюлган айыптар боюнча акталышкан. 2022-жылдын 11-майындагы Бишкек шаардык сотунун жана 2022-жылдын 23-августундагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегияларынын токтомдору менен биринчи инстанциянын өкүмү күчүндө калтырылган.

Ошону менен бирге Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегиясынын 2023-жылдын 10-майындагы токтому менен жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча Б.Т. Калмуратовго жана Э.Э. Жамгырчиевге карата жазык иши боюнча өндүрүштү кайра жандандыруу жөнүндө Башкы прокуратуранын өтүнүчү канааттандырылып, жогоруда аталган соттук актыларды жокко чыгаруу менен ишти жаңы кароо үчүн Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотуна жөнөтүлгөн.

Судья Т.С. Таджибаева белгилегендей, 2021-жылдын 28-ноябрында өткөн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын кезексиз шайлоонун жыйынтыгы боюнча Э.Э. Жамгырчиев Жогорку Кеңештин депутаты болуп шайланган жана ушул күнгө чейин депутат катары иштеп келет. Э.Э. Жамгырчиев жазык жоопкерчилигине тартылган жана ага карата айыптоо корутундусун прокурор бекиткен учурда ал жогорку мыйзам чыгаруу органынын депутаты боло элек болчу.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинде (мындан ары – КЖПК) Жогорку Кеңештин депутатын жазык жоопкерчилигине тартуунун тартиби белгиленген (497-берененин 2-бөлүгү), бирок анда жазык сот өндүрүшүнүн кийинки стадияларынын алкагында айыпталуучу кол тийбестик менен корголгон адамдын статусуна ээ болгон жогоруда көрсөтүлгөндөй учурду караштырган өзгөчөлүктөр аныкталган эмес.

Конституциялык жобого ылайык, депутатты кылмыш жасаган жеринен кармалган учурларды кошпогондо, аны Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана жазык жоопкерчилигине тартууга жол берилет (Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгү).

Конституциялык жобону ишке ашырууда «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзамдын ченемдери депутатты кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууга, ал тарабынан өзгөчө оор кылмыш жасаган учурларды кошпогондо, Жогорку Кеңештин макулдугу менен гана жол берилет (24-берененин 2-бөлүгү, 28-берененин 2-бөлүгү).

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Мында жогоруда аталган Мыйзамдын 28-беренесинин 2-5-бөлүктөрүнүн ченемдеринде депутатты кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууга Кыргыз Республикасынын Башкы прокурорунун да, ошондой эле ишти карап жаткан соттун да сунушу боюнча Жогорку Кеңештин макулдугун алуунун жол-жобосу орнотулган.

Судья Т.С. Таджибаева Конституциянын 94-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашыраарын, сот өндүрүшү тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде жүргүзүлөрүн белгилейт, мунун негизинде талашып жаткан ченемдин жоболорунда көрсөтүлгөндөй сот кылмыш куугунтуктоосун жүзөгө ашыруучу орган боло албайт деп эсептейт.

Ошол эле учурда жазык-процесстик мыйзамдардын, «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын ченемдеринде депутатты жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү жөнүндө сунуштама менен Жогорку Кеңешке кайрылуу боюнча соттордун компетенциясы каралган эмес, ошондой эле Жогорку Кеңештин кароосуна сунуштаманы жөнөтүү боюнча соттордун аракеттери регламенттелген эмес.

Кайрылуу субъектисинин пикири боюнча, сот тарабынан мындай сунуштаманы киргизүү Конституциянын 100-беренесинин 3-бөлүгүндө бекитилген тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыктын принциптерин одоно түрдө бузат.

Жазылгандарды эске алуу менен судья Т.С. Таджибаева «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүн Конституциянын жогоруда көрсөтүлгөн ченемдерине ылайык келүүсүн текшерип берүүнү суранат.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 26-сентябрындагы аныктамасы менен суроо-талап өндүрүшкө кабыл алынган.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 38-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык судьянын (судьялардын) суроо-талабы боюнча ишти кароо жазуу жүзүндөгү жол-жобо боюнча жүзөгө ашырылат. Ушул эле конституциялык Мыйзамдын 34-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык суроо-талабы Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алынган судья (судьялар) тарап катары таанылбайт, соттук отурумга чакырылбайт.

Судья-баяндамачынын аныктамалары менен Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши бул иш боюнча жоопкер-тарап деп таанылып, ал эми Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясы, Кыргыз Республикасынын Жогорку соту, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасы, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги үчүнчү жак катары таанылды.

Жоопкер-тараптын келтирилген каршы пикиринде Жогорку Кеңештин депутатынын статусунун өзгөчөлүгү анын эл өкүлү экендигинде,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

парламентте анын кызыкчылыктарын билдирет жана кызмат адамы катары куугунтуктоодон корголууга тийиш экендиги белгиленген. Мында депутаттык мандаттын курамдык бөлүгү болуп депутаттын кол тийбестиги саналат.

Жогорку Кеңештин депутаты өзүнүн депутаттык ишмердүүлүгүнө байланыштуу айткан пикирлери үчүн же Жогорку Кеңеште добуш берүүнүн жыйынтыгы боюнча куугунтукка алынышы мүмкүн эмес. Депутатты кылмыш жасаган жеринен кармаган учурларды кошпогондо, Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын көпчүлүгүнүн макулдугу менен гана аны жазык жоопкерчилигине тартууга жол берилет (Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгү). Жогорку Кеңештин депутатынын кол тийбестиги анын депутаттык иши боюнча кабыл алган чечимдерине гана байланыштуу болууга тийиш жана биринчи кезекте мамлекеттин жана коомдун кызыкчылыгында орнотулат.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 138-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык Жогорку Кеңештин депутатын айыпкер, анын ичинде мурда козголгон иштер боюнча айыпкер катары тартууга макулдук алуу үчүн Башкы прокурор Жогорку Кеңешке тиешелүү сунушту киргизет.

Конституциянын 105-беренеси менен Кыргыз Республикасынын прокуратурасы мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын так жана бирдей аткарылышын көзөмөлдөө, жазыктык куугунтуктоо, соттук териштирүүгө катышуу, соттун чечимдеринин аткарылышын көзөмөлдөө жана конституциялык мыйзамдарда каралган башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашыраары аныкталган.

«Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын ченемдери прокуратурага тергөөнү жана изин суутпай издөө иштерин жүзөгө ашыруучу органдар тарабынан мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын сакташын көзөмөлдөө жүктөлөт деп караштырат (2-берененин 2-бөлүгүнүн 2-пункту). Жазык куугунтуктоосун сотто жүзөгө ашыруу менен, прокурор мамлекеттик айыптоочу катары чыгат. Соттолуучунун күнөөсүн сотто далилдөө милдети мамлекеттик айыптоочуга жүктөлөт (41-берененин 2-бөлүгү).

С.К. Ысыранов Конституциянын 1-беренесинин 1-бөлүгүнө, 4-беренесине ылайык Кыргыз Республикасы укуктук мамлекет болуп саналат, мында мамлекеттик бийлик аны мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бутактарына бөлүштүрүү принцибине негизденгендигин белгилейт. Бийликти бөлүштүрүү мыйзам жаратуу, мамлекеттик башкаруу жана сот адилеттиги сыяктуу функциялардын демейки ажыратылышына таянат.

Укук коргоонун жана укук колдонуунун мамлекеттик иш-аракетинин бир түрү катары, сот адилеттиги аркылуу сот бийлиги жүзөгө ашырылат, ал укукту, мамлекеттик жана коомдук турмуштун укуктук негиздерин ар кандай кийлигишүүлөрдөн коргоого чакырылган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 19-Р

Жоопкер-тараптын өкүлү Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана ишке ашыарын, ал эми соттордун уюштурулушу жана иш тартиби конституциялык мыйзам менен аныктала тургандыгын белгиледи (Конституциянын 94-беренесинин 1, 4-бөлүктөрү). Өз кезегинде, ушул контекстте колдонулуучу, «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзам Жогорку Кеңештин депутатын кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуу жөнүндө сунуш киргизүү боюнча соттун компетенциясын караштырбайт (35-берене).

Ошол эле учурда КЖПКнын 18-беренесине ылайык, кылмыш-жаза сот өндүрүшү айыптоо менен коргоо тараптарынын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде жүргүзүлөт. Бийгарым укуктары боюнча айыптоо, коргоо жана ишти чечүү бири-биринен ажыратылган жана ар түрдүү органдар жана адамдар тарабынан жүзөгө ашырылат. Сот объективдүүлүктү жана калыстыкты сактоо менен тараптардын процессуалдык укуктарынын жана милдеттеринин бирдей жүзөгө ашыруусу үчүн зарыл шарттарды түзөт.

С.К. Ысыранов Конституцияда депутатты жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук алуу үчүн Жогорку Кеңешке сунуш киргизүүгө бийгарым укук берилген субъект каралган эмес деп эсептейт. Бирок, КЖПКнын 497-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык, мындай субъект болуп Башкы прокурор саналат. Ошентип, тармактык мыйзамдар менен Жогорку Кеңештин депутатын кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартууга макулдугун алуу үчүн Жогорку Кеңешке сунуш киргизүүнүн тартиби аныкталган.

С.К. Ысыранов ошондой эле карама-каршылыктуу учурларда ченемдик укуктук актыларды колдонуу боюнча жүйөлөрдү келтирди. Анын пикири боюнча жогоруда келтирилген КЖПКнын жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын жоболору каралып жаткан укуктук маселенин контекстинде, юридикалык күчүнүн даражасы боюнча мыйзамдардан жогору турат. Ушуга байланыштуу алардын жоболорун соттор жетекчиликке ала алышат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде С.К. Ысыранов талашылып жаткан ченем Конституциянын жоболоруна карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев каралып жаткан маселе боюнча төмөндөгүдөй позициясын билдирди.

Конституциянын 94-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүндө, 95-беренесинин 1-бөлүгүндө Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат, сот бийлиги сот өндүрүшүнүн конституциялык, жарандык, жазыктык, административдик жана мыйзамда каралган башка түрлөрү аркылуу жүзөгө ашырылат, судьялар көз карандысыз жана Кыргыз Республикасынын Конституциясына жана мыйзамдарына гана баш ийет деп белгиленген.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 1-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн тартибин жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын жоболору белгиленген Кодекске киргизилген шартта гана колдонулууга жатат.

Ошентип, соттор сот адилеттигин ишти чечүүнүн жыйынтыгы боюнча КЖПКнын талаптарына ылайык токтоп, өкүм, чечим, аныктама түрүндө сот актыларын чыгаруу менен ишке ашырышат. Ушуга байланыштуу А.Т. Молдобаев Кыргыз Республикасынын колдонуудагы процессуалдык мыйзамдарында сунуш берүү түрүндөгү сот актысы каралбаганын белгиледи.

КЖПКнын 30-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ишти өз компетенциясынын чегинде жеке кароочу, соттун отурумун даярдоо же өкүмдү же башка чечимди аткарууну камсыз кылуу боюнча тескөө аракеттерин жүзөгө ашыруучу, өтүмөлөрдү жана даттанууларды чечүүчү судьяга соттун ыйгарым укуктары таандык. Бирок, соттун Жогорку Кеңештин депутатын жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү жөнүндө сунуш менен парламентке кайрылуу укугу соттордун жана судьялардын ыйгарым укуктарын, ишин уюштуруунун тартибин, сот адилеттигин жүзөгө ашыруунун принциптерин аныктоочу тармактык ченемдик укуктук актылар болуп саналган КЖПКнын ченемдеринде да, «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзамда да каралган эмес.

А.Т. Молдобаев Жогорку Кеңештин депутатын жазык жоопкерчилигине тартуу тартиби бир гана Башкы прокурордун компетенциясына кирерин белгилейт (КЖПКнын 497-беренеси). Бирок, судья Т.С. Таджибаеванын суроо-талабында көрсөтүлгөн учурда, Жогорку Кеңештин депутатына карата кылмыш иши сот өндүрүшүндө турганда аны жазык жоопкерчилигине тартуунун тартиби КЖПК менен жөнгө салынбагандыгын белгилейт.

Ошонун негизинде А.Т. Молдобаев көрсөтүлгөн жагдайлар болгондо судья кылмыш ишинин материалдарын кошумча тергөө үчүн прокуратура органдарына жиберүүгө укуктуу, алар өз кезегинде Жогорку Кеңешке тиешелүү сунуш киргизет деп болжолдойт. Ошону менен бирге, «Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актылары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 32-беренесинин 1-бөлүгүндө ченемдик укуктук актылардын ортосунда коллизия болгон учурда укуктук мамилелердин субъекттери жогору юридикалык күчкө ээ болгон ченемдик укуктук актыны жетекчиликке алат деп белгиленгендигин эске алуу керек.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлү талашылып жаткан ченем судьяда анын Конституциянын ченемдерине ылайыктуулугу жөнүндө негиздүү күмөн жаратты деп эсептейт, анткени сот жазыктык куугунтуктоону ишке ашыруучу орган эмес, ал сот адилеттигин ишке ашыруучу орган болуп саналат. Мында бир дагы ченемдик укуктук актыда судьялардын процессуалдык жана функционалдык милдеттерине мындай сунушту Жогорку Кеңешке

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

№ 19-Р

киргизүү боюнча иш-аракеттердин алгоритми каралбагандыгын белгилейт, анткени мындай аракеттер соттун да, прокуратура органдарынын да иш-аракеттеринде мыйзам менен белгиленген процессуалдык эрежелердин жана милдеттердин бузулушуна алып келет.

КЖПКнын 18-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык айыптоо, коргоо жана сот тарабынан ишти чечүү бири-биринен ажыратылган жана ар түрдүү органдар жана адамдар тарабынан жүзөгө ашырылат, демек сот жазык куугунтугун жүргүзүүчү органдын функциясын өзүнө ала албайт.

Баяндалгандарды эске алуу менен А.Т. Молдобаев жогоруда аталган бардык жагдайлар бирдей коомдук мамилелерди жөнгө салуучу ченемдик укуктук актылардын ортосунда коллизиянын бар экендигин айгинелейт жана алар аныкталган учурда жоюу жолу менен өзгөртүлүшү керек деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун позициясында да Конституцияга жана КЖПКга ылайык ченемдик укуктук актылардын иерархиясы жана жазык сот өндүрүшүн жүргүзүү зарылчылыгы боюнча түшүндүрмөлөр белгиленген.

Мындан тышкары, Жогорку сот белгилегендей, кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарга ылайык, айыпталуучу деп КЖПКда белгиленген тартипте аны айыпталуучу катары тартуу жөнүндө ага карата токтом чыгарылган адам, ошондой эле адамга карата ушундай эле тартипте айыптоо актысы бекитилсе айыпталуучу адам деп таанылат, бул КЖПКнын 35 жана 37-беренелерине ылайык прокурордун жана тергөөчүнүн компетенциясына кирет. Ошол эле учурда адамды айыпталуучу катары тартуу жазык жоопкерчилигине тартуу түшүнүгү менен тыгыз байланышкан, бирок алар окшош эмес.

Айыпталуучу катары тартуу мындай адамга анын укуктарына мыйзамда белгиленген чектөөлөрдү колдонуу зарылдыгын көрсөтөт. Мындай жагдайларда адамды айыпталуучу катары тартуу аны кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартуунун этаптарынын бири болуп саналат. Бирок процессуалдык аракет адамды кылмыш жасагандыгына күнөөлүү деп табууну билдирбейт, ал соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү менен гана белгилениши мүмкүн.

Конституциянын 94-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык соттордун уюштурулушунун жана ишинин тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат. Мында «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 35-беренесине ылайык Жогорку Кеңештин депутатын жазык жоопкерчилигине тартуу маселеси соттун компетенциясына кирбейт. Мындан тышкары, КЖПКнын 31-беренесинде да соттун мындай ыйгарым укуктары каралган эмес.

Баяндалгандарды эске алуу менен Жогорку сот «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн депутатын жазык жоопкерчилигине тартуу жөнүндө сунушту Жогорку Кеңешке киргизүү укугун ишти карап жаткан сотко берүү бөлүгүндө конституциялык эмес деп эсептейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Башкы прокуратуранын, Юстиция министрлигинин келтирилген позициялары мазмуну боюнча Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлүнүн позициясына окшош жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүн Конституциянын ченемдерине жана КЖПКнын 497-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келтирүү зарылдыгы жөнүндө тыянактайт.

Мындан тышкары Башкы прокуратуранын позициясында КЖПКнын 25-беренесине ылайык мамлекеттин атынан жазык куугунтугун тергөөчү жана прокурор жүзөгө ашырат деп көрсөтүлгөн. КЖПКнын 56-главасына ылайык Жогорку Кеңештин депутатынын кандайдыр бир кылмыш жасоого тиешеси бар экендиги аныкталса, ага карата өндүрүштүн өзгөчө тартиби колдонулат, мында кылмыш ишин козгоо жөнүндө чечимди Башкы прокурор кабыл алат, ал тергөөчүнүн өтүнүчүн жана жазык ишинин материалдарын карап чыгып, адамды жазык жоопкерчилигине тартууга негиз болгон жетиштүү далилдер болгондо, кызмат адамын кылмыш жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү жөнүндө Жогорку Кеңешке сунуш киргизет, буга кылмыш жасап жаткан жеринен кармалган учурлар кирбейт.

Конституциялык сот судьянын суроо-талабын, жазуу жүзүндө келтирилген жоопкер-тараптын каршы пикирин, үчүнчү жактардын жүйөлөрүн жана пикирлерин карап жана талкуулап чыгып, иштин материалдарын изилдеп, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Конституциялык соттун кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзамдын төмөнкүдөй редакцияда баяндалган 28-беренесинин 2-бөлүгү саналат:

«28-берене. Депутатты кылмыш-жаза жоопкерчиликке тартууга Жогорку Кеңештин макулдугун алуунун тартиби

2. Жогорку Кеңештин депутатын кылмыш-жаза жоопкерчиликке тартууга макулдук алуу үчүн Башкы прокурор же ишти карап жаткан сот Жогорку Кеңешке тийиштүү сунуштама киргизет.».

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин Тоо» гезитинин 2008-жылдын 26-декабрындагы № 96 санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Социалдык-экономикалык жана укуктук саясатты жүргүзүү процесинде мамлекет татаал социалдык система катары адилеттүүлүк, эркиндик жана тендик, ошондой эле ар бир адамдын кадыр-баркын жана укуктарын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 19-Р

коргоо жөнүндө конституциялык жоболорго ылайык коомдун жашоо-турмушунун бардык чөйрөлөрүнө максатка багытталган жана позитивдүү таасир көрсөтүүгө тийиш. Бул үчүн мамлекеттик органдардын системасы түзүлөт, алардын ишинин негизги мазмунун адам жашоо-сунун эң маанилүү чөйрөлөрүнүн талаптагыдай иштешин кепилдөөгө багытталган жөнгө салуучулук, башкаруучулук, уюштуруучулук жана камсыздоо иштери түзөт.

Кыргыз Республикасын укуктук, демократиялык мамлекет деп жарыялоо менен Конституция мамлекеттик бийликти мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бутактарына бөлүштүрүү принцибине негизделген мамлекеттик органдардын системасын курууну талап кылат (4-берене).

Каралып жаткан конституциялык принцип демократиялык, укуктук мамлекеттин имманенттүү элементи болуп саналат, анын маңызы мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийлигинин органдары тарабынан өз ыйгарым укуктарынын чегинде өз функцияларын өз алдынча жана бири-биринен көз карандысыз ишке ашырууда турат. Бул принципти ишке ашыруунун маанилүү шарты болуп бийликтин бардык бутактарынын ишин укук ченемдерине баш ийдирүү, ыйгарым укуктардын тең салмактуулугун камсыз кылуу жана алардын басымдуу бөлүгүн бир мамлекеттик бийлик органынын же кызмат адамынын карамагында топтоо ыктымалдыгын алып салуу болуп саналат.

Ошол эле учурда укуктук мамлекет бийликтин айрым бутактарынын компетенттүүлүгүнүн, абройлуулугунун, эркин жана башка сапаттарынын маанилүүлүгүн төмөндөтүүгө умтулбастан, алардын ар биринин иштөө ыкмаларынын мыйзамдуулугунун стандарттарын белгилейт. Башкача айтканда, бул принцип бийликти ишке ашыруу векторун жана аны мыйзам менен чектөө чөйрөсүн белгилейт, анын органдарынын иш-аракеттеринен белгилүү бир натыйжалуулукту жана акталган күтүү сезиминин калыптануусун өбөлгөлөйт.

Ошентип, жогоруда белгиленген принциптин түпкү мааниси мамлекеттик бийлик өзүнүн булагы боюнча бирдиктүү, бирок бийликтик ыйгарым укуктары жана функциялары боюнча бөлүнгөн жана аны Конституцияга ылайык ишке ашыруу бийликке демократиялык маңыз берүүгө жана анын бутактарынын туура өз ара аракеттенүүсүнө кызмат кылат, ошондой эле алардын ар биринин өзүнчө ишинин натыйжалуулугун шарттайт.

Муну менен бирге бийлик бутактарынын абалынын бири-бирине карата туруктуулугу түзүлгөн токтото туруу жана тең салмактуулук механизмдин иши менен камсыздалган бирдейлик даражасынан көз каранды.

Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 11-апрелиндеги, 2018-жылдын 3-октябрындагы чечимдеринде белгиленгендей, мамлекеттик бийликти мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийлигинин бутактарына бөлүү принциби токтото туруу жана тең салмактуулук системасын орнотууну болжолдойт, бул бийликтин алардын

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

бирине топтолушунун мүмкүнчүлүгүн алып салат, бийликтин бардык бутактарынын өз алдынча жана көз карандысыз ишке ашырылышын жана бир эле маалда алардын өз ара аракеттенүүсүн жана өз ара тең салмактуулугун камсыздайт. Мындай бөлүштүрүүнүн маңызы – бийликтин ар бир бутагына салыштырмалуу өз алдынчалыкты жана көз карандысыздыкты, ошондой эле бир бутагынын башкаларына үстөмдүк кылуусун алып салуучу, алардын ортосунда зарыл болгон тең салмактуулукту камсыз кыла турган ыйгарым укуктардын зарыл көлөмүн берүүдө турат.

Ошентип, бийлик бутактарынын ортосундагы зарыл паритет ыйгарым укуктарды конституциялык дифференциациялоо менен гана эмес, ошондой эле алардын ар биринин өз алдынчалыгын жана көз карандысыздыгын камсыз кылууга багытталган атайын укуктук каражаттарды колдонуу менен, анын ичинде укуктук кол тийбестикти берүү жолу менен жетишилет.

3. Конституциянын 78-беренесинин 1-бөлүгү Жогорку Кеңештин депутатынын кол тийбестигин белгилейт, анын элементтеринин бири болуп аны жазык жоопкерчилигине тартуунун өзгөчө тартиби саналат. Депутаттын укуктук иммунитетти ага өз функцияларын тоскоолдуксуз аткаруу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуучу, парламентарийди негизсиз куугунтуктоодон коргоо менен парламенттин табияты менен шартталган анын ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруусунун атайын кепилдиктеринен турат.

Конституциялык соттун 2023-жылдын 23-майындагы Чечиминде парламенттик кол тийбестик – бийликтин өкүлчүлүктүү бутагынын көз карандысыздыгын камсыз кылуунун, демократияны жана парламентаризмди коргоонун милдеттүү салттуу элементи болуп саналат деп жыйынтыкталган. Ал Жогорку Кеңешти башка мамлекеттик органдардан бөлүп, анын мүчөлөрүнө өзгөчө укуктук статус берет, анткени алар негизги мамлекеттик функцияларды аткарууга ыйгарым укуктуу эл шайлаган адамдар болуп саналат. Парламенттик иммунитет – бул депутаттардын укугу эмес, ал парламентаризмдин эволюциясы менен тарыхый жактан байланышкан, өзүнө кол тийбестик принцибин камтыган, тең укуктуулук принцибинен чегинүү менен аларды негизсиз мажбурлоо чараларынан коргоону камсыз кылуу башкы максаты болгон депутаттардын өз ишин жүзөгө ашыруусунун эң маанилүү жана зарыл кепилдиги.

Парламенттик кол тийбестик эл өкүлдөрүнүн көз карандысыздыгын жана кадыр-баркын кепилдейт, аларды мамлекеттик кызмат адамдары, ошондой эле башка адамдар тарабынан аларга каршы багытталган ар кандай коркунучтардан, коркутуулардан же өзүм билемдиктен коргойт, бул акыр аягында жалпысынан парламент институтунун өз алдынчалыгын жана көз карандысыздыгын камсыз кылат.

Бирок депутаттын кол тийбестиги анын абсолюттук жазасыздыгын билдирбейт, аны жазык жоопкерчилигине тартуунун өзгөчө тартибин гана белгилейт. Тактап айтканда «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзамда жана КЖПКда

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

№ 19-Р

депутатты жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү сунуштамасын Жогорку Кеңешке Башкы прокурор гана киргизе тургандыгы каралган.

4. Конституция прокуратура органдарын мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын так жана бирдей аткарылышын көзөмөлдөөчү, кылмыш куугунтуктоосун жүзөгө ашыруучу, соттук те-риштирүүгө катышуучу, соттук чечимдердин аткарылышын көзөмөлдөө жүргүзүүчү атайын статусу бар мамлекеттик бийлик органдарына таандык кылат (105-берене).

Прокуратуранын мамлекеттик органдардын тутумунда ээлеген өзгөчө ордунан, анын ыйгарым укуктарды бөлүштүрүү механизмде обочолонуусунан алганда ага өзүнө мүнөздүү көзөмөлдөө функцияларынан тышкары, жогорку кызмат адамдарын жазыктык куугунтуктоо, анын ичинде депутатты жазык жоопкерчилигине тартууга Жогорку Кеңештен макулдук алуу функциясы жүктөлгөн.

Ошентип, Жогорку Кеңештин депутатынын Конституцияда жана мыйзамдарда каралган укуктук иммунитетти, аны жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берүүгө Башкы прокурордун сунуштамасын киргизүүнүн тартиби, ошондой эле мындай макулдук берүүнүн жол-жобосу жыйындысында токтотуп туруу жана тең салмактуулук системасына негизделген мамлекеттик бийликтин бүткүл тутумунун рационалдуу иштешин камсыз кылат жана Жогорку Кеңештин депутатын жазык жоопкерчилигине тартуу маселесине калыстыксыз мамилени алып салат.

5. Коомдун жашоо-турмушун талаптагыдай камсыз кылуудагы эң маанилүү мамлекеттик институттардын бири болуп бийликтин сот бутагы тарабынан гана ишке ашырылуучу социалдык чыр-чатактарды сот адилеттиги аркылуу чечүү системасы саналат.

Конституция, Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашыраарын белгилеп, бийликтин өз алдынча бутагы катары сот бийлигин аныктайт жана ага негизги мамлекеттик функциялардын бирин жүктөйт (94-берене).

Мындай конституциялык орнотмо, бир жагынан, сот адилеттигинин башка мамлекеттик органдарын түзүүнү же аларга сот адилеттигинин функцияларын жүктөөнү жокко чыгарса, экинчи жагынан, сот адилеттигинин органынын статусу менен шайкеш келбеген кандай болбосун башка функцияларды аткарууну сотко жүктөө мүмкүн эместигин белгилейт. Сот адилеттигин ишке ашыруу өзгөчө укуктук тартипте өтөт, мында сотко иштерди кароодо жана чечүүдө мамлекеттик иш-аракеттин башка бир формаларында болбогон артыкчылыктар берилет. Бул тартип өзүнө ар бир иштин мыйзамдуу жана адилеттүү чечилүүсүнүн кебелбес кепилдиктерин камтыйт.

Бул мамиле Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана Социалдык Кеңешинин 1989-жылдын 24-майындагы резолюциясы менен бекитилген «Сот органдарынын көз карандысыздыгынын негизги

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

принциптерин натыйжалуу ишке ашыруунун жол-жоболорунда» да чагылдырылган, ага ылайык бир дагы судьядан анын көз карандысыз статусу менен айкалышпаган функцияларды аткаруусун талап кылууга болбойт.

Сот адилеттигине мүнөздүү принциптер – көз карандысыздык, объективдүүлүк жана калыстык, сот адилеттигин атаандаштыктын жана тараптардын тең укуктуулугунун негизинде ишке ашыруу жыйынтыгында соттун мыйзамда белгиленген жол-жоболор аркылуу ишке ашырылуучу ишмердигинин маңызын жана мазмунун түзүп, сотко көз карандысыз жана калыс арбитрдин ролун гана ыйгарат.

Бирок, бул иштин алкагында каралып жаткан «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзам Башкы прокурор менен бирге, Жогорку Кеңештин депутатын жазык жоопкерчилигине тартууга макулдук берүү жөнүндө Жогорку Кеңешке сунуштама киргизүү, эгерде иш өндүрүштө болсо, соттун процессуалдык милдети деп белгилеген ченемди камтыйт («Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгү).

Сотко мындай милдетти жүктөө, албетте, сот адилеттигин жүргүзүүнүн жогоруда аталган принциптерине туура келбейт, аларды сактамайынча сот актыларынын адилеттүүлүгүн жана мыйзамдуулугун камсыз кылуу мүмкүн эмес жана соттун түпкү конституциялык максаты менен айкалышпайт.

Талашылып жаткан ченемдин жоболору иштин жагдайларына объективдүү укуктук баа берүүгө тоскоол гана болбостон, ошондой эле Жогорку Кеңешке сунуштама киргизүүдө айыптоочу бир беткейдикти карманууга мажбурлоо менен ар бир адамдын көз карандысыз сот тарабынан анын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоону камсыз кылуу, тараптардын тең укуктуулугунун жана атаандаштыгынын негизинде сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруу боюнча конституциялык кепилдиктерге түздөн-түз карама-каршы келет (Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү, 95-беренесинин 1-бөлүгү, 100-беренесинин 3-бөлүгү).

6. Баш Мыйзамдын 102-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык сот Конституцияга карама-каршы келген ченемдик укуктук актысын колдонууга укуксуз.

Ошентип, сот башка укук колдонуу органдарынан айырмаланып, конкреттүү иштерди чечүү үчүн мыйзам ченемдерин жөн эле колдобостон, ошондой эле колдонулуучу укуктук ченемдерге укуктук тактык принцибинин жана конституциялык жоболордун көз карашынан баа берүүгө милдеттүү.

Сот ишти кароодо өз ишинде укуктук жөнгө салуунун кемчиликтеринен келип чыккан укуктук түшүнүү көйгөйлөрүнө туш болгондо, ал биринчи кезекте Конституциянын жоболоруна таянууга тийиш, ага ылайык ал мыйзам деңгээлинде келип чыккан көйгөйлөрдү жеңе алат.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Каралып жаткан Мыйзамдын жөнгө салуу предмети болуп бийликтин мыйзам чыгаруу бутагынын өкүлү катары Жогорку Кеңештин депутатынын укуктук абалы болуп саналгандыктан, жоопкер-тараптын позициясынан алганда ченемдик укуктук актылардын иерархиясынан кароо жаңылыш болмок. «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Мыйзам токтотуп туруу жана тең салмактуулук системасынын ажырагыс элементи болуп саналат жана бийликти бөлүштүрүү принцибине негизделген мамлекеттик бийлик органдарынын системасын куруунун негизин түзөт, ушуга байланыштуу судья Т.С. Таджибаеванын талашып жаткан ченемдин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө маселени Конституциялык сотто, ченемдик укуктук актылардын иерархиясына шилтеме кылбастан коюусу туура болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 38, 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн «же ишти карап жаткан сот» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанылууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Москаленко Александр Викторовичтин, «Канцлер» ЖЧКнын кызыкчылыгын көздөгөн Плахутин Иван Викторовичтин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн тиешелүү түрдө “иштин маңызы боюнча чыгарылган” жана “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жоболорунун конституциялуулугун текшерүү, ошондой эле “Мамыр” АКнын кызыкчылыгын көздөгөн Адылов Эрнст Сабыровичтин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Административдик- процесстик кодексинин 267-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

ЧЕЧИМИ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Камила Маамыталы кызынын;

кайрылуучу тараптар – “Мамыр” акционердик коомунун кызыкчылыгын көздөгөн Адылов Эрнст Сабыровичтин, Арапова Анна Викторовнанын, “Канцлер” жоопкерчилиги чектелген коомунун кызыкчылыгын көздөгөн Плахутин Иван Викторовичтин;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдиевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Искаков Эркин Бакбуровичтин, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Аманжолова Кундуз Бошкочевнанын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жарандык-процесстик кодексинин 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн тиешелүү түрдө “иштин маңызы боюнча чыгарылган” жана “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жоболорунун, “Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 267-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык сот отурумда карап чыкты.

2023-жылдын
27-декабры
Бишкек шаары

№20-Р

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Бул ишти кароого А.В.Москаленконун, Э.С.Адыловдун, “Канцлер” ЖЧКнын кызыкчылыгын көздөгөн И.В.Плахутиндин өтүнүктөрү себеп болду жана жогоруда аталган ченем менен ченемдик жоболордун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндө маселеде белгилүү болгон аныксыздык негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы М.Ш.Касымалиевдин маалыматын угуп, иштин сунушталган материалдарын изилдеп, үчүнчү жактардын пикирлерин угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун жана 4, 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамынын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Т А П Т Ы:

2023-жылдын 10-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.В. Москаленконун Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн “иштин маңызы боюнча чыгарылган” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 4,5-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтө көрсөтүлгөндөй, Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун 2018-жылдын 15-майындагы аныктамасы менен “ЭкоИсламикБанк” ЖАКтын 2018-жылдын 2-февралындагы “ЭВОС” ЖЧКсына карата каржылоо боюнча карызын өндүрүү жана күрөөгө коюлган мүлктү өндүрүп алуу боюнча доо арызы караштуулугу боюнча кароо үчүн Бишкек шаарынын Октябрь райондук сотуна жиберилген.

Кийинчерээк арыз ээсине Бишкек шаарынын Октябрь райондук сотунун судьясы К.К.Абакиров 2018-жылдын 11-июнунда соттук отурумдан тышкары доонун баасын белгилөө жана мамлекеттик алымды кошумча төлөө жөнүндө аныктама чыгаргандыгы белгилүү болгон, бул туурасында А.В. Москаленкого өз убагында жана талаптагыдай билдирилген эмес, ошол себептен ал мыйзам менен белгиленген тартипте өз кызыкчылыктарын соттук коргоо укугунан ажыраган.

2022-жылдын 15-декабрында А.В. Москаленко ишти жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо жана Бишкек шаарынын Октябрь райондук сотунун судьясынын 2018-жылдын 11-июнундагы аныктамасын жокко чыгаруу өтүнүчү менен сотко кайрылган.

Ушул эле соттун 2023-жылдын 16-январындагы аныктамасы менен жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча соттук актыны кайра кароо жөнүндө А.В.Москаленконун арызы ЖПКнын 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн негизинде канааттандыруусуз калтырылган, ага ылайык ишти кайра кароо иштин маңызы боюнча чыгарылган, мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларынын негизинде гана мүмкүн.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Арыз ээси Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, анда каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан деңгээлде адамдын укуктарына жана эркиндиктерине мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эмес, ал эми ушул берененин 5-бөлүгүнө ылайык Конституцияда белгиленген адам укуктары жана эркиндиктери эч кандай чектелүүгө жатпайт деп белгилейт.

Ал ошондой эле Конституциянын 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык ар бир адамга өзүнүн Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берилээрин; ар бир адам мыйзам тарабынан тыюу салынбаган бардык жеткиликтүү ыкмалар аркылуу өз укуктарын жана эркиндиктерин коргоого, ошондой эле бузулган укуктарынын калыбына келтирилишин камсыз кылууга укуктуу экендигин белгилейт.

Ошентип, арыз ээсинин пикири боюнча Жарандык процесстик кодексин 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн “иштин маңызы боюнча чыгарылган” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосу Конституциянын 23-беренесинин 4 жана 5-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет, анткени жарандардын соттук коргоого болгон укуктарын чектейт.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемдик жобонун Конституцияга ылайык келүүсүн текшерүүнү өтүнөт.

Судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасы менен А.В. Москаленконун өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

2023-жылдын 28-мартында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна “Мамыр” АКнын кызыкчылыгын көздөгөн Э.С. Адыловдон Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин (мындан ары – АПК) 267-беренесинин 2-бөлүгүнүн Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтө көрсөтүлгөндөй, “Мамыр” АК 2007-жылы ага 108 гектар жерге жеке менчик укугу жөнүндө мамлекеттик актысын берүүнү “Кадастр” мамлекеттик мекемесин (мындан ары – “Кадастр” мамлекеттик мекемеси) милдеттендирүү тууралуу доо менен Ысык-Көл облустук райондор аралык сотуна кайрылган. Аталган соттун 2008-жылдын 20-мартындагы чечими менен “Мамыр” АКнын доо арызы канааттандырылган жана “Кадастр” мамлекеттик мекемеси тарабынан аталган коомго көрсөтүлгөн жерге жеке менчик укугуна мамлекеттик акт берилген.

Бирок, 2022-жылы “Кадастр” мамлекеттик мекемеси жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча 2008-жылдын 20-мартындагы чечимин кайра кароо жөнүндө арыз менен Ысык-Көл облустук административдик сотуна кайрылган, буга 2022-жылдын 30-майындагы тиешелүү аныктама менен баш тартылган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Ысык-Көл облустук сотунун 2022-жылдын 18-июлундагы аныктамасы менен өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүч канааттандырылган, Ысык-Көл облустук административдик сотунун 2022-жылдын 30-майындагы аныктамасы жокко чыгарылган. Жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча чечимди кайра кароо жөнүндө “Кадастр” МИнин арызы да Ысык-Көл облусунун административдик сотунун 2008-жылдын 20-мартындагы чечимин жокко чыгаруу менен ишти маңызы боюнча кароо үчүн биринчи инстанциядагы сотко жөнөтүү менен канаттандырылган.

Өз кезегинде “Мамыр” АК Ысык-Көл облустук сотунун 2022-жылдын 18-июлундагы аныктамасына кассациялык даттануу берген.

Жогорку соттун 2022-жылдын 29-сентябрындагы аныктамасы менен Ысык-Көл облустук сотунун 2022-жылдын 18-июлундагы аныктамасы өзгөртүүсүз калтырылган.

“Мамыр” АК жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча Ысык-Көл облустук сотунун 2022-жылдын 18-июлундагы аныктамасын кайра кароо жөнүндө арыз берген. Ысык-Көл облустук сотунун 2022-жылдын 13-декабрындагы аныктамасы менен бул арыз канааттандыруусуз калтырылган. Бул аныктамага “Мамыр” АКсы кассациялык даттануу менен кайрылган, бирок Жогорку соттун 2023-жылдын 22-мартындагы аныктамасы менен Ысык-Көл облустук сотунун сот актысы өзгөртүүсүз калтырган.

Э.С. Адылов белгилегендей, “Мамыр” АКнын кассациялык даттануусун канааттандыруудан баш тартуу үчүн АПКнын 267-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдери негиз болгон, ага ылайык жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча соттун чечими, доону кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктамасы, иш боюнча өндүрүштү токтотуу жөнүндө аныктама, доону кароосуз калтыруу жөнүндө аныктама гана кайра каралышы мүмкүн.

Э.С. Адылов АПКнын 267-беренесинин 2-бөлүгүндө келтирилген соттук актылардын тизмеси Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүндө каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан деңгээлде адамдын укуктарына жана эркиндиктерине мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эмес экендигин караган талабына карабастан кабыл алынган деп эсептейт. Ал ошондой эле Конституциянын 61-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрү менен кепилденген ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугун чектейт.

Кайрылуунун автору Жогорку соттун Конституциялык палатасынын жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароого жол берилген актылардын ичинен алынып салынган аралык сот актылары (аныктамалары) көмөкчү мүнөзгө ээ, айрым учурларда бул мааниден тышкары, өз алдынча да мааниге ээ жана адамдын, коомдун да, мамлекеттин да эң маанилүү кызыкчылыктарын козгоо менен иштин жыйынтыгына олуттуу таасир этиши мүмкүн деген укуктук позициясын карманат. “Мындай аралык сот актылары өзүнүн функционалдык багыты боюнча жыйынтыктоочу актылардын бардык белгилерине ээ жана сот процессинин өнүгүшүнө

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

(мисалы: доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү) да таасир этүүгө, ага бөгөт коюучу да таасирге (өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу, доонун эскирүү мөөнөтүн колдонуу, иш боюнча өндүрүштү токтотуу) жөндөмдүү (2021-жылдын 17-мартындагы Чечим).

Ушуга байланыштуу арыз ээси талашылып жаткан ченем жогоруда аталган Чечимдин келтирилген жоболоруна карама-каршы келерин жана мыйзамда белгиленген тартипте аткарылууга тийиш экендигин белгилейт («Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 61-беренесинин 3-бөлүгү).

Э.С.Адыловдун пикири боюнча талашылып жаткан ченем Ысык-Көл облустук сотунун 2022-жылдын 18-июлундагы аныктамасын жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароого жол бербейт, бул эч кандай чектөөлөргө жатпаган, Конституцияда кепилденген соттук коргоо укугун бузат. Мындан тышкары, соттук отурумда ал аралык соттук актыларга, атап айтканда, жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча өтүп кеткен процесстик мөөнөттөрдү калыбына келтирүү жөнүндө актыларга даттануунун мүмкүн эместиги алардын соттук коргоого болгон укуктарын чектеп жаткандыгын өзгөчө баса белгиледи.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайык келүүсүн текшерүүнү өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 24-апрелиндеги аныктамасы менен “Мамыр” АКнын кызыкчылыгын көздөгөн Э.С.Адыловдун өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

2023-жылдын 13-сентябрында А.В. Москаленко өзүнүн кошумча өтүнүчүндө ЖПКнын 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Конституциянын 23-беренесинин 4, 5-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүүнү суранган. Бул өтүнүч канааттандырылган.

2023-жылдын 22-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна “Канцлер” ЖЧКсынын кызыкчылыгын көздөгөн И.В.Плахутинден Жарандык процесстик кодекстин 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуу субъектиси көрсөткөндөй, жеке ишкер Е.В. Соловьева 2017-жылдын 3-апрелинен 2017-жылдын 1-августуна чейинки мезгилде “Канцлер” ЖЧКсы менен биргелешип иш алып барууда андан сатуу үчүн материалдык баалуулуктарды алган. Бирок, үч айдан кийин Е.В. Соловьева андан аркы кызматташуудан жана өз ара эсептешүүлөрдү текшерүүнүн жүрүшүндө аныкталган топтолгон карызды мыйзамдуу кайтарып берүүдөн баш тарткан.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Карызды өндүрүү үчүн “Канцлер” ЖЧКсы 2018-жылы Бишкек шаарынын райондор аралык сотуна кайрылган. Бул сот өзүнүн 2019-жылдын 18-июлундагы чечими менен “Канцлер” ЖЧКсынын талабын канааттандырган. Кийинчерээк бул чечимди Бишкек шаардык соту жана Кыргыз Республикасынын Жогорку соту күчүндө калтырган.

Бирок 2022-жылдын март айында Е.В. Соловьева Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотуна 2019-жылдын 18-июнундагы Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун чечимин жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо арызы менен кайрылган. Е.В. Соловьеванын талабы канааттандырылган жана белгиленген чечим жокко чыгарылган.

Өз кезегинде “Канцлер” ЖЧКсы Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотуна ЖПКнын 374-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктунун негизинде жаңы ачылган жагдайлар боюнча сот актысын кайра кароо арызы менен кайрылган, бирок бул сот Жарандык процесстик кодексин 375-беренесинин негизинде арызды өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктама чыгарган.

Жогорудагыларды эске алуу менен кайрылуунун автору ЖПКнын 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосу Конституциянын 94-беренесинин 1-бөлүгүнүн талаптарын бузат, анткени бузуулар менен кабыл алынышы мүмкүн болгон, талаш-тартыштын маңызы боюнча чыгарылган сот актыларына жаңы жагдайлар боюнча арыз берүүгө тыюу салуу киргизет деп эсептейт. Мындай жагдай, арыз ээсинин пикири боюнча негизсиз, мыйзамсыз жана адилетсиз, бул өз кезегинде соттор тарабынан сот адилеттигин ишке ашыруунун объективдүүлүгүнө күмөн жаратат.

Кайрылуунун автору өзүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө Конституциянын 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө шилтеме жасайт, алар ар бир адамга анын укуктарын жана эркиндиктерин сот аркылуу коргоого кепилдик берет; ар бир адамдын өз укуктарын жана эркиндиктерин коргоого жана бузулган укуктарын мыйзам тарабынан тыюу салынбаган бардык жеткиликтүү ыкмалар менен калыбына келтирилишин камсыз кылуу укугун кепилдик берет.

Кайрылуу субъектиси, ошондой эле сот актыларын жаңыдан ачылган же жаңы жагдайлар боюнча кайра кароо институту ишке катышып жаткан тараптардын соттук коргоого тоскоолдуксуз жетүүсү, ошондой эле өз укуктарын жана кызыкчылыктарын бардык ыкмалар менен коргоосу, анын ичинде мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын кайра кароо аркылуу коргоосу үчүн түзүлгөндүгүн белгилейт.

Жогорудагыларды эске алуу менен арыз ээси талашылып жаткан ченемдик жобону Конституцияга карама-каршы келет деп табууну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 19-октябрындагы аныктамасы менен “Канцлер” ЖЧКнын кызыкчылыгын көздөгөн И.В.Плахутиндин өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Жогорудагы кайрылуулардагы талаптардын бир түрдүүлүгүнө байланыштуу “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 32-беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-пунктунун талаптарына ылайык судья-баяндамачынын 2023-жылдын 24-апрелиндеги жана 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамалары менен алар боюнча иштер бир конституциялык сот өндүрүшүнө бириктирилген.

Соттук отурумда арыз ээлери өз талаптарын колдошту жана аларды канааттандырууну өтүнүштү.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С. К. Ысыранов ЖПКнын 373, 375-беренелеринин талашылып жаткан ченемдик жоболору боюнча ал, мыйзам чыгаруучу процесстик үнөмдүүлүк жана сот актыларынын укуктук аныктыгын камсыз кылуу, соттук процессти сздуктурууга жана ишти акылга сыярлык мөөнөттөрдө кароо принцибин бузууга жол бербөө максатын көздөп, жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароого жол берилген актылардын ичинен аралык сот актыларын алып салгандыгын белгиледи.

Ушуга байланыштуу талаштын маңызы боюнча эмес чыгарылган сот актыларын жаңыдан ачылган же жаңы жагдайлар боюнча кайра кароодон соттун баш тартуусу мыйзамдуу жана соттук коргоо укугун чектөө же кемитүү болуп саналбайт деп эсептейт. Анын пикири боюнча мындай чектөө укукту кыянаттык менен пайдаланууга бөгөт коёт, тиешелүү түрдө Жарандык процесстик кодекстин 373 жана 375-беренелеринин талашылып жаткан ченемдик жоболору Конституцияга каршы келбейт.

Административдик-процесстик кодекстин талашылып жаткан ченеми боюнча С.К. Ысыранов сот чечимдерин кайра кароо үчүн негиз катары жаңы жагдайлар жана жаңыдан ачылган жагдайлар так аныкталган чектерге ээ болууга жана абстрактуу аныктамаларды камтыбоого тийиш, антпесе бул сот актыларынын укуктук туруктуулугуна жана аныктыгына каршы келет жана укуктук мамлекеттин принциптеринин бузулушуна алып келет деп эсептейт.

Ал сот актыларын кайра кароо боюнча укуктук мамилелерди жөнгө салуучу АПКнын 267-беренесинин 2-бөлүгү өзүнүн укуктук табиятына жана максатына ылайык келет, жарандардын соттук коргоого болгон укуктарын чектебейт жана тиешелүү түрдө Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ЖПКнын 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн тиешелүү түрдө “иштин маңызы боюнча чыгарылган, “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жоболору боюнча сот актыларын жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо институту сот өндүрүшүнүн өз алдынча стадиясы болуп санала тургандыгын жана ишти чечүү учурунда арыз ээсине жана сотко белгисиз болгон же белгилүү болушу мүмкүн эмес болгон бул иш үчүн

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

олуттуу жагдайлардын аныкталгандыгына байланыштуу соттук коргоого жана ишти кайра кароого укукту камсыз кылуунун ыкмасы болуп санала тургандыгын белгиледи. Ошентип, сот актысынын мыйзамдуулугу жаңыдан ачылган жагдайлардын келип чыгышына байланыштуу иш жүзүндөгү жагдайлардын өзгөрүшүнөн көз каранды болот.

Ал белгилегендей, Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 17-мартындагы Чечиминде айрым аралык актылар өзүнүн функционалдык багыты боюнча сот процессинин өнүгүшүнө бөгөт коюучу гана таасирин тийгизбестен, ошондой эле жыйынтыктоочу актылардын бардык белгилерин алып жүрөт жана ага таасир этүүгө жөндөмдүү. Башкача айтканда, алар иштин жыйынтыгына олуттуу, кээде чечүүчү роль ойноп, процесстик укук мамилелеринин чегинен чыккан укуктук кесепеттерди пайда кылат. Демек, алар жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча иш маңызы боюнча каралып, акыркы чечим чыгарылгандан кийин кайра кароо стадиясына жылдырылышы мүмкүн болгон сот актылары катары каралбашы керек.

Ушуга байланыштуу А.Т. Молдобаев административдик да, жарандык да иштерди кароодо процесстик ченемдердин бирдей укуктук колдонулушун камсыз кылуу максатында Жарандык процесстик кодекстин талашылып жаткан ченемдик жоболору Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө толук көлөмдө ылайык келбейт деп эсептейт.

АПКнын талашылып жаткан 267-беренесинин 2-бөлүгү боюнча А.Т. Молдобаев жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча иштерди кароонун өзгөчөлүгү анын мыйзамдуу күчүнө кирген чечимди жокко чыгарууга багытталгандыгы болуп саналаарын белгиледи. Соттук актыны жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо жөнүндө арыз чечимдин так мазмунуна таасир этүү, иштин маңызы боюнча башкача чечимге жетишүү максатын көздөйт.

Ошону менен бирге, АПКнын 276-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, жаңыдан ачылган жагдайлар же жаңы жагдайлар боюнча сот актысын кайра кароо жөнүндө арызды канааттандыруу же канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегиясынын аныктамасы даттанууга жатпайт.

А.Т. Молдобаев АПКнын 267-беренесинин 2-бөлүгүндө көрсөтүлгөн жаңыдан ачылган же жаңы жагдайлар боюнча кайра каралышы мүмкүн болгон сот актылары соттук коргоо укугун чектөө же кемитүү болуп саналбайт деп эсептейт.

Жогорудагыларды эске алуу менен А.Т. Молдобаев АПКнын 267-беренесинин 2-бөлүгү Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Э.Б. Искаков ЖПКнын талашылып жаткан ченемдик жоболору боюнча төмөндөгүлөрдү билдирди.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Соттук коргоого болгон укукту толук ишке ашырууну камсыз кылуу максатында жарандык процесстик мыйзамдар менен кабыл алынган сот актыларынын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн апелляциялык жана кассациялык тартипте текшерүүдөн тышкары, мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароо боюнча өндүрүш каралган.

Бул институт сот өндүрүшүнүн өз алдынча стадиясы болуп саналат жана соттук коргоо укугун, ошондой эле ишти чечүү учурунда арыз ээсине жана сотко белгилүү болбогон жана белгилүү болушу мүмкүн эмес болгон, жана иш үчүн олуттуу болгон жагдайлардын табылгандыгына байланыштуу ишти кайра кароо укугун камсыз кылуу ыкмасы болуп саналат.

Ошентип, Э.Б.Искаков белгилегендей, Жарандык процесстик кодекстин 373-беренесинин 1-бөлүгү, 375-беренесинин 1-бөлүгү менен белгиленген, жыйынтыктоочу сот актысын кайра кароо боюнча укуктук мамилелерди жөнгө салуучу ченемдик жоболор өздөрүнүн укуктук табиятына жана багытына ылайык келет, ошондой эле жарандардын соттук коргоого болгон укуктарын чектебейт же кемитпейт, тескерисинче, сот актыларынын адилеттүүлүгүнүн жана туруктуулугунун кепилдиги болуп саналат.

Жогорудагыларды эске алуу менен Э.Б. Искаков ЖПКнын талашылып жаткан ченемдик жоболору Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Э.Б. Искаков АПКнын 267-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү бөлүгүндө жыйынтыктоочу процесстик чечим менен аяктаган соттук ишти кайра кароо боюнча укуктук мамилелерди жөнгө салуучу ченем анын укуктук табиятына да ылайык келерин, жарандардын укуктарын кемитпей тургандыгын жана Конституциянын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбей тургандыгын белгилейт.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү К.Б. Аманжолова ЖПКнын талашылып жаткан ченемдик жоболору жана АПКнын ченеми боюнча ал Президенттин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү А.Т. Молдобаевдин позициясына окшош позицияны билдирди.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирин угуп жана иштин материалдарын изилдеп, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Конституциялык соттун кароо предмети төмөнкүлөр болуп саналат:

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ЧЕЧИМДЕРИ

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн тиешелүү түрдө “иштин маңызы боюнча чыгарылган” жана “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен берилген төмөнкүдөй редакцияда баяндалган ченемдик жоболору:

“373-берене. Жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун негиздери

1. Жаңыдан ачылган жагдайлар – бул, мыйзамдуу күчүнө кирген, иштин маңызы боюнча чыгарылган талаштуу сот актысы кабыл алынган учурда бар болгон, арыз ээсине белгисиз болгон же белгилүү болушу мүмкүн эмес болгон жагдайлар.

“375-берене. Жаңыдан ачылган жагдайлар же жаңы жагдайлар боюнча сот актыларын кайра кароочу соттор

1. Биринчи, апелляциялык инстанциялардагы соттордун мыйзамдуу күчүнө кирген актылары иштин маңызы боюнча ушул актыларды кабыл алган сот тарабынан жаңыдан ачылган жагдайлар же жаңы жагдайлар боюнча кайра каралат.

Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин төмөнкүдөй редакцияда баяндалган 267-беренесинин 2-бөлүгү:

“267-берене. Сот актыларын кайтадан ачылган жагдайлар же жаңы жагдайлар боюнча кайра кароо

2. Кайтадан ачылган жагдайлар же жаңы жагдайлар боюнча төмөнкүлөр кайра каралышы мүмкүн:

- 1) соттун чечими;
- 2) доону кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктама;
- 3) иш боюнча өндүрүштү токтотуу жөнүндө аныктама;
- 4) доону кароосуз калтыруу жөнүндө аныктама.

Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 25-январындагы № 14 Жарандык процесстик кодекси мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынган, “Эркин-Тоо” гезитинин 2017-жылдын 2-февралындагы № 12-13 санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 25-январындагы № 13 Административдик-процесстик кодекси мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынган, “Эркин-Тоо” гезитинин 2017-жылдын 1-февралындагы № 10-11 санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасында сот адилеттигин сот гана жүзөгө ашырат (Конституциянын 94-беренесинин 1-бөлүгү). Укуктук мамлекеттин эн маанилүү белгиси болуу менен сот адилеттиги – бул социалдык чыр-чатактардын бардык түрлөрүн чечүүнүн бирдиктүү формасын билдирет, мында белгиленген мыйзамдык жол-жоболор жана критерийлер боюнча көз карандысыз жана калыс соттор иштерди мыйзамдардын жана өзүм

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

билемдиктин ар кандай формасын болтурбаган, мыйзам жана сот алдында бардыгынын тең укуктуулук принцибинин негизинде каралышын жана чечилишин камсыз кылат.

Ошол эле учурда сот адилеттиги ар бир инсандын сотко кайрылуусуна кепилдик болгондо гана натыйжалуу болот. Сөз кызыкдар тараптын ар кандай маселе боюнча сотко кайрылуу жана анын ишин ашыкча укуктук же иш жүзүндөгү тоскоолдуктарсыз кароого жетүү укугу жөнүндө болууда.

Укук коргоо жана укук колдонуу мамлекеттик ишинин түрү катары сот адилеттиги аркылуу адамдын жана жарандын эң маанилүү укуктарынын бири – соттук коргоого укугу ишке ашырылат (Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү). Ошентип, ал бир эле учурда соттук коргоого болгон укуктун кепилдиги жана аны ишке ашыруунун каражаты катары кызмат кылат.

Бул укукту ишке ашыруу мамлекет тарабынан сот органдарынын системасын, иштерди чечүүнүн критерийлеринин укуктук негиздерин жана сот өндүрүшүнүн жол-жоболорун түзүүгө багытталган көп кырдуу жана татаал түзүмдүк иш-аракеттерди аткаруусу менен байланышкан.

3. Сот адилеттиги системасы ар бир иштин адилеттүү жана мыйзамдуу чечилишин камсыз кылуу үчүн түзүлгөндүгүнө карабастан, соттук катчылык болбой коюушу мүмкүн эмес. Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын укуктук системасында мыйзам чыгаруучу тараптарга сот иштерин кайра кароого да, апелляциялык жана кассациялык соттук инстанцияларда да иерархиялык ырааттуулукта кайра кароого мүмкүнчүлүк берген институционалдык негиздер менен укуктук механизмдерди караган. Бул механизм сот актыларынын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн, укуктук ченемдердин туура колдонулушун текшерүү функциясын аткарат жана ал толук, адилеттүү жана эффективдүү соттук териштирүү тууралуу конституциялык концепциясын ишке ашырууга багытталган. Соттук катаны четтетүү мүмкүнчүлүгү сот адилеттигинин ажырагыс компоненти болуп саналат, ансыз адамдын укуктарын жана кызыкчылыктарын соттук коргоонун конституциялык кепилдиктери толук эмес болмок. Мындай мүмкүнчүлүктү ар бир адамга берүү мамлекет тарабынан кепилденген, ал эми аны жоюу ыкмасы жеткиликтүү жана эффективдүү болушу керек.

Өз кезегинде соттук каталардын келип чыгуусунун субъективдүү да, объективдүү да мүнөздөгү себептери болушу мүмкүн. Эгерде субъективдүү мүнөздөгү соттук каталар судьянын ак ниет жаңылышуусунан, анын одоно шалаакылыгынын же кесиптик компетентсиздигинин натыйжасында жасалышы мүмкүн болсо, экинчисинде негизги себеби объективдүү факторлор болуп саналат, алардын келип чыгышын сот адилеттигин ишке ашырууга судьянын эң ак ниет мамилесине карабастан алдын ала көрө билүү мүмкүн эмес болгон учур. Башкача айтканда, сот актысын кайра карап чыгуунун себеби сот чечимди кабыл алуу учурунда эске ала албаган маанилүү жагдайлардын табылгандыгы болуп саналат,

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

анткени алар арыз ээсине да, сотко да белгилүү болгон эмес жана белгилүү болушу да мүмкүн эмес эле, бирок кабыл алынган сот актысынын маңызына таасир этүүгө жөндөмдүү. Мындай жагдайлар ЖПКга ылайык жаңыдан ачылган же жаңы жагдайлар болуп саналат.

Жаңыдан ачылган жагдайлар – бул, мыйзамдуу күчүнө кирген, иштин маңызы боюнча чыгарылган талаштуу сот актысы кабыл алынган учурда бар болгон, арыз ээсине белгисиз болгон же белгилүү болушу мүмкүн эмес болгон жагдайлар (ЖПКнын 373-беренесинин 1-бөлүгү).

Жаңы жагдайлар – бул, мыйзамдуу күчүнө кирген талаштуу сот актысы кабыл алынгандан кийин пайда болгон жагдайлар ЖПКнын 375-беренесинин 1-бөлүгү).

Жаңыдан ачылган же жаңы жагдайлардын болушу иш үчүн принципалдуу мааниге ээ, анткени ал сот актысынын мыйзамдуулугуна күмөн жаратат. Көрсөтүлгөн жагдайлар ачылган учурда сот соттук акты кабыл алат, аны менен ал мурда кабыл алынган жыйынтыктоочу сот актысын жокко чыгарат жана иш боюнча өндүрүштү кайра жандандырат. Мындай өндүрүштүн натыйжасында сот иштин бардык жагдайларын кайра кароо аркылуу өзгөргөн жагдайды эске алуу менен мурунку сот актысын жарым-жартылай же толугу менен жокко чыгаруу чечимин кабыл ала алат жана ошону менен иштин катышуучулары үчүн укуктук кесепеттер түп-тамырынан өзгөрүшү мүмкүн.

Ошентип, мурунку сот актысын жокко чыгаруу менен иш боюнча өндүрүштү кайра жандандыруу фактысынын өзү ишке катышкан бардык тараптар үчүн фундаменталдуу мааниге ээ, ушуга байланыштуу бул тууралуу соттук акт кайра кароо ишти маңызы боюнча кароодон жана жыйынтыктоочу актыны чыгаруудан кийинки стадияга которулушу мүмкүн болгон актыларга таандык кылынышы мүмкүн эмес.

4. Сот бийлигин ишке ашыруунун бирдиктүү механизми менен шартталган сот өндүрүшүн түзүүнүн жалпы эрежелеринин жана мыйзам ченемдүүлүгүнүн алкагында дээрлик бардык соттук териштирүүлөр өзүнө аралык соттук актыларды чыгарууну камтыйт. Процесстик иштин мазмунун чагылдырган аралык сот актылары жалпысынан сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын өздөрүнүн процесстик укуктарын жана милдеттерин талаптагыдай ишке ашыруусун камсыз кылуу, ошондой эле сот жыйынтыктоочу соттук актыны кабыл алууга ырааттуу келгидей иштин бардык жагдайларын изилдөө жана баалоо боюнча соттук процесстин өзүн этап-этабы менен алга жылдыруу максатында кабыл алынат. Башкача айтканда, алар соттун биротоло чечими чыгаар алдында орун алат.

Ушуга окшош ишти Административдик-процесстик кодекстин алкагында карап, Жогорку соттун Конституциялык палатасы 2021-жылдын 17-мартындагы Чечиминде, бир катар учурларда аралык соттук актылар айкын көмөкчү мүнөзгө ээ экендигин белгилеген. Бирок, башка учурларда алар бул маанинин чегинен чыгып, өз алдынча мааниге ээ жана инсандын да, коомдун да, мамлекеттин да эң маанилүү кызыкчылыктарын козгогон иштин жыйынтыгына олуттуу таасир этиши мүмкүн. Мындай

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

аралык сот актылары өзүнүн функционалдык багыты боюнча жыйынтыктоочу актылардын бардык белгилерине ээ жана сот процессинин өнүгүшүнө да (мисалы: доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү), ага бөгөт коюучу (өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу, доонун эскирүү мөөнөтүн колдонуу, иш боюнча өндүрүштү токтотуу) да таасирге жөндөмдүү. Башкача айтканда, алар иштин жыйынтыгында олуттуу, кээде чечүүчү роль ойнойт, процесстик укук мамилелеринин чегинен чыккан укуктук кесепеттерди пайда кылат, ошондуктан «демейки» болуп эсептелбейт.

Процесстик укуктун принциптери өз ара шартталгандыгын жана өз ара байланышта экендигин эске алуу менен административдик жана жарандык процесстик мыйзамдарда өздөрүнүн укуктук табияты боюнча окшош укук мамилелери бир түрдүү укуктук жөнгө салууга жатат, бул оболу тең процесстик кепилдиктерди камсыз кылуу зарылчылыгы менен шартталган. Албетте, мында иштин кароонун жана чечүүнүн тармактык өзгөчөлүгү сакталат.

Ошентип, конституциялык контроль органынын жогоруда аталган Чечиминен келип чыккандай, соттук процеске бөгөттүк таасир көрсөтүүчү, ошондой эле жаңы өнүгүү алуусуна таасир тийгизүүгө жөндөмдүү, иштин жыйынтыгына аныгында олуттуу таасир көрсөтүүчү аралык актылардын айрым категорияларын көмөкчү категорияга таандык кылуу сот адилеттигин ишке ашыруудагы алардын ролун баалабай коюуга алып келет.

Бул маңызы боюнча чыгарылбаган сот актыларын жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча кайра кароонун мүмкүн эместиги жарандык сот өндүрүшүндө процесстик кепилдиктердин төмөн деңгээлин түзөт дегенди билдирет. Ал эми бул өз кезегинде мыйзамдын жана соттун алдында бардыгынын тең укуктуулугунун конституциялык принцибинин бузулушуна жана соттук коргоого конституциялык укуктун чектелишине алып келет, ал эми Конституциянын 23-беренесинин 5-бөлүгүнүн императивдик талабы боюнча соттук коргоого конституциялык укукту чектөөгө жол берилбейт.

5. Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 17-мартындагы Чечимин аткаруу максатында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши “Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” 2022-жылдын 12-июлундагы № 64 Мыйзамды кабыл алган жана 267-берене жаңы редакцияда баяндалган, анын 2-бөлүгү менен кайтадан ачылган жагдайлар же жаңы жагдайлар боюнча төмөнкүлөр каралышы мүмкүн экендиги белгиленген: соттун чечими; доону кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктама; иш боюнча өндүрүштү токтотуу жөнүндө аныктама; доо арызын кароосуз калтыруу жөнүндө аныктама.

Ошону менен бирге киргизилген өзгөртүүлөр өзүнүн мазмуну боюнча аталган Чечимде баяндалган бардык укуктук позицияларды толук көлөмдө камтыган жок. Тактап айтканда, талашылып жаткан ченем

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

жаңыдан ачылган жана жаңы жагдайлардын негизинде боюнча адамдын субъективдүү укуктары жана юридикалык милдеттери токтотула турган бөгөт коюу мүнөзүндөгү аралык сот актыларын кайра кароо мүмкүнчүлүгүн белгилейт. Ошол эле учурда бул тизме сот өндүрүшүнүн жаңы өнүгүшүнө түздөн-түз таасир этүүчү доонун эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүү, ошондой эле соттун чечимин жокко чыгаруу жана жаңыдан ачылган жагдайларга байланыштуу өндүрүштү кайра жандандыруу жөнүндө актыларды камтыбайт.

Бирок, каралып жаткан Чечимде Жогорку соттун Конституциялык палатасы жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча өткөрүп жиберген процесстик мөөнөттөрдү калыбына келтирүү жөнүндө актыны кайра кароого мүмкүнчүлүк берүү зарылдыгын караштырбаганын белгилей кетүү керек.

Процесстик мөөнөттөр деп иш козгоо стадиясынан баштап акыркы чечимди аткаруу стадиясын кошо алганда анын алкагында иш каралууга же кандайдыр бир процесстик аракет жасалууга тийиш болгон убакыттык мөөнөттү аныктоонун өлчөгүчү катары кызмат кылган убакыттын объективдүү өтүшүн чагылдыруунун юридикалык формасы түшүнүлөт. Бул түшүнүк ошондой эле даттануунун мөөнөттөрүн жана ишти жогору турган сот тарабынан кароонун тартибин, соттук жол-жоболорду жүргүзүүнү жана соттук процесстин катышуучуларынын башка субъективдүү укуктарын ишке ашыруусун камтыйт. Процесстик мөөнөттөрдү калыбына келтирүү же калыбына келтирүүдөн баш тартуу жөнүндө актылар даттанылышы мүмкүн жана жогору турган сот инстанциялары тарабынан жалпы тартипте каралууга тийиш. Муну менен процесстин катышуучуларынын соттук коргоого жана алардын ишин жогорку турган сотто кайра кароого конституциялык укугу толук көлөмдө камсыз кылынат.

Ошону менен бирге бул актыларды жаңыдан ачылган жагдайларга байланыштуу кошумча кайра карап чыгууга мыйзамдык мүмкүнчүлүк берүү сот системасына ашыкча жүк болуп калат, мында сот процессинин катышуучуларынын субъективдүү укуктарына зыян келтирбестен, алар соттун жыйынтыктоочу чечими менен бирге каралышы мүмкүн. Бул, оболу, процесстик мөөнөттөр маселеси боюнча сот актылары Жогорку соттун Конституциялык палатасынын жана Конституциялык соттун укуктук позицияларында көрсөтүлгөн критерийлерге жооп бербегендиги менен шартталган жана чечүүчү мааниси бар аралык актыларына тандык кылынышы мүмкүн эмес.

Ошол эле учурда Конституциялык сот 2022-жылдын 12-июлундагы № 64 “Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Мыйзамда камтылбаган укуктук позицияларды ишке ашыруу максатында АПКнын 267-беренесинин колдонуудагы редакциясын кошумча кайра карап чыгуу зарылчылыгын белгилейт.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ЧЕЧИМДЕРИ

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн “иштин маңызы боюнча чыгарылган” деген сөздөр менен баяндалган, ошондой эле 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жоболору Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 4, 5-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 267-беренесинин 2-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 4-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 17-мартындагы Чечиминде билдирилген укуктук позицияларга шайкеш келбеген өлчөмдө карама-каршы келет деп таанылсын.

3. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети колдонуудагы укуктук жөнгө салууга Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 17-мартындагы Чечиминен жана ушул Чечимден келип чыгуучу тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизсин.

Укуктук жөнгө салуу Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 17-мартындагы Чечимине жана ушул Чечимге ылайык келтирилгенге чейин Конституция, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылдын 17-мартындагы Чечими жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул Чечими түздөн-түз колдонулат.

4. Чечим акыркы жана даттанылууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

5. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

6. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

**РЕШЕНИЯ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности нормативного положения части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики, выраженного словами «отчество присваивается по имени отца», нормативного положения абзаца второго части 1 статьи 30, выраженного словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, дедушки по линии отца или матери», абзаца второго части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» в связи с обращением Тилек кызы Эльвиры и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющих интересы Капаловой Алтын Абдыкадыровны

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., с участием:

обращающейся стороны – Капаловой Алтын Абдыкадыровны, Тилек кызы Эльвиры, Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющих интересы Капаловой А.А. по доверенности;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообекевича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдиевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Аманжоловой Кундуз Бошкочевны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Нурбекова Тилека Нурбековича, представителя Департамента регистрации населения при Министерстве цифрового развития Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности нормативного положения части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики, выраженного словами «отчество присваивается по имени отца», нормативного положения абзаца второго части 1 статьи 30, выраженного словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, дедушки по линии отца или матери.», абзаца второго части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики

«Об актах гражданского состояния» в связи с обращением Тилек кызы Эльвиры и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющих интересы Капаловой Алтын Абдыкадыровны.

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Осмоналиевой А.М. и Тилек кызы Э., представляющих интересы Капаловой А.А. Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о соответствии оспариваемых норм Конституции.

Заслушав информацию судьи-докладчика Дуйшеева К.А., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 18 декабря 2022 года поступило ходатайство Тилек кызы Э., Осмоналиевой А.М., представляющих интересы Капаловой А.А., о проверке соответствия абзаца второго части 1 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» частям 1, 2, 4, 5 статьи 23, частям 1, 3 статьи 24, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из представленного обращения, оспариваемая норма предусматривает перемену отчества только по именам отца, усыновителя, отчима, дедушки по линии отца или матери, тем самым, по мнению заявителей, она ставит матерей в неравное положение с отцами, ограничивая матерей в праве дачи своего имени для отчества, поскольку родители имеют равные права и несут равные обязанности в отношении своих детей.

В подтверждение к изложенному Тилек кызы Э., Осмоналиева А.М. отмечают, что Капалова А.А. обратилась в отдел записи актов гражданского состояния, паспортизации и регистрации населения Свердловского района города Бишкек (далее – отдел) с заявлением о перемене фамилии и отчества своих детей. Так, 30 декабря 2020 года отделом была произведена государственная регистрация перемены фамилии и отчества в отношении троих несовершеннолетних детей Капаловой А.А., в частности имя матери было указано как отчество детей.

28 января 2021 года по исковому заявлению Департамента регистрации населения и актов гражданского состояния при Государственной регистрационной службе при Правительстве Кыргызской Республики Свердловским районным судом города Бишкек было вынесено решение об аннулировании записи актов отдела о перемене фамилий и отчества несовершеннолетних детей Капаловой А.А.

В этой связи авторы обращения отмечают, что по смыслу частей 1, 2, 4, 5 статьи 23, частей 1, 3 статьи 24, частей 1, 2 статьи 56 Конституции, государство обеспечивает всем лицам, находящимся в пределах его территории и под его юрисдикцией, защиту их прав и свобод, которые неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения. Никто не может

подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств. В Кыргызской Республике мужчины и женщины имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации.

Заявители считают, что указанные конституционные нормы корреспондируют и нормам международных договоров, являющихся составной частью правовой системы Кыргызской Республики. Так, Всеобщая декларация прав человека, Международный пакт о гражданских и политических правах, Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин и Конвенция Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека предусматривают право на недискриминацию по какому-то ни было признаку.

При рассмотрении дела в судебном заседании представителями обращающейся стороны Осмоналиевой А. и Тилек кызы Э. внесено дополнение к ходатайству, согласно которому они просят увеличить объем требований по ранее поданному ходатайству и проверить на соответствие Конституции нормативное положение части 2 статьи 63 Семейного кодекса, выраженное словами «отчество присваивается по имени отца» и абзац второй части 3 статьи 30 Закона «Об актах гражданского состояния».

С учетом изложенного, субъекты обращения просят признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Конституционный суд, считает возможным удовлетворить дополнение к ходатайству обращающейся стороны, поскольку оно находится в системной взаимосвязи с требованиями, заявленными ею ранее.

Представитель стороны-ответчика Ысыранов С.К. считает, что, оспариваемая норма не противоречит Конституции, не ущемляет права заявителя и не обладает признаками гендерной дискриминации по следующим основаниям.

Оспариваемой нормой Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» установлена отсылка к статьям Семейного кодекса Кыргызской Республики, в связи с чем, Ысыранов С.К. отмечает, что согласно части 1 статьи 32 Закона «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики», в случае коллизии между нормативными правовыми актами субъекты правоотношений руководствуются нормативным правовым актом, обладающим более высокой юридической силой.

Соответственно, частью 2 статьи 63 Семейного кодекса определен порядок о праве присваивания отчества ребенку, в котором установлено, что имя ребенку дается по соглашению родителей (лиц, их заменяющих), а отчество присваивается по имени отца либо с учетом национальных традиций.

Ысыранов С.К. также отмечает, что доводы, изложенные в ходатайстве, затрагивают не только вопросы прав и свобод человека, но и основы общества и традиции населения. При этом в соответствии со статьей 65 Конституции в Кыргызской Республике народные обычаи и традиции, не ущемляющие права и свободы человека, поддерживаются государством.

Установление особых требований и ограничений в сфере регистрации населения, в том числе и перемена отчества гражданина, обусловленное спецификой государства, не может рассматриваться как нарушение или ограничение прав и свобод, гарантированных Конституцией.

Такая специфика правового регулирования в сфере регистрации населения обеспечивает реализацию принципов сохранения верности традициям предков, что также нашло свое отражение в преамбуле Конституции.

К тому же, части 1, 3 статьи 24 Конституции свидетельствуют о приверженности Кыргызской Республики институту семьи, как источнику благополучия государства, сохранению обычаев и традиций кыргызского народа, а также обеспечению равных возможностей для мужчин и женщин.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. выразил аналогичную со стороны–ответчиком позицию, отметив также, что присвоение фамилии и отчества от имени отца является одной из традиций кыргызского народа. При этом в соответствии со статьей 21 Конституции, государство заботится о развитии культуры народа Кыргызстана, сохраняя обычаи и традиции, не ущемляющие права и свободы человека.

Кроме того, в соответствии с Конвенцией о правах ребенка, к которой Кыргызская Республика присоединилась в 1994 году, ребенок регистрируется сразу же после рождения и с момента рождения имеет право на имя и на приобретение гражданства, а также, насколько это возможно, право знать своих родителей и право на их заботу.

В этой связи, как подчеркивает Молдобаев А.Т., Кодекс о детях предусматривает, что защита прав и интересов детей основывается на принципах признания первоочередности прав ребенка с целью обеспечения наилучших его интересов; недопустимости дискриминации детей по какому либо признаку, обеспечения права ребенка на выражение своего мнения при принятии решений, касающихся его судьбы; приоритетности защиты прав и интересов ребенка со стороны государства, общества, семьи; обеспечения каждого ребенка правом на уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного, нравственного и социального развития; ответственности родителей за обеспечение условий жизни, необходимых для развития ребенка, в пределах своих способностей и финансовых возможностей.

Вместе с тем Молдобаев А.Т. согласился с доводами обращающейся стороны в той части, что если совершеннолетний человек целенаправленно хочет взять матчество, то это его выбор и в принципе такое допустимо и возможно. Он также обозначил, что решение данного вопроса - это усмотрение органа конституционного контроля.

Представителем Верховного суда Сапияновой М.Н. было отмечено, что порядок присвоения ребенку отчества по именам отца, усыновителя, отчима, дедушки по линии отца или матери отвечает конституционному принципу обеспечения наилучших интересов ребенка, поскольку ограждает ребенка от возможной стигмы, основанной на семейном положении родителей. При этом, данное обстоятельство не препятствует женщине (матери) реализовывать родительские права и осуществлять обязанности в отношении ребенка наравне с мужчиной (отцом), а также не ставит родителей в разные условия в правах и обязанностях в отношении ребенка.

Сапиянова М.Н. также отметила, что законодательством не установлен запрет на присвоение матчества, и если бы это ходатайство было бы заявлено совершеннолетним гражданином, то, возможно у Верховного суда была бы другая позиция. При этом, она также отметила, что, если законодатель посчитает это возможным, то может быть общество со временем будет готово к матчеству.

Позиции представителей Министерства юстиции Аманжоловой К. и Департамента регистрации населения при Министерстве цифрового развития Нурбекова Т. по своему содержанию аналогичны позиции стороны-ответчика.

При этом, представитель Министерства юстиции полагает, что отсутствие правового регулирования не должно являться основанием для признания оспариваемых норм противоречащими Конституции Кыргызской Республики. В случае необходимости, уполномоченный государственный орган в сфере регистрации актов гражданского состояния, с учетом проведенного анализа в данной сфере может разработать соответствующий проект нормативно-правового акта, регулирующий вопрос, обозначенный заявителем.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда по данному делу является нормативное положение части 2 статьи 63 Семейного кодекса, выраженное словами «отчество присваивается по имени отца», следующего содержания:

«Семейный кодекс Кыргызской Республики

Статья 63. Право ребенка на имя, отчество и фамилию

2. Имя ребенку дается по соглашению родителей (лиц, их заменяющих), отчество присваивается по имени отца либо с учетом национальных традиций.»;

нормативное положение абзаца второго части 1 статьи 30, выраженное словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, дедушки по линии отца или матери» и абзац второй части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» следующего содержания:

«Статья 30. Перемена имени

1.

Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, дедушки по линии отца или матери.»;

3. ...

При этом отчество ребенка записывается в соответствии с требованиями абзаца второго части 1 настоящей статьи либо не указывается».

Семейный кодекс был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 5 сентября 2003 года №68-69, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов и является действующим.

Закон «Об актах гражданского состояния» был принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 7 августа 2020 года №62, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов и является действующим.

2. В соответствии с Конституцией Кыргызской Республики права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения. Они признаются в качестве абсолютных, неотчуждаемых и защищаемых законом и судом от посягательств со стороны кого бы то ни было (часть 1 статьи 23).

Именно поэтому, Конституция связывает возникновение основных прав человека с моментом его рождения, что отражает естественную природу их происхождения в качестве фундаментальных ценностей, к которым, безусловно, относятся жизнь человека, его достоинство, свобода и личная неприкосновенность, запрет на дискриминацию и равенство всех перед законом.

В порядке реализации этих конституционных установлений гражданское законодательство признает в равной мере за всеми гражданами способность иметь права (правоспособность), которые могут носить как имущественный, так и неимущественный характер. К числу личных неимущественных относится право на пользование своим именем.

Имя человека представляет собой, с одной стороны, средство индивидуализации личности с момента его рождения, с другой, элемент ее правосубъектности и, с третьей, субъективное гражданское право. Что касается индивидуализирующей функции имени, то она не нуждается в дополнительной характеристике. Рассмотрение имени в качестве элемента правосубъектности личности допустимо постольку, поскольку с ним связана возможность реализации субъективных гражданских прав и обязанностей, признание, охрана и защита личных неимущественных прав, иных нематериальных благ и охраняемых законом интересов субъекта.

При этом право на имя не обладает семейно-правовой природой. Нельзя смешивать право на присвоение имени с самим правом на имя, поскольку последнее по своему содержанию гораздо шире. Правом на присвоение имени обладают не только родители, но и другие лица и учреждения. В частности, имя найденному ребенку (родители которого неизвестны) записывается в акт о рождении по указанию должностного лица органов внутренних дел, органа опеки и попечительства либо медицинской организации, воспитательной организации или организации социальной защиты населения, в которую ребенок был помещен.

Право на имя определяется двумя аспектами: правом всех детей иметь имя и быть должным образом зарегистрированными и правом сохранять индивидуальность, включая гражданство, имя и соответствующие семейные отношения.

При государственной регистрации рождения ребенка законодательство Кыргызской Республики предусматривает следующие возможные варианты присвоения имени:

1) по кыргызским национальным традициям, когда фамилия ребенка записывается по имени отца с добавлением для детей мужского пола «уулу» и для детей женского пола «кызы» или без добавления такового. В этих случаях отчество ребенку не присваивается. По имени дедушки с добавлением «тегин», при этом отчество добавляется по желанию родителей для детей мужского пола «уулу» и для детей женского пола «кызы». По желанию родителей фамилия ребенку может присваиваться по имени предков до седьмого колена, при наличии подтверждающих прямую родственную связь документов или их наличии в архивах уполномоченного государственного органа;

2) имена и фамилии лиц других национальностей по их желанию могут указываться в соответствии с их традициями;

3) присвоение ребенку имени установлено также по сохранившейся советской системе, состоящей из собственного имени, фамилии и отчества.

При этом при разных фамилиях родителей фамилия ребенка записывается по фамилии отца или по фамилии матери по соглашению родителей. Имя ребенка записывается по соглашению родителей, а отчество записывается по имени отца. Если мать не состоит в браке с отцом ребенка и отцовство в отношении ребенка не установлено, имя ребенка записывается по указанию матери, отчество - по имени лица, указанного матерью в качестве отца ребенка (либо не указывается), фамилия ребенка - по фамилии матери либо по имени отца матери (статья 17 Закона «Об актах гражданского состояния»).

Имя человека, включая собственное имя, фамилию и отчество, представляет собой важный и неотъемлемый компонент личности и несет фундаментальную основу, отражает не только национальную и индивидуальную идентичность, но и связь с семьей.

Таким образом, учитывая взаимосвязанную роль имени в формировании самоощущения и идентичности, а также в поддержании таких социальных институтов, как государство и семья, имя человека предстает важным элементом как для человека, так и для государства, и в этом аспекте механизм персональной идентификации неразрывно связан с процессом социализации индивида.

3. Основной Закон в своей преамбуле определяет исходные принципы, на которых основываются все последующие конституционные установления, особо обозначив значимость сохранения верности традициям предков.

Так, в соответствии со статьей 65 Конституции в Кыргызской Республике народные обычаи и традиции, не ущемляющие права и свободы человека, поддерживаются государством.

Традиции и обычаи способствуют закреплению ценностных установок, наиболее приемлемых по нравственным, мировоззренческим и иным соображениям, распространенным в обществе.

Традиция является фактором развития любого социума посредством закрепления привычных общественных отношений, тем самым, отражая целостность общества. Она является позитивным культурно-правовым феноменом, аккумулирующим духовно-нравственные и правовые ценности, которые передаются из поколения в поколение.

Концепцию патрилинейности, когда происхождение, наследование и членство в семье прослеживается по мужской линии, также можно отнести к традиционному социальному явлению, характерному многим культурам мира. Данная концепция преследует цель обозначить причастность к линии родства прародителя по мужской линии и направлена, прежде всего, на определение национальной идентичности.

Таким образом, не только присвоение имени по кыргызским национальным традициям и традициям других национальностей, составляющих народ Кыргызстана, но и сохранившаяся советская система присвоения отчества по патрилинии, то есть по имени отца, отчима усыновителя, дедушки по линии отца или матери, закрепились на данном этапе общественного развития как естественная (традиционная) форма приобретения имени.

4. Семья, отцовство, материнство и детство находятся под защитой государства (статья 20 Конституции), которая гарантирует непрерывную смену поколений, они выступают условием сохранения генофонда и национальной идентичности.

Забота о детях, их воспитание в равной мере являются правом и обязанностью как отца, так и матери (часть 2 статьи 26 Конституции).

Основным кодифицированным нормативным правовым актом, регулирующим семейные отношения на территории Кыргызской Республики, является Семейный кодекс, в котором закреплены основные принципы обеспечения наилучших интересов ребенка, приоритета семейного воспитания детей, заботы об их благосостоянии и развитии, обеспечения

должной защиты прав и интересов несовершеннолетних и нетрудоспособных членов семьи.

Особая роль семьи в развитии ребенка, удовлетворении его духовных потребностей и обусловленная этим конституционная ценность института семьи, требуют со стороны государства уважения и защиты семейных отношений. Учитывая, что до наступления совершеннолетия ребенок является социально уязвимым и не обладает полной дееспособностью, он нуждается в поддержке со стороны родителей (лиц их заменяющих), общества и государства. В этом аспекте государство выступает конституционным гарантом защиты его прав.

Формирование ребенка как личности, его психическое, духовное и нравственное становление имеют большое значение для поступательного развития всего общества. В этой связи родителям предоставляется на законодательном уровне необходимый объем прав и обязанностей, которые носят личностный характер и имеют сложное содержание. При этом Семейный кодекс четко выделяет допустимые пределы родительских прав, которые не могут осуществляться в противоречии с интересами детей (часть 1 статьи 70). Иначе говоря, права и обязанности родителей представляют не только меру возможного, но и нормы должного поведения. В этой связи для родителей, осуществляющих свои права в ущерб интересам детей, предусмотрена соответствующая ответственность в установленном законодательством порядке.

Принцип обеспечения наилучших интересов ребенка, закрепленный в Конституции (часть 2 статьи 27) и носящий всеобъемлющий характер, коррелируется и с положениями Конвенции о правах ребенка, которые предполагают самоограничение родительской власти и основаны на признании того, что родителям необходимо принимать решения от имени ребенка в связи с нехваткой у ребенка опыта и способности принимать взвешенные решения.

Кроме основного принципа осуществления родительских прав Семейный кодекс содержит конкретные указания о том, что при осуществлении своих прав родители не вправе причинять вред физическому и психическому здоровью детей, их нравственному развитию.

Права родителей находятся в неразрывной связи с корреспондирующими ему обязанностями, без чего они не в состоянии выполнять свою миссию. Наличие такой связи составляет стержень всех правовых норм, касающихся взаимоотношений родителей и ребенка.

Таким образом, принцип обеспечения наилучших интересов ребенка нацелен на полномасштабную реализацию всех прав ребенка и его всестороннее развитие, что предполагает ответственное участие всех заинтересованных сторон в деле обеспечения физической, психологической, моральной и духовной целостности и неприкосновенности ребенка и содействия утверждению его человеческого достоинства.

Принимая во внимание изложенное, по смыслу статей Конституции, под защитой которых находятся семья, отцовство, материнство и

детство, в основе поиска баланса указанных конституционных ценностей при оценке оспариваемых норм лежит именно фундаментальный принцип обеспечения наилучших интересов ребенка, ввиду чего любые права родителей по отношению к ребенку абсолютными быть не могут.

5. Конституционный принцип равенства, в соответствии с которым все члены общества должны быть поставлены в одинаковые условия, всегда был и остается одним из важнейших идеалов справедливого общественного устройства, при этом подлинное равенство между мужчинами и женщинами является существенно важным элементом демократического общества, основанного на верховенстве закона.

Равенство мужчин и женщин - это социально-правовое явление, характеризующее существующие общественные отношения, отражающее степень одинакового значения субъектов для общества и государства, наличие у граждан равных прав, свобод и обязанностей, а также возможности их реализации вне зависимости от пола.

Орган конституционного контроля неоднократно в своих решениях отмечал, что, исходя из норм и духа Конституции, законодатель в своей нормотворческой деятельности обязан строго придерживаться принципов равноправия и недискриминации как выражение и внедрение в жизнь общества идеи социальной справедливости. Это означает, что за исключением очевидно необходимых случаев, все люди должны обладать одинаковым правовым статусом, то есть иметь права, свободы и обязанности одинакового объема и содержания, а также одинаковые возможности по их реализации и защите.

В семейных правоотношениях принцип гендерного равенства выражается не только в закрепленных законом равных правах мужчины и женщины на вступление и нахождение в браке. Равенство в семье подразумевает учет интересов, потребностей и приоритетов как женщин, так и мужчин, признавая при этом культурно-личностное многообразие в семейных отношениях. Этот принцип, несомненно, также предполагает равенство прав отца и матери по отношению к детям, по возможностям равным образом воздействовать на жизнь детей, обеспечивать их взросление, способствовать набору жизненного опыта, всего того, что необходимо для их интеграции в социум.

Безусловно, родительские права и обязанности в равной мере принадлежат обоим родителям, однако могут осуществляться лишь в той мере, в какой не идут в разрез с принципом обеспечения наилучших интересов ребенка.

В этой связи внедрение конституционного принципа юридического равенства в такой чувствительной сфере, как семейные правоотношения, должно осуществляться предусмотрительно с учетом всех рисков, которые способны нанести непоправимый вред устоявшемуся семейному укладу.

В условиях патриархального общества, которое придерживается концепции патрилинейности при регистрации имени ребенка, предоставление одинакового права родителям в вопросе присвоения ребенку как отчества, так и матчества может привести к стигматизации ребенка и пагубно повлиять на его дальнейшую социализацию в обществе. В этой связи возможное предоставление такого права родителям может стать причиной длительного психологического и разрушительного воздействия на развитие ребенка и становление его как личности.

В подобных случаях принцип обеспечения наилучших интересов ребенка должен срабатывать в качестве превентивного механизма, предотвращающего возможные нарушения интересов ребенка.

Таким образом, действие оспариваемых норм, основанных на устоявшихся традициях и ценностях, несомненного превосходства принципа обеспечения наилучших интересов ребенка над конституционной необходимостью предоставления равных прав и возможностей каждому из родителей, не могут рассматриваться как нарушение конституционных принципов равенства и запрета на дискриминацию по признаку пола.

6. Приоритет прав и свобод человека перед остальными конституционными ценностями является одним из принципов демократического, правового государства.

Как уже отмечалось ранее, согласно конституционным гарантиям права и свободы неотчуждаемы и принадлежат каждому человеку от рождения (правоспособность). Однако способность гражданина реализовывать эти права в полном объеме (гражданская дееспособность) возникает с наступлением совершеннолетия, то есть по достижении им восемнадцатилетнего возраста (часть 1 статьи 56 ГК КР).

Дееспособность физического лица имеет степени градации: полностью дееспособный гражданин, недееспособный гражданин, ограниченно дееспособный гражданин. В последнюю категорию входят несовершеннолетние в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, малолетние, не достигшие четырнадцати лет, совершеннолетние, дееспособность которых ограничена по решению суда.

Полная дееспособность – как правовое выражение свободы личности в сфере имущественных и личных неимущественных отношений, представляет собой юридическое состояние гражданина как субъекта права и определяет его правовые способности самостоятельно и полноценно приобретать права, распоряжаться ими, создавать для себя гражданские обязанности, исполнять их и быть субъектом ответственности.

Являясь практической реализацией всех закрепленных за гражданином прав, дееспособность позволяет быть действительным субъектом правоотношений и выступает необходимым условием возникновения его правового статуса.

Основным критерием полной дееспособности гражданина является возникновение у него волеспособности, определяемой как способность лица к самостоятельному психологическому процессу, позволяющая ему

свободно совершать юридические действия по своей воле и в своих интересах.

Таким образом, волеизъявление гражданина с приобретением полной дееспособности может рассматриваться как выражение индивидуальной свободы и самоопределения, способности принимать самостоятельные решения и осуществлять их в рамках юридической системы в соответствии с собственными предпочтениями и ценностями, независимо от внешних влияний и социальных ожиданий.

Свобода воли заключается в том, чтобы действовать в соответствии с собственными разумными убеждениями и желаниями, пока это не причиняет вред другим людям или не нарушает законы. Эта свобода, непосредственно связанная с вменяемостью человека и его ответственностью за свои поступки, дает ему возможность для беспрепятственного внутреннего самоопределения в целях достижения своих интересов, которые для него лично представляют неоспоримую ценность.

Таким образом, свобода воли человека, которая носит всеобщий и универсальный характер, присущ любому человеческому существу, являясь неотъемлемым, естественным свойством личности и выступает как его субъективное юридическое право.

Право гражданина на перемену имени как правовая концепция была закреплена еще в 1969 году в Кодексе Киргизской ССР о браке и семье. Регламентация данного права позволяла ему по достижению уже шестнадцатилетнего возраста реализовать свое намерение в собственных интересах.

Основными причинами при перемене имени служили такие категории как неблагозвучность фамилии, имени, отчества или трудность их произношения, затрагивающие честь и достоинство, желание носить фамилию отчима (мачехи), воспитавшего заявителя, или отчество по имени отчима, когда усыновление не может быть оформлено, желание носить фамилию отца (матери), если отец (мать) не принимал участие в воспитании заявителя, желание носить фамилию деда или бабушки, другого лица, воспитавшего заявителя, если родители не принимали участия в его воспитании, желание носить отчество по имени лица, фактически воспитавшего заявителя, если отец не принимал участия в его воспитании. При этом перемена отчества допускалась с учетом традиционных ценностей только с использованием имени мужского пола. Такая модель правового регулирования сохраняется и по сей день.

Между тем, нельзя исключать экстраординарные случаи, которые требуют к себе особого подхода и принятия законодательных мер, несогласующихся с установившимися общественными устоями, но разрешающих исключительные жизненные ситуации, нуждающиеся в юридическом разрешении.

Речь идет о правах лиц, переживших жизненные трагедии и получивших психологическую либо физическую травму, или имеющих иной негативный жизненный опыт, связанный с ролью отца в их жизни, подтвержденный судебным актом, который по этой причине не приемлет мужское

имя в качестве элемента своего полного имени, когда наличие отчества влечет за собой причинение нравственных страданий, должен иметь право по достижению им полной дееспособности право выбора между отчеством и матчеством, дабы не допускать неравенства между теми, кто придерживается общепринятых стандартов и теми, кто придерживается другой точки зрения, а также не вводить при применении имени дискриминационных элементов по признаку пола.

Следует особо подчеркнуть, что такое право должно возникать только у лиц, достигших совершеннолетия, когда у человека возникает полноценная способность объективно оценивать и адекватно реагировать на существующую действительность, отвечать за поступки и последствия своих решений.

Несмотря на то, что введение такого правового регулирования может коснуться исключительно особой и незначительной части населения, тем не менее, законодательство должно содержать правовые положения, предоставляющие этой категории граждан такую возможность в соответствии с собственными взглядами и убеждениями, что является показателем степени свободы личности, гарантированной Конституцией.

В заключение Конституционный суд отмечает, что порядок присвоения имени по кыргызским национальным традициям (с указанием «уулу, кызы, тегин») судом не рассматривался и остается неизменным.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать нормативное положение части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики, выраженное словами «отчество присваивается по имени отца», нормативное положение абзаца второго части 1 статьи 30, выраженное словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, бабушки по линии отца или матери.», абзац второй части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» не противоречащими частям 1, 2, 4, 5 статьи 23, частям 1, 3 статьи 24, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики внести соответствующие изменения в действующее правовое регулирование, направленные на восполнение правового пробела, обнаруженного в рамках проверки оспариваемых норм, заключающегося в отсутствии института матронима (матчества) и права выбора дееспособного гражданина между отчеством и матчеством, что создает условия для нарушений принципов равенства и запрета дискриминации по признаку пола.

30 июня
2023 года
город Бишкек

№ 11-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла», в связи с обращением Типерова Александра Владимировича, представляющего интересы Михайлова Олега Павловича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., с участием:

обращающейся стороны – Михайлова Олега Павловича, Акматовой Гулзины Мэлсовны, представляющей его интересы по доверенности;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, Мамытканова Шеримкула Замирбековича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Джуматаева Эркена Уркунбековича, представителя Министерства обороны Кыргызской Республики по доверенности, Кенешева Максатбека Кенешевича, Кадыралиевой Айсулу Тынарбековны, представителей Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кыргызской Республики по доверенности, руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» в связи с обращением Типерова А.В., представляющего интересы Михайлова О.П.

Поводом к рассмотрению дела явилось ходатайство Типерова А.В., представляющего интересы Михайлова О.П. Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределённость в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла».

Заслушав информацию судьи-докладчика Айдарбековой Ч.А., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 25 января 2023 года

поступило ходатайство Типерова А.В., представляющего интересы Михайлова О.П., о проверке соответствия части 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» части 4 статьи 11, части 1 статьи 23, части 1 статьи 24 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель в своем обращении указывает, что Михайлов О.П., будучи первым секретарем Таласского горкома партии Киргизии, был откомандирован в Демократическую Республику Афганистан (далее – ДРА) на основании постановления Секретариата Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза (далее - ЦК КПСС) «О направлении партийных советников ЦК КПСС в Демократическую Республику Афганистан для оказания содействия и обслуживания правящей Народно-демократической партии Афганистан» от 4 мая 1983 года №106/гс, где проработал партийным советником первого секретаря Народно-демократической партии Афганистан провинции Парван с 16 мая 1983 года по 31 декабря 1984 года, в котором велись активные боевые действия.

Как следует из ходатайства, Михайлов О.П., как участник боевых действий на территории ДРА, получал соответствующие льготы в соответствии с постановлением ЦК КПСС и Совета Министров СССР «О льготах военнослужащим, рабочим и служащим, находящимся в составе ограниченного контингента советских войск на территории Демократической Республики Афганистан, и их семьям» от 17 января 1983 года №59. После распада Советского Союза правовое положение таких лиц было закреплено международным договором - Соглашением о взаимном признании льгот и гарантий для участников и инвалидов Великой Отечественной войны, участников боевых действий на территории других государств, семей погибших военнослужащих от 15 апреля 1994 года (далее – Соглашение), участником которого Кыргызская Республика является с 28 декабря 1995 года.

В реализацию положений Соглашения в Кыргызской Республике был принят Закон «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» от 8 мая 1996 года (далее – Закон), предусматривающий льготы для участников и инвалидов Великой Отечественной войны, участников боевых действий на территории других государств, в том числе и для военных специалистов и советников, принимавших участие в боевых действиях на территории Афганистана.

На момент принятия Закона военные специалисты и советники пользовались всеми льготами участников Великой Отечественной войны, предусмотренными Законом, кроме пункта 1 статьи 19, предусматривающего ежегодную выплату пособия в размере 4 минимальных заработных плат к празднованию Победы в Великой Отечественной войне (часть 1 статьи 17). Однако, по мнению заявителя, в 2007 году в Закон были внесены изменения (от 31 декабря 2009 года), заменившие слово «советники» на «военные советники», что значительно повлияло на объем получаемых льгот партийных советников. В результате таких изменений Закона права и интересы Михайлова О.П., предусмотренные частью 1 статьи 23 Конституции, были нарушены.

Субъект обращения также подчеркивает, что государство в соответствии с Конституцией должно соблюдать заключенные международные договора и обеспечивать всем лицам, находящимся в пределах его территории и под его юрисдикцией, защиту их прав и свобод (часть 1 статьи 24). Гарантии по социальным льготам, определенным в Соглашении, распространяются и на военных специалистов и советников, принимавших участие в боевых действиях на территории других государств, а значит должны обеспечиваться и на законодательном уровне в Кыргызской Республике, поскольку государство должно стремиться к сосуществованию с другими государствами на принципах согласия и справедливости, взаимовыгодного сотрудничества, мирного решения глобальных и региональных проблем (часть 4 статьи 11 Конституции). Иными словами, государство в результате законодательных изменений, ухудшившее положение Михайлова О.П., нарушило его права, гарантированные Конституцией.

С учетом изложенного, обращающаяся сторона просит признать часть 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» противоречащей части 4 статьи 11, части 1 статьи 23, части 1 статьи 24 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 24 февраля 2023 года ходатайство Типерова А.В., представляющего интересы Михайлова О.П., было принято к производству.

В ходе судебного заседания обращающаяся сторона поддержала свои требования и просила их удовлетворить.

Сторона-ответчик в лице постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранова С.К. не согласился с доводами заявителя и считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции. В обоснование своей позиции он привел нижеследующие доводы.

В соответствии с приложением 1 к Соглашению лица, которые включаются в категорию «участников боевых действий на территории других государств», предусматривают военнослужащих Советской Армии, Военно-Морского Флота, Комитета государственной безопасности и лиц рядового и начальствующего состава Министерства внутренних дел бывшего Союза ССР, участвовавших в боевых действиях на территории других государств.

Гражданин Михайлов О.П., проработавший в ДРА в качестве партийного советника, не призывался на учебные сборы и был направлен в Афганистан не через военный комиссариат. Вопрос о включении его в число участников боевых действий на территории других государств, имеющих право на социальные гарантии и компенсации согласно Закону, не был поддержан судебными органами (постановление от 6 апреля 2010 года Бишкекского городского суда и постановление Верховного суда Кыргызской Республики от 6 июля 2010 года).

В соответствии с Законом Кыргызской Республики «О статусе военнослужащих» военнослужащими являются граждане, состоящие на военной службе в Вооруженных Силах и других воинских формированиях Кыргызской Республики, а также военнообязанные на военных сборах (статья 2). В свою очередь, Михайлов О.П., будучи партийным советником, не служил на действительной военной службе, ввиду чего не может по своему статусу быть приравненным к военнослужащим и получать такой же объем социальных льгот.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. по оспариваемому положению придерживается правовой позиции аналогичной позиции стороны-ответчика.

Вместе с этим, Молдобаев А.Т. также отметил, что на основании постановления Правительства Кыргызской Республики «О выплате ежемесячных денежных компенсаций взамен льгот» от 22 декабря 2009 года №795 ежемесячно 25 категориям льготников, включая ветеранов войн, в том числе и ветеранов афганской войны, выплачиваются денежные компенсации (в сумме от 1000 до 7000 сом). Кыргызская Республика в полной мере в соответствии с Конституцией обеспечила защиту прав и свобод Михайлова О.П. и поэтому несоответствие между оспариваемой нормой и Конституцией не усматривается.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Мамытканов Ш.З. отметил, что оспариваемая норма не противоречит Конституции и в обоснование своей позиции привел следующие доводы.

Оспариваемая норма предусматривает социальные гарантии, предоставляемые участникам боевых действий на территории СССР, а также военным специалистам и советникам, участвовавшим в боевых действиях на территории других государств, тогда как часть 4 статьи 11 Конституции определяет нормы относительно своей позиции государства в разрешении проблем и конфликтов, как равноправного субъекта международного права, и поэтому не противоречит этой норме Конституции.

Кроме того, в соответствии с пунктом 3.1. приложения к Соглашению, к участникам боевых действий на территории других государств относятся помимо прочих военные специалисты и советники, которые в соответствии с решениями правительственных органов бывшего Союза ССР принимали участие в боевых действиях на территории других государств. Однако, Михайлов О.П. был откомандирован в ДРА не правительственным актом, а постановлением Секретариата ЦК КПСС от 4 мая 1983 года «О направлении партийных советников ЦК КПСС в Демократической Республики Афганистан для оказания содействия и обслуживания правящей Народно-демократической партии Афганистан».

Согласно постановлению Правительства Кыргызской Республики «О заключении Правительства Кыргызской Республики» от 15 декабря 2016 года №684 на проект Закона Кыргызской Республики «О внесении изменений в Закон Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» «советские», «партийные» советники (представители политических и экономических организаций СССР), откомандированные для оказания помощи в качестве советников в партийных организациях, а также специалистов по оказанию помощи в восстановлении объектов экономики для обеспечения мирного процесса, не были призваны в ряды Вооруженных Сил СССР (на военные сборы) в установленном порядке для обслуживания контингента советских войск, соответственно не принимали участия в боевых действиях.

В этой связи партийные советники в соответствии с пунктом 6.6. приложения 1 к Соглашению включены в категорию рабочих и служащих, направлявшихся на работу в Афганистан в период с 1 декабря 1979 года по декабрь 1989 года.

Представитель Министерства обороны Кыргызской Республики Джуматаев Э.У. выразил аналогичную с Министерством юстиции Кыргызской Республики позицию и считает оспариваемую норму не противоречащей Конституции. Вместе с этим, он подчеркнул, что льготы для всех участников боевых действий были общими. Внесенными изменениями в Закон в 2009 году льготы были заменены на денежные компенсации, поэтому многим участникам боевых действий в Афганистане льготы были пересмотрены. Партийные советники не участвовали в боевых действиях, ввиду чего считает нецелесообразным и несправедливым приравнивать права и льготы партийных советников к участникам боевых действий, которые стойко переносили тяготы воинской службы, получили ранения и стали инвалидами.

Позиция представителей Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кыргызской Республики Кенешева М.К, Кадыралиевой А.Т. по своему содержанию аналогична с позициями Министерства юстиции Кыргызской Республики и Министерства обороны Кыргызской Республики.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики является часть 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» следующего содержания:

«Статья 17. Социальные гарантии участникам боевых действий на территории других государств

1. Военнослужащие Советской Армии и Военно-Морского Флота, Комитета государственной безопасности, лица начальствующего и рядового состава Министерства внутренних дел СССР, включая военных специалистов, военных советников, принимавших участие в боевых действиях, пользуются социальными гарантиями участников Великой Отечественной войны, предусмотренными в статье 14 (кроме пункта 1), а инвалиды - социальными гарантиями для инвалидов Великой Отечественной войны, предусмотренными в статье 15 (кроме пункта 1) настоящего Закона.

Кроме перечисленных в статьях 14 и 15 социальных гарантий, вышеуказанным лицам дополнительно предоставляются следующие социальные гарантии:

1. Выплата компенсации в порядке и размере, установленных Кабинетом Министров Кыргызской Республики.

2. Внеконкурсное поступление в высшие и средние специальные учебные заведения и преимущественное право на поступление в профессиональные учебные заведения и на курсы по повышению квалификации и переподготовки кадров.

3. Право на оплату труда при освоении новой профессии (подготовке новых рабочих) в размере 100 процентов тарифной ставки рабочего за весь период обучения.

4. Право на сохранение на весь период обучения при переподготовке, обучении второй профессии и повышении квалификации на весь период обучения с отрывом от работы средней заработной платы по имеющейся профессии и квалификации.

5. Право на выплату стипендии в повышенном размере инвалидам вследствие ранения, контузии, увечья или заболевания, полученных при участии в боевых действиях, и лицам, находящимся на полном государственном обеспечении.»

Закон Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» от 8 мая 1996 года №14 принят в порядке, установленном законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» от 15 мая 1996 года №72-73, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов и является действующим.

2. В соответствии с Конституцией в Кыргызской Республике человек, его права и свободы являются высшей ценностью, а их признание в качестве абсолютных, неотчуждаемых и защищаемых законом и судом от всякого рода посягательств, является обязанностью государства. Права и свободы человека и гражданина действуют непосредственно, их защита в пределах территории государства и под его юрисдикцией определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц.

В Кыргызской Республике признаются и гарантируются права и свободы человека и гражданина в соответствии с вступившими в силу в установленном законодательством порядке международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика (часть 1 статьи 23, часть 1 статьи 24, статья 55).

Смысл указанных конституционных положений в их взаимосвязи означает обязанность государства обеспечить законодательное закрепление реализации и защиты прав и свобод человека и гражданина, вытекающих не только из Конституции, но и из положений общепризнанных принципов и норм международного права, а также международных договоров, участником которых является Кыргызская Республика.

Признаваемые государством права и свободы, в частности право на социальное обеспечение за счет государства в старости, в случае болезни или иного случая утраты трудоспособности, ветеранов войны (участников боевых действий) вытекает также из международных договоров, участником которых является Кыргызская Республика.

Правовая сущность данного права заключается в ее компенсаторном характере лицам, участвовавшим в боевых действиях (войнах) в интересах государства, которые ценой своей жизни и здоровья выполняли профессиональный и гражданский долг. Высокая социальная значимость деятельности таких лиц, сопровождающаяся высоким риском утраты жизненных функций, ее необходимость для всего общества и государства, обуславливает необходимость предоставления таким лицам соответствующих компенсаций, одной из которых являются социальные льготы.

Учитывая масштабы боевых действий, риски для жизни и здоровья их участников, длительность их пребывания и содержания выполняемых ими функций и задач, государство вправе устанавливать дифференциацию в предоставлении социальных льгот, что само по себе не может рассматриваться как нарушение конституционного принципа равенства всех перед законом и судом.

Вместе с тем, следует отметить, что право на социальное обеспечение не является абсолютным, может быть ограничено Конституцией и законами в целях защиты национальной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения, защиты прав и свобод других лиц, при этом эти ограничения должны быть соразмерными и не должны отменять или умалять предоставленное право (часть 2 статьи 23, часть 2 статьи 56 Конституции).

3. Конституция в соответствии с целями социального государства обеспечивает поддержку социально незащищенных категорий граждан, в том числе ветеранов войны, предоставляя им гарантии в виде пенсий, пособий и других мер социальной защиты и поддержки (часть 1 статьи 1, статья 19, статья 54).

В реализацию конституционных установлений и норм международных договоров, участницей которых является Кыргызская Республика, государством принят специальный Закон Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла», регулирующий правовые, организационные, экономические основы государственной политики в отношении ветеранов войны, Вооруженных Сил и тружеников тыла для создания им надлежащего уровня социальной защиты, обеспечивающий условия для активной и полноценной жизни в обществе.

Этим Законом государство гарантирует ветеранам войны предоставление мер социальной поддержки в виде определенных прав, компенсаций и преимуществ, которые ни при каких обстоятельствах не могут быть отменены или изменены без равноценной компенсации и независимо от их финансового положения и социального статуса (статья 2). Соблюдение указанного принципа предполагает обеспечение предсказуемости законодательной политики, правовой определенности, разумной стабильности правового регулирования, недопустимости внесения произвольных изменений в действующую систему норм. Любое изменение законодательства в социальной сфере, форм и способов социальной защиты должно сопровождаться предоставлением гражданам возможности в течение разумного переходного периода адаптироваться к вносимым изменениям, а также созданием компенсаторного механизма, позволяющего устранить либо смягчить негативные последствия такого изменения.

Законом также определены субъекты - ветераны войны, в число которых входят участники ВОВ; инвалиды ВОВ; участники боевых действий на территории других государств; другие категории лиц, преимущественно обеспечивавшие деятельность военнослужащих на территории боевых действий.

При этом каждая категория ветеранов войны обеспечивается согласно Закону определенным видом социальных льгот. Такое разграничение основано на законодательно установленных критериях, позволяющих более точно определить категории лиц, которым необходимо предоставить соответствующие гарантии и льготы, и обеспечить их справедливое распределение.

Отмеченное выше положение Закона корреспондирует с Соглашением о взаимном признании льгот и гарантий для участников и инвалидов Великой Отечественной войны, участников боевых действий на территории других государств, семей погибших военнослужащих от 15 апреля 1994 года, являющегося составной частью правовой системы Кыргызской Республики (часть 2 статьи 6 Конституции).

В соответствии с указанным Соглашением категории лиц, указанных в статье 1 Соглашения, пользуются льготами и гарантиями в соответствии с законодательством государства-участника, на территории которого они постоянно проживают. При этом льготы и гарантии предоставляются в натуральном виде, исходя из Перечня льгот и гарантий, предусмотренных в приложении 2 к Соглашению, или в виде денежных выплат в соответствии с законодательством государств-участников Соглашения.

Таким образом, законодатель, с учетом публично-правовых обязательств государства, вытекающих, в том числе из международных договоров, в основу Закона заложил принцип дифференцированного деления комплекса социальных гарантий и льгот между категориями ветеранов, сформированными с учетом заслуг при защите Отечества, военной службы, иной государственной службы, продолжительного добросовестного труда и других обстоятельств.

4. Предоставление социальной защиты ветеранам войны, в частности участникам боевых действий на территории других государств, дифференцировано Законом на три группы лиц (статья 17 Закона).

В первой группе указаны военнослужащие Советской Армии и Военно-Морского Флота, Комитета государственной безопасности, лица начальствующего и рядового состава Министерства внутренних дел СССР, включая военных специалистов, военных советников, принимавших участие в боевых действиях. Во второй группе - военнообязанные, призванные на учебные сборы и направленные в Афганистан, военнослужащие автомобильных батальонов, осуществлявших доставку грузов в Афганистан в период ведения боевых действий. В третьей группе - рабочие и служащие, обслуживавшие советский воинский контингент в Афганистане, получившие ранения, контузии или увечья, либо награжденные орденами и медалями СССР за обеспечение боевых действий.

Указанные положения Закона, оспариваемые субъектом обращения, соответствуют пункту 3 приложения 1 к Соглашению, за исключением формулировки «военных специалистов и военных советников», тогда как в Соглашении указаны «военных специалистов и советников». Такая же формулировка – военные специалисты и советники – существовала в тексте статьи 17 Закона до внесения в нее изменений Законом Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 30 декабря 2009 года №319.

В историческом аспекте военные советники и специалисты были преимущественно сотрудниками Министерства обороны СССР, направлявшимися в дружественные страны, которыми оказывалась военная, военно-политическая и военно-техническая поддержка. Военные специалисты были экспертами в определенных областях военного дела, выполняли различные задачи, включая: обучение и консультирование; снабжение и логистическое сопровождение; техническое обслуживание; планирование и проведение военных операций; подготовка и предоставление разведывательной и иной информации, а также координация действий союзных вооруженных сил и обеспечение медицинской помощью. Они предоставляли свои знания и опыт для улучшения военных возможностей и эффективности военных сил.

Советники, в контексте рассматриваемого правового вопроса, были консультантами и экспертами, назначаемыми для предоставления специализированной информации руководству военных подразделений дружественных стран. Они выполняли такие задачи, как организация военных операций, обучение военного персонала, разработка военных стратегий и тактик, анализ ситуации на поле боевых действий и другие.

Партийные советники были работниками подразделений Коммунистической партии СССР, направленные в Афганистан для оказания помощи в качестве советников руководителей партийных организаций. Они занимались организацией и поддержкой политической работы партийных структур, предоставляли консультации и иную помощь в разработке политических стратегий, мобилизации партийной работы, проведении политической агитации и пропаганды, укреплении партийной организации, а также содействовали в проведении политических и социально-экономических реформ в стране. Основной задачей указанной категории лиц был фокус на партийной деятельности и идеологической поддержке. Вместе с тем, они не призывались в ряды Вооруженных Сил СССР (на военные сборы) в установленном порядке и соответственно не принимали непосредственного участия в боевых действиях в Афганистане.

Соответственно, исходя из смысла и содержания выполняемых функций и задач, под советниками, указанными в пункте 3.1 приложения 1 к Соглашению, следует понимать военных советников, в число которых не могут относиться партийные советники.

Таким образом, внесенные поправки в Закон, приведшие к замене слова «советники» на «военные советники», не изменили правовой сущности и изначального смысла положений Соглашения о взаимном признании льгот и гарантий для участников Великой Отечественной войны и участников боевых действий на территории других государств, семей погибших военнослужащих, определяющих правовой статус лиц, пребывавших на территории ДРА, в период боевых действий, соответственно, не противоречат части 4 статьи 11, части 1 статьи 23, части 1 статьи 24 Конституции.

Понимание заявителя о неправомерности уменьшения объема социальных гарантий, предоставлявшегося ему до принятия оспариваемого Закона, и умаление, тем самым, его конституционных прав является ошибочным.

Причисление уполномоченными государственными органами субъекта обращения к первой группе участников боевых действий на территории других государств до внесения изменений в Закон Законом Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 30 декабря 2009 года №319 и предоставление ему гарантий и льгот в соответствии с положениями указанного Закона, явилось результатом неверной трактовки положений межгосударственного соглашения, определяющих правовой статус лиц, пребывавших на территории ДРА в период боевых действий.

12 июля
2023 года
город Бишкек

№ 12-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Признать часть 1 статьи 17 Закона Кыргызской Республики «О ветеранах войны, Вооруженных Сил и тружениках тыла» не противоречащей части 4 статьи 11, части 1 статьи 23, части 1 статьи 24 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности пункта 6 статьи 222 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, в связи с обращением Рыскуловой Алины Руслановны, Омуркул уулу Улана

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., с участием:

обращающейся стороны – Рыскуловой Алины Руслановны, Омуркул уулу Улана;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Иманалиевой Айнуры Курманбековны, представителя Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Джаманкулова Азамата Маратовича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности пункта 6 статьи 222 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее-ГПК).

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство Рыскуловой А.Р., Омуркул уулу У.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции пункт 6 статьи 222 ГПК.

Заслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 9 января 2023 года поступило ходатайство Рыскуловой А.Р., Омуркул уулу У. о проверке соответствия пункта 6 статьи 222 ГПК частям 1, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, статье 55, частям 1, 2 статьи 56, частям 1, 2 статьи 61 Конституции.

Как следует из содержания ходатайства, гражданка К.М.О. (в редакции автора обращения) обратилась в Аламудунский районный суд Чуйской области с иском о признании недействительным договора купли-продажи земельного участка, признании его совместной собственностью супругов, а также о разделе имущества. В этой связи заявительницей была уплачена государственная пошлина в сумме 60 911 (шестьдесят тысяч девятьсот одиннадцать) сомов.

Вышеуказанное исковое заявление определением Аламудунского районного суда Чуйской области от 13 июля 2022 года было оставлено без рассмотрения на основании пункта 6 статьи 222 ГПК, согласно которому суд принимает такое решение, если истец, не просивший о разбирательстве дела в его отсутствие, не явился в суд по вызову, а ответчик не требует разбирательства по существу дела. Как отмечают субъекты обращения, поводом к вынесению судом отмеченного решения послужило опоздание представителя истца на судебный процесс на несколько минут.

Не согласившись с определением суда, представитель истца Омуркул уулу У. обратился в тот же суд с ходатайством о его отмене, в чем ему было отказано определением от 23 августа 2022 года. Чуйский областной суд также отказал в удовлетворении частной жалобы на указанное определение.

Рыскулова А.Р., Омуркул уулу У. отмечают, что сторона истца не пропустила ни одного процесса и не опаздывала на заседания суда, кроме случая опоздания на 15 минут 13 июля 2022 года, что послужило основанием для оставления заявления без рассмотрения. Тогда как ответчики систематически опаздывали или вовсе не являлись на заседания суда.

По мнению заявителей, вышеуказанные факты свидетельствуют о том, что применение оспариваемой нормы противоречит принципам и задачам как ГПК, так и Конституции.

Субъекты обращения считают, что оспариваемая норма ограничивает право на судебную защиту истца, поскольку суд может оставить иск без рассмотрения, если истец один раз не явится на судебное заседание. По их мнению, такое положение дел является дискриминирующим по правовому статусу, так как распространяется только в отношении истца.

Как указывают заявители, логика законодателя при принятии оспариваемой нормы заключалась в недопущении волокиты дела, однако фактически эта норма еще больше затягивает рассмотрение дела в случае обжалования определения суда об оставлении заявления без рассмотрения, что является несправедливым и неоправданным.

Заявители в своем ходатайстве в качестве аргументов приводят нормы ГПК, определяющие порядок судопроизводства по гражданским делам, цели гражданского судопроизводства, закрепляющие право заинтересованных лиц на обращение в суд за защитой своих нарушенных или оспариваемых прав, свобод и охраняемых законом интересов, принцип равенства всех перед законом и судом (пункт 1 статьи 1, статьи 3, 4, 7).

Ими также перечислены нормы Конституции, предусматривающие запрет на ограничение прав и свобод человека и гражданина, принятие законов, отменяющих или умаляющих эти права и свободы, дискриминацию, гарантии судебной защиты (части 1, 5 статьи 23, части 1, 2 статьи 24, статья 55, части 1, 2 статьи 56, части 1, 2 статьи 61).

В обоснование своих доводов авторы обращения также ссылаются на правовые позиции, изложенные в ряде решений органа конституционного контроля (решения от 16 ноября 2013 года, 30 апреля, 7 октября, 3 декабря 2014 года, 11 мая, 16 ноября 2016 года, 17 февраля, 22 февраля, 19 апреля 2017 года, 14 февраля, 19 сентября 2018 года, 16 января 2019 года, 16 сентября, 23 декабря 2020 года, 17 февраля, 17 марта 2021 года).

Кроме того, обращающейся стороной в обоснование своих доводов приводятся нормативные положения статей 8 и 29 Всеобщей декларации прав человека, подпункта «а» пункта 2 части 3 статьи 2, части 1 статьи 14 Международного пакта о гражданских и политических правах, которые гласят, что каждый человек имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему Конституцией или законом. При осуществлении своих прав и свобод каждый человек должен подвергаться только таким ограничениям, какие установлены законом исключительно с целью обеспечения должного признания и уважения прав и свобод других и удовлетворения справедливых требований морали, общественного порядка и общего благосостояния в демократическом обществе.

С учетом изложенного, заявители просят признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 15 марта 2023 года обращение Рыскуловой А.Р., Омуркул уулу У. принято к производству.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования и просила их удовлетворить.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. считает, что оспариваемая норма не противоречит положениям Конституции и выразил следующую позицию.

Принцип равенства всех перед законом применяется во всех формах юридической ответственности, в соответствии с ним все люди должны находиться в равных правовых условиях, а в случаях установления в деянии лица оснований для привлечения к юридической ответственности не должны приниматься в расчет ни его социальное положение, ни занимаемая должность, ни заслуги перед государством и обществом.

При этом, по мнению Ысыранова С.К., следует принять во внимание, что конституционное право каждого (как истца, так и ответчика) на судебную защиту (статья 29 Конституции) обеспечивается в соответствии со статьей 3 ГПК правильным и своевременным рассмотрением и разрешением гражданского дела.

Также основной процессуальной гарантией лиц, участвующих в деле, и их представителей на судебную защиту в последствии неявки в судебное заседание отражены в статье 169 ГПК, где указано, что они вправе извещать суд о причинах неявки, откладывать судебное разбирательство, просить суд о рассмотрении дела в их отсутствие либо в случае неявки кого-либо из лиц.

Как отмечает представитель Жогорку Кенеша, статья 169 ГПК содержит факультативные основания отложения дела (по усмотрению суда), а требования статьи 222 ГПК сформулированы императивно, по причине отсутствия истца суд не вправе отложить судебное разбирательство, если других оснований для отложения нет, в таком случае рассмотрение дела по существу по смыслу пункта 6 статьи 222 ГПК является единственной альтернативой оставлению заявления без рассмотрения.

Согласно пункту 1 статьи 195 ГПК, решение должно быть законным и обоснованным. Главная проблема состоит в том, что, разрешая дело в отсутствие истца (вполне возможно, не явившегося в суд по уважительной причине), судья рискует неправильно определить обстоятельства, имеющие значение для дела, и вынести подлежащее отмене необоснованное, а, следовательно, и незаконное решение. Отсутствующий по уважительной причине истец сохраняет возможность представить в суд второй инстанции доказательства, подрывающие решение, вынесенное на основании доказанной позиции одного лишь ответчика.

Несмотря на указанную неоднозначность фактического значения для сторон оставления заявления без рассмотрения, предусмотрены дополнительные процессуальные гарантии защиты прав добросовестных сторон, неявка которых обусловлена уважительными причинами.

Так, согласно пункту 3 статьи 223 ГПК, суд по ходатайству истца или ответчика отменяет свое определение об оставлении заявления без рассмотрения по основаниям, указанным в пунктах 5 и 6 статьи 222 ГПК, если стороны представят доказательства, подтверждающие уважительность причин неявки их в судебное заседание и невозможности сообщения о них суду.

Таким образом, истец и ответчик могут обжаловать определение об оставлении заявления по рассматриваемым основаниям не только в общем порядке, но и в суд, вынесший данное определение, в упрощенном порядке. При этом обязанность доказать свою добросовестность возложена на неявившуюся сторону.

Следовательно, по мнению Ысыранова С.К. регулятивное действие оспариваемой нормы не может расцениваться как ограничение права на судебную защиту и дискриминация истца, поскольку вышеуказанными нормами ГПК предусмотрен механизм оперативного обжалования определения суда об оставлении заявления без рассмотрения, что соответствует достижению цели оспариваемой нормы относительно разумности сроков рассмотрения дела.

Оставление заявления без рассмотрения — это окончание дела без его разрешения по существу с сохранением возможности его рассмотрения в будущем.

Кроме того, Ысыранов С.К. отмечает, что согласно статье 223 ГПК, производство по делу в случаях оставления заявления без рассмотрения заканчивается определением суда, в котором суд обязан указать, как устранить перечисленные в статье 222 ГПК обстоятельства, препятствующие рассмотрению дела. После устранения перечисленных обстоятельств заинтересованное лицо вправе вновь обратиться в суд с заявлением в общем порядке.

Тем самым законодатель предусмотрел равные права для участников судебного разбирательства.

На основании вышеизложенного Ысыранов С.К. считает, что оспариваемая норма ГПК не противоречит положениям Конституции.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. по рассматриваемому вопросу изложил следующую позицию.

Согласно части 1 статьи 56 Конституции государство обеспечивает права и свободы граждан в порядке, закрепленном ею и законами Кыргызской Республики. В свою очередь, в реализацию этого конституционного установления принят ГПК, которым регламентирован порядок судопроизводства по гражданским делам.

Установленный законом порядок гражданского судопроизводства должен обеспечивать правильное и своевременное рассмотрение и разрешение гражданских дел, вынесение законных судебных актов, их исполнение, способствовать укреплению законности, правопорядка и предупреждению правонарушений, что предусмотрено частью 1 статьи 3 ГПК.

Статьей 222 ГПК определены основания оставления заявления без рассмотрения, в числе которых предусмотрено и оспариваемое положение.

В соответствии с редакцией ГПК до 2017 года дело оставалось без рассмотрения после вторичной неявки истца, также оплата государственной пошлины производилась по результатам рассмотрения дела. Однако в силу участвовавших фактов злоупотребления правом на обращение в суд данная норма была изменена до нынешней редакции, а вместе с ней был введен предварительный порядок оплаты государственной пошлины. Так, истец является заинтересованным в своевременном рассмотрении дела лицом. В нынешних условиях развитых технологий, когда существует огромное количество доступных методов связи заблаговременное извещение суда со стороны истца о причинах своей неявки не является проблемой. Оспариваемая норма направлена на устранение волокиты в судах, злоупотребления правом обращения в суд, ответственного отношения истца. Возможно, оспариваемая норма усложняет весь процесс, но никак не ограничивает право на судебную защиту.

В случае несогласия с определением об оставлении судом заявления без рассмотрения, предусматривается право его обжалования, а также порядок для нового обращения в суд с заявлением в общем порядке (статья 223 ГПК).

Молдобаев А.Т. полагает, что законодатель предусмотрел равные права для участников судебного разбирательства. Институт оставления заявления без рассмотрения по основаниям неявки истца либо лиц, участвующих в деле, на судебное заседание является гражданско-процессуальной санкцией за неисполнение ими обязанности своевременно информировать суд о причинах своей неявки. При этом данная норма не ограничивает право истца на судебную защиту, гарантированную Конституцией, поскольку не накладывает на него каких-либо ограничений или запретов при подаче нового иска, а также не может рассматриваться как дискриминирующая, и не нарушает принцип равенства всех перед законом и судом. Судьи осуществляют правосудие беспристрастно, не отдавая предпочтение каким-либо органам, лицам, сторонам, участвующим в процессе, по каким-либо признакам.

На основании изложенного, Молдобаев А.Т. считает, что пункт 6 статьи 222 ГПК не противоречит частям 1, 2 статьи 24, статье 55, частям 1 и 2 статьи 56 Конституции.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Сапиянова М.Н. выразила позицию, схожую с позицией постоянного представителя Президента и Кабинета Министров. При этом ею было отмечено, что оспариваемая норма применима в случае отсутствия уважительных причин неявки на судебное заседание истца, извещенного надлежащим образом о дне и времени судебного процесса. Следует отметить, что оставление заявления без рассмотрения является предпочтительным для истца, поскольку не накладывает на него каких-либо ограничений или запретов при подаче нового иска. В этой связи эта норма не ограничивает право истца на судебную защиту, гарантированную Конституцией, поскольку в соответствии с требованиями статьи 223 ГПК истец может вновь обратиться в суд с тождественным иском либо, не обжалуя в вышестоящую судебную инстанцию определение суда об оставлении заявления без рассмотрения, добиваясь его отмены в суде первой инстанции, доказав уважительность причины своей неявки. Вместе с тем, в соответствии с частью 4 этой же статьи также предусмотрено, что определение суда об отказе в удовлетворении такого ходатайства может быть обжаловано в вышестоящие судебные инстанции. Кроме этого, институт оставления заявления без рассмотрения по основаниям неявки истца либо лиц, участвующих в деле, на судебное заседание является гражданско-процессуальной санкцией за неисполнение ими обязанности своевременно информировать суд о причинах своей неявки. Наряду с этим, Сапиянова М.Н. отметила, что по республике в судах первой инстанции за 2020 год общее количество поступивших гражданских и экономических дел составило 56250 дел, из которых

оставлены без рассмотрения на основании статьи 222 ГПК 8555 дел или 15,20%, за 2021 год поступило 71084 дел, из которых оставлены без рассмотрения 10849 дел или 15,26%, за 2022 год поступило 79757 дел, из которых оставлены без рассмотрения 11423 дел или 14,32%. Статистика в разрезе по каждому пункту статьи 222 ГПК в отдельности не ведется.

Сапиянова М.Н. отмечает, что оспариваемая норма действительно была направлена на устранение многочисленных фактов злоупотребления правом обращения в суд, использования этого права в качестве давления на ответчика. Однако с введением нового порядка оплаты государственной пошлины действие оспариваемой нормы стала не совсем логичной. Кроме того, на практике суды применяют оспариваемую норму по своему усмотрению, то есть не как императивную и могут отложить судебное заседание.

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Иманалиева А.К. считает доводы обращающейся стороны необоснованными по следующим основаниям.

Так, согласно требованиям части 3 статьи 223 ГПК, суд по ходатайству истца или ответчика отменяет свое определение об оставлении заявления без рассмотрения по основаниям, указанным в пунктах 5 и 6 статьи 222 этого Кодекса, если стороны представят доказательства, подтверждающие уважительность причин неявки их в судебное заседание и невозможности сообщения о них суду. Согласно части 4 указанной статьи, на определение суда об отказе в удовлетворении такого ходатайства может быть подана частная жалоба (представление).

При этом в отличие от прекращения производства по делу при оставлении заявления без рассмотрения, заявитель не лишается права обратиться в суд с аналогичным (тождественным) иском.

Кроме того, при рассмотрении аргументов и обстоятельств, указанных в ходатайстве Рыскуловой А.Р. и Омуркул уулу У., необходимо учитывать правовое положение и истца, и ответчика.

Согласно части 1 статьи 5 ГПК, суд возбуждает гражданское дело по заявлению лица, заинтересованного в защите своих прав, свобод и охраняемых законом интересов. А часть 2 указанной статьи гласит, что в случаях, предусмотренных ГПК и другими законами, гражданское дело может быть возбуждено по заявлению лица, вступающего в защиту прав, свобод и охраняемых законом интересов другого лица, а также в защиту интересов неопределенного круга лиц либо в защиту государственных или общественных интересов.

В гражданском процессе истец рассматривается в качестве активной стороны, а ответчик в качестве пассивной стороны. Соответственно, юридическая ответственность истца больше чем у ответчика.

На основании изложенного, Иманалиева А.К. считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Джаманкулов А.М. выразил позицию аналогичную с позицией стороны-ответчика.

Вместе с этим он отметил, что согласно статье 234 ГПК, в случае неявки в судебное заседание ответчика, извещенного надлежащим образом о времени и месте заседания, не сообщившего об уважительных причинах неявки и не просившего о рассмотрении дела в его отсутствие, дело может быть рассмотрено в порядке заочного производства.

С учетом изложенного, Джаманкулов А.М. считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является пункт 6 статьи 222 ГПК, изложенный в следующей редакции:

«Статья 222. Основания оставления заявления без рассмотрения

Суд оставляет заявление без рассмотрения, если:

б) истец, не просивший о разбирательстве дела в его отсутствие, не явился в суд по вызову, а ответчик не требует разбирательства дела по существу;».

Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №14 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 2 февраля 2017 года №12-13, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц (статья 23 Конституции). Эта конституционная установка означает, что права и свободы человека в иерархии конституционных ценностей занимают главенствующее место, а их обеспечение должно иметь для всех органов власти без исключения приоритетное значение перед всеми другими государственными делами. Исходя из этой конституционной концепции, должна выстраиваться модель государственно-правового механизма, способного обеспечить выполнение этого категоричного требования Основного Закона.

В свою очередь права и свободы человека в своей совокупности образуют систему фундаментальных принципов, на которых должна выстраиваться повседневная жизнь общества. К таковым, безусловно, относятся гарантия судебной защиты прав и свобод каждого,

равенство всех перед законом и судом, запрет на дискриминацию по какому-либо признаку (статьи 24, 61 Конституции). Они, в конечном счете, лежат в основе обеспечения верховенства права, построения разумных и предсказуемых общественных отношений, отвечающих нормам справедливости.

В государственно-правовом механизме обеспечения прав и свобод человека и гражданина реализация права на судебную защиту выступает стержневым элементом, от которого зависит действительность всех других прав и свобод, гарантированных Конституцией, поскольку именно посредством обращения в суд возможно реальное восстановление нарушенных прав. Соответственно, конституционное право на судебную защиту резонно входит в перечень фундаментальных прав человека и гражданина, не подлежащих какому-либо ограничению.

Закрепление в Конституции права на судебную защиту конституционно связывает государственную власть обязанностью создания механизмов, гарантирующих беспрепятственное пользование обозначенным правом. При этом ключевым содержанием данного права является доступность правосудия, означающая недопустимость принятия правовых норм, блокирующих доступ граждан к правосудию. Не имея реального доступа к правосудию по какому-либо вопросу, лицо не может реализовать в полной мере свое конституционное право на судебную защиту (Решение Конституционного суда от 30 ноября 2022 года).

Причем, доступность правосудия означает не только возможность обращения в суд, но и осуществимость намерения каждого добиться окончательного разрешения его дела судом, когда все судебные процедуры не содержат необоснованных препятствий для достижения конечного результата, когда всем предоставляются равные возможности, независимо от личностей сторон процесса и от характера предмета судебного разбирательства.

3. Согласно Конституции, в Кыргызской Республике не должны приниматься законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека (статья 56).

Относительно этого конституционно закрепленного принципа Конституционный суд в своем Решении от 29 марта 2023 года отметил, что указанное императивное предписание, адресованное, прежде всего, законодателю, является одной из гарантий полноты прав и свобод, как с точки зрения их перечня, так и адекватности принимаемых законов конституционно установленным или международно-признанным пределам прав и свобод человека и гражданина.

В этом аспекте конкретизация отдельных конституционных положений и ввод различных моделей правового регулирования, в том числе, в соответствии с новыми социальными реалиями - прерогатива законодателя. Законодатель обладает свободой усмотрения в определении объема, порядка, правовых оснований, механизма и условий осуществления защиты прав и свобод лиц, на которых данная защита распространяется.

Однако, реализуя свои регулятивные полномочия, законодатель должен следить за тем, чтобы принимаемые нормативные предписания были соразмерными и справедливыми, а судебная власть, отправляя правосудие, должна учитывать эти принципы в каждом конкретном случае, тем самым, совместно поддерживая уровень доверия граждан к закону и действиям государства.

Поэтому, в контексте рассматриваемого вопроса, законодатель при введении процессуальных мер защиты интересов правосудия, в том числе по недопущению волокиты судебных дел, обязан исходить из их разумности и соразмерности, приоритета принципа равенства, права доступа граждан к правосудию и окончательному разрешению его дела судом.

4. На основе рассмотренных выше конституционных принципов законодательство Кыргызской Республики о судопроизводстве обеспечивает доступ к правосудию при равенстве прав и обязанностей участников судебного разбирательства.

Конституционное право каждого из сторон гражданского судопроизводства (как истца, так и ответчика) на судебную защиту обеспечивается в соответствии со статьей 3 ГПК правильным и своевременным рассмотрением и разрешением соответствующего дела.

В случае неисполнения участниками судебного процесса и иными лицами процессуальных обязанностей (злоупотребления процессуальными правами) для осуществления надлежащего руководства судебным процессом может требоваться применение мер процессуального принуждения - действий, совершаемых судом в отношении лиц, нарушающих установленные в суде правила и препятствующих осуществлению судопроизводства.

В силу конституционного положения об осуществлении судопроизводства на основе состязательности и равноправия сторон суд по каждому делу обеспечивает равенство прав участников судебного разбирательства по представлению и исследованию доказательств и заявлению ходатайств.

Так, истец и ответчик, как участники гражданского процесса, имеют равные права и возможности для защиты своих интересов перед судом (часть 5 статьи 40 ГПК). Они имеют право на получение информации о ходе судебного разбирательства, участие в доказательственной деятельности, выражение своей позиции перед судом и обжалование судебных актов, а также пользоваться другими процессуальными правами. Указанные процессуальные нормы распространяются на все стадии гражданского судопроизводства.

При этом роль истца и ответчика в гражданском процессе по своей природе является разной, а их поведенческий компонент проявляется в зависимости от предмета и конкретных обстоятельств дела. Несмотря на это, судебные процедуры, как для истца, так и для ответчика должны базироваться на постулате равнозначности перед судом их прав на процессуальные средства защиты своих интересов и справедливое судебное разбирательство.

Правосудие, сущность которой заключается в правильном и своевременном рассмотрении и разрешении дела, играет ключевую роль в укреплении законности и правопорядка, предупреждении правонарушений, защите нарушенных прав, свобод и законных интересов физических и юридических лиц. В этой связи суду, для полноценного и эффективного выполнения своего высокого предназначения, государство доверяет право использовать принудительные полномочия государственной власти, в том числе, в целях формирования уважительного отношения к праву и суду.

Наряду с правами в гражданском процессуальном законодательстве закреплены и обязанности сторон. Так, лица, участвующие в деле, обязаны добросовестно выполнять свои процессуальные обязанности, при невыполнении которых наступают последствия, предусмотренные ГПК и другим законодательством (статья 37 ГПК). К примеру, вызовы и другие требования суда являются обязательными для всех лиц без исключения и подлежат неукоснительному исполнению. Их неисполнение влечет санкционные меры (наказание) и иную ответственность по закону, которые по своему назначению выполняют роль механизма, обеспечивающего интересы правосудия.

Уклонение от явки в суд лиц, участвующих в деле, является одной из форм проявления неуважения к суду. В этой связи гражданское процессуальное законодательство предусматривает возможность принуждения лиц к участию в процессе и, в том числе, оставление заявления без рассмотрения в случае возникновения оснований, предусмотренных статьей 222 ГПК.

Оставление заявления без рассмотрения является формой окончания гражданского дела, вызываемого фактом несоблюдения заявителем установленных законом условий нормального развития процесса.

Одним из оснований оставления заявления без рассмотрения является неявка по вызову в суд истца, не просившего о разбирательстве дела в его отсутствие, а ответчик не требует разбирательства по существу дела. Такая процессуальная мера к истцу преграждает возможность дальнейшего развития процесса, в результате истец возвращается в допроцессуальное положение. Определением суда об оставлении заявления без рассмотрения аннулируется перерыв течения искового срока. При повторном обращении истец обязан заново оплатить государственную пошлину.

Неявка ответчика влечет иные процессуальные последствия, нежели чем неявка истца. Принуждение ответчика к явке в суд заключается в том, что суд вправе рассмотреть дело в отсутствие ответчика по имеющимся в деле доказательствам, в случае его неявки по неуважительным причинам.

Законодатель, принимая во внимание роль истца и ответчика в гражданском процессе, предусмотрел указанные меры наказания в отношении них, в целях недопущения случаев неуважения к суду и различных форм преднамеренной волокиты дела.

Вместе с тем, с учетом правовых последствий, имеющих существенное значение для истца, применение такой меры воздействия как оставление заявления без рассмотрения должно осуществляться при объективных обстоятельствах и носить разумный характер, чтобы не нарушать конституционно установленные принципы равенства всех перед законом и судом, права на правильное и своевременное рассмотрение и разрешение дела судом. Кроме того, исходя из принципа законности и справедливости, меры процессуального принуждения должны отвечать требованиям соразмерности допущенному нарушению, применяться с учетом всей совокупности обстоятельств дела и юридических последствий для участника процесса.

5. Всякая возможность наступления неблагоприятных последствий для участников судебного процесса требует четкого правового регулирования и обеспечения гарантий прав добросовестных его участников. Изменение, внесенное в гражданское процессуальное законодательство в 2017 году, в контексте оспариваемой нормы сформулировано в императивной форме. При однократной неявке истца, не просившего о разбирательстве дела в его отсутствие, когда ответчик не требует разбирательства дела по существу, суд обязан оставить заявление без рассмотрения. В таком случае, согласно статье 108 ГПК, оплаченная истцом государственная пошлина не возвращается. Тем самым, неблагоприятные последствия оставления заявления без рассмотрения для истца очевидны: возникает необходимость повторной оплаты государственной пошлины, увеличиваются сроки достижения результата судебного разбирательства, время повторной подачи не приостанавливает течение срока исковой давности, безрезультатно затрачены силы, средства и время.

Кроме того, положения гражданско-процессуального законодательства не содержат определенных условий или критериев, которые в системной связи с содержанием оспариваемой нормы, обусловили бы суду удостовериться в системности неявки истца на судебный процесс без уважительной причины в связи с утратой им интереса к объекту спора (нет заинтересованности в исходе дела).

Таким образом, анализ гражданского процессуального законодательства и влияния их на права участников процесса, свидетельствует, что имеет место нарушение принципа равноправия участников процесса (истца и ответчика) в вопросе применения судом процессуальных мер воздействия, а также нивелирование важного правила, когда одно нарушение должно влечь за собой одну соразмерную меру ответственности.

В связи с чем, ввиду однократной неявки в суд без уважительной причины истца - лица, наиболее заинтересованного в исходе дела, лишение его возможности достичь окончательного разрешения дела судом в рамках данного судебного процесса, с утратой права на возврат государственной пошлины, является чрезмерной процессуальной санкцией в отношении истца и несоразмерно ограничивает его право на доступ к правосудию, своевременное рассмотрение и разрешение дела судом.

Таким образом, пункт 6 статьи 222 ГПК, как по своему буквальному смыслу, так и в системной связи с положениями гражданско-правового регулирования, вступает в противоречие с частью 2 статьи 24, частью 2 статьи 56, частями 1, 2 статьи 61 Конституции, содержащих в себе принципы равенства всех перед законом и судом, недопустимость принятия закона отменяющего права и свободы человека, а также гарантии права на судебную защиту.

Обеспечение реальных гарантий прав добросовестных участников процесса и достижение цели института оставления заявления без рассмотрения (пресечение злоупотребления процессуальными правами и неисполнения процессуальных обязанностей) невозможно без усовершенствования действующего законодательства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Признать пункт 6 статьи 222 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащим части 2 статьи 24, части 2 статьи 56, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в которой допускается оставление иска без рассмотрения судом при однократной неявке в суд истца, не просившего о разбирательстве дела в его отсутствие, без уважительных причин.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать соответствующие изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности нормативного положения части 3 статьи 77 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженное словами “Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд” в связи с обращением М.М. Жорокулова и Н.У. Кочкорова

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., М.Ш. Касымалиева, Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., с участием:

обращающейся стороны – Жорокулова Максатбека Мергенбаевича и Кочкорова Ниязбека Улукбековича,

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдиевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Айбашева Таалайбека Осконовича, представителя Генеральной прокуратуры по доверенности, Маматкулова Азамата Токтосуновича, представителя Министерства внутренних дел по доверенности, Кулназарова Руслана Арстановича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики “О Конституционном суде Кыргызской Республики”, рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности нормативного положения части 3 статьи 77 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженного словами «Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд».

Поводом к рассмотрению данного дела явилось ходатайство М.М. Жорокулова и Н.У. Кочкорова.

Основанием к рассмотрению данного дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе соответствия нормативного положения части 3 статьи 77 Уголовно-процессуального кодекса, выраженное словами «Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд» Конституции Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика К.Дж. Кыдырбаева, проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав материалы дела, Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

7 февраля 2023 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство М.М. Жорокулова и Н.У. Кочкорова о проверке конституционности нормативного положения части 3 статьи 77 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженное словами «Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд» части 2 статьи 24, частям 1,4 статьи 61 и части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 марта 2023 года указанное обращение принято к производству.

В связи с отсутствием кворума в течение длительного времени определением Конституционного суда Кыргызской Республики от 11 июля 2023 года производство по данному делу было приостановлено.

Определением Конституционного суда Кыргызской Республики от 29 сентября 2023 года производство по делу было возобновлено.

Со слов заявителей, когда адвокат Н.У. Кочкоров по уголовному делу обратился к следственному органу и суду с просьбой ознакомиться с показаниями свидетеля, которое было помещено “секретный конверт”, они сослались на оспариваемое нормативное положение и его просьба не была удовлетворена.

М.М. Жорокулов и Н.У. Кочкоров в качестве обоснования своих доводов приводят ссылку на решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 21 сентября 2022 года, в котором разъяснены о равноправии и состязательности сторон, также принцип равенства всех перед законом и судом.

По мнению субъектов обращения, согласно оспариваемого нормативного положения, с материалами, содержащимися в конверте, могут знакомиться только следователь, прокурор и суд, а обвиняемый и его адвокат не могут с ними ознакомиться, что приводит к нарушению принципа равенства всех перед законом и судом, закрепленный в Конституции.

Кроме того, в обоснование своих доводов заявители ссылались на международные соглашения, стороной которых является Кыргызская Республика. Так, статьи 8 и 29 Всеобщей декларации прав человека, а также пункт 2 и подпункт “а” пункта 3 статьи 2, пункт 1 статьи 14 Международного пакта о гражданских и политических правах, требуют от государства обеспечения реализации права на справедливую, компетентную и полноценную эффективную судебную защиту.

Международный пакт о гражданских и политических правах, также предоставляет гарантии, которая очень важна для обеспечения эффективной защиты обвиняемого и его адвоката. Согласно этому, обвиняемому гарантируются одинаковые юридические полномочия требовать явки и допроса всех свидетелей обвинения, однако эта гарантия не дает неограниченного права вызывать любого свидетеля по требованию обвиняемого или его адвокатов, допрашивать свидетелей, имеющих отношение к защите на любой стадии судебного разбирательства, также адекватные возможности для перекрестного допроса.

Согласно подпункту “b” пункта 3 статьи 14 указанного международного пакта, у каждого человека обвиненного в совершении преступления должно быть достаточное время и возможности для подготовки своей защиты и сноситься с выбранным им самим защитником.

Учитывая вышеизложенное, М.М. Жорокулов и Н.У. Кочкоров просят проверить конституционность оспариваемого нормативного положения.

Представитель ответчика Ысыранов С.К. считает, что оспариваемое положение не противоречит Конституции.

Конституция, являясь основным законом, имеет высшую юридическую и прямую силу. Поэтому подчеркивается, что государственная защита и безопасность всех участников уголовного судопроизводства является одним из проявлений общегосударственной защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина.

При этом, согласно статье 23 Конституции, права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены Конституцией и законами в целях сохранения национальной безопасности, общественного порядка, здоровья и нравственности населения, а также защиты права и свободы других людей.

Статья 13 Уголовно-процессуального кодекса определяет принцип защиты прав и свобод человека и гражданина в уголовном судопроизводстве, согласно которого каждому человеку гарантируется на всех стадиях уголовного судопроизводства судебная защита его прав и свобод.

Ысыранов С.К. отметил, что оспариваемая норма приведена в соответствии с законами КР «О защите прав участников уголовного судопроизводства» и «О защите лиц, сообщающих о коррупционных правонарушениях».

Так, Законом Кыргызской Республики «О защите прав участников уголовного судопроизводства» предусмотрено введение системы мер государственной защиты, включающей меры безопасности и социальной защиты участников уголовного судопроизводства, а также определены принципы и порядок их использования.

В то же время Закон Кыргызской Республики «О защите лиц, сообщающих о коррупционных правонарушениях», направлен на защиту прав и свобод граждан, а также обеспечение защиты от преследования лиц, сообщающих о коррупционных правонарушениях.

По мнению Ысыранова С.К., по заявлению защищаемого лица следователь применяет меру обеспечения конфиденциальности данных этого лица и выносит постановление, в котором излагаются причины сохранения конфиденциальности данных защищаемого лица и хранятся в специальном конверте, и с этой информацией помимо следователя могут ознакомиться прокурор и суд.

Представитель стороны ответчика считает, что, исходя из принципа конфиденциальности, должны быть возможности избежать сложностей в сфере раскрытия преступлений и не причинить вреда жизни защищаемых лиц.

При расследовании каждого уголовного дела правоохранительными органами свидетели, обвиняемые, каждый член преступной группы, лицо, сообщающее о коррупционных правонарушениях, должны иметь вышеуказанные гарантии, чтобы не подвергать опасности свою жизнь и жизнь своих близких.

А в соответствии с частью 2 статьи 253 УПК обвиняемый и его адвокат имеют право фиксировать информацию и получать копии документов в процессе ознакомления с материалами дела. Копии документов дела, содержащие сведения, составляющие государственную, коммерческую или иную охраняемую законом тайну, хранятся в деле и передаются обвиняемому и его защитнику в ходе судебного разбирательства, за исключением сведений о лицах, которым необходима обеспечить их безопасность.

Сторона защиты может ознакомиться с показаниями защищаемого лица в ходе судебного разбирательства. Принципы справедливого судебного разбирательства требуют, чтобы интересы стороны защиты были взвешены соразмерно с интересами свидетелей и потерпевших, участвующих в уголовном процессе.

В связи с этим, если лица будут иметь полный доступ к информации защищаемых участников уголовного судопроизводства, все меры безопасности могут стать бессмысленными.

Согласно документам, принятой Организацией Объединенных Наций (далее – ООН) «Венская декларация о преступности и правосудии: ответы на вызовы XXI века» (10 – 17 апреля 2000 года); «Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью» принятый 29 ноября 1986 года; Миланский план действий, принятый на VII Конгрессе ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями и одобренный резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 40/32 от 29 ноября 1985 года, хранение материалов уголовного дела в конфиденциальном режиме, которые были представлены для ознакомления обвиняемому и его адвокату после окончания следствия является мерой безопасности, которая не противоречит международно-правовым стандартам в уголовном судопроизводстве.

Кроме того, Модельным законом «О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных лиц, оказывающих содействие в уголовном судопроизводстве», принятый на десятом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи Содружества Независимых Государств (постановление № 10-14 от 6 декабря 1997 г.) установлено, что обеспечение безопасности защищаемых лиц осуществляется путем применения предусмотренных настоящим Законом мер безопасности, в соответствии с принципами законности, уважения прав и свобод человека и гражданина, а также взаимной ответственности органов, осуществляющих меры безопасности, и защищаемых лиц.

На основании вышеизложенного Ысыранов С.К. просит отказать в удовлетворении ходатайства заявителя.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде КР А.Т. Молдобаев в целом поддерживает ту же позицию, что и представитель стороны-ответчика по оспариваемому положению. При этом он дополнительно отметил следующее.

В соответствии с частью 1 статьи 224 Уголовно-процессуального кодекса сведения о факте производства специального следственного действия и информация, полученная в результате его проведения, до окончания досудебного производства являются конфиденциальными, за разглашение которых должностные лица и лица, вовлеченные в его производство, несут ответственность в соответствии Уголовным кодексом.

Также в части 2 указанной статьи установлено, что сведения о методах и тактике производства специальных следственных действий, о лицах, которые их проводят, в том числе о лицах, осуществляющих деятельность на конфиденциальной основе и в конспиративной форме, составляют государственные секреты и не подлежат разглашению.

Согласно статье 15 Закона Кыргызской Республики “Об оперативно-розыскной деятельности” решение на право проведения оперативно-розыскного мероприятия и материалы, послужившие основанием для принятия такого решения, хранятся только в органах, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность. Оперативно-служебные документы, отражающие результаты оперативно-розыскной деятельности, могут быть представлены органу дознания, следователю, прокурору, судье, другим органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность, в порядке и случаях, установленных настоящим Законом.

Участники уголовного судопроизводства имеют право обжаловать действия и решения должностных лиц досудебного производства. Именно поэтому А.Т. Молдобаев считает доводы и примеры, приведенные заявителем, необоснованными, поскольку законность действий и решений должностных лиц досудебного производства может быть проверена путем подачи следственному судье в форме ходатайства или жалобы, а анкетные данные лиц в «секретном конверте» не могут быть основанием для осуждения или оправдания.

Согласно части 1 статьи 349 Уголовно-процессуального кодекса, обвинительный приговор постановляется лишь при условии, что в ходе судебного разбирательства виновность обвиняемого в совершении преступления подтверждена совокупностью исследованных доказательств, и не может быть основан на предположениях.

Кроме того, статья 29 Конституции предусматривает, что каждый имеет право на неприкосновенность частной жизни, защиту чести и достоинства. Человеческое достоинство в Кыргызской Республике абсолютно и неприкосновенно. Не допускается сбор, хранение, использование и распространение конфиденциальной информации, информации о частной жизни человека без его согласия, кроме случаев, установленных законом. Каждому гарантируется защита, в том числе судебная, от неправомерного сбора, хранения, распространения конфиденциальной информации и информации о частной жизни человека, а также гарантируется право на возмещение материального и морального вреда, причиненного неправомерными действиями.

Молдобаев А.Т. также утверждает, что согласно статье 63 Конституции государство гарантирует защиту персональных данных каждого человека.

Представитель Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики Айбашев Т.О. считает, что постановление следователя, которое необходимо для обеспечения безопасности адвоката, обвиняемого и других участников дела, и внесение сведений о личности участника расследования приведут к нарушению охраняемого законом права на псевдоним.

Ведь при необходимости или по требованию сторон суд, рассматривающий дело, может провести закрытое судебное заседание, допросить подсудимого, а затем огласить его показания в судебном заседании без указания его имени.

Если имя защищаемого лица будет разглашено, то могут возникнуть угрозы жизни и здоровью защищаемого лица (псевдонима) или его близких родственников.

Учитывая вышеизложенное, представитель Генеральной прокуратуры КР утверждает, что оспариваемая нормативная норма не противоречит конституционным нормам, на которые ссылается заявитель.

Представители Верховного суда Кыргызской Республики, Министерства юстиции Кыргызской Республики и МВД Кыргызской Республики в целом занимают ту же позицию, что и представитель стороны-ответчика.

Конституционный суд КР обсудив доводы сторон, заслушав объяснения третьих лиц, исследовав материалы дела, пришел к следующему выводу.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона “О Конституционном суде Кыргызской Республики” Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Так, предметом рассмотрения по данному делу в Конституционном суде Кыргызской Республики является нормативное положение части 3 статьи 77 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, в следующей редакции: выраженное словами «Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд.».

«77-статья. Меры безопасности потерпевшего, свидетеля, обвиняемого и других лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве

3. Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд».

Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики принят в порядке, установленном законами Кыргызской Республики, опубликован в номерах №122-123 газеты Эркин Тоо» от 16 ноября 2021 года, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и считается действующим.

2. Одним из важнейших конституционных принципов, закреплённых в Основном Законе страны, является равенство всех перед законом и судом (часть 2 статьи 24).

Конституционный принцип равенства, имея универсальный характер, регулирует все сферы общественных отношений и служит критерием для оценки законодательного регулирования не только прав и свобод, закреплённых в Конституции, но и прав, приобретаемых на основании закона.

Вместе с тем, правовая сущность данного принципа объясняется также наличием в нем двуединого аспекта его применения (реализации): равенства всех перед законом и равенства перед судом. Иными словами, принцип равенства всех перед законом теснейшим образом связан с равенством их перед судом, поскольку деятельность последнего направлена именно на точное и неуклонное соблюдение закона, защиту и восстановление прав и свобод индивида в случае их нарушения.

В этой связи национальное законодательство и судебная система страны всецело направлены на обеспечение защиты прав и интересов всех граждан, независимо от каких-либо их различий.

Равенство всех перед законом и судом реализуется через систему законодательных мер, направленных на унификацию различных этапов судопроизводства, предоставление всем гражданам, выступающим его участниками, равных возможностей защищать свои права и интересы в том числе, как в досудебном, так в судебном производствах, а также одинаковых гарантий защиты от произвольных действий или решений уполномоченных государственных органов, включая органов следствия и суда, с целью недопущения негативной дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств (абзац 2 части 1 статьи 24 Конституции).

Отмеченный конституционный принцип, будучи фундаментальной основой для справедливости и равноправия в обществе, безусловно, направлен на честное и беспристрастное рассмотрение судами дел, предоставляя всем участникам судопроизводства возможность равного и состязательного участия в нем для защиты своих прав и интересов. Конечным итогом такого воплощения в жизнь реализации данного принципа выступает установление в обществе справедливых и законных норм и стандартов поведения.

3. Принцип юридического равенства, рассматривая в контексте осуществления конституционного права на судебную защиту, предполагает, что однородные отношения по своей природе должны регулироваться одинаковым образом. Эти права включают в себя также конституционные гарантии состязательности и равноправия сторон, которые предусматривают осуществление судопроизводства на основе равных прав и возможностей для всех его участников (часть 1 статьи 61 и часть 3 статьи 100 Конституции).

В рамках уголовного законодательства это означает необходимость одинакового регулирования для всех участников судопроизводства, с соблюдением запрета на необоснованные ограничения в правах подозреваемого, обвиняемого, подсудимого, основанные на произвольных категориях или иных основаниях.

В этих целях законодатель определил права участников процесса со стороны защиты, в числе которых право представлять доказательства, знакомиться по окончании следствия со всеми материалами уголовного дела и выписывать из него необходимые сведения, а также получать сведения, необходимые для осуществления защиты (глава 6 УПК).

Согласно статье 293 УПК в судебном заседании стороны обвинения и защиты пользуются равными правами на заявление отводов и ходатайств, представление доказательств, участие в их исследовании, а также на участие в рассмотрении всех вопросов, возникающих в процессе судебного разбирательства дела.

В уголовно-процессуальном законе институт доказывания играет ключевую роль в обеспечении принципов равенства и состязательности сторон, способствуя балансу интересов обвинения и защиты. Он заключается в установлении обстоятельств для формирования возможных версий событий, сборе, проверке и оценке доказательств и их источников в соответствии с этими версиями, а также обосновании выводов и принятии процессуальных решений.

Законодатель отрегулировал вышеуказанные положения в разделе III УПК. Частью 2 статьи 8 УПК определены источники доказательств, к числу которых отнесены показания подозреваемого, обвиняемого, потерпевшего, свидетеля.

Роль свидетелей важна в процессе сбора и оценки доказательств, поскольку их показания могут иметь существенное, а порой и решающее значение для окончательного вердикта дела.

4. Кыргызская Республика, определяя себя как правовое государство, заявляет о своей приверженности обеспечению режима законности, правопорядка и безопасности каждой личности, включая ее физическую неприкосновенность. Для реализации этих принципов формируется правовая система, предусматривающая четкие правила поведения и взаимоотношений между людьми и систему ответственности за посягательства на жизнь, здоровье и благосостояние каждого индивида, и функционируют органы правопорядка, обязанные гарантировать соблюдение этих правил и неотвратимость наказания за их нарушения. От слаженной работы всего этого механизма напрямую зависит уровень законопослушания и правопорядка в обществе.

Поэтому, неслучайно, законодатель акцентирует внимание обеспечению безопасности в процессе осуществления правосудия, поскольку только при установлении устойчивой безопасности каждого можно требовать и добиться правды, искренности и честности показаний, в особенности тех участников, от которых зависит достижение таких целей правосудия, как установление истины в каждом деле, неотвратимость наказания за каждое правонарушение.

Одним из защитных механизмов, установленных законодателем для обеспечения безопасности свидетелей в уголовном процессе, является придание конфиденциальности информации о них посредством присвоения псевдонима и ограничения доступа к ней. Эта мера осуществляется путем изъятия из материалов уголовного дела сведений об анкетных данных лица и их хранения отдельно от основного производства. Решение о применении такой меры принимается следователем и оформляется вынесением постановления с указанием причин принятого решения о сохранении в тайне данных о личности. Для предотвращения идентификации защищаемого лица проводятся специальные мероприятия с его участием.

Кроме этого, как указано в оспариваемом нормативном положении, постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд.

Следует отметить, что Законом Кыргызской Республики «О защите прав участников уголовного судопроизводства» более детально конкретизированы основания для применения мер безопасности, которые могут исходить из факторов реальной угрозы насилия, уничтожения имущества или убийства защищаемого лица, установленные органом, принимающим решение об осуществлении государственной защиты.

Кроме того, в целях обеспечения безопасности общества и государства от преступных посягательств, лица, осуществляющие оперативно-розыскные и контрразведывательные мероприятия, также подлежат государственной защите. Необходимо отметить, что для выполнения таких мероприятий, как правило, требуется использование как гласных, так и негласных методов. При этом важно обеспечить абсолютную конфиденциальность проводимых оперативно-розыскных мероприятий, включая факт обращения в суд для получения соответствующей санкции, для достижения эффективности оперативно-розыскной, контрразведывательной деятельности в целом.

Таким образом, обеспечение безопасности участников уголовного судопроизводства является важным элементом гарантий правосудия и имеет целью достижение одной из основных его задач - защиту прав и свобод всех лиц, участвующих в уголовном процессе. Эта конституционная обязанность возложена на государство и направлена на защиту как общественных, так и частных интересов.

5. Правосудие в более широком понимании охватывает не только суды всех уровней, но и государственные органы, включая тех, кто осуществляет следствие и прокурорский надзор.

В контексте оспариваемой нормы, устанавливающей определенный круг субъектов уголовного судопроизводства по использованию конфиденциальных материалов, включающих следователя, прокурора и суд, подразумевается, что каждый из этих субъектов в пределах своей компетенции выполняет присущие только ему задачи.

Следователь, обладающий процессуальной самостоятельностью, единолично принимает решение об ограничении доступа к информации о лице, находящемся под защитой. Следуя назначению и принципам уголовного судопроизводства, решение о таких ограничениях может быть признано обоснованным лишь в случае, если следствием объективно исследованы основания для применения мер конфиденциальности и опровергнуты все противостоящие этому обстоятельства дела. В случае несогласия, стороне защиты предоставлено право обжалования такого решения следователя прокурору.

Прокурор, помимо осуществления от имени государства уголовного преследования и поддержания обвинения в суде, в период досудебного производства выполняет важную государственную функцию по надзору за деятельностью правоохранительных органов с целью обеспечения верховенства закона, тем самым, выступая одним из гарантов законности применения средств конфиденциализации.

В свою очередь, во взаимосвязи применения принципа равноправия и состязательности сторон в уголовном процессе, суд, не являясь органом уголовного преследования, не выступая на стороне обвинения или стороне защиты, создает условия для выполнения процессуальных обязанностей сторонами и обеспечения реализации предоставленных им прав. Такое реальное разграничение ролей между сторонами считается важным фактором для соблюдения конституционных принципов в сфере отправления правосудия.

Суд, выполняя свою функцию правосудия, должен оценивать и проверять с точки зрения относимости, допустимости и достоверности все представленные доказательства. Это включает в себя и выяснение источников конфиденциальных данных, их сопоставление с другой доказательной информацией, находящейся в уголовном деле, и их анализ.

Ввиду чего, частью 7 статьи 328 УПК законодатель определил, что в случае заявления сторонами обоснованного ходатайства о раскрытии подлинных сведений о лице, дающем показания, в связи с необходимостью осуществления защиты обвиняемого либо установления каких-либо существенных для рассмотрения дела обстоятельств суд вправе предоставить сторонам возможность ознакомления с указанными сведениями.

Такие правомочия суда являются неременным условием для вынесения на основе материалов, включающих конфиденциальные данные, правосудных актов. Иное не позволило бы суду при рассмотрении уголовных дел давать объективную оценку отстаиваемым сторонами позициям и устранять возникающие в ходе судебного разбирательства сомнения в их обоснованности, а, следовательно, не обеспечивало бы независимость и беспристрастность суда при отпращивании правосудия.

В связи с этим, при законодательно установленных процедурах, обеспечивающих прокурорский надзор за законностью и обоснованностью в досудебном производстве решения следователя об ограничении доступа к информации о лице, находящемся под защитой, а также правомочие суда на непосредственное изучение и оценку конфиденциальных материалов, Конституционный суд не усматривает нарушение конституционного права каждого на судебную защиту, на справедливое разрешение дела независимым и беспристрастным судом.

При этом, Конституционный суд отмечает, что оспариваемая норма в вопросе доступа к конфиденциальной информации в полной мере не предоставляет стороне защиты тех же процессуальных возможностей, что и стороне обвинения. Однако, учитывая значимость и приоритетность обеспечения безопасности граждан, охраны и защиты их прав и законных

интересов с точки зрения Конституции, в том числе, в рамках уголовного судопроизводства, осуществление вышеуказанными субъектами своих процессуальных обязанностей позволяет создать достаточные условия для уравнивания процессуальных возможностей стороны обвинения и стороны защиты, не нарушая конституционный принцип равноправия и состязательности сторон.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Признать нормативное положение части 3 статьи 77 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженное словами «Постановление и отделенные от основного производства материалы помещаются в опечатанный конверт, который в дальнейшем хранится в органе, расследовавшем уголовное дело, и с содержимым которого, кроме следователя, могут ознакомиться прокурор и суд.», не противоречащим части 2 статьи 24, частям 1, 4 статьи 61, части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 1 статьи 455 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращениями Матцакова Самата Аскаревича, Алмазбекова Тилека Алмазбековича, Нурматова Мирлана Анарбековича, Курманбекова Эрбола Курманбековича и Касымова Нуршата Хайрулаевича, представляющего интересы Зайнабидинова Зокиржона Турдимахаматовича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Камилы Маамыгалы кызы с участием: обращающихся сторон – Матцакова Самата Аскаревича, Алмазбекова Тилека Алмазбековича, Нурматова Мирлана Анарбековича, Курманбекова Эрбола Курманбековича, Зайнабидинова Зокиржона Турдимахаматовича и его представителя по доверенности Касымова Нуршата Хайрулаевича;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, Сапияновой Маргариты Насаркановны, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Карабаева Тимура Эднановича, Жапаровой Асель Абасбековны представителей Генеральной прокуратуры Кыргызской Республики по доверенности, Мамытканова Шеримкула Замирбековича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1 и 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности части 1 статьи 455 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом к рассмотрению данного дела явились ходатайства Матцакова С.А., Алмазбекова Т.А., Нурматова М.А., Курманбекова Э.К. и Касымова Н.Х., представляющего интересы Зайнабидинова З.Т.

Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 1 статьи 455 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Заслушав информацию судьи-докладчика Кыдырбаева К.Дж., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 25 апреля 2022 года поступило ходатайство Матцакова С.А., Алмазбекова Т.А. о проверке соответствия части 1 статьи 455 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – УПК) части 4 статьи 58, части 1 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Как отмечают заявители, УПК предусматривает исчерпывающий перечень оснований для возобновления дела по вновь открывшимся обстоятельствам. Так, согласно части 3 статьи 451 УПК, вновь открывшимися обстоятельствами являются: 1) установленная вступившим в законную силу приговором суда заведомая ложность показаний потерпевшего или свидетеля, заключения эксперта, а равно подложность вещественных доказательств, протокола следственных и судебных действий и иных документов или заведомая неправильность перевода, повлекшие постановление незаконных или необоснованных приговора, определения, постановления; 2) установленные вступившим в законную силу приговором суда преступные действия сотрудника органа дознания, следователя или прокурора, повлекшие постановление незаконного и необоснованного приговора, определения, постановления; 3) установленные вступившим в законную силу приговором суда преступные действия судьи, совершенные им при рассмотрении данного дела; 4) обстоятельства, не известные суду при вынесении приговора, определения, постановления, которые сами по себе или вместе с ранее установленными обстоятельствами свидетельствуют о невиновности осужденного или о совершении им иного по степени тяжести преступления, чем те, за которые он был осужден, либо о виновности оправданного лица или лица, в отношении которого дело было прекращено.

Однако, в соответствии с частью 1 статьи 455 УПК, суд, рассмотрев ходатайство о возобновлении дела по новым или вновь открывшимся обстоятельствам, выносит одно из следующих решений: 1) об удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, предусмотренным пунктом 4 части 3 статьи 451 указанного Кодекса, и передаче дела прокурору для организации досудебного производства; 2) об удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по новым обстоятельствам и отмене приговора, определения, постановления суда или прекращении дела; 3) об отказе в удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по новым или вновь открывшимся обстоятельствам.

По мнению заявителей, суд, рассмотрев ходатайство о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, выносит решение об его удовлетворении только по тем обстоятельствам, которые предусмотрены в пункте 4 части 3 статьи 451 УПК. Таким образом, у суда нет возможности вынести решение об удовлетворении ходатайства по другим обстоятельствам, предусмотренным пунктами 1-3 части 3 статьи 451 УПК, что

в свою очередь, приводит к сужению прав суда и является прямым ограничением конституционного права осужденного на рассмотрение его дела вышестоящим судом и права каждого человека на судебную защиту, которые закреплены в части 4 статьи 58, части 1 статьи 61 Конституции.

Как указывают субъекты обращения, приведенные выше конституционные положения корреспондируют со статьей 8 Всеобщей Декларации прав человека, частью 1 статьи 9, частью 1 статьи 14 Международного пакта о гражданских и политических правах, частью 1 статьи 6 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод, где закреплено право каждого на пересмотр дела вышестоящей судебной инстанцией.

Заявители отмечают, что ограничение круга оснований к возобновлению уголовного дела в целях пересмотра незаконного или необоснованного судебного решения, не подлежащего исправлению ни в каком другом порядке, делает невозможным обеспечение правосудности судебных актов и восстановление судом прав и законных интересов граждан, что приводит к нарушению положений Конституции, а также Конвенции о защите прав человека и основных свобод, из которых вытекает необходимость пересмотра судебного решения, если обнаруживается какое-либо новое или вновь открывшееся обстоятельство, которое не может не повлиять на существо этого решения.

По мнению субъектов обращения, неоднозначность, неясность и недосказанность правового регулирования неизбежно препятствуют адекватному уяснению его содержания и предназначения, допускают возможность неограниченного усмотрения публичной власти в процессе правоприменения, создают предпосылки для произвола и непоследовательного правосудия.

По мнению заявителей, ограничение возможности пересмотра судебных решений, не отвечающих требованиям законности, обоснованности и справедливости, имеет следствием нарушение баланса в защите таких конституционных ценностей, как справедливость и правовая определенность, влекущее причинение вреда гарантируемым Конституцией правам и свободам человека и гражданина, защита и восстановление которых являются конституционной целью правосудия. Если существенно значимые обстоятельства, события, являющиеся предметом исследования по уголовному делу, отражены в судебном решении неверно, то данное решение не может рассматриваться как справедливый акт правосудия и должно быть исправлено независимо от того, что послужило причиной его неправосудности - неправомерные действия судьи, судебная ошибка или иные обстоятельства, объективно влияющие на законность, обоснованность и справедливость судебного акта.

С учетом изложенного, заявители просят признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 мая 2022 года обращение Матцакова С.А., Алмазбекова Т.А. было принято к производству. Однако производство по этому делу определением Конституционного суда от 17 октября 2022 года было приостановлено и в последующем 4 октября 2023 года вновь возобновлено.

В Конституционный суд Кыргызской Республики 3 февраля 2023 года поступило ходатайство Нурматова М.А. о проверке соответствия пунктов 1 и 2 части 1 статьи 455 УПК, части 4 статьи 58, части 1 статьи 61, части 4 статьи 100 Конституции.

Как следует из отмеченного ходатайства, конституционно-правовой основой института возобновления производства по уголовному делу по вновь открывшимся обстоятельствам являются положения Конституции, гарантирующие каждому не подлежащее никакому ограничению право на судебную защиту (часть 1 статьи 61), а также реализацию права каждого осужденного на рассмотрение его дела вышестоящим судом в соответствии с законом (части 4 статьи 58).

Данные конституционные положения получили свое развитие в нормах национального уголовно-процессуального законодательства (глава 53 УПК), корреспондирующих с положениями Международного пакта о гражданских и политических правах, предполагающими возможность повторного рассмотрения дела в соответствии с действующим законодательством государства, если имеются сведения о новых или вновь открывшихся обстоятельствах либо если какое-либо новое или вновь обнаруженное обстоятельство неоспоримо доказывает наличие судебной ошибки (пункт 6 статьи 14).

Особенности производства по пересмотру судебных актов в связи с обнаружением вновь открывшихся обстоятельств predetermined характером судебных ошибок, для исправления которых и предназначен данный вид производства.

В обоснование своих доводов Нурматов М.А. отмечает, что 7 сентября 2022 года постановлением судебной коллегии Верховного суда на основании пункта 3 части 1 статьи 455 УПК его ходатайство о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам было удовлетворено частично и уголовное дело направлено в Генеральную прокуратуру для организации досудебного производства согласно части 1 статьи 455 УПК.

18 октября 2022 года Генеральной прокуратурой было подано ходатайство в судебную коллегию Верховного суда о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам и об отмене постановления судебной коллегии Верховного суда от 28 ноября 2016 года и рассмотрении дела в кассационном порядке. Однако в удовлетворении этого ходатайства было отказано.

При этом, как отмечает заявитель, отказ в удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам был основан на пункте 2 части 1 статьи 455 УПК, только лишь на основании,

которого, суд, рассмотрев ходатайство о возобновлении дела по новым обстоятельствам, может вынести решение об удовлетворении ходатайства и отмене приговора, определения, постановления суда или прекращения дела. Тогда как, в заявленном ходатайстве вопрос был поставлен о возобновлении дела именно по вновь открывшимся обстоятельствам и отмене постановления суда.

В этой связи субъект обращения ссылается на Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 7 февраля 2014 года, где отмечается, что «возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам — это самостоятельная стадия уголовного процесса, значение которой состоит в том, что она является важной гарантией правильного осуществления правосудия, служит одним из средств обеспечения прав и законных интересов граждан в уголовном судопроизводстве». Следовательно, пересмотр вступившего в законную силу судебного акта по уголовному делу и исправление судебной ошибки, допущенной вследствие неосведомленности суда относительно обстоятельств, имеющих важное значение для правильного разрешения уголовного дела, является необходимым условием эффективности судебной защиты прав и свобод человека и гражданина, а также поддержания таких ценностей, как справедливость правосудия и стабильность судебных актов.

С учетом изложенного, Нурматов М.А. просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 2 марта 2023 года обращение Нурматова М.А. было принято к производству.

3 марта 2023 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Касымова Н.Х., представляющего интересы Зайнабидинова З.Т., о проверке соответствия части 1 статьи 455 УПК части 4 статьи 58, части 1 статьи 61 Конституции. Доводы, изложенные в данном ходатайстве, аналогичны с доводами Нурматова М.А.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 3 апреля 2023 года обращение Касымова Н.Х. было принято к производству.

18 мая 2023 года в Конституционный суд Кыргызской Республики поступило ходатайство Курманбекова Э.К. о проверке соответствия пункта 1 части 1 статьи 455 УПК части 4 статьи 58, части 1 статьи 61 Конституции.

Из ходатайства следует, что заявитель обратился в Верховный суд с ходатайством о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам и об отмене постановлений Верховного суда от 5 марта 2018 года, 2 апреля 2019 года.

Верховный суд удовлетворил ходатайство заявителя и постановил передать уголовное дело Генеральному прокурору для организации досудебного производства.

Однако, по мнению Курманбекова Э.К., суд не отменил указанные в ходатайстве постановления Верховного суда, ссылаясь на пункт 1 части 1 статьи 455 УПК, несмотря на то, что согласно требованию части

1 статьи 451 УПК, вступившие в законную силу приговор, определение, постановление суда могут быть отменены и производство по делу возобновлено по новым или вновь открывшимся обстоятельствам.

Курманбеков Э.К. считает, что отсутствие в отмеченном выше постановлении положений об отмене судебных актов, а также отсутствие возможности отмены таковых актов согласно пункту 1 части 1 статьи 455 УПК, является прямым ограничением конституционного права осужденного на рассмотрение его дела вышестоящим судом и права каждого человека на судебную защиту, которые закреплены в части 4 статьи 58, части 1 статьи 61 Конституции.

Правовые аргументы заявителя, приведенные для обоснования своих требований аналогичны тем, что изложены в предыдущих обращениях.

На основании изложенного, Курманбеков Э.К. просит признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 16 июня 2023 года данное обращение было принято к производству.

В связи с тем, что требования в указанных выше обращениях связаны между собой, в соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 32 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» определением судьи-докладчика от 5 октября 2023 года дела по ним соединены в одно конституционное судопроизводство.

В судебном заседании обращающаяся сторона поддержала свои требования.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. выразил следующее мнение по рассматриваемому вопросу.

Он отмечает, что в соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 455 УПК суд, рассмотрев ходатайство о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, выносит решение об удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, предусмотренным только пунктом 4 части 3 статьи 451 УПК и передаче дела прокурору для организации досудебного производства, тем самым, ограничивая права каждого на пересмотр дела по вновь открывшимся обстоятельствам по основаниям, предусмотренным пунктами 1, 2 и 3 части 3 статьи 451 УПК.

Однако, согласно положению части 1 статьи 455 УПК, данные обстоятельства не предусмотрены в качестве основания для удовлетворения судом ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам.

Гарантируемая Конституцией судебная защита, конечным результатом которой является вынесение справедливого решения, не может быть признана полной и эффективной, если установленное правовое регулирование не предоставляет возможность пересмотра судебного акта ввиду возникновения существенных обстоятельств, о которых суд при

суд при вынесении решения не знал или не мог знать по независящим от него объективным причинам.

Вместе с тем, представитель Жогорку Кенеша считает пункт 2 части 1 статьи 455 УПК непротиворечащим, части 4 статьи 58, части 1 статьи 61, части 4 статьи 100 Конституции.

При этом, Ысыранов С.К. полагает целесообразным, рекомендовать соответствующим государственным органам принять меры по совершенствованию института возобновления дела по новым или вновь открывшимся обстоятельствам ввиду того, что УПК не в полной мере регламентирован порядок возбуждения производства по новым или вновь открывшимся обстоятельствам.

В ходе судебного заседания Ысыранов С.К. внес письменное ходатайство о снятии с рассмотрения вопрос об аутентичности отдельных терминов оспариваемой нормы на государственном и официальном языках, поскольку на сегодняшний день вступил в силу Закон Кыргызской Республики «О внесении изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 2 августа 2023 года №151, которым устранены имевшиеся противоречия.

Он также сообщил, что находившийся на рассмотрении Жогорку Кенеша проект Закона «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики (в Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики, Уголовный кодекс Кыргызской Республики, Кодекс Кыргызской Республики о правонарушениях, Гражданский кодекс Кыргызской Республики)», был отозван инициатором - Верховным судом Кыргызской Республики.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. по оспариваемой норме выразил следующую позицию.

По его мнению, оспариваемая норма нуждается в проверке ее конституционности, поскольку в ней не соблюден принцип правовой определенности. В пункте 1 части 1 статьи 455 УПК содержится ссылка только на обстоятельство, указанное в пункте 4 части 3 статьи 451 УПК, в то время как существуют и другие основания для возобновления дела по вновь открывшимся обстоятельствам.

Кроме того, структура части 1 статьи 455 УПК также ведет к неоднозначному пониманию ее смысла, что подтверждается неоднородной, противоречивой правоприменительной практикой Верховного суда Кыргызской Республики, когда по некоторым делам приговоры отменяются, а по некоторым отправляются прокурору для организации досудебного производства.

На основании изложенного, Молдобаев А.Т. поддерживает доводы обращающейся стороны.

Представитель Верховного суда Сапиянова М.Н. изложила следующую позицию по рассматриваемому вопросу.

Право на судебную защиту прав и свобод граждан в уголовном судопроизводстве неразрывно связано с правом на пересмотр вступивших в законную силу судебных актов в случае появления основания для которого, должна происходить отмена ранее принятого по делу и уже вступившего в законную силу судебного акта, а дело подлежит повторному рассмотрению.

По своему предназначению и содержанию институт пересмотра призван гарантировать правосудность судебных актов как необходимого условия судебной защиты прав и свобод участников процесса и использоваться в тех случаях, когда неприменимы или исчерпаны все другие средства процессуально-правовой защиты.

Исходя из прямого сопоставления Конституции и норм УПК в части пересмотра судебных актов по новым и вновь открывшимся обстоятельствам, противоречия в целом отсутствуют, поскольку УПК предусматривает данный институт.

Сапиянова М.Н. отмечает, что в соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 455 УПК суд, рассмотрев ходатайство о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, выносит решение об удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, предусмотренным пунктом 4 части 3 статьи 451 УПК, и передаче дела прокурору для организации досудебного производства.

Между тем, часть 3 статьи 451 УПК также предусматривает и другие обстоятельства, которые могут служить как вновь открывшиеся, однако они не предусмотрены в качестве основания для удовлетворения судом ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам.

Такое положение части 1 статьи 455 УПК приводит к ограничению прав каждого на пересмотр дела по вновь открывшимся обстоятельствам по основаниям, предусмотренными пунктами 1, 2 и 3 части 3 статьи 455 УПК.

В случае удовлетворения судом ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам судебные акты, которые были пересмотрены по вновь открывшимся обстоятельствам, подлежат отмене, однако пункты 1, 2, 3 части 1 статьи 455 УПК не содержат в себе такого порядка.

С учетом изложенного, представитель Верховного суда считает, что имеются основания для признания части 1 статьи 455 УПК противоречащей Конституции.

Представитель Генеральной прокуратуры Карабаев Т.Э., отметил, что оспариваемая норма не противоречит нормам Конституции по следующим основаниям.

Закреплённое за судом право по передаче дела прокурору для организации досудебного производства без отмены судебных актов не нарушает прав человека и обусловлено объективными причинами.

Так, суд рассматривающий подобного рода ходатайства может принять решение об удовлетворении ходатайства и отмене судебного акта только в случаях, если данные обстоятельства соответствуют требованиям части 5 статьи 451 УПК, то есть они установлены приговором, определением, постановлением суда.

В иных случаях, суд не может отменить ранее вынесенный приговор, определение, постановление, основываясь лишь на доводах сторон, по которым отсутствуют выше отмеченные процессуальные акты, в связи с чем, законодательно и было предусмотрено, что в таких случаях при принятии решения судом об удовлетворения ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, дело направляется прокурору без отмены судебного решения для проверки указанных обстоятельств. Далее по делу проводится соответствующая проверка, после чего в случаях подтверждения и принятия процессуального решения, на основании представления прокурора суд может отменить судебный акт и возобновить досудебное или судебное производство, в порядке, определенном в статье 456 УПК.

Вместе с тем, он отметил, что все же в формулировках оспариваемых норм имеются проблемы, которые приводят к разночтениям в правоприменительной практике.

В частности, проблемные вопросы заключаются непосредственно в правильности правоприменительной судебной практики и наличии определенных технических ошибок, которые могут быть компенсированы другими нормами уголовно-процессуального законодательства и Конституции, позволяющие суду принять соответствующее решение при рассмотрении дела по новым и вновь открывшимся обстоятельствам.

Так, касательно ходатайства Матцакова С.А., Алмазбекова Т.А., Карабаев Т.Э. обозначил, что оспариваемая ими статья 455 УПК, а именно часть 1, в которой дается ссылка на пункт 4 статьи 451 УПК существовала в аналогичной редакции 2017 года. Соответственно, с 2017-2021 года вопрос по применению данной нормы и ее соответствию Конституции не поднимался. То есть, существовала устоявшаяся судебная практика. Поскольку в статье 451 УПК четко прописаны основания, по которым суд может пересмотреть дело по вновь открывшимся обстоятельствам, суды должны принимать во внимание норму статьи 451 УПК.

Относительно ходатайства Нурматова М.А. представитель Генеральной прокуратуры отметил, что в действующей редакции статьи 455 УПК на официальном языке отражается возможность судом в случае удовлетворения ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам возратить его прокурору для организации следственной проверки, без отмены судебных актов. В тоже время, в редакции аналогичной статьи на государственном языке, действовавшей на момент рассмотрения ходатайства Нурматова М.А. в Верховном суде, имелась норма, позволявшая суду, наряду с возвращением дела прокурору, также отменить судебные акты и направить дело на новое рассмотрение.

Это два отдельных решения. Таким образом, по мнению Карабаева Т.Э. права Нурматова М.А. не были ограничены отмеченной нормой УПК, а судом она была неверно интерпретирована, что привело к такой правоприменительной практике при рассмотрении дел этой категории.

Касательно ходатайств Касымова Н.Х. и Курманбекова Э.К., по мнению которых возвращение уголовных дел прокурору без отмены судебных актов противоречат Конституции, Карабаев Т.Э. полагает, что возможность рассмотрения судом дела по вновь открывшимся обстоятельствам ранее могла быть реализована только при наличии заключения прокурора. В редакции УПК 2017 года в качестве одного из оснований пересмотра дела по вновь открывшимся обстоятельствам являлась дата утверждения прокурором заключения о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам. Соответственно, суды без наличия такого заключения не могли рассматривать дело по существу. Однако при разработке УПК 2021 года данная норма была исключена и было прописано, что датой открытия вновь открывшихся обстоятельств является дата подачи в суд ходатайства о пересмотре по вновь открывшимся обстоятельствам одной из сторон. В этой связи в настоящее время складывается практика, когда, к примеру, сторона защиты вносит подобного рода ходатайство в отсутствие процессуальных документов, подтверждающих наличия таких обстоятельств. Такие процессуальные документы отражены в части 5 статьи 451 УПК. При наличии таких обстоятельств, суд, рассматривающий ходатайство о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, в случае его удовлетворения, направляет дело прокурору для организации следственной проверки и принятия процессуального решения. В свою очередь, прокурор по итогам проведенной следственной проверки вносит ходатайство в суд о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, который вправе удовлетворить его и отменить судебное решение либо отказать. Таким образом, возвращение дела прокурору без отмены судебного акта не нарушает Конституцию, так как окончательное решение по данному судебному делу, в конечном итоге, выносит суд.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Бегимбаева М.С. поддержала доводы заявителей и выразила следующее мнение.

Возобновление дел по новым или вновь открывшимся обстоятельствам - это одна из исключительных стадий уголовного процесса с особым процессуальным порядком выявления и устранения допущенных при рассмотрении уголовного дела судебных ошибок, связанных с тем, что при разрешении дела по существу суду не были известны обстоятельства, которые могли повлиять на его выводы, либо они появились после разрешения дела.

Институт возобновления дел по новым или вновь открывшимся обстоятельствам образован в соответствии с Международным пактом о гражданских и политических правах, согласно которому, пересмотр окончательных решений судов должен иметь место, если какое-либо новое или вновь обнаруженное обстоятельство неоспоримо доказывает наличие судебной ошибки.

Бегимбаева М.С. отмечает, что пунктом 1 части 1 статьи 455 УПК установлено, что суд, рассмотрев ходатайство о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, выносит решение об удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, предусмотренным только пунктом 4 части 3 статьи 451 и передаче дела прокурору для организации досудебного производства, тем самым, ограничивая права каждого на пересмотр дела по вновь открывшимся обстоятельствам по основаниям, предусмотренным пунктами 1, 2 и 3 части 3 статьи 451 УПК.

В этой связи Бегимбаева М.С. считает, что пункт 1 части 1 статьи 455 УПК не соответствует положениям Конституции.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц, исследовав материалы дела, пришла к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение части 1 статьи 455 УПК, изложенное в следующей редакции:

«Статья 455. Решение суда, рассматривающего ходатайства о возобновлении дела по новым или вновь открывшимся обстоятельствам

1. Суд, рассмотрев ходатайство о возобновлении дела по новым или вновь открывшимся обстоятельствам, выносит одно из следующих решений:

1) об удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по вновь открывшимся обстоятельствам, предусмотренным пунктом 4 части 3 статьи 451 настоящего Кодекса, и передаче дела прокурору для организации досудебного производства;

2) об удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по новым обстоятельствам и отмене приговора, определения, постановления суда или прекращении дела;

3) об отказе в удовлетворении ходатайства о возобновлении дела по новым или вновь открывшимся обстоятельствам.»

Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года №129 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 16 ноября 2021 года №122-123, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Конституция Кыргызской Республики провозглашает права и свободы человека высшей ценностью. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц (часть 1 статьи 23).

Провозглашая на конституционном уровне обязанности государства признавать, соблюдать и защищать права и свободы человека Кыргызская Республика признала приоритет общечеловеческих интересов над всеми другими ценностями государства. Выполнение государством, органами государственной власти, должностными лицами указанной обязанности предполагает создание системы юридических механизмов, процедур и гарантий, разработанных для обеспечения реализации и эффективной защиты общечеловеческих ценностей, где необходима реальная связь с декларированными Конституцией правами.

В государственно-правовом механизме обеспечения прав и свобод человека и гражданина, реализация права на судебную защиту выступает стержневым элементом, от которого зависит действительность всех других прав и свобод, гарантированных Основным Законом. Именно посредством обращения в суд возможно реальное восстановление нарушенных прав в соответствии с законодательно закрепленными критериями, которые в нормативной форме предопределяют, в каком суде и по какой процедуре подлежит рассмотрению конкретное дело, что позволяет участникам процесса, а также иным заинтересованным лицам избежать правовой неопределенности в этом вопросе.

Высокая эффективность судебной защиты среди других механизмов защиты прав и свобод человека и гражданина обуславливается особенностями судебной власти. В силу своего высокого предназначения суд является носителем особой власти и наделен такими властно-распорядительными полномочиями, которыми не обладает ни один орган государственной власти и местного самоуправления. Действуя от имени государства и представляя его лицо, суд обладает возможностью подчинять своей воле и принуждать к совершению определенных действий или притерпеваться соответствующего поведения. Вступившие в законную силу судебные решения, а также законные распоряжения, требования, поручения являются общеобязательными для всех без исключения органов государственной власти, местного самоуправления, общественных объединений, должностных лиц, других юридических и физических лиц и подлежат неукоснительному исполнению. Неисполнение судебного решения влечет за собой для нарушителей различные виды ответственности.

Таким образом, среди функций институтов государства осуществление правосудия занимает центральное место и именно, благодаря ему, природа государственной власти приобретает правовой и предсказуемый характер.

Однако суды не могут и не должны рассматриваться как абсолютно отлаженный, безошибочно работающий механизм. Ошибки в работе суда могут быть обусловлены как сложностями выяснения действительных взаимоотношений участвующих в деле лиц, так и проблемами правоприменения. Каждая допущенная судебная ошибка негативно влияет на интересы государства и общества в целом, отражаясь на качестве

Государство обязано способствовать устранению нарушений прав лиц, пострадавших от ошибочных судебных актов, обеспечивать им возможность отстаивать свои права и законные интересы любыми не запрещенными законом способами. Создание условий, при которых в дальнейшем восстановление в правах окажется невозможным, должно расцениваться как невыполнение государством и его органами своей конституционной обязанности.

Единственным эффективным способом защиты и восстановления нарушенных прав и свобод человека и гражданина в этом случае является возможность пересмотра вышестоящим судом как не вступивших, так и вступивших в законную силу судебных актов, которая в тех или иных формах (с учетом особенностей каждого вида судопроизводства) должна быть обеспечена государством. Так, в судебной системе предусмотрена разветвленная инфраструктура выявления и коррекции ошибок, состоящая из апелляционной и кассационной инстанций, а также института возобновления дел по новым или вновь открывшимся обстоятельствам.

Право на пересмотр дела вышестоящим судом, которое предполагает охрану прав и законных интересов человека и гражданина от ошибочных решений суда, является неотъемлемым компонентом права на судебную защиту.

Таким образом, исправление ошибок в правосудии является важным аспектом обеспечения справедливости и эффективности судебной системы, укрепления доверия к правосудию, и, соответственно, уважения к закону.

3. Вместе с тем, вступившее в законную силу судебное решение как итоговый акт реализации судебной власти имеет свойства, отличающие судебное решение от иных правоприменительных актов. Доктрина законной силы судебного решения именуется латинским термином *res judicata*. Вступившее в законную силу судебное решение обладает свойствами обязательности, исключительности, неопровержимости, исполнимости и преюдициальности.

Однако преюдиция может быть преодолена пересмотром ввиду вновь открывшихся обстоятельств в целях эффективного восстановления нарушенных прав.

Органом конституционного контроля ранее отмечалось, что сущность института пересмотра дел по вновь открывшимся обстоятельствам заключается в правовой переоценке обстоятельств, установленных судом при рассмотрении дела, уже с учетом вновь открывшихся обстоятельств, которые могут существенно повлиять на исход дела.

Причем юридическая значимость таких обстоятельств настолько высока, что позволяет заинтересованной стороне поставить под сомнение законность, обоснованность и справедливость уже вступившего в силу судебного решения.

Производство по вновь открывшимся обстоятельствам – это одна из форм проверки законности и обоснованности судебных актов, вступивших в законную силу. Основной целью данного института является

проверка правильности вынесенного судом акта в свете вновь открывшихся обстоятельств и отмена судебного акта в случае его незаконности или необоснованности. В конечном счете, пересмотр судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам служит средством полной реализации принципа объективной истины.

По своему предназначению и содержанию этот институт применим, когда все другие средства процессуально-правовой защиты исчерпаны, призван гарантировать справедливость судебных актов как необходимое условие судебной защиты прав и свобод человека и гражданина, а также поддержания баланса таких ценностей, как справедливость и стабильность судебных актов (Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 31 января 2014 года, Решение Конституционного суда Кыргызской Республики от 14 июня 2023 года).

УПК, предусматривая возможность такого исправления ошибочных судебных актов в качестве составляющей права на справедливое правосудие, тем не менее, очерчивает границы, при которых это допустимо с учетом принципа правовой определенности. Так, пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу по вновь открывшимся обстоятельствам допускается при наличии определенных оснований, перечисленных в части 3 статьи 451 УПК.

Указанной нормой УПК установлено, что вновь открывшимися обстоятельствами являются:

1) установленная вступившим в законную силу приговором суда заведомая ложность показаний потерпевшего или свидетеля, заключения эксперта, а равно подложность вещественных доказательств, протокола следственных и судебных действий и иных документов или заведомая неправильность перевода, повлекшие постановление незаконных или необоснованных приговора, определения, постановления;

2) установленные вступившим в законную силу приговором суда преступные действия сотрудника органа дознания, следователя или прокурора, повлекшие постановление незаконного и необоснованного приговора, определения, постановления;

3) установленные вступившим в законную силу приговором суда преступные действия судьи, совершенные им при рассмотрении данного дела;

4) обстоятельства, не известные суду при вынесении приговора, определения, постановления, которые сами по себе или вместе с ранее установленными обстоятельствами свидетельствуют о невинности осужденного или о совершении им иного по степени тяжести преступления, чем те, за которые он был осужден, либо о виновности оправданного лица или лица, в отношении которого дело было прекращено.

Вместе с тем, действие пункта 1 части 1 статьи 455 УПК предусматривает возобновление производства по делу только по основанию, предусмотренному пунктом 4 части 3 статьи 451 УПК, и передачу дела прокурору для организации досудебной проверки обстоятельств.

Очевидно, что суды не вправе отказывать в возобновлении производства по иным основаниям, поскольку возобновление производства только по указанному основанию, будет расцениваться как ограничение

права на судебную защиту. Поскольку важной составляющей реализации права на судебную защиту является доступ к судебной защите, который, в свою очередь, предполагает создание государством условий организационного и процессуального характера, позволяющие без каких-либо ограничений получить справедливое восстановление нарушенных прав.

Учитывая, что производством по пересмотру вступивших в законную силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам является судебное разбирательство, осуществляемое вследствие отмены ранее состоявшегося судебного акта в связи с признанием наличия вновь открывшегося обстоятельства, следует отметить, что только суд вправе по своему усмотрению решать вопрос, связанный с оценкой юридических фактов, выступающих в качестве вновь открывшихся обстоятельств, и существует ли необходимость их досудебной проверки. Иными словами, рассмотрение заявления о пересмотре судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам не есть пересмотр, так как на первом этапе не пересматривается судебный акт, а только устанавливается наличие либо отсутствие фактического основания для пересмотра, и эта процессуальная мера относится исключительно к прерогативе суда.

Таким образом, отмеченный этап производства состоит из двух подэтапов: 1) установление вновь открывшегося обстоятельства и отмена ранее принятого и вступившего в законную силу судебного акта; 2) повторное рассмотрение дела с учетом вновь открывшегося обстоятельства и вынесение нового судебного акта.

С учетом изложенного, следует отметить, что отсутствие в части 1 статьи 455 УПК возможности возобновления производства по иным основаниям, предусмотренным пунктами 1, 2, 3 части 3 статьи 451 УПК, является результатом нарушения требований нормотворческой техники, когда требуемая отсылка в оспариваемой норме на перечисленные пункты не была применена с учетом их содержания и смысловой нагрузки.

Вследствие этого законодатель в оспариваемой норме допустил упущение концептуального характера, которым, во-первых, ограничил полномочия суда по реализации своих конституционных функций при осуществлении правосудия, а именно по отмене вступившего в законную силу приговора, определения, постановления суда, прекращению дела, передаче дела в суд для нового судебного разбирательства по основаниям, предусмотренным частью 3 статьи 451 УПК, а, во-вторых, ограничил конституционное право граждан на судебную защиту прав и законных интересов, нарушенных неправосудными судебными актами по уголовным делам.

Другими словами, действующее правовое регулирование вопроса возобновления дела по вновь открывшимся обстоятельствам не позволяет охватить всего спектра вновь открывшихся обстоятельств и, как следствие, ограничивает процессуальные возможности восстановления прав граждан, нарушенных неправосудными решениями по уголовным делам.

Таким образом, суд, разрешая дело на основе исследованных в судебном заседании вновь открывшихся обстоятельств на предмет их соотносимости к рассматриваемому делу, используя свое право на отмену приговора, определения, постановления суда, должен иметь правомочие возобновлять производство по всем основаниям, предусмотренным частью 3 статьи 451 УПК.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать часть 1 статьи 455 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 4 статьи 58, части 1 статьи 61, части 4 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в которой ограничивает правомочие суда по возобновлению дела по вновь открывшимся обстоятельствам, отмене приговора, определения, постановления суда, прекращении дела, передаче дела в суд для нового судебного разбирательства.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать соответствующие изменения в действующее правовое регулирование.

3. До приведения части 1 статьи 455 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в соответствие с настоящим Решением установить, что возобновление судом производства по вновь открывшимся обстоятельствам осуществляется по всем основаниям, предусмотренным частью 3 статьи 451 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, с правом отмены приговора, определения, постановления суда, прекращения дела, передачи дела в суд для нового судебного разбирательства в соответствии со статьями 31, 456 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о пересмотре Решения Конституционного суда от 30 июня 2023 года по делу о проверке конституционности нормативного положения части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики, выраженного словами «отчество присваивается по имени отца», нормативного положения абзаца второго части 1 статьи 30, выраженного словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, бабушки по линии отца или матери», абзаца второго части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» в связи с обращением Тилек кызы Эльвиры и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющих интересы Капаловой Алтын Абдыкадыровны

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т.,

руководствуясь частью 1 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 38, 45, 521 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», главой 111 Регламента Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденного постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года №02-П, рассмотрел по письменной процедуре дело о пересмотре Решения Конституционного суда от 30 июня 2023 года по делу о проверке конституционности нормативного положения части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики, выраженного словами «отчество присваивается по имени отца», нормативного положения абзаца второго части 1 статьи 30, выраженного словами «Перемена отчества осуществляется по именам отца, усыновителя, отчима, бабушки по линии отца или матери», абзаца второго части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния» в связи с обращением Тилек кызы Эльвиры и Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющих интересы Капаловой Алтын Абдыкадыровны.

Поводом к пересмотру данного дела явилось представление председателя Конституционного суда Кыргызской Республики Осмонбаева Эмиля Жолдошевича.

Рассмотрев представление о пересмотре Решения, заслушав информацию судьи-докладчика Дуйшеева К.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

Конституционный суд Кыргызской Республики 30 июня 2023 года, рассмотрев дело о проверке конституционности отдельных нормативных

положений части 2 статьи 63 Семейного кодекса Кыргызской Республики и абзаца второго части 3 статьи 30 Закона Кыргызской Республики «Об актах гражданского состояния», признал оспариваемые нормы не противоречащими Конституции. Одновременно с этим Кабинету Министров Кыргызской Республики было поручено внести изменения в действующее правовое регулирование, направленные на предоставление дееспособному гражданину права выбора между отчеством и матчеством.

Как вытекает из Решения, возможность присвоения матчества предполагалось только в экстраординарных случаях, которые требуют к себе особого подхода и принятия законодательных мер, несогласующихся с установившимися общественными устоями, но разрешающих исключительные жизненные ситуации, нуждающиеся в юридическом разрешении.

Речь шла о правах лиц, переживших жизненные трагедии и получивших психологическую либо физическую травму, или имеющих иной негативный жизненный опыт, связанный с ролью отца в их жизни, подтвержденный судебным актом, который по этой причине не приемлет мужское имя в качестве элемента своего полного имени, при этом такое право предполагалось предоставить только по достижению ими полной дееспособности, то есть 18 лет.

В Решении также было отмечено, что несмотря на то, что введение такого правового регулирования может коснуться исключительно особой и незначительной части населения, тем не менее, законодательство должно содержать правовые положения, предоставляющие этой категории граждан такую возможность в соответствии с собственными взглядами и убеждениями, что является показателем степени свободы личности, гарантированные Конституцией.

При этом принятое Решение Конституционного суда затрагивало только ту модель присвоения имени, которая была введена в период нахождения Кыргызстана в составе СССР и состояла из собственного имени, фамилии и отчества (первый акт впервые был зарегистрирован в Киргизской ССР в 1958 году). Причем, Конституционный суд не рассматривал порядок присвоения имени по кыргызским национальным традициям (с указанием «уулу, кызы, тегин»), о чем было отмечено в Решении.

Однако, данная позиция суда вызвала широкий общественный резонанс в связи с восприятием преобладающей частью населения института матчества в целом как негативного явления, посягающего на моральные устои, ценности и традиции кыргызского народа.

С учетом сложившихся обстоятельств, председателем Конституционного суда Осмонбаевым Э.Ж. 11 октября 2023 года было внесено на рассмотрение Конституционного суда представление о пересмотре Решения от 30 июня 2023 года в части, касающейся института матронима.

В указанном представлении отмечено, что Конституционный суд, выявляя конституционно-правовой смысл положений Конституции и разрешая вопросы неопределенности в их понимании формирует единство

правового пространства, обеспечивая тем самым стабильность правоотношений, что включает в себя поддержание разумного баланса между частными и общественными интересами.

Также было отмечено, что жизнеспособность новых правовых установок, требующих трансформации правовой модели и интеграции в существующую систему социальных ценностей, зависит от того, насколько Конституционным судом при вынесении решения были учтены все стороны социальной реальности, этико-моральных доминант, превалирующих в общественном сознании, наличия серьезной правовой потребности в этих изменениях и готовности общества к их адекватному восприятию.

Развитие ситуации после принятия Конституционным судом указанного Решения свидетельствует о крайне негативном отношении общества к предлагаемым изменениям высокого порядка социальной реальности и идет в разрез общественным устоям, что подрывает авторитет Конституционного суда и степень доверия общества к конституционному правосудию.

В этой связи Конституционный суд, рассмотрев представление о пересмотре указанного Решения, пришел к следующим выводам.

1. Конституционные нормы, образуя системное единство, выступают как ценностные ориентиры, имеющие первостепенную значимость для всех, и ложатся в основу всей правовой системы. Они порождаются национальными, историческими, политическими и культурными условиями жизни общества, в том числе, базовыми ценностями, существующими в обществе в конкретный период его развития.

Иерархия ценностей берет начало и формируется в сознании, затем закрепляется в законе и лишь потом воплощается в правовое поведение. В процессе взаимодействия с позитивным правом, она влияет как на само право, так и на иные взаимообусловленные элементы социальной реальности, которые проявляются в виде моральных норм, ценностей, идеалов и традиций.

В этой связи, в целях удовлетворения интересов всех участников правоотношений и недопущения отторжения ими новых законодательных замыслов, механизм правоустанавливающей деятельности, к какой относится не только нормотворческая деятельность, но и конституционное правосудие, должен учитывать социальную реальность, превалирующую в общественном правосознании.

2. Личные неимущественные права, к которым, в том числе относится право на имя, представляют собой абсолютные гражданские права, неразрывно связанные с личностью индивида и не имеющие материального выражения, непередаваемые и неотчуждаемые каким бы то ни было образом другим лицам и защищаемые законом в установленном порядке.

Иными словами, личные неимущественные права как правовая категория являются разновидностью субъективных прав личности и не

увязаны с принадлежностью человека к государству. Обладание этим правом предполагает защиту со стороны государства интересов личности в пользовании нематериальным благом, его неприкосновенности и охраны. Поэтому, ценность для личности представляет само нематериальное благо, как обеспеченная государством возможность удовлетворения соответствующего неимущественного интереса.

В указанном смысле право гражданина на имя включает в себя приобретение и осуществление прав и обязанностей под своим именем, включающим фамилию и собственно имя, а также отчество, если иное не вытекает из закона или национального обычая. Имя гражданина вне зависимости от его физических и нравственных качеств характеризует гражданина как субъекта гражданского права и обладателя гражданских прав и обязанностей.

В этом аспекте право на имя, как правовой институт, необходимый для индивидуализации и социализации личности, способствует осуществимости всех других прав и свобод, гарантированных Конституцией.

Изложенное фактически обозначает, что право на имя, как категория личного неимущественного права, включая собственное имя, фамилию и отчество, представляет собой важный и неотъемлемый компонент личности, который отражает индивидуальную идентичность, но объективным образом не воздействует на существующие блага или права и свободы, будь то имущественные, либо неимущественные и не влияют на степень реализуемости конституционных прав и свобод.

Учитывая изложенное, а также принимая во внимание реалии, в которых введение института матчества было воспринято в негативном ключе подавляющей частью общества, что явилось обстоятельством, которое не возможно было предвидеть, в то же время, не подвергая сомнению выводы, изложенные в принятом Решении, в целях соблюдения принципа сбалансированности правоохранительной деятельности государственных институтов по защите публично-правовых и частных интересов Конституционный суд приходит к выводу о необходимости внесения изменений в рассматриваемое Решение.

На основании вышеизложенного, руководствуясь статьями 48, 49, 52, 521 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Исключить пункт 6 мотивировочной части и пункт 2 резолютивной части Решения Конституционного суда Кыргызской Республики от 30 июня 2023 года.
2. Решение о внесении данных изменений окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу со дня опубликования.
3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов

9 ноября
2023 года
город Бишкек

№ 16-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

4. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности второго предложения части 3 статьи 601 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением Кадырова Жакшылыка Жоомартовича

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре К. Маамыталы кызы, с участием:

обращающейся стороны – Кадырова Жакшылыка Жоомартовича и его представителя Жорокулова Максатбека Мергенбаевича;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики, Турганбаевой Айнуры Кимсанбаевны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Гайпулова Искандера Торобаевича, Жолдошбекова Абасбека Жолдошбековича, Таалайбекова Мырзабека Таалайбековича, представителей Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики по доверенности, Асанбек уулу Адилета, представителя Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности второго предложения части 3 статьи 601 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Поводом и основанием к рассмотрению данного дела явилось ходатайство М.М. Жорокулова, представителя Ж.Ж. Кадырова по доверенности, и обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли соответствию Конституции Кыргызской Республики второе предложение части 3 статьи 601 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Жолдошевой Л.Ч., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 25 марта 2023 года поступило ходатайство Жорокулова М.М., представляющего интересы Кадырова Ж.Ж., о проверке соответствия второго предложения части 3 статьи 601 и пункта 3 части 1 статьи 61, выраженного словами «документ, удостоверяющий внесение избирательного залога», конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» части 3 статьи 2, частям 1 и 3 статьи 37 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из обращения, Центральная комиссия по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики 28 ноября 2021 года провела выборы на должности депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики по мажоритарной и пропорциональной системам.

В соответствии со вторым предложением части 3 статьи 601 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», кандидат из личных средств вносит на специальный счет Центральной избирательной комиссии избирательный залог в тысячекратном размере установленного законодательством расчетного показателя.

Однако, как отмечает заявитель, он инвалид по зрению 1 группы детства, и учитывая размер его доходов, он никогда не сможет участвовать в выборах в качестве кандидата в депутаты и не имеет возможности накопления избирательного залога, который является обязательным для участия в выборах.

По мнению субъекта обращения, такая ситуация создает социальное неравенство и является прямой дискриминацией по отношению к тем, кто не сможет оплатить избирательный залог по имущественному положению, поскольку согласно абзацу второму части 1 статьи 24 Конституции Кыргызской Республики никто не может подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств.

Согласно части 3 статьи 2 Конституции, граждане Кыргызской Республики осуществляют свою власть непосредственно на выборах и референдумах (всенародном голосовании), а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе Конституции и законов Кыргызской Республики.

По мнению заявителя, оспариваемые нормы, ориентированы только на лиц, обладающих финансовыми возможностями, путем установления слишком большого размера избирательного залога. Несмотря на то, что часть 3 статьи 37 Конституции предусматривает гражданам Кыргызской Республики равные права и равные возможности при поступлении на государственную гражданскую и муниципальную службу, продвижении в

должности в порядке, предусмотренном законом, это затрудняется установлением очень большого размера избирательного залога для кандидата в депутаты Жогорку Кенеша, являющегося разновидностью государственной гражданской службы.

Субъект обращения отмечает, что пункт «b» статьи 25 Международного пакта о гражданских и политических правах, участницей которого является Кыргызская Республика гласит, что каждый гражданин должен иметь без какой бы то ни было дискриминации, упоминаемой в статье 2, и без необоснованных ограничений право и возможность голосовать и быть избранным на подлинных периодических выборах, производимых на основе всеобщего равного избирательного права при тайном голосовании и обеспечивающих свободное волеизъявление избирателей.

В пункте 16 Разъяснений общего порядка Международного пакта установлено, что порядок процедуры выдвижения себя кандидатом на выборах, избирательный залог или депозит должны быть обоснованы и не подвергаться какой-либо дискриминации, а в пункте 18 указано о необходимости обоснования условий, каких-либо ограничений и предъявляемых квалификационных требований к выборным государственным должностям со стороны государства на основе законодательства.

На основании вышеизложенных доводов, обращающаяся сторона просит признать оспариваемую норму неконституционной.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 апреля 2023 года ходатайство Ж.Ж. Кадырова о проверке соответствия второго предложения части 3 статьи 601 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» части 3 статьи 2, части 1 статьи 24, частям 1, 3 статьи 37 Конституции Кыргызской Республики принято к производству. При этом требование заявителя о проверке конституционности нормативного положения вышеназванного конституционного Закона, выраженного словами «документ, удостоверяющий внесение избирательного залога», было отклонено.

В ходе судебного заседания обращающаяся сторона поддержала свои требования и просила их удовлетворить.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. выразил следующее мнение по рассматриваемому вопросу.

Избирательный залог – это денежная сумма, которую кандидат должен оплатить в качестве гарантии выполнения своих обязанностей. Основной целью внесения избирательного залога является повышение ответственности кандидатов и предотвращение злоупотреблений в избирательном процессе.

В соответствии с частью 16 статьи 41 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» избирательный залог возвращается кандидатам, политическим партиям.

Избирательный залог применяется в мировой практике. Его нельзя рассматривать как имущественный ценз, поскольку залог является одним из условий регистрации кандидатов. Его цель состоит в ограничении или исключении злоупотреблений избирательными правами, прежде всего необоснованных расходов из государственной казны, сформированных за счет других налогоплательщиков.

Избирательный залог является необходимым элементом избирательного законодательства, обеспечивающим прохождение наиболее ответственных кандидатов, которые серьезно намерены участвовать в парламентских выборах, и способствующим формированию у них чувства ответственности.

Избирательный залог устанавливается независимо от доходов кандидата и распространяется в равной степени на всех кандидатов, соответственно его нельзя рассматривать как ограничение пассивного избирательного права гражданина, основанное на его социальном статусе.

Ысыранов С.К. в дополнение к вышесказанному отметил, что в соответствии со статьей 25 Международного пакта о гражданских и политических правах каждый гражданин без необоснованных ограничений, имеет право и возможность голосовать и быть избранным на подлинных периодических выборах, производимых на основе всеобщего равного избирательного права при тайном голосовании и обеспечивающих свободное волеизъявление избирателей.

Также представитель стороны-ответчика отметил, что согласно части 1 статьи 37 Конституции граждане Кыргызской Республики имеют право избирать и быть избранными в государственные органы и органы местного самоуправления, а также участвовать в референдуме.

На основании вышеизложенного, представитель Жогорку Кенеша просит оставить ходатайство обращающейся стороны без удовлетворения.

По мнению постоянного представителя Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаева А.Т., избирательный залог является необходимым элементом избирательного процесса, и его основная цель состоит в стимулировании подотчетности кандидатов и предотвращении злоупотреблений в избирательном процессе. Избирательный залог не следует рассматривать как имущественное условие, поскольку он является одним из условий регистрации кандидатов, цель которого заключается в ограничении или устранении злоупотреблений избирательными правами, прежде всего за счет других налогоплательщиков, и предотвращении необоснованных расходов бюджетных средств государства.

Избирательный залог устанавливается независимо от дохода кандидата и в равной степени распространяется на действующих кандидатов. Это не следует рассматривать как ограничение пассивного избирательного права гражданина исходя из его социального статуса, законодатель имеет право создавать особые условия в интересах избирателей.

Представитель Президента и Кабинета Министров отметил, что среди специальных мер, установленных законом и направленных на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп, можно назвать абзац шестой части 3 статьи 60 конституционного Закона, в котором определено, что политические партии, участвующие по единому избирательному округу при определении списка кандидатов обязана учесть представительство не менее 2 кандидатов – лиц с ограниченными возможностями здоровья, при этом один из них должен быть включен в список первых 25 кандидатов и считает, что оспариваемая норма не противоречит положениям Конституции.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности Турганбаева А.К. выразила позицию, аналогичную позиции представителя стороны-ответчика, и считает, что оспариваемая норма не противоречит указанным статьям Конституции.

Представитель Центральной комиссии по выборам и проведению референдумов Кыргызской Республики по доверенности Гайпкулов И.Т. выразил позицию, аналогичную позиции Президента и Кабинета Министров Кыргызской Республики. Кроме того, Гайпкулов И.Т. отметил обстоятельства, при которых избирательный залог будет возвращен политическим партиям, представившим список кандидатов в депутаты Жогорку Кенеша.

Представитель Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кыргызской Республики Асанбек уулу А. отметил, что в целях полноценной реализации избирательных прав лиц с ограниченными возможностями здоровья и повышения инклюзивности избирательных процессов были приняты Закон Кыргызской Республики «О правах и гарантиях лиц с ограниченными возможностями здоровья», положения «Об обеспечении избирательных прав отдельных категорий граждан при проведении выборов и референдумов Кыргызской Республики» и «Об обеспечении реализации избирательных прав граждан с ограниченными возможностями здоровья при проведении выборов и референдумов в Кыргызской Республике», принятые постановлениями Центральной избирательной комиссии от 17 ноября 2016 года № 216 и от 7 октября 2017 года № 506.

Представитель Министерства отметил, что основная цель положения, принятого постановлением Центральной избирательной комиссии от 7 октября 2017 года № 506, заключается в обеспечении прав граждан Кыргызской Республики с ограниченными возможностями здоровья на равные возможности голосовать и быть избранными на выборах, а также их прав на участие в референдумах.

Конституционный суд Кыргызской Республики обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный

суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики по данному делу является нормативное положение второго предложения части 3 статьи 601 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», изложенное в следующей редакции:

«Статья 601. Порядок выдвижения кандидатов в депутаты Жогорку Кенеша по одномандатным избирательным округам

3. При этом кандидат из личных средств вносит на специальный счет Центральной избирательной комиссии избирательный залог в тысячекратном размере установленного законодательством расчетного показателя.»

Конституционный Закон «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» принят в соответствии с порядком, установленным законодательством Кыргызской Республики, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 5 июля 2011 года № 54, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Кыргызская Республика провозглашает себя демократическим, правовым и социальным государством (часть 1 статьи 1 Конституции).

Согласно Конституции народовластие основывается на принципах принадлежности всей полноты власти народу, защиты прав и свобод человека и гражданина, свободного и реального доступа к управлению делами государства и общества; граждане Кыргызской Республики осуществляют свою власть непосредственно на выборах и референдумах, а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе Конституции и законов Кыргызской Республики; граждане имеют право избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления, а также участвовать в референдуме (части 2, 3 статьи 2, часть 1 статьи 37 Конституции).

Изложенное означает, что право людей на участие в ведении государственных дел является основополагающим принципом функционирования системы государственной власти в Кыргызской Республике. Подлинными и заслуживающими доверия выборы по-прежнему являются наиболее убедительным и эффективным способом участия населения в управлении государством. Выборы обеспечивают гражданам более широкие возможности для выражения своей воли и помогают в проявлении ими своей значимости в жизни государства.

Развитие и укрепление государственности невозможны без функционирования института выборов как одного из фундаментальных основ демократии и необходимого элемента современного общественного устройства. Являясь важнейшим составным компонентом современной политики, институт выборов обеспечивает формирование органов власти и управления посредством выражения и организации по определенным

правилам и процедурам политической воли граждан. В демократическом государстве выборы призваны гарантировать верховенство народной воли, ее воплощение в деятельности органов государственной власти, высокую степень ответственности государства перед гражданским обществом.

Для полноценного осуществления права избирать (активное избирательное право) и быть избранным (пассивное избирательное право) важно наличие условий, обеспечивающих уважение этих прав человека и их реализацию всеми людьми на основе равенства и не допущения дискриминации, свободу мнений и их свободное выражение, свободу мирных собраний и ассоциаций, безопасность и наличия эффективных средств правовой защиты.

В Решении Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 3 марта 2021 года было отмечено, что сущность демократических выборов заключается в предоставлении каждому гражданину равных правовых и организационных условий для свободной реализации им избирательных прав. Это подразумевает равную ценность каждой личности, необходимости предоставления им равных возможностей для участия в государственной жизни посредством выборов.

Изложенное корреспондируется со статьей 21 Всеобщей декларации прав человека предусматривающей право каждого принимать участие в управлении своей страной непосредственно или через посредство свободно избранных представителей, а также статьей 25 Международного пакта о гражданских и политических правах, где пунктом «b» установлено, что каждый гражданин должен иметь без какой-либо дискриминации и без необоснованных ограничений право и возможность голосовать и быть избранным на подлинных периодических выборах, проводимых на основе всеобщего и равного избирательного права при тайном голосовании и обеспечивающих свободное волеизъявление избирателей.

Таким образом, закрепление на конституционно-правовом и международно-правовом уровнях права избирать и быть избранным как одного из важнейших элементов правового статуса гражданина в демократическом обществе означает необходимость соблюдения при законодательном регулировании порядка проведения выборов требований, вытекающих из конституционного принципа равенства и недискриминации, что должно представлять собой ключевую линию в развитии выборного законодательства Кыргызской Республики.

3. В соответствии с Конституцией Кыргызская Республика заботится о благосостоянии народа и его социальной защите, обеспечивает поддержку социально незащищенных категорий граждан, охрану труда, развивает систему социальных служб, обеспечивает и иные гарантии социальной защиты

Конституционной природой построения социально-ориентированного государства предопределяется приоритет и значимость места человека в обществе. Поэтому создание условий для всестороннего развития

каждой личности, особенно уязвимых слоев населения, должно стать главной целью и интегративным направлением социальной политики государства.

Конституционное предписание о гарантировании права на социальную защиту обязывает государство выполнять эту функцию путем создания соответствующего правового регулирования. Законодатель не только имеет право принимать законы, обеспечивающие защиту категорий граждан, нуждающихся в социальной защите, но также обязан принять и определить конкретный механизм реализации этих законов.

Под социальной поддержкой, понимается социально-правовая защита, включающая, прежде всего, систему законодательных мер, способных обеспечить полноценную реализацию субъективных прав каждого, в особенности лиц с ограниченными возможностями здоровья.

Социальная защита является одним из наиболее важных инструментов в борьбе с неравенством. В связи с чем обязательства государства по обеспечению условий для реализации избирательных прав граждан с ограниченными возможностями здоровья приобретает особое значение. Правовая политика в отношении этих лиц должна быть нацелена на создание механизмов, позволяющих компенсировать их индивидуальную неустойчивость и пресечь все возможные формы дискриминации при помощи средств государственной поддержки.

Следует отметить, что развитие демократии в мире на современном этапе характеризуется повышенным вниманием к вопросу вовлечения в политические процессы все большей части населения, тем самым позитивному изменению структуры и сегментированности современного общества усилению контрмажоритаризма и политической инклюзии. Иными словами, во всем мире стремятся реальному увеличению степени участия меньшинств, в особенности лиц с ограниченными возможностями здоровья, в процессе принятия решений, влияющих на все общество, и включения их в активную общественную и политическую жизнь страны. В результате этого наблюдается переход на качественно новый уровень развития общества, гуманизация общественных отношений и укрепление социальной солидарности.

4. Государство обеспечивает функционирование системы социальной защиты лицам с ограниченными возможностями здоровья основанной на полном и равном осуществлении ими прав и свобод человека и гражданина, их социальную интеграцию без какой-либо дискриминации, создание доступной среды для лиц с ограниченными возможностями здоровья и улучшения качества их жизни (часть 3 статьи 44 Конституции).

Согласно статье 29 Конвенции Организации Объединенных Наций о правах инвалидов, ратифицированного Законом Кыргызской Республики от 13 марта 2019 года, государства-участники гарантируют инвалидам политические права и возможность пользоваться ими наравне с другими и обязуются обеспечивать, чтобы инвалиды могли эффективно и всесторонне участвовать, прямо или через свободно выбранных представителей,

в политической и общественной жизни наравне с другими, в том числе имели право и возможность голосовать и быть избранными, в частности посредством активного способствования созданию обстановки, в которой инвалиды могли бы эффективно и всесторонне участвовать в управлении государственными делами без дискриминации и наравне с другими, и поощрять их участие в государственных делах.

Приведенные положения Конституции и Конвенции обязывают уважать потребности лиц с ограниченными возможностями здоровья и обеспечить их повышенной правовой защитой. Это предполагает создание специальных мер нормативно-практического характера, которые позволят предоставить им дополнительные преимущества с тем, чтобы достичь равновесия при реализации ими субъективных прав с возможностями трудоспособных граждан, превосходящих их по состоянию здоровья.

Допустимость и целесообразность установления в правовых нормах соразмерных различий в юридическом статусе разных категорий лиц, в частности, закрепления для отдельных из них льгот или привилегий, возможно исключительно в целях применения мер по предоставлению преимущественных прав или привилегий для определённых групп населения, когда посредством применения принципа формального равноправия добиться справедливого положения вещей в какой-либо сфере общественной жизни или по отношению к какой-либо категории лиц становится невозможным. Другими словами, это означает совершение государством позитивных действий, направленных на установление фактического равноправия в обществе посредством предоставления повышенных гарантий более уязвимым по каким-либо признакам категориям лиц. Это меры по представлению последним некоторых преимуществ, которые позволят создать им равные возможности с другими социальными группами в обществе при удовлетворении экономических, социальных, духовных и иных потребностей человека (Решение Конституционной палаты Верховного суда от 14 февраля 2018 года).

Между тем, различия в правовом статусе разных лиц имеют право на существование лишь постольку, поскольку их установление способно преодолеть формальное равенство с целью обеспечения большей социальной справедливости, но никак не усугублять неравенство и не породить новую несправедливость.

5. В соответствии с пунктом 3 части 1 статьи 61 конституционного Закона «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» для регистрации списка кандидатов по единому избирательному округу уполномоченные представители политических партий не позднее чем за 40 календарных дней до дня выборов, до 18 часов местного времени, представляют в Центральную избирательную комиссию в том числе и документ, удостоверяющий внесение избирательного залога.

Частью 3 статьи 601 обозначенного конституционного Закона установлено, что кандидат из личных средств вносит на специальный счет Центральной избирательной комиссии избирательный залог в тысячекратном размере установленного законодательством расчетного показателя.

Следует отметить, что социальное значение избирательного залога в выборном процессе был раскрыт в Решении Конституционной палаты Верховного суда от 3 марта 2021 года, в котором было указано, что избирательный залог, с одной стороны, оказывает влияние на мотивацию гражданина, решившего приобрести статус кандидата, с другой, – выполняет функцию по предупреждению участия в выборах лиц заведомо не имеющих достаточной поддержки избирателей и использующих свой статус в корыстных целях, дискредитирующих имидж демократических выборов.

Таким образом, избирательный залог законодателем используется в качестве инструмента с широким спектром охранительного действия и служит правомерной цели.

Однако, устанавливая размер избирательного залога, законодатель не вправе допускать решений, способных нивелировать саму суть конституционного права граждан быть избранными и, тем самым ограничить доступ к свободным демократическим выборам.

В свое время введение законодателем института избирательного залога было обусловлено необходимостью упрощения условий регистрации кандидата, а также оказанием противодействия получившей широкое распространение негативной практике фальсификации подписей избирателей в поддержку выдвижения кандидата или списка кандидатов.

Вместе с тем, нельзя забывать о том, что лица с ограниченными возможностями здоровья, намеренные участвовать в избирательном процессе, по естественным причинам не могут сравниться с полноценно трудоспособными гражданами своими возможностями по уплате избирательного залога.

В этой связи Конституционный суд отмечает, что конституционный Закон «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» не предусматривает специального регулирования порядка участия лиц с ограниченными возможностями здоровья в демократических выборах по мажоритарной избирательной системе по вопросу внесения суммы избирательного залога, соответственно, они реализуют свое право на участие в выборах на общих основаниях.

Это дает основание прийти к выводу, что действие оспариваемой нормы применительно к лицам с ограниченными возможностями здоровья не отвечает принципу равенства в глубоком конституционно-правовом понимании, поскольку не содержит компенсаторных механизмов по сбалансированию положения различных социальных групп.

6. Правовое регулирование избирательного процесса должен выполнять задачу не только по установлению преград, в том числе финансовыми инструментами, участию в демократических выборах безответственных лиц, преследующих лишь собственные интересы, но и выявлению степени поддержки избирателей, которыми обладает тот или иной кандидат, для чего должны использоваться и другие инструментари, применяемые различными избирательными системами.

Парламент должен представлять общество во всем его многообразии, поэтому особого внимания законодателя требуют вопросы его формирования и предоставления возможности участия в нем как можно большего количества социальных групп, в особенности лиц с ограниченными возможностями здоровья. Только таким образом можно поддерживать необходимый уровень прозрачности, конкурентности и легитимности выборов.

При этом очевидным является то, что должны иметь возможность участия в выборах те кандидаты, которые пользуются достаточной поддержкой электората, поскольку ключевым механизмом легитимации власти выступает выявление степени доверия избирателей к кандидату.

В свете изложенного, вопросы совершенствования избирательной системы всегда будут оставаться актуальными

В рассматриваемом контексте лицам, находящимся в социально уязвимом положении, особенно ввиду ограниченности возможностей здоровья, но имеющим поддержку населения, должна быть гарантирована возможность использования альтернативных вариантов его регистрации в качестве кандидата.

Сущность пассивного избирательного права заключается в том, что гражданин наделен правом выдвинуть свою кандидатуру и в конкурентной борьбе при равных условиях быть избранным на выборную должность. При этом государство обязано создать равные возможности для реализации этого права на всех этапах избирательного процесса: выдвижения, регистрации, предвыборной агитации, голосования и подведения итогов.

Однако равный подход в избирательном процессе не означает установление одинаковых требований ко всем без учета таких обстоятельств, как ограниченность у некоторых возможностей здоровья. Наоборот, дух Конституции требует введения такого правового механизма, при котором социально уязвимые группы населения, в особенности ввиду ограниченности возможностей здоровья, но имеющие необходимую поддержку населения, имели возможность без непреодолимых преград наравне с трудоспособным большинством быть зарегистрированными в качестве кандидатов на выборах и быть избранными в высшие органы государственной власти.

В этой связи законодателю следует рассмотреть возможность введения особого правового режима для указанной категории лиц с учетом их статуса.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

Р Е Ш И Л:

1. Признать нормативное положение второго предложения части 3 статьи 601 конституционного Закона Кыргызской Республики «О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», выраженное словами «При этом кандидат из личных средств вносит на специальный счет Центральной избирательной комиссии избирательный залог в тысячекратном размере установленного законодательством расчетного показателя.», не противоречащим части 3 статьи 2, частям 1 и 3 статьи 37 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики инициировать изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из мотивировочной части настоящего Решения.

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности статей 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, постановления Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158, в связи с обращением Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющей интересы Тусучевой Каныкей Азимджановны.

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., с участием:

обращающейся стороны – Осмоналиевой Айнуры Мусаевны, представляющей интересы Тусучевой Каныкей Азимджановны;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики, Молдобаева Алмазбека Тавалдыевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Кулназарова Руслана Арстановича, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности, Кемеловой Асел Дуйшенбековны, Сыргабаевой Мунары Эстебесовны, представителей Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кыргызской Республики по доверенности, Тыныбекова Догдурбая Карымшаковича, представителя Федерации профсоюзов Кыргызстана по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности статей 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, постановления Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158, в связи с обращением Осмоналиевой А. М., представляющей интересы Тусучевой К. А.

Поводом к рассмотрению дела явилось ходатайство Осмоналиевой А.М., представляющей интересы Тусучевой К.А. Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о соответствии оспариваемых норм Конституции.

Заслушав информацию судьи-докладчика Кыдырбаева К.Дж., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 24 апреля 2023 года поступило обращение Осмоналиевой А.М., представляющей интересы Тусучевой К.А., о проверке соответствия статей 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, постановления Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158 частям 3, 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, части 1 статьи 42, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель в своём обращении, ссылаясь на обозначенные выше нормы Конституции, отмечает, что в Кыргызской Республике мужчины и женщины имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации. Каждый имеет право на свободу труда, распоряжаться своими способностями к труду, на выбор профессии и рода занятий, охрану и условия труда, отвечающие требованиям безопасности и гигиены, а также право на получение оплаты труда, не ниже установленного законом прожиточного минимума. Не допускается дискриминация по различным признакам, в том числе по признаку пола.

Эти конституционные положения согласуются и со статьями 2, 23 Всеобщей декларации прав человека, провозглашающими право каждого человека на обладание всеми правами и свободами без какого бы то ни было различия, как-то в отношении расы, цвета кожи, пола, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, имущественного, сословного или иного положения, на свободный выбор работы, справедливые и благоприятные условия труда без какой-либо дискриминации и на равную оплату за равный труд.

Кроме этого, заявитель отмечает, что конституционная гарантия о запрете и недопустимости дискриминации по какому бы то ни было признаку также закреплена в Международном пакте о гражданских и политических правах (часть 1 статьи 2) и Конвенции Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека (статья 20), участницей которых является Кыргызская Республика.

В нарушение запрета на дискриминацию оспариваемые нормы ставят женщин, имеющих соответствующее образование и квалификацию, и претендующих на равный труд, в неравное положение с мужчинами, имеющими такое же образование и квалификацию по специализации.

Автор обращения указывает, что согласно абзацу второму части 2 статьи 20 Конституции, запрещено принятие подзаконных нормативных правовых актов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина. Применительно к оспариваемым нормам отмечалось, что в соответствии с частью 4 статьи 23 Конституции, законом не могут устанавливаться ограничения прав и свобод в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией.

Субъект обращения отмечает, что перечень профессий, запрещённых для женщин, является наследием советской эпохи и открытой дискриминацией женщин в сфере труда и объясняется заботой государства об их репродуктивном здоровье.

Заявитель считает, что женщины имеют право сами решать, что им важнее – быть матерью и реализовывать свою репродуктивную функцию или быть успешным профессионалом, работать и добиваться карьерного роста. В случае наличия риска для реализации репродуктивных функций, женщин необходимо предупреждать о наличии таких рисков при планировании беременности, однако это не должно приводить к запретам на какой-то вид деятельности относительно всех женщин. Подобные запреты нарушают принцип равенства прав мужчин и женщин, поскольку никаких запретов, связанных с риском репродуктивному здоровью мужчин, не существует, хотя подобный риск возможен в ряде профессий. При этом мужчинам оставлен выбор быть профессионалом или заниматься репродукцией, тогда как женщины в законодательной форме не имеют такого выбора, что является прямой дискриминацией.

С учетом изложенного, заявитель просит признать оспариваемые нормы противоречащими Конституции.

Постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики 24 мая 2023 года данное обращение было принято к производству.

В ходе судебного заседания обращающаяся сторона поддержала свои требования и просила их удовлетворить.

Сторона–ответчик в лице постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. не согласился с доводами заявителя и считает, что оспариваемая норма не противоречит Конституции. В обоснование своей позиции он привел нижеследующие доводы.

Перечень запрещенных профессий для женщин не означает дискриминацию, а представляет собой правовую защиту от опасных условий труда, направленную на предотвращение вреда здоровью, особенно репродуктивному, и защиту будущего поколения.

В данном контексте принцип равенства перед законом подчеркивает необходимость обеспечения равных правовых условий для всех.

Ысыранов С.К. считает, что этот принцип не препятствует установлению различий в правовом статусе лиц в зависимости от характера и условий их деятельности при условии, что такие различия обоснованы и соответствуют конституционным целям.

Также сторона–ответчик отмечает право на свободу труда, как субъективное право, которым предопределено конституционно-правовое развитие, выражено гарантированная государством степень свободы в основных сферах жизнедеятельности личности. Это право включает возможность распоряжаться своими способностями к труду, выбирать профессию и виды занятий. Важно подчеркнуть, что из содержания этого права не вытекает обязанность предоставить гражданину конкретную

работу или должность. Свобода труда предоставляется каждому гражданину исключительно на основе его способностей, без дискриминации при вступлении в трудовые отношения.

Ысырановым С.К. также приведены доводы о том, что, согласно Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин от 18 декабря 1979 года, принятие государствами-участниками специальных мер, направленных на охрану материнства, включая меры, содержащиеся в этой Конвенции, не считается дискриминационным.

Им также отмечается, что поскольку международные договоры, ратифицированные Кыргызской Республикой, становятся неотъемлемой частью ее законодательства, включая область трудовых отношений, дальнейшее их регулирование осуществляется трудовым законодательством и нормативными актами, в том числе постановлениями Правительства.

Для трудовых прав мужчин и женщин важным условием является Закон Кыргызской Республики «О государственных гарантиях равных прав и равных возможностей для мужчин и женщин». Он обязывает обеспечивать равный доступ к трудовой деятельности, одинаковую оплату труда за одинаковый труд, независимо от пола, а также содержит нормы, направленные на предотвращение дискриминации, включая установление квот для трудоустройства инвалидов. Такие нормы поддерживают принципы, заложенные в международных источниках трудового права, и обеспечивают равные возможности и защиту от дискриминации в сфере труда.

Наряду с этим, Ысыранов С.К. также ссылается на статью 9 Трудового кодекса, согласно которой, дискриминация в сфере труда, в том числе по признаку пола, является запрещенной практикой. Глава 24 указанного кодекса предоставляет ряд гарантий для женщин, включая дополнительные защиты при трудоустройстве для беременных и женщин с детьми, а также при расторжении трудового договора, направлении в командировки, сверхурочной работе и в ночное время.

В этой связи, Ысыранов С.К. отмечает, что в соответствии со статьей 303 Трудового кодекса, государство проявляет особую заботу о здоровье женщин и запрещает применение труда женщин на тяжелых работах и работах с вредными и (или) опасными условиями труда, а также на подземных работах, кроме нефизических работ или работ по санитарному и бытовому обслуживанию, работ, связанных с подъемом и перемещением вручную тяжестей, превышающих предельно допустимые для них нормы.

Сторона–ответчик в лице постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. по оспариваемому положению, придерживаясь правовой позиции, аналогичной позиции, озвученной Ысырановым С.К., отметил следующее.

Кыргызская Республика, подтверждая выполнение международных обязательств по устойчивому развитию до 2030 года, осуществила национализацию Целей устойчивого развития (ЦУР). Этот шаг демонстрирует приверженность страны принципам устойчивого развития.

Параллельно с этим на национальном уровне приняты законодательные меры для реализации международных обязательств в области гендерного равенства. Законы, направленные на защиту и укрепление прав женщин и снижение насилия в их отношении, подчеркивают стремление страны соблюдать международные стандарты.

Принятие Национальной стратегии по достижению гендерного равенства до 2030 года привело к изменению методологии разработки национальных программ. Этот переход сопровождается формированием институционального механизма, включающего гендерное законодательство, развитие гендерной статистики и политику поддержки женского лидерства.

Конституция Кыргызской Республики закрепляет право каждого на свободу труда, выбор профессии, охрану и условия труда, а также право на получение оплаты труда (ст. 42). Законом «О государственных гарантиях равных прав и равных возможностей для мужчин и женщин» устанавливаются государственные гарантии равенства полов в различных сферах жизни. Трудовой кодекс направлен на защиту прав и интересов субъектов трудовых отношений, создание благоприятных правовых условий и баланса интересов, способствуя экономическому росту и благосостоянию.

В случае нарушения прав субъекты трудовых отношений могут обратиться за защитой к профсоюзам, государственным органам и правоохранительным органам, включая судебные инстанции.

Кроме этого, Молдобаев А.Т. обращает внимание к великому культурному и историческому наследию кыргызского народа – эпосу «Манас», где очень выразительно описан идеальный образ женщины-хранительницы семейного очага. Этот идеал включает в себя не только красоту, но и природный ум, храбрость и решительность. Важнейшая роль кыргызской женщины заключается в передаче мировоззрения, языка, ценностей и традиций новому поколению.

Молдобаев А.Т. также отмечает, что бедность и высокий уровень безработицы сталкивают женщин с необходимостью трудовой миграции за пределы республики, приводящей к проблеме «социального сиротства» и увеличению риска торговли людьми. Это также вызывает отток молодых женщин в репродуктивном возрасте, что может оказать влияние на демографическую ситуацию в будущем.

Для решения этих проблем, как считает Молдобаев А.Т., в Кыргызстане действует нормативная база, придающая большое значение правам женщин и их активному участию в миростроительстве. Она также гарантирует равные возможности для женщин и мужчин в экономике и трудовых отношениях. В связи с чем, утверждение постановлением

Правительства перечня производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применения труда женщин», следует понимать, как шаг в реализации конституционных и трудовых норм.

Представитель Администрации Президента и Кабинета Министров в своей позиции привел ряд международных актов, которые служат правовой предпосылкой для применения ограничений на доступ женщин к определенным профессиям.

Таким образом, страна стремится не только выполнять международные обязательства, но и систематизировать усилия в области гендерного равенства через комплексный подход.

Мнения представителей Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кыргызской Республики, Министерства юстиции Кыргызской Республики, Центра судебного представительства при Министерстве юстиции Кыргызской Республики по своему содержанию совпадают с позицией стороны-ответчика.

Вместе с тем, представитель Министерства труда, социального обеспечения и миграции Кемелова А.Д. отметила, что с участием представителей государственных органов, а также Международной организации труда (МОТ), Федерации профсоюзов Кыргызстана (ФПК) и Объединения работодателей на сегодняшний день разработан проект Трудового кодекса в новой редакции.

В этом законопроекте предлагаются меры для охраны здоровья и защиты материнства, включая запрет на труд беременных и кормящих грудью женщин на определенных видах работ. Эти меры ограничения доступа женщин к трудовой деятельности предназначены исключительно для защиты материнства. Проект Закона направлен на реализацию конституционных положений, а также Закона «О государственных гарантиях равных прав и равных возможностей для мужчин и женщин», которые обеспечивают равные права и свободу выбора вида трудовой деятельности, устраняя дискриминацию по половому признаку.

Представитель Федерации профсоюзов Кыргызстана Тыныбеков Д. К. в своей позиции акцентировал внимание на неравенстве в заработной плате между мужчинами и женщинами на работах, запрещенных для женщин, при одинаковой профессии и образовании. Федерацией вносилось предложение о сокращении перечня работ, запрещенных для женщин, учитывая современные технологии, способные снизить вредность условий труда. Однако соответствующие обсуждения в 2020 году не привели к согласованному варианту по данному вопросу.

Представители МОТ предложили ограничить запрет вредных и опасных работ только для беременных и кормящих женщин, но возражали против полной отмены постановления Правительства Кыргызской Республики от 24 марта 2000 года № 158. Аналогичного мнения придерживаются и представители ФПК, но при этом считают, что рассматриваемые статьи Трудового кодекса и, соответственно, постановление

Правительства от 24 марта 2000 года №158, не противоречат Конституции, поскольку в законах всегда могут быть исключения, улучшающие их в целях общественного блага.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав пояснения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, пришел к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Кыргызской Республики являются статьи 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики и положения постановления Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158, находящиеся в системной связи, следующего содержания:

«Статья 218. Ограничение выполнения тяжелых работ и работ с вредными или опасными условиями труда

На тяжелых работах и работах с вредными или опасными условиями труда запрещается применение труда женщин и лиц в возрасте до 18 лет, а также лиц, которым указанные работы противопоказаны по состоянию здоровья.

Перечни тяжелых работ и работ с вредными или опасными условиями труда, при выполнении которых запрещается применение труда женщин и лиц в возрасте до 18 лет, утверждаются Правительством Кыргызской Республики.

Статья 303. Работы, на которых запрещается применение труда женщин

Запрещается применение труда женщин на тяжелых работах и на работах с вредными и (или) опасными условиями труда, а также на подземных работах, кроме нефизических работ или работ по санитарному и бытовому обслуживанию, а также на работах, связанных с подъемом и перемещением вручную тяжестей, превышающих предельно допустимые для них нормы.

Перечень производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин, и предельно допустимые нормы нагрузок для женщин при подъеме и перемещении тяжестей утверждаются в порядке, определяемом Правительством Кыргызской Республики.»

Трудовой кодекс Кыргызской Республики принят в порядке, установленном законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» от 20 августа 2004 года № 67-70 и является действующим.

Постановление Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» от 24 марта 2000 года №158, было принято в соответствии с законодательством и опубликовано в приложении к газете «Эркин-Тоо» «Нормативные акты Правительства Кыргызской Республики» от 15 декабря 2005 года № 43-44. Эти акты внесены в Государственный реестр нормативных правовых актов и являются действующими.

2. Согласно Конституции каждый имеет право на свободу труда, распоряжаться своими способностями к труду, на выбор профессии и рода занятий (статья 42).

Данный принцип не только подчеркивает важность труда как средства обеспечения существования, но и его фундаментальное значение для человеческого достоинства и самореализации. Способность трудиться и самостоятельно строить свою жизнь через труд считается неотъемлемым компонентом человеческой свободы, то есть естественным благом.

Конституция выделяет право на труд, как одно из основополагающих прав и свобод человека, неотчуждаемых и принадлежащих каждому от рождения. Без возможности каждый день обеспечивать себя и свою семью посредством труда, многие другие аспекты человеческой жизни лишаются смысла. Это включает в себя не только материальные блага, но и чувство самооценности, независимости и ответственности за свою жизнь. Труд становится своеобразным мостом, соединяющим индивида с обществом, придавая его жизни глубокий смысл.

Важно также осознавать, что государство, несмотря на свои обязательства в сфере труда, не может полностью заменить индивидуальные усилия каждого гражданина.

Государство должно создавать условия для разностороннего развития экономики страны во благо всех граждан с тем, чтобы каждый смог найти себе удовлетворяющий его по всем компонентам вид деятельности. Разнообразие профессиональных путей и экономических возможностей являются ключевыми составляющими социального прогресса, а сбалансированное взаимодействие индивидуальных и государственных усилий способствует благополучию общества в целом.

3. Наряду с этим, провозглашая право каждого на свободу труда, Основной закон гарантирует также охрану труда и здоровья в соответствии с требованиями безопасности и гигиены.

В силу приведенных положений, а также учитывая важность их обеспечения, на государство возлагаются обязательства по поддержанию и укреплению здоровья граждан. Это, в свою очередь, определяет содержание правового регулирования отношений, связанных с осуществлением трудовых прав граждан, включая как общие для всех работников, направленные на охрану их здоровья в процессе трудовой деятельности, так и учет особенностей регулирования труда, обусловленных характером, условиями и физиологическими особенностями организма женщин.

Ввиду этих целей установление определенных ограничений для применения труда женщин предопределяет необходимость учета их физиологических особенностей организма. Эти ограничения призваны осуществлять специальную защиту женщин от вредных производственных факторов, которые могут оказывать негативное воздействие на женский организм, особенно на репродуктивную функцию. Кроме этого, такие правила вводятся с пониманием важности сохранения репродуктивного здоровья женщин как ключевого элемента общественного благосостояния, что подчеркивает необходимость особого внимания при регулировании условий труда.

4. Так, логическую регламентацию конституционных предписаний, законодатель отразил в статьях 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, согласно которым запрещены по состоянию здоровья применение труда женщин на тяжелых работах и на работах с вредными и (или) опасными условиями труда, на подземных работах, а также на работах, связанных с подъемом и перемещением вручную тяжестей, превышающих предельно допустимые для них нормы.

Наряду с этим, признавая огромное прикладное значение права на труд, поскольку основная масса людей обеспечивает свои жизненные потребности исключительно через трудовую деятельность, равный доступ к труду становится центром социально-экономической политики в мировом масштабе.

Мужчины и женщины имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации. Никто не может подвергаться дискриминации по признаку пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, возраста, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств.

Не являются дискриминацией специальные меры, установленные законом и направленные на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп в соответствии с международными обязательствами (статья 24 Конституции).

Вышеуказанные конституционные положения корреспондируются международно-правовыми актами. Так, согласно статье 3 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах от 16 декабря 1966 года государства обязуются обеспечить равное для мужчин и женщин право пользования всеми экономическими, социальными и культурными правами, предусмотренными в указанном Пакте. Согласно пункту 2 статьи 4 Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин от 18 декабря 1979 года, принятие специальных мер, направленных на охрану материнства, не считается дискриминационным.

Исходя из этого, законодатель в Законе «О государственных гарантиях равных прав и равных возможностей для мужчин и женщин» установил критерии гендерной дискриминации, определяющие понятие дискриминации по половому признаку и не подпадающие под него другие положения.

Таким образом, реализация принципа юридического равенства не может осуществляться без учета общепризнанной социальной роли женщины в продолжении рода, что обязывает государство устанавливать дополнительные гарантии для женщин, в том числе в сфере трудовых отношений, направленные на охрану материнства, соответственно, оспариваемые нормы на запрет применения труда женщин представляются логичным и обоснованным воплощением этих положений.

5. Детальная регламентация положений трудового законодательства относительно ограничений в доступе женщин к определенным видам труда отражена в Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещено привлечение женщин к труду. Этот перечень был утвержден постановлением Правительства Кыргызской Республики от 24 марта 2000 года № 158 (далее-Перечень) и включает в себя 402 профессии.

Пунктом 2 Перечня установлено, что применение труда женщин на тяжелых работах и работах с вредными условиями труда запрещается для всех нанимателей независимо от форм собственности и видов деятельности.

При этом законодательные нормы разработаны с учетом оценки условий труда, степени и последствий их воздействия на организм работающей женщины и учитывают факторы профессионального риска для женщин, которые оказывают негативное воздействие на их репродуктивное здоровье, включая в себя работу с опасными химическими веществами, воздействие высоких температур, работу с вредными биологическими агентами, длительное воздействие вибрации и шума, а также некоторые факторы, связанные с физическими нагрузками. Иными словами, речь идет о профессиях, связанных с химическими веществами, лучами, вредными микроорганизмами, а также работами, требующими поднятия и перемещения тяжестей.

Таким образом, применение государством объективных критериев исключает произвольное ограничение использования труда женщин на работах, включенных в упомянутый Перечень. Такое правовое регулирование предоставляет женщинам гарантию их права на охрану и благоприятные условия труда в соответствии с Конституцией и статьей 1 Трудового кодекса.

Отмеченные правовые положения согласуются с принципом равенства и недопущения дискриминации по признаку пола, установленным в законодательстве, включая Закон «О государственных гарантиях равных прав и равных возможностей для мужчин и женщин». Защита женщин от негативного воздействия вредных условий труда призвана обеспечить равные возможности и права в сфере труда, сохраняя при этом их здоровье и благополучие.

В этой связи необходимо отметить, что установление различий, исключений, предпочтений, ограничений, которые определяются собственными к конкретному виду труда требованиями, установленными

законом, либо обусловлены особой заботой государства о лицах, нуждающихся в повышенной социальной и правовой защите, в частности женщинах, не может рассматриваться как дискриминация.

Такие исключения из общих трудовых правил квалифицируются как особенности и регламентированы отдельными главами Трудового кодекса, в числе которых глава 24 «Особенности труда женщин, лиц с семейными обязанностями». Законодательство о труде содержит и другие правовые нормы, устанавливающие дополнительные гарантии и ограничения для женщин, связанные, как правило, с их физиологическими особенностями, в частности, выполнением детородных функций и материнством (беременность и роды, уход за новорожденными и малолетними детьми и т.п.), что также нельзя расценивать как дискриминацию. Напротив, эти гарантии призваны оградить женщину от воздействия вредных производственных факторов, поддержать ее в ответственный период беременности и материнства, а в дальнейшем - обеспечить ей возможность сочетать профессиональные и семейные функции, что имеет важное социальное значение.

Гендерное равноправие должно проявляться и в соблюдении принципа равного вознаграждения за равноценный труд, согласно которому работа оценивается исключительно по объективным критериям, независимо от того, кто ее выполнил - мужчина или женщина.

С учетом изложенного, а также, принимая во внимание конституционную допустимость применения специальных мер, установленных законом и направленных на обеспечение равных возможностей для различных социальных групп в соответствии с международными обязательствами, и при этом не являющихся дискриминацией, Конституционный суд приходит к выводу, что оспариваемые нормы не противоречат Конституции.

Вместе с тем, учитывая, что Перечень производств, работ и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых ограничивается применение труда женщин, был утвержден в 2000 году и не подвергался каким-либо существенным изменениям можно констатировать, что высший исполнительный орган не уделяет достаточного внимания этой важной области жизнедеятельности граждан, которая требует систематического мониторинга, учета происходящих изменений в условиях труда, вызванных развитием техники и технологий. Некоторые вредные производственные факторы могли устраниться, либо их воздействие ослабло до такой степени, что теперь условия труда стали безопасными для репродуктивного здоровья женщин. Это обуславливает потребность регулярного обновления и обоснованности Перечня путем исключения из него тех производств, работ и должностей, где технические и научные достижения позволяют обеспечить безопасные условия для труда женщин.

6. Согласно Конституции политика Кыргызской Республики как правового социального государства, на котором лежит ответственность перед нынешним и будущими поколениями и которое стремится обеспечить благополучие и процветание страны, направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека. Данный фундаментальный принцип обязывает государство должным образом охранять и обеспечивать государственную поддержку семьи, материнства, отцовства и детства, устанавливать гарантии социальной защиты (часть 1 статьи 1, часть 1 статьи 20).

Семья, материнство, отцовство и детство, в их традиционном, унаследованном от предков, понимании, являются ценностями, обеспечивающими непрерывное наследование поколений и служат основой для сохранения и развития народа Кыргызской Республики.

Государственная поддержка материнства, направленная, в том числе на стимулирование рождаемости как ключевого фактора для сохранения и развития народа Кыргызской Республики, приобретает особую социальную значимость и является приоритетной задачей демографической политики страны. Законодатель, регулируя общественные отношения в этой сфере, обладает широкой свободой выбора конкретных мер государственной поддержки материнства, а также определения условий и порядка их предоставления.

Однако в рамках своих полномочий законодатель обязан соблюдать принципы справедливости и фактического равенства, а также балансировать между конституционно защищаемыми ценностями, общественными и частными интересами.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать статьи 218 и 303 Трудового кодекса Кыргызской Республики, постановление Правительства Кыргызской Республики «О Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин» не противоречащими частям 3, 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 24, части 1 статьи 42, статье 55, частям 1, 2 статьи 56 Конституции Кыргызской Республики.

2. Кабинету Министров Кыргызской Республики обеспечить на систематической основе обоснованность наличия видов производств, работ, профессий и должностей в Перечне производств, работ, профессий и должностей с вредными и (или) опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда женщин, утвержденном постановлением Правительства Кыргызской Республики от 24 марта 2000 года №158.

22 ноября
2023 года
город Бишкек

№ 18-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

3. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

4. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежат исполнению на всей территории республики.

5. Опубликовать настоящее решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности части 2 статьи 28 Закона Кыргызской Республики «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в связи с обращением судьи Первомайского районного суда города Бишкек Таджикибаевой Тахмины Саматкановны

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре К. Маамыталы кызы,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 38, 45 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел по письменной процедуре дело о проверке конституционности части 2 статьи 28 Закона Кыргызской Республики «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Поводом и основанием к рассмотрению данного дела явились запрос судьи Первомайского районного суда города Бишкек Таджикибаевой Тахмины Саматкановны и обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли Конституции Кыргызской Республики часть 2 статьи 28 Закона «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики».

Заслушав информацию судьи-докладчика Жолдошевой Л.Ч., проводившей подготовку дела к судебному заседанию, и, исследовав представленные материалы, Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 8 августа 2023 года поступил запрос судьи Первомайского районного суда города Бишкек Таджикибаевой Т.С. о проверке соответствия части 2 статьи 28 Закона Кыргызской Республики «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» части 1 статьи 94, части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

В представленном обращении отмечается, что в производстве судьи находится уголовное дело по обвинению Калмуратова Б.Т. в совершении преступлений, предусмотренных частью 4 статьи 43, частью 2 статьи 320, частью 3 статьи 326 Уголовного кодекса Кыргызской Республики, а также Жамгырчиева Э.Э. в совершении преступлений, предусмотренных частью 2 статьи 320, пунктом 1 части 3 статьи 325 и частью 3 статьи 326 этого же Кодекса.

Приговором Первомайского районного суда города Бишкек от 19 ноября 2021 года Калмуратов Б.Т. и Жамгырчиев Э.Э. были оправданы по предъявленным им обвинениям в связи с отсутствием в их действиях

состава преступления. Постановлениями судебных коллегий Бишкекского городского суда от 11 мая 2022 года и Верховного суда Кыргызской Республики от 23 августа 2022 года приговор первой инстанции был оставлен в силе.

Вместе с тем, постановлением судебной коллегии Верховного суда Кыргызской Республики от 10 мая 2023 года было удовлетворено ходатайство Генеральной прокуратуры о возобновлении производства по уголовному делу в отношении Калмуратова Б.Т. и Жамгырчиева Э.Э. по вновь открывшимся обстоятельствам, вышеуказанные судебные акты были отменены с направлением дела в Первомайский районный суд города Бишкек для нового рассмотрения.

Как отмечает судья Таджибаева Т.С., по результатам внеочередных выборов депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, прошедших 28 ноября 2021 года, Жамгырчиев Э.Э. был избран депутатом Жогорку Кенеша и действует в этом качестве по сегодняшний день. В момент привлечения Жамгырчиева Э.Э. к уголовной ответственности и утверждения прокурором обвинительного акта в отношении него, он еще не был депутатом высшего законодательного органа.

Уголовно-процессуальным кодексом Кыргызской Республики (далее – УПК) установлен порядок привлечения к уголовной ответственности депутата Жогорку Кенеша (часть 2 статьи 497), но в нем не определены особенности, предусматривающие вышеуказанный случай, когда в рамках последующих стадий уголовного судопроизводства обвиняемый приобретает статус лица, защищенного иммунитетом.

В соответствии с конституционным установлением, привлечение депутата к уголовной ответственности допускается только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления (часть 1 статьи 78 Конституции).

В реализацию конституционного положения нормы Закона «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» определяют, что привлечение депутата к уголовной ответственности допускается только с согласия Жогорку Кенеша, за исключением случаев совершения им особо тяжких преступлений (часть 2 статьи 24, часть 2 статьи 28).

При этом нормы частей 2-5 статьи 28 вышеуказанного Закона устанавливают процедуру получения согласия Жогорку Кенеша на привлечение депутата к уголовной ответственности как по представлению Генерального прокурора Кыргызской Республики, так и суда, рассматривающего дело.

Судья Таджибаева Т.С. отмечает, что согласно части 1 статьи 94, части 3 статьи 100 Конституции, правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом, судопроизводство осуществляется на основе равноправия и состязательности сторон, на основании чего полагает, что суд не может являться органом, осуществляющим уголовное преследование, как это исходит из положений оспариваемой нормы.

Вместе с тем, в нормах уголовно-процессуального законодательства, конституционного Закона «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах» не предусмотрена компетенция судов по обращению в Жогорку Кенеш с представлением о даче согласия на привлечение депутата к уголовной ответственности, а также не регламентированы действия судов по направлению представления в Жогорку Кенеш.

По мнению субъекта обращения, внесение судом подобного представления грубо нарушает принципы равноправия и состязательности сторон, закрепленных частью 3 статьи 100 Конституции.

С учетом изложенного, судья Таджибаева Т.С. просит проверить часть 2 статьи 28 Закона «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» на предмет соответствия вышеуказанным нормам Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда от 26 сентября 2023 года запрос был принят к производству.

В соответствии с пунктом 3 части 2 статьи 38 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» рассмотрение дела по запросу судьи (судей) осуществляется по письменной процедуре. В силу части 3 статьи 34 этого же конституционного Закона судья (судьи), чей запрос принят к производству Конституционного суда, стороной не признается и на заседание не вызывается.

Определениями судьи-докладчика стороной-ответчиком по данному делу признан Жогорку Кенеш Кыргызской Республики, а третьими лицами признаны – Администрация Президента Кыргызской Республики, Верховный суд Кыргызской Республики, Генеральная прокуратура Кыргызской Республики, Министерство юстиции Кыргызской Республики.

В представленном возражении стороны-ответчика отмечено, что особенность статуса депутата Жогорку Кенеша заключается в том, что он является представителем народа, выражает его интересы в парламенте и как должностное лицо, должен быть защищен от преследования. При этом составной частью депутатского мандата является неприкосновенность депутата.

Депутат Жогорку Кенеша не может подвергаться преследованиям за высказываемые им в связи с депутатской деятельностью суждения или за результаты голосования в Жогорку Кенеше. Привлечение депутата к уголовной ответственности допускается только с согласия большинства от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления (часть 1 статьи 78 Конституции). Неприкосновенность депутата Жогорку Кенеша должна быть связана исключительно с принятыми им решениями по его депутатской деятельности и устанавливается, прежде всего, в интересах государства и общества.

В соответствии с абзацем вторым части 2 статьи 138 Закона Кыргызской Республики «О Регламенте Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» для получения согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша

в качестве обвиняемого, в том числе и по ранее возбужденным делам, Генеральный прокурор вносит в Жогорку Кенеш соответствующее представление.

Статья 105 Конституции определяет, что надзор за точным и единообразным исполнением законов и иных нормативных правовых актов, уголовное преследование, участие в судебном разбирательстве, надзор за исполнением судебных решений и иные полномочия, предусмотренные конституционным законом, осуществляется прокуратурой Кыргызской Республики.

Нормы конституционного Закона «О прокуратуре Кыргызской Республики» предусматривают, что на прокуратуру возлагается надзор за соблюдением законов и иных нормативных правовых актов органами, осуществляющими следствие и оперативно-розыскную деятельность (пункт 2 части 2 статьи 2). Осуществляя уголовное преследование в суде, прокурор выступает в качестве государственного обвинителя. Обязанность доказывания вины подсудимого в суде возложена на государственного обвинителя (часть 2 статьи 41).

Ысыранов С.К. отмечает, что в соответствии с частью 1 статьи 1, статьей 4 Конституции, Кыргызская Республика является правовым государством, где государственная власть основывается на принципе разделения ее на законодательную, исполнительную, судебную ветви. Разделение власти исходит из естественного разграничения таких функций, как законотворчество, государственное управление, правосудие.

Посредством правосудия, как вида правоохранительной и правоприменительной государственной деятельности, реализуется судебная власть, призванная охранять право, правовые устои государственной и общественной жизни от любых посягательств.

Представитель стороны-ответчика отмечает, что правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом, а порядок организации и деятельности судов определяется конституционным законом (части 1, 4 статьи 94 Конституции). В свою очередь, конституционный Закон «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах», применимый в данном контексте, не предусматривает компетенцию суда по внесению им представления о привлечении депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности (статья 35).

Вместе с этим, согласно статье 18 УПК, уголовное судопроизводство осуществляется на основе равноправия и состязательности сторон обвинения и защиты. По своим полномочиям обвинение, защита и разрешение дела отделены друг от друга и осуществляются разными органами и лицами. Суд, сохраняя объективность и беспристрастность, создает необходимые условия для равноправного осуществления сторонами их процессуальных прав и обязанностей.

Ысыранов С.К. считает, что Конституцией не предусмотрен субъект, уполномоченный вносить представление в Жогорку Кенеш для получения согласия на привлечение депутата к уголовной ответственности.

Однако в соответствии с частями 1, 2 статьи 497 УПК таким субъектом является Генеральный прокурор. Таким образом, отраслевым законодательством определен порядок внесения представления в Жогорку Кенеш для получения его согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности.

Ысыранов С.К. также привел доводы относительно применения нормативных правовых актов в случае их противоречия. По его мнению, положения УПК и конституционного Закона «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах», приведенные выше, в контексте рассматриваемого правового вопроса, по степени их юридической силы находятся выше законов. В связи с чем, их положениями могут руководствоваться суды.

На основании вышеизложенного Ысыранов С.К. считает, что оспариваемая норма не противоречит положениям Конституции.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. по рассматриваемому вопросу изложил следующую позицию.

Частями 1, 2 статьи 94, частью 1 статьи 95 Конституции предусмотрено, что правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом, судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского, уголовного, административного и иных форм судопроизводства, предусмотренных законом, суды независимы и подчиняются только Конституции и законам Кыргызской Республики.

В соответствии с частью 3 статьи 1 УПК положения законов Кыргызской Республики, регулирующих порядок уголовного судопроизводства, подлежат применению только при условии включения их в обозначенный Кодекс.

Таким образом, суды осуществляют правосудие посредством вынесения по итогу разрешения дела судебных актов в виде: постановления, приговора, решения, определения в соответствии с требованиями УПК. В этой связи Молдобаев А.Т. констатирует, что судебного акта в виде представления действующим процессуальным законодательством Кыргызской Республики не предусмотрено.

Согласно части 1 статьи 30 УПК, судье, в пределах своей компетенции, рассматриваемому делу единолично, осуществляющему распорядительные действия по подготовке заседания суда или обеспечению исполнения приговора или другого решения, разрешающему ходатайства и жалобы, принадлежат полномочия суда. Однако полномочие суда по обращению в парламент с представлением о даче согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности не предусмотрено ни в нормах УПК, ни в конституционном Законе «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах», являющихся отраслевыми нормативными правовыми актами, определяющими порядок организации деятельности, принципы осуществления правосудия, полномочия судов и судей.

Молдобаев А.Т. отмечает, что порядок привлечения депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности отнесен исключительно к компетенции Генерального прокурора (статья 497 УПК). Однако в случае, указанном в запросе судьи Таджибаевой Т.С., порядок привлечения депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности, когда уголовное дело в отношении него уже находится в производстве суда, УПК не урегулирован.

Исходя из этого, Молдобаев А.Т. полагает, что при наличии указанных обстоятельств судья вправе направить материалы уголовного дела на исследование в органы прокуратуры, которые в свою очередь, внесут соответствующее представление в Жогорку Кенеш. При этом, следует принять во внимание, что часть 1 статьи 32 Закона Кыргызской Республики «О нормативных правовых актах Кыргызской Республики» определяет, что в случае коллизии между нормативными правовыми актами субъекты правоотношений руководствуются нормативным правовым актом, обладающим более высокой юридической силой.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде полагает, что оспариваемая норма обоснованно вызвала у судьи сомнения о соответствии нормам Конституции, поскольку суд является органом, осуществляющим правосудие, а не органом, осуществляющим уголовное преследование. При этом, он отмечает, что ни в одном нормативном правовом акте в процессуальных и функциональных обязанностях судей не прописан алгоритм действий по внесению подобного представления в Жогорку Кенеш, поскольку такие действия приведут к нарушению установленных законом процессуальных правил и обязанностей в действиях как суда, так и органов прокуратуры.

Согласно части 2 статьи 18 УПК, обвинение, защита и разрешение дела судом отделены друг от друга и осуществляются разными органами и лицами, следовательно, суд не может взять на себя функции органа, осуществляющего уголовное преследование.

С учетом изложенного, Молдобаев А.Т. считает, что все вышеуказанные обстоятельства свидетельствуют о наличии коллизии между нормативными правовыми актами, регулируемыми одни и те же общественные отношения, которые в случае ее выявления, должны быть изменены путем устранения.

В позиции Верховного суда Кыргызской Республики также отмечены пояснения относительно иерархии нормативных правовых актов и необходимости осуществления уголовного судопроизводства в соответствии с Конституцией и УПК.

Кроме того, Верховный суд отмечает, что согласно уголовно-процессуальному законодательству обвиняемым признается лицо, в отношении которого вынесено в установленном УПК порядке постановление о привлечении его в качестве обвиняемого, а также лицо, в отношении которого утвержден в таком же порядке обвинительный

акт, что в соответствии со статьями 35 и 37 УПК относится к компетенции прокурора и следователя. В то же время, привлечение лица в качестве обвиняемого тесно связано с понятием привлечения к уголовной ответственности, однако они не тождественны.

Привлечение в качестве обвиняемого указывает на необходимость применения к такому лицу установленных законом ограничений в правах. При таких обстоятельствах привлечение лица в качестве обвиняемого является одним из этапов привлечения его к уголовной ответственности. Однако процессуальное действие не означает признания лица виновным в совершении преступления, каковое может быть установлено только вступившим в законную силу приговором суда.

В силу части 4 статьи 94 Конституции порядок организации и деятельности судов определяется конституционным законом. В данном случае, согласно статье 35 конституционного Закона «О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах», вопрос привлечения депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности не относится к компетенции суда. Кроме того, в статье 31 УПК также не предусмотрено такое полномочие суда.

С учетом изложенного, Верховный суд считает часть 2 статьи 28 Закона «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» неконституционной в части наделения суда, рассматривающего дело, полномочием по внесению в Жогорку Кенеш представления о привлечении депутата к уголовной ответственности.

Представленные позиции Генеральной прокуратуры, Министерства юстиции по своему содержанию аналогичны с позицией постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде и резюмируют о необходимости приведения части 2 статьи 28 Закона «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» в соответствие с нормами Конституции и части 2 статьи 497 УПК.

Кроме этого, в позиции Генеральной прокуратуры указано, что в соответствии со статьей 25 УПК уголовное преследование от имени государства осуществляют следователь и прокурор. Согласно главе 56 УПК, в случае установления причастности депутата Жогорку Кенеша в совершении какого-либо преступления, в отношении него применяется особый порядок производства, где решение о возбуждении уголовного дела принимается Генеральным прокурором, который рассмотрев ходатайство следователя и материалы уголовного дела, при наличии достаточных доказательств, дающих основания для привлечения лица к уголовной ответственности, вносит представление в Жогорку Кенеш о даче согласия на привлечение должностного лица к уголовной ответственности, кроме случаев, когда он был застигнут на месте совершения преступления.

Конституционный суд, рассмотрев и обсудив запрос судьи, возражение стороны-ответчика, доводы и соображения третьих лиц, представленных в письменном виде, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда по данному делу является часть 2 статьи 28 Закона «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», изложенная в следующей редакции:

«Статья 28. Порядок получения согласия Жогорку Кенеша на привлечение депутата к уголовной ответственности

2. Для получения согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности Генеральный прокурор либо суд, рассматривающий дело, вносит в Жогорку Кенеш соответствующее представление.».

Закон Кыргызской Республики «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин Тоо» от 26 декабря 2008 года №96, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. В процессе проведения социально-экономической и правовой политики государство, как сложная социальная система, призвано оказывать целенаправленное и позитивное воздействие на все сферы жизни общества согласно конституционным представлениям о справедливости, свободе и равенстве, а также защите достоинства и прав каждого индивида. Для этого формируется система государственных органов, главное содержание деятельности которых составляет регулятивная, управленческо-организационная и обеспечительная работа, призванная гарантировать надлежащее функционирование важнейших сфер жизнедеятельности человека.

Конституция, провозглашая Кыргызскую Республику правовым, демократическим государством, требует построения такой системы государственных органов, которая основывается на принципе разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную ветви (статья 4).

Рассматриваемый конституционный принцип выступает имманентным элементом демократического, правового государства, суть которого заключена в осуществлении органами законодательной, исполнительной, судебной власти своих функций самостоятельно и независимо друг от друга в рамках своих полномочий. Важным условием реализации данного принципа является подчинение деятельности всех ветвей власти нормам права, обеспечение сбалансированности полномочий и исключение вероятности сосредоточения их большей части в ведении одного органа государственной власти или должностного лица.

При этом правовое государство не стремится принизить важность компетентности, авторитета, воли и других качеств отдельных ветвей государственной власти, а устанавливает стандарт легитимности методов работы каждой из них. Иными словами, указанный принцип устанавливает вектор осуществления власти и рамки ее ограничения законом, способствует формированию чувства определенности и правомерных ожиданий от действий ее органов.

Таким образом, фундаментальный смысл отмеченного выше принципа заключен в том, что государственная власть едина по своему источнику, но разделена по властным полномочиям и функциям, и его реализация в соответствии с Конституцией служит приданию власти демократической сущности и корректному взаимодействию ее ветвей, а также способствует эффективности работы каждой из них в отдельности.

При этом устойчивость положения ветвей власти по отношению к друг другу зависит от степени равновесия, обеспечиваемого работой конституированного механизма сдержек и противовесов.

Как было отмечено Конституционной палатой Верховного суда в Решениях от 11 апреля 2014 года, 3 октября 2018 года, принцип разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную ветви власти предполагает установление такой системы сдержек и противовесов, который исключает возможность концентрации власти у одной из них, обеспечивает самостоятельное и независимое осуществление всех ветвей власти и одновременно их взаимодействие и взаимное их уравновешивание. Суть такого разделения заключается в наделении каждой ветви власти относительной самостоятельностью и независимостью, а также таким объемом полномочий, который позволит обеспечить необходимое равновесие между ними, исключающее доминирование одной ветви над другими.

Таким образом, необходимый паритет между ветвями власти достигается не только конституционной дифференциацией полномочий, но и применением специальных правовых средств, направленных на обеспечение самостоятельности и независимости каждой из них, в том числе, путем предоставления правового иммунитета.

3. Часть 1 статьи 78 Конституции устанавливает неприкосновенность депутата Жогорку Кенеша, одним из элементов которого выступает особый порядок привлечения его к уголовной ответственности. Правовой иммунитет депутата складывается из специальных гарантий осуществления им своих полномочий, обусловленных природой парламента, обеспечивающих ему возможность беспрепятственного осуществления своих функций, ограждая парламентария от необоснованных преследований.

В Решении Конституционного суда от 23 мая 2023 года было резюмировано, что парламентский иммунитет – обязательный традиционный элемент обеспечения независимости представительной ветви власти, защиты демократии и парламентаризма. Он выделяет Жогорку Кенеш

из числа других государственных органов, наделяя его членов особым правовым статусом, поскольку они являются избранниками народа, уполномоченными на выполнение ключевых государственных функций. Парламентский иммунитет – не право депутатов, а важнейшая и необходимая гарантия осуществления ими своей деятельности, исторически связанная с эволюцией парламентаризма, включающая в себя принцип неприкосновенности и имеющая своей главной целью обеспечение их защиты от необоснованных мер принуждения посредством изъятия из принципа равенства.

Парламентская неприкосновенность гарантирует независимость и достоинство представителей народа, защищая их от любой угрозы, запугивания или произвольных мер, направленных против них со стороны государственных должностных, а равно других лиц, что, в конечном счете, позволяет обеспечить автономность и независимость института парламента в целом.

Однако неприкосновенность депутата не означает его абсолютную безнаказанность, а устанавливает лишь особый порядок привлечения его к уголовной ответственности. В частности, Закон «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» и УПК предусматривают, что только Генеральный прокурор вносит в Жогорку Кенеш представление о получении согласия на привлечение депутата к уголовной ответственности.

4. Конституция относит органы прокуратуры к органам государственной власти со специальным статусом, осуществляющим надзор за точным и единообразным исполнением законов и иных нормативных правовых актов, уголовное преследование, участие в судебном разбирательстве, надзор за исполнением судебных решений (статья 105).

Исходя из особого места, занимаемого прокуратурой в системе государственных органов, ее обособленности в механизме разделения властей, на нее возложена, помимо свойственных ей надзорных функций, функция уголовного преследования высших должностных лиц, в том числе, получение у Жогорку Кенеша согласия на привлечение депутата к уголовной ответственности.

Таким образом, предусмотренный Конституцией и законами правовой иммунитет депутата Жогорку Кенеша, процедура внесения представления Генеральным прокурором о получении согласия на привлечение его к уголовной ответственности, а также сама процедура дачи такого согласия парламентом в своей совокупности обеспечивают рациональное функционирование всей системы государственной власти, основанной на системе сдержек и противовесов, и исключения предвзятого отношения к вопросу привлечения депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности.

5. Одним из важнейших государственных институтов в обеспечении надлежащей жизнедеятельности общества является система разрешения социальных конфликтов посредством правосудия, осуществляемого исключительно судебной ветвью власти.

Конституция, устанавливая, что правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом, определяет судебную власть как самостоятельную ветвь власти и возлагает на нее одну из ключевых государственных функций (статья 94).

Такая конституционная установка, с одной стороны, исключает возможность создания или наделения иных государственных органов функциями правосудия, а, с другой, устанавливает, что на суд не может быть возложено выполнение каких бы то ни было иных функций, не согласующихся со статусом органа правосудия. Отправление правосудия протекает в особом правовом порядке, при котором суду предоставляются такие преимущества в рассмотрении и разрешении дел, которыми не располагает ни одна иная форма государственной деятельности. Этот порядок несет в себе незыблемые гарантии законного и справедливого разрешения каждого дела.

Отмеченный подход также нашел свое отражение в «Процедурах эффективного осуществления основных принципов независимости судебных органов», утвержденных резолюцией Экономического и Социального Совета Организации Объединенных Наций от 24 мая 1989 года, согласно которым, ни от какого судьи нельзя требовать выполнения функций, несовместимых с его независимым статусом.

Присущие правосудию принципы – независимость, объективность и беспристрастность, осуществление правосудия на основе состязательности и равноправия сторон в своей совокупности составляют смысл и содержание деятельности суда, воплощаясь в жизнь посредством законодательно установленных процедур, наделяя суд исключительно ролью независимого и беспристрастного арбитра.

Однако рассматриваемый в рамках данного дела Закон «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» содержит норму, устанавливающую, наряду с Генеральным прокурором, процессуальную обязанность суда вносить представление в Жогорку Кенеш о получении согласия на привлечение депутата Жогорку Кенеша к уголовной ответственности, если дело находится в его в производстве (часть 2 статьи 28 Закона Кыргызской Республики «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики»).

Возложение на суд такого обязательства, безусловно, не согласуется с вышеуказанными принципами отправления правосудия, без соблюдения которых обеспечение справедливости и законности судебных актов невозможно и несовместимо с изначальным, конституционным предназначением суда.

Положения оспариваемой нормы не только препятствуют объективной правовой оценке обстоятельств дела, но и, вынуждая придерживаться обвинительного уклона при внесении представления в Жогорку Кенеш, напрямую входят в противоречие с конституционными гарантиями по обеспечению каждого судебной защитой его прав и свобод независимым судом, осуществления судопроизводства на основе равноправия

и состязательности сторон (часть 1 статьи 61, часть 1 статьи 95, часть 3 статьи 100).

6. В соответствии с частью 1 статьи 102 Основного Закона суд не вправе применять нормативный правовой акт, противоречащий Конституции.

Таким образом, суд в отличие от других правоприменительных органов не просто применяет нормы законодательства для разрешения конкретных дел, но и обязан оценивать подлежащие применению нормы права с точки зрения принципа правовой определенности и конституционных установлений.

Когда суд, рассматривая дело, сталкивается в своей работе с проблемой правопонимания, вытекающей из недостатков правового регулирования, он должен, прежде всего, опираться на положения Конституции, в соответствии с которыми он может преодолеть возникшие проблемы законодательного уровня.

Поскольку предметом регулирования рассматриваемого Закона выступает правовое положение депутата Жогорку Кенеша, как представителя законодательной ветви власти, исходить из иерархии нормативных правовых актов, как это следует из позиции стороны-ответчика было бы ошибочным. Закон «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики» является неотъемлемым элементом системы сдержек и противовесов и лежит в основе построения системы органов государственной власти на основе принципа разделения власти, в связи с чем постановка вопроса судьей Таджибаевой Т.С. перед Конституционным судом о проверке конституционности оспариваемой нормы, без отсылки к иерархии нормативных правовых актов, является верной.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частью 4 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 38, 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать нормативное положение части 2 статьи 28 Закона Кыргызской Республики «О статусе депутата Жогорку Кенеша Кыргызской Республики», выраженное словами «либо суд, рассматривающий дело,», противоречащим части 1 статьи 94, части 3 статьи 100 Конституции Кыргызской Республики.

2. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

3. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

29 ноября
2023 года
город Бишкек

№ 19-Р

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

4. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ИМЕНЕМ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РЕШЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

по делу о проверке конституционности нормативных положений части 1 статьи 373, части 1 статьи 375 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженных, соответственно, словами «вынесенного по существу дела» и «по существу дела», в связи с обращениями Москаленко Александра Викторовича, Плахутина Ивана Викторовича в интересах ОсОО «Канцлер», а также о проверке конституционности части 2 статьи 267 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики в связи с обращением Адылова Эрнста Сабыровича в интересах АО «Мамыр»

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего – Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыталы кызы К., с участием:

обращающейся стороны – Адылова Эрнста Сабыровича, Араповой Анны Викторовны, представляющих интересы акционерного общества «Мамыр», Плахутина Ивана Викторовича, представляющего интересы Общества с ограниченной ответственностью «Канцлер»;

стороны-ответчика – Ысыранова Самата Кыштообековича, постоянного представителя Жогорку Кенеша Кыргызской Республики в Конституционном суде Кыргызской Республики;

третьих лиц – Молдобаева Алмазбека Тавалдиевича, постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики, Искакова Эркина Бакбуровича, представителя Верховного суда Кыргызской Республики по доверенности, Аманжоловой Кундуз Бошкоевны, представителя Министерства юстиции Кыргызской Республики по доверенности,

руководствуясь частями 1, 2 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 4, 17, 40, 45 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности нормативных положений части 1 статьи 373, части 1 статьи 375 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженных, соответственно, словами «вынесенного по существу дела» и «по существу дела», части 2 статьи 267 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

Поводом и основанием к рассмотрению данного дела явились ходатайства Москаленко А.В., Адылова Э.С. в интересах АО «Мамыр», Плахутина И.В. в интересах ОсОО «Канцлер» и обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли Конституции Кыргызской Республики отмеченные выше норма и нормативные положения.

Заслушав информацию судьи-докладчика Касымалиева М.Ш., проводившего подготовку дела к судебному заседанию, исследовав представленные материалы дела, выслушав мнения третьих лиц, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 10 марта 2023 года поступило ходатайство Москаленко А.В. о проверке соответствия нормативного положения части 1 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса (далее – ГПК), выраженного словами «вынесенного по существу дела», частям 4, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Как следует из ходатайства, определением Межрайонного суда города Бишкек от 15 мая 2018 года исковое заявление ЗАО «ЭкоИсламикБанк» от 2 февраля 2018 года к ОсОО «ЭВОС» о взыскании задолженности по финансированию и обращении взыскания на заложенное имущество было направлено в Октябрьский районный суд города Бишкек для рассмотрения по подсудности.

Позже заявителю стало известно, что 11 июня 2018 года судьей Октябрьского районного суда города Бишкек Абакировым К.К., вне заседания суда, было вынесено определение об установлении цены иска и доплате государственной пошлины, о чем Москаленко А.В. не был своевременно и надлежащим образом извещен, соответственно, он был лишен права на судебную защиту своих интересов в установленном законом порядке.

Москаленко А.В. 15 декабря 2022 года обратился в суд с заявлением о пересмотре дела по вновь открывшимся обстоятельствам и отмене определения судьи Октябрьского районного суда города Бишкек от 11 июня 2018 года.

Определением этого же суда от 16 января 2023 года было отказано в удовлетворении заявления Москаленко А.В. о пересмотре судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам на основании части 1 статьи 373 ГПК, согласно которой пересмотр дела возможен только по вступившим в законную силу судебным актам, вынесенным по существу дела.

Заявитель отмечает, что в соответствии с частью 4 статьи 23 Конституции, законом не могут устанавливаться ограничения прав и свобод человека в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено ею, а согласно части 5 указанной статьи, не подлежат никаким ограничениям установленные Конституцией права и свободы человека.

Он также отмечает, что в соответствии с частями 1, 2 статьи 61 Конституции каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод,

предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права; каждый вправе защищать свои права и свободы, а также обеспечивать восстановление нарушенных прав всеми доступными способами, не запрещенными законом.

Таким образом, по мнению заявителя, нормативное положение части 1 статьи 373 ГПК, выраженное словами «вынесенного по существу дела», противоречит частям 4 и 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции, поскольку ограничивает права граждан на судебную защиту.

С учетом изложенного, субъект обращения просит проверить оспариваемое нормативное положение на соответствие Конституции.

Определением коллегии судей от 6 апреля 2023 года ходатайство Москаленко А.В. было принято к производству.

В Конституционный суд Кыргызской Республики 28 марта 2023 года поступило ходатайство Адылова Э.С., представляющего интересы АО «Мамыр», о проверке соответствия части 2 статьи 267 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – АПК) части 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции.

Как следует из ходатайства, в 2007 году АО «Мамыр» обратилось в Межрайонный суд Иссык-Кульской области с иском об обяызывании Государственного учреждения «Кадастр» (далее – ГУ «Кадастр») выдать ему государственный акт о праве частной собственности на 108 гектаров земли. Решением данного суда от 20 марта 2008 года исковое требование АО «Мамыр» было удовлетворено и ГУ «Кадастр» выдало обществу государственный акт о праве частной собственности на указанную землю.

Однако в 2022 году ГУ «Кадастр» обратилось в Административный суд Иссык-Кульской области с заявлением о пересмотре его решения от 20 марта 2008 года по вновь открывшимся обстоятельствам, в чем ему было отказано соответствующим определением от 30 мая 2022 года.

Не согласившись с принятым судебным актом, ГУ «Кадастр» подало апелляционную жалобу и ходатайство о восстановлении пропущенного процессуального срока на подачу этой жалобы.

Определением Иссык-Кульского областного суда от 18 июля 2022 года ходатайство о восстановлении пропущенного срока было удовлетворено, определение Административного суда Иссык-Кульской области от 30 мая 2022 года было отменено. Заявление ГУ «Кадастр» о пересмотре решения по вновь открывшимся обстоятельствам также было удовлетворено с отменой решения Административного суда Иссык-Кульской области от 20 марта 2008 года с направлением дела в суд первой инстанции для рассмотрения его по существу.

В свою очередь, АО «Мамыр» подало кассационную жалобу на определение Иссык-Кульского областного суда от 18 июля 2022 года.

Определением Верховного суда от 29 сентября 2022 года определение Иссык-Кульского областного суда от 18 июля 2022 года оставлено без изменения.

АО «Мамыр» было подано заявление о пересмотре определения Иссык-Кульского областного суда от 18 июля 2022 года по вновь открывшимся обстоятельствам. Определением Иссык-Кульского областного суда от 13 декабря 2022 года данное заявление оставлено без удовлетворения. На это определение АО «Мамыр» подало кассационную жалобу, однако определением Верховного суда от 22 марта 2023 судебный акт Иссык-Кульского областного суда был оставлен в силе.

Как отмечает Адылов Э.С., основанием для отказа в удовлетворении кассационной жалобы АО «Мамыр» послужили нормы части 2 статьи 267 АПК, согласно которым по вновь открывшимся обстоятельствам, могут быть пересмотрены лишь решение суда, определение об отказе в принятии иска, определение о прекращении производства по делу, определение об оставлении иска без рассмотрения.

Адылов Э.С. считает, что перечень судебных актов, приведенный в части 2 статьи 267 АПК, принят вопреки требованиям части 4 статьи 23 Конституции, предусматривающей недопустимость установления законом ограничений прав и свобод человека в иных целях и в большей степени, чем это предусмотрено Конституцией. Он также ограничивает право каждого на судебную защиту, гарантированного частями 1, 2 статьи 61 Конституции.

Автор обращения апеллирует к правовой позиции Конституционной палаты Верховного суда, что промежуточные судебные акты (определения), исключенные из числа актов, допускаемых к пересмотру по вновь открывшимся обстоятельствам, имеющие вспомогательный характер, в отдельных случаях выходят за пределы данного значения, представляют самостоятельную ценность и могут существенно влиять на исход дела, затрагивая важнейшие интересы, как личности, так и общества, и государства. «Такие промежуточные судебные акты по своей функциональной направленности имеют все черты итоговых актов и способны оказывать влияние как на развитие судебного процесса (к примеру: восстановление срока исковой давности), так и пресекательное воздействие на него (отказ в принятии к производству, применение срока давности, прекращение производства по делу)» (Решение от 17 марта 2021 года).

В этой связи заявитель отмечает, что оспариваемая норма противоречит приведенным положениям обозначенного выше Решения и подлежит исполнению в установленном законодательством порядке (часть 3 статьи 61 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики»).

По мнению Адылова Э.С., оспариваемая норма не позволяет пересмотреть определение Иссык-Кульского областного суда от 18 июля 2022 года по вновь открывшимся обстоятельствам, чем нарушается гарантированное Конституцией право на судебную защиту, не подлежащее какому-либо ограничению. Кроме того, он в судебном заседании особо обозначил, что невозможность обжалования промежуточных судебных актов, в частности актов о восстановлении пропущенных процессуальных сроков по вновь открывшимся обстоятельствам, ограничивает их право на судебную защиту.

С учетом изложенного, субъект обращения просит проверить оспариваемую норму на соответствие Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 24 апреля 2023 года ходатайство Адылова Э.С. в интересах АО «Мамыр» было принято к производству.

13 сентября 2023 года Москаленко А.В. в своем дополнительном ходатайстве просил проверить соответствие нормативного положения части 1 статьи 375 ГПК, выраженное словами «по существу дела», частям 4, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции. Это ходатайство было удовлетворено.

В Конституционный суд Кыргызской Республики 22 сентября 2023 года поступило ходатайство Плахутина И.В., представляющего интересы ОсОО «Канцлер», о проверке соответствия нормативного положения части 1 статьи 375 ГПК, выраженного словами «по существу дела», частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Как указывает субъект обращения, индивидуальный предприниматель Соловьева Е.В. при совместной деятельности с ОсОО «Канцлер» в период с 3 апреля 2017 года по 1 августа 2017 года получила от последнего товарно-материальные ценности для их дальнейшей реализации. Однако после трех месяцев Соловьева Е.В. отказалась от дальнейшего сотрудничества и возвращения в законном порядке образовавшейся задолженности, выявленной в ходе проведения проверки взаиморасчетов.

Для взыскания долга ОсОО «Канцлер» в 2018 году обратилось в Межрайонный суд города Бишкек. Данный суд своим решением от 18 июля 2019 года удовлетворил требование ОсОО «Канцлер». В последующем это решение было оставлено в силе Бишкекским городским судом и Верховным судом Кыргызской Республики.

Однако в марте 2022 года Соловьева Е.В. обратилась в Первомайский районный суд города Бишкек с заявлением о пересмотре решения Межрайонного суда города Бишкек от 18 июня 2019 года по вновь открывшимся обстоятельствам. Требования Соловьевой Е.В. были удовлетворены и отмеченное решение было отменено.

В свою очередь, ОсОО «Канцлер» обратилось в Первомайский районный суд города Бишкек с заявлением о пересмотре судебного акта по новым обстоятельствам на основании пункта 1 части 2 статьи 374 ГПК, однако этот суд на основании статьи 375 ГПК вынес определение об отказе в принятии заявления к производству.

С учетом изложенного, автор обращения считает, что нормативное положение части 1 статьи 375 ГПК, выраженное словами «по существу дела», нарушает требования части 1 статьи 94 Конституции, поскольку вводит запрет на подачу заявлений по новым обстоятельствам на судебные акты, вынесенные по существу спора, которые могут быть приняты с нарушениями. Такое обстоятельство, по мнению заявителя, является необоснованным, незаконным и несправедливым, что, в свою очередь, ставит под сомнение объективность отправления правосудия судами.

В обоснование своих доводов автор обращения ссылается на части 1, 2 статьи 61 Конституции, которые гарантируют каждому судебную защиту его прав и свобод; право каждого защищать свои права и свободы и обеспечивать восстановление нарушенных прав всеми доступными способами, не запрещенными законом.

Субъект обращения также отмечает, что институт пересмотра судебных актов по вновь открывшимся или новым обстоятельствам создан для того, чтобы стороны по делу могли беспрепятственно получать доступ к судебной защите, а также защищать свои права и интересы всеми способами, в том числе путем пересмотра судебных актов, вступивших в законную силу.

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемое нормативное положение противоречащим Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 19 октября 2023 года ходатайство Плахутина И.В., представляющего интересы ОсОО «Канцлер», было принято к производству.

В связи с однородностью требований в указанных выше обращениях, в соответствии с требованиями пункта 1 части 1 статьи 32 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», определениями судьи-докладчика от 24 апреля 2023 года и от 23 октября 2023 года дела по ним соединены в одно конституционное судопроизводство.

В судебном заседании заявители поддержали свои требования и просят их удовлетворить.

Постоянный представитель Жогорку Кенеша в Конституционном суде Кыргызской Республики Ысыранов С.К. по оспариваемым нормативным положениям статей 373, 375 ГПК отметил, что законодатель, преследуя цель процессуальной экономии и правовой определенности судебных актов, недопущения затягивания судебных процессов и нарушения принципа рассмотрения дела в разумный срок, исключил промежуточные судебные акты из числа актов, допускаемых к пересмотру по вновь открывшимся обстоятельствам.

В связи с чем, он считает, что отказ суда в пересмотре по вновь открывшимся или новым обстоятельствам судебных актов, вынесенных не по существу спора, правомерно и не является ограничением, умалением права на судебную защиту. Такое ограничение, по его мнению, пресекает злоупотребление правом, соответственно, оспариваемые нормативные положения статей 373 и 375 ГПК не противоречат Конституции.

По оспариваемой норме АПК, Ысыранов С.К. отмечает, что новые обстоятельства и вновь открывшиеся обстоятельства, как основания для пересмотра судебных решений, должны иметь строго очерченные границы и не содержать абстрактных определений, иначе это будет противоречить правовой стабильности и определенности судебных актов и приведет к нарушениям принципов правового государства.

Он считает, что часть 2 статьи 267 АПК, регулирующая правоотношение по пересмотру судебных актов, соответствует своей правовой

природе и предназначению, не ограничивает права граждан на судебную защиту и, соответственно, не противоречит Конституции.

Постоянный представитель Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики Молдобаев А.Т. по оспариваемым нормативным положениям части 1 статьи 373, части 1 статьи 375 ГПК, выраженным, соответственно, словами «вынесенного по существу дела», «по существу дела», отметил, что институт пересмотра судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам является самостоятельной стадией судопроизводства и представляет собой способ обеспечения права на судебную защиту и права на повторное рассмотрение дела, в связи с обнаружением существенных для дела обстоятельств, которые в момент разрешения дела не были и не могли быть известны заявителю и суду. Таким образом, законность судебного акта становится зависимой от изменяющихся фактических обстоятельств в связи с возникновением вновь открывшихся обстоятельств.

Он отметил, что в Решении Конституционной палаты Верховного суда от 17 марта 2021 года было указано, что некоторые промежуточные акты по своей функциональной направленности имеют не только пресекательное значение на развитие судебного процесса, но также носят все черты итоговых актов и способны оказывать влияние на него. Иными словами, они играют существенную, а порою и решающую роль в исходе дела, порождают правовые последствия, выходящие за рамки процессуальных правоотношений. Следовательно, они не должны рассматриваться как судебные акты, пересмотр которых по вновь открывшимся обстоятельствам может быть перенесен на стадию после рассмотрения дела по существу и вынесения итогового решения.

В этой связи, в целях единого правоприменения процессуальных норм при рассмотрении как административных, так и гражданских дел, Молдобаев А.Т. считает, что оспариваемые нормативные положения ГПК не в полной мере соответствуют части 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции.

Относительно оспариваемой части 2 статьи 267 АПК Молдобаев А.Т. отметил, что спецификой рассмотрения дел по вновь открывшимся обстоятельствам является его нацеленность именно на отмену решения, вступившего в законную силу. Заявление о пересмотре судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам имеет целью воздействовать именно на существо решения, добиться иного решения по существу дела.

При этом, согласно части 3 статьи 276 АПК, определение судебной коллегии Верховного суда Кыргызской Республики об удовлетворении либо об отказе в удовлетворении заявления о пересмотре судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам или новым обстоятельствам обжалованию не подлежит.

Молдобаев А.Т. полагает, что судебные акты, которые могут быть пересмотрены по вновь открывшимся или новым обстоятельствам,

перечисленные в части 2 статьи 267 АПК, не являются ограничением, умалением права на судебную защиту.

С учетом изложенного, Молдобаев А.Т. считает, что часть 2 статьи 267 АПК не противоречит части 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции.

Представитель Верховного суда Кыргызской Республики Исаков Э.Б. по оспариваемым нормативным положениям ГПК сообщил следующее.

В целях обеспечения полной реализации права на судебную защиту, гражданским процессуальным законодательством, помимо проверки законности и обоснованности принятых судебных актов в апелляционном и кассационном порядке, предусмотрено производство по пересмотру по вновь открывшимся обстоятельствам судебных актов, вступивших в законную силу.

Данный институт является самостоятельной стадией судопроизводства и представляет собой способ обеспечения права на судебную защиту и права на повторное рассмотрение дела в связи с обнаружением существенных для дела обстоятельств, которые в момент разрешения дела не были и не могли быть известны заявителю и суду.

Таким образом, как отмечает Исаков Э.Б., нормативные положения, установленные частью 1 статьи 373, частью 1 статьи 375 ГПК, регулирующие правоотношение по пересмотру итогового судебного акта, соответствуют своей правовой природе и предназначению, и не ограничивают, не умаляют права граждан на судебную защиту, а напротив являются гарантом справедливости и стабильности судебных актов.

С учетом изложенного, Исаков Э.Б. считает, что оспариваемые нормативные положения ГПК не противоречат Конституции.

В части проверки конституционности части 2 статьи 267 АПК Исаков Э.Б. отмечает, что норма, регулирующая правоотношение по пересмотру судебного дела, завершеного итоговым процессуальным решением, также соответствует своей правовой природе, не умаляет права граждан и не противоречит части 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции.

Представитель Министерства юстиции Кыргызской Республики Аманжолова К.Б. по оспариваемым нормативным положениям ГПК и норме АПК выразила позицию, аналогичную позиции постоянного представителя Президента и Кабинета Министров в Конституционном суде Кыргызской Республики А.Т. Молдобаева.

Конституционный суд, обсудив доводы сторон, выслушав мнения третьих лиц, и, исследовав материалы дела, приходит к следующим выводам.

1. В соответствии с частью 4 статьи 17 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд выносит акты по предмету, затронутому в обращении, лишь в отношении той части нормативного правового акта, конституционность которой подвергается сомнению.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда по данному делу являются:

нормативные положения части 1 статьи 373, части 1 статьи 375 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженных, соответственно, словами «вынесенного по существу дела» и «по существу дела», изложенные в следующей редакции:

«Статья 373. Основания пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам

1. Вновь открывшиеся обстоятельства – это обстоятельства, существовавшие на момент принятия оспариваемого судебного акта, вступившего в законную силу, вынесенного по существу дела, которые не были и не могли быть известны заявителю.

«Статья 375. Суды, пересматривающие судебные акты по вновь открывшимся обстоятельствам

1. Вступившие в законную силу акты суда первой, апелляционной инстанций пересматриваются по вновь открывшимся обстоятельствам или новым обстоятельствам судом, принявшим эти акты по существу дела.

Часть 2 статьи 267 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, изложенная в следующей редакции:

«Статья 267. Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам или новым обстоятельствам

2. По вновь открывшимся обстоятельствам или новым обстоятельствам могут быть пересмотрены:

- 1) решение суда;
- 2) определение об отказе в принятии иска;
- 3) определение о прекращении производства по делу;
- 4) определение об оставлении иска без рассмотрения.

Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №14 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 2 февраля 2017 года №12-13, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

Административно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №13 принят в соответствии с порядком, установленным законодательством, опубликован в газете «Эркин-Тоо» 1 февраля 2017 года №10-11, внесен в Государственный реестр нормативных правовых актов Кыргызской Республики и является действующим.

2. Правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом (часть 1 статьи 94 Конституции). Являясь важнейшим признаком правового государства, правосудие представляет из себя единую форму разрешения всех видов социальных конфликтов, когда по установленным законодательным процедурам и критериям независимые и беспристрастные суды обеспечивают рассмотрение и разрешение дел на основе закона и принципа равенства всех перед законом и судом, исключая любые формы произвола.

При этом эффективным правосудие может быть лишь в том случае, когда каждому индивиду гарантирован доступ к суду. Речь идет о праве заинтересованного лица обратиться в суд по любому вопросу и добиться рассмотрения своего дела при отсутствии чрезмерных правовых или практических препятствий.

Посредством правосудия, как вида правоохранительной и правоприменительной государственной деятельности реализуется одно из важнейших прав человека и гражданина – право на судебную защиту (статья часть 1 статьи 61 Конституции). Таким образом, оно одновременно служит и гарантией права на судебную защиту и средством его реализации.

Претворение в жизнь этого права связано с выполнением многоаспектных и сложно-структурных действий со стороны государства, направленных на создание системы судебных органов, правовой основы критериев разрешения дел и процедур судопроизводства.

3. Несмотря на то, что система правосудия выстраивается таким образом, чтобы гарантировать справедливое и законное разрешение каждого дела, тем не менее, судебные ошибки неизбежны. В этой связи в правовой системе Кыргызской Республики законодатель предусмотрел институциональные основы и правовые механизмы, которые предоставляют возможность сторонам как повторного рассмотрения судебных дел, так и их пересмотра в иерархической последовательности в апелляционной и кассационной судебных инстанциях. Этот механизм выполняет функцию проверки законности и обоснованности судебных актов, правильности применения норм права и направлено на реализацию конституционной концепции о полном, справедливом и эффективном судебном разбирательстве. Возможность устранения судебной ошибки является неотъемлемым компонентом правосудия, без которого конституционная гарантия судебной защиты прав и интересов человека была бы неполной. Предоставление такой возможности каждому должна быть гарантирована государством, а способ ее устранения - доступным и эффективным.

В свою очередь, судебные ошибки могут иметь как субъективную, так и объективную природу происхождения. Если судебные ошибки субъективного характера могут совершаться в результате добросовестного заблуждения судьи, его грубой небрежности или же профессиональной некомпетентности, то во втором случае первопричиной являются объективные факторы, возникновение которых предвидеть было невозможно даже при самом добросовестном отношении судьи к отправлению правосудия. Иначе говоря, поводом для пересмотра судебного акта служит открытие важных обстоятельств, которые суд не мог учесть в момент вынесения решения, поскольку они не были и не могли быть известны ни заявителю, ни суду, однако способны влиять на существо принятого судебного акта. Такими обстоятельствами являются согласно ГПК вновь открывшиеся или новые обстоятельства.

Вновь открывшиеся обстоятельства — это обстоятельства, существовавшие на момент принятия оспариваемого судебного акта, вступившего

в законную силу, вынесенного по существу дела, которые не были и не могли быть известны заявителю (часть 1 статьи 373 ГПК).

Новые обстоятельства — это обстоятельства, возникшие после принятия оспариваемого судебного акта, вступившего в законную силу (часть 1 статьи 374 ГПК).

Наличие вновь открывшихся или новых обстоятельств имеет принципиальное значение для дела, поскольку ставит под сомнение законность вынесенного судебного акта. В случае открытия этих обстоятельств, суд принимает судебный акт, которым отменяет ранее принятый итоговый судебный акт и возобновляет производство по делу. В результате такого производства суд путем переоценки всех обстоятельств дела, с учетом изменившейся ситуации может принять решение о частичной или полной отмене предыдущего судебного акта и, тем самым, кардинально изменить правовые последствия для участников процесса.

Таким образом, сам факт возобновления производства по делу с отменой предыдущего судебного акта имеет фундаментальное значение для всех участвующих в деле сторон, в связи с чем судебный акт об этом не может быть отнесен к актам, пересмотр которых может быть перенесен на стадию после рассмотрения дела по существу и вынесения итогового акта.

4. В рамках общих правил и закономерностей построения судебного производства, продиктованные единым механизмом реализации судебной власти, практически все судебные разбирательства включают в себя вынесение промежуточных судебных актов. Промежуточные судебные акты, отражая содержание процессуальной деятельности, в целом принимаются в целях обеспечения надлежащей реализации участниками судопроизводства их процессуальных прав и обязанностей, а также постадийному продвижению самого судебного процесса по исследованию и оценке всех обстоятельств дела с тем, чтобы суд мог последовательно прийти к принятию итогового судебного акта. Иначе говоря, они предшествуют окончательному решению суда.

Рассматривая аналогичное дело в рамках Административно- процессуального кодекса, Конституционная палата Верховного суда в Решении от 17 марта 2021 года отмечала, что в ряде случаев промежуточные судебные акты носят ярко выраженный вспомогательный характер. Однако в других случаях они выходят за пределы данного значения, имеют самостоятельную ценность и могут существенно влиять на исход дела, затрагивая при этом важнейшие интересы, как личности, так и общества, и государства. Такие промежуточные судебные акты по своей функциональной направленности имеют все черты итоговых актов и способны оказывать влияние как на развитие судебного процесса (к примеру: восстановление срока исковой давности), так и пресекательное воздействие на него (отказ в принятии к производству, применение срока давности, прекращение производства по делу). Иными словами, они играют существенную, а порою и решающую роль в исходе дела, порождают правовые последствия, выходящие за рамки процессуальных правоотношений, а потому не могут считаться «рядовыми».

Принимая во внимание, что принципы процессуального права взаимообусловлены и взаимосвязаны, схожие по своей правовой природе правоотношения в административном и гражданском процессуальном законодательстве подлежат единообразному правовому регулированию, что обусловлено, прежде всего, необходимостью обеспечения равных процессуальных гарантий. Разумеется, при этом сохраняется отраслевая специфика рассмотрения и разрешения дел.

Таким образом, как вытекает из вышеуказанного Решения органа конституционного контроля, отнесение к вспомогательным отдельных категорий промежуточных актов, которые по сути могут играть существенную роль в исходе дела, способны оказывать как пресекательное воздействие на судебный процесс, так и на его новое развитие, приводит к занижению их роли в отправлении правосудия.

Это означает, что невозможность пересмотра по вновь открывшимся обстоятельствам судебных актов, вынесенных не по существу, устанавливает пониженный уровень процессуальных гарантий в гражданском судопроизводстве. А это, в свою очередь, приводит к нарушению конституционного принципа равенства всех перед законом и судом, и ограничению конституционного права на судебную защиту, что в силу императивного требования части 5 статьи 23 Конституции недопустимо.

5. Во исполнение Решения Конституционной палаты Верховного суда от 17 марта 2021 года Жогорку Кенешем Кыргызской Республики был принят Закон «О внесении изменений в Административно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 12 июля 2022 года №64 и статья 267 была изложена в новой редакции, частью 2 которой установлено, что по вновь открывшимся обстоятельствам или новым обстоятельствам могут быть пересмотрены: решение суда; определение об отказе в принятии иска; определение о прекращении производства по делу; определение об оставлении иска без рассмотрения.

Вместе с тем, внесенные изменения по своему содержанию в полной мере не охватили все правовые позиции, изложенные в указанном Решении. А именно, оспариваемая норма устанавливает возможность пересмотра по вновь открывшимся и новым обстоятельствам промежуточные судебные акты, носящие пресекательный характер, на основании которых у лица прекращаются субъективные права и юридические обязанности. В то же время, этот перечень не включает акты, которые непосредственно влияют на новое развитие судопроизводства, к которым относятся акты о восстановлении сроков исковой давности, а также об отмене судебного решения и возобновления производства по вновь открывшимся обстоятельствам.

Однако, следует отметить, что в рассматриваемом Решении Конституционная палата Верховного суда не предусматривала необходимость предоставления возможности пересмотра акта о восстановлении пропущенных процессуальных сроков по вновь открывшимся обстоятельствам.

Под процессуальными сроками понимается юридическая форма отражения объективного течения времени, которая служит измерителем определения временных отрезков, в рамках которых должно быть рассмотрено дело или совершено какое-либо процессуальное действие, начиная со стадии возбуждения дела, заканчивая стадией исполнения окончательного решения. Это понятие включает в себя также сроки обжалования и порядок пересмотра дела вышестоящим судом, проведения судебных процедур и реализации участниками судебного процесса других субъективных прав. Акты о восстановлении либо об отказе в восстановлении процессуальных сроков могут быть обжалованы и подлежат пересмотру вышестоящими судебными инстанциями в общем порядке. Тем самым участникам процесса в полной мере обеспечивается конституционное право на судебную защиту и пересмотр их дела вышестоящим судом.

Между тем, предоставление законодательной возможности пересмотра этих актов дополнительно по вновь открывшимся обстоятельствам станет чрезмерным обременением судебной системы, тогда как они без ущерба субъективным правам участников судебного процесса могут быть рассмотрены совместно с итоговым решением суда. Это, прежде всего, обусловлено тем, что судебные акты по вопросу процессуальных сроков не соответствуют критериям, обозначенным в правовых позициях Конституционной палаты Верховного суда и Конституционного суда и не могут быть отнесены к промежуточным актам, имеющим решающее значение.

В то же время, Конституционный суд отмечает о необходимости дополнительного пересмотра действующей редакции статьи 267 АПК с целью реализации тех правовых позиций, которые не были охвачены Законом «О внесении изменений в Административно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики» от 12 июля 2022 года №64.

На основании вышеизложенного, руководствуясь пунктом 2 части 2, частями 4 и 5 статьи 97 Конституции Кыргызской Республики, статьями 48, 49, 52 и 53 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

РЕШИЛ:

1. Признать нормативные положения части 1 статьи 373 Гражданского процессуального кодекса Кыргызской Республики, выраженное словами «вынесенного по существу дела», а также части 1 статьи 375 этого же кодекса, выраженное словами «по существу дела», противоречащими частям 4, 5 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

2. Признать часть 2 статьи 267 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики противоречащей части 4 статьи 23, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики в той мере, в какой не соответствует правовым позициям, выраженным Конституционной палатой Верховного суда Кыргызской Республики в Решении от 17 марта 2021 года.

3. Кабинету Министров Кыргызской Республики внести соответствующие изменения в действующее правовое регулирование, вытекающие из Решения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 марта 2021 года и настоящего Решения.

До приведения правового регулирования в соответствие с Решением Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 марта 2021 года и настоящим Решением непосредственно применяются Конституция, Решение Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 17 марта 2021 года и настоящее Решение Конституционного суда Кыргызской Республики.

4. Решение окончательное и обжалованию не подлежит, вступает в силу с момента провозглашения.

5. Решение обязательно для всех государственных органов, органов местного самоуправления, должностных лиц, общественных объединений, юридических и физических лиц и подлежит исполнению на всей территории республики.

6. Опубликовать настоящее Решение в официальных изданиях органов государственной власти, на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**Конституционный суд
Кыргызской Республики**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ**

2023-жылдын
6-июлу
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 10-П

Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун жана Ниязбек Улукбекович Кочкоровдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, М.М. Жорокуловдун жана Н.У. Кочкоровдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасына карата даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана М.М. Жорокулов менен Н.У. Кочкоровдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 7-мартында М.М. Жорокуловдун, Н.У. Кочкоровдун Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 554-беренесинин 6-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз ээлери белгилегендей, Ош облустук соту 2022-жылдын 6-июлундагы өзүнүн чечими менен Ош шаардык сотунун 2022-жылдын 19-апрелиндеги Асамидин кызы Айгерим жөнүндө токтомун жокко чыгарып, укук бузуу жөнүндө иштин материалдары Ош шаардык Ички иштер башкармалыгына (ИИБ) толуктап жана туура тариздөө үчүн кайтарылсын деп аныктаган.

Арыз ээлери Ош облустук сотунун аталган аныктамасы менен макул болбостон, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна кассациялык даттануу менен кайрылышкан.

Бирок, Ош шаардык сотунун төрагасынын 2022-жылдын 19-августундагы катында Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 554-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык апелляциялык даттанууну кароонун жыйынтыгы боюнча соттун аныктамасы мыйзамдуу күчүнө токтоосуз кирет жана даттанууга жатпайт деп көрсөтүлгөн.

Каралып жаткан аспектиде, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2016-жылдын 11-майындагы, 2018-жылдын 4-апрелиндеги чечимдеринде төмөнкүдөй укуктук позициялар билдирилген.

Жогору турган сотко айыптоочу өкүмдү даттануу укугу эч кандай чектөөгө жатпайт жана соттук коргоого болгон укук менен тутумдук байланышта турат, ал Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык абсолюттук мүнөзгө ээ. Сот чечимдерине даттануу укугу сот өндүрүшү жаатында инсандын укуктарынын кепилдиктерин бекиткен эл аралык-укуктук актылардын жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ар бир адамга жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугун берген 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пунктунун маңызынан келип чыгат. Кассациялык инстанция сотундагы өндүрүш иштин буга чейинки териштирүүсүнүн жүрүшүндө соттор тарабынан кетирилген жана иштин жыйынтыгына таасирин тийгизген материалдык же процесстик укуктун ченемдерин олуттуу бузууларды оңдоо үчүн арналган жана аларды жойбостон бузулган укуктарды, эркиндиктерди жана мыйзамдуу кызыкчылыктарды, ошондой эле мыйзам тарабынан корголуучу коомдук кызыкчылыктарды калыбына келтирүү же коргоо мүмкүн эмес.

М.М. Жорокулов, Н.У. Кочкоров аталган укуктук позицияларды жыйынтыктоо менен, соттук коргонуунун элементтеринин бири жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу болуп саналат, анткени соттор тарабынан материалдык укуктун же процесстик укуктун ченемдерин туура эмес колдонуп, кетирген катачылыктарды кассациялык тартипте даттанып кайра каратуу укугу адамдарда болуусу керек деп эсептешет. Бул адамдардын бузулган укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын, ошондой эле мыйзам тарабынан корголуучу коомдук кызыкчылыктарды калыбына келтирет же коргойт, аларга сот адилеттигине жетүүгө мүмкүндүк берет.

Ошондой эле, арыз ээлеринин пикири боюнча, талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган ар кимге анын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоо кепилдиги белгиленген даражада Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет. Алсак, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 14-беренесинин 5-пунктуна ылайык, кандайдыр бир кылмыш иши үчүн соттолгондордун ар бири анын соттолушу жана соттук өкүмүнүн жогору турган соттук инстанция тарабынан мыйзамга ылайык кайра каралып чыгышына укугу бар.

М.М. Жорокулов жана Н.У. Кочкоров, жарандар кетирилген соттук каталарды апелляциялык инстанцияда кассациялык тартипте талашуу, бузулган укуктарын калыбына келтирүү жана адилеттикке жетүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек деп эсептешет.

Жогоруда баяндалган жүйөлөрдүн негизинде, арыз ээleri талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранышкан.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасы менен өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада судьялар коллегиясы төмөнкүдөй тыянакка келген.

Судьялар коллегиясы кайрылууну кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө маселени чечүүдө, кайрылууда коюлган маселелердин конституциялык сот өндүрүшүнө жол берилгендигине жана анын “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келүүсүнө таянат.

Аталган конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык, эгерде кайрылууда көрсөтүлгөн маселенин конституциялуулугу мурда текшерилсе жана өзүнүн күчүн сактаган акт болсо, судьялар коллегиясы кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат.

Соттун чечиминин акыркы экендиги жана аны даттануу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу жөнүндө маселе Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болгон, анын жыйынтыгы боюнча 2019-жылдын 11-сентябрындагы азыркыга чейин күчүн сактаган чечими чыккан.

Көрсөтүлгөн конституциялык Мыйзамдын 52-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, ченемдик укуктук актыны же анын бөлүгүн конституциялык эмес деп таануу жөнүндө чечимдин юридикалык күчүн ушул эле ченемдик укуктук актыны же анын ушундай эле мазмундагы бөлүгүн кайра кабыл алуу менен жокко чыгаруу мүмкүн эмес.

М.М. Жорокулов жана Н.У. Кочкоров судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасы менен макул болбостон, 2023-жылдын 6-июнунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылышкан.

Кайрылуу субъектеринин пикири боюнча судьялар коллегиясынын аныктамасы төмөндөгү негиздер менен жокко чыгарылууга жатат.

Аныктамада белгиленгендей Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2019-жылдын 11-сентябрындагы чечимине ылайык Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодексинин 333-беренесинин 3-бөлүгү Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3, 8-пунктарына, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылган.

Бузуулар жөнүндө кодекс “Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексин, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексин, Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” 2021-жылдын 28-октябрындагы Мыйзамынын 7-беренесинин негизинде күчүн жоготкон, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин жаңы редакциясы колдонууга киргизилген.

Мында кайрылуучулардын пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 554-беренесинин 6-бөлүгү Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук коргонуу укугун чектейт.

Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ жана Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат (6-берененин 1-бөлүгү). Бардык укуктук актылар, мамлекеттик органдардын же анын кызмат адамдарынын бардык иш-аракеттери Конституциянын жоболоруна ылайык келиши керек. Конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Конституциянын негизинде кабыл алынат.

М.М. Жорокулов жана Н.У. Кочкоров өз даттануусунда Конституциялык соттун 2022-жылдын 20-апрелиндеги чечиминде баяндалган укуктук позицияны келтиришкен. Конституциянын түздөн-түз иштөөсү коомдук мамилелердин бардык түрүнө жана бардык субъектилерине кандайдыр бир конкреттештирүүчү актыларсыз эле түздөн-түз жөнгө салуучу таасирге ээ болгон конституциялык ченемдердин тубаса ички жөндөмүн көрсөтөт, ошондой эле ушуга байланыштуу конституциялык жоболорго гана шилтеме жасайт. Андыктан, бийлик органына (кызмат адамына) карата конституциялык императив иштейт: бийлик органы Конституциянын ченеминин колдонулушун аны конкреттештирүүчү ченемдик укуктук актынын жоктугунан улам шарттай албайт. Алардын жоктугу Конституцияны түздөн-түз колдонуу мүмкүн эмес дегенди билдирбейт, ал өзгөчө бир укуктук каражаттарды пайдаланууга байланыштуу мындай колдонуунун бөтөнчөлүгүн гана көрсөтөт.

Даттануунун калган бөлүгүндө, арыз ээлери алардын алгачкы өтүнүчүндө баяндалган окшош жүйөлөрдү келтиришет.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, М.М. Жорокулов жана Н.У. Кочкоров Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасын жокко чыгарууну жана өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну суранышкан.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээлеринин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту кайрылууну сот өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кайра кароо тартибинде судьялар коллегиясынын корутундуларына укуктук баа берүү баштапкы кайрылууда келтирилген талаптардын жана судьялар коллегиясынын тыянактарына каршы келтирилген аргументтердин алкагында гана жүзөгө ашырылышы мүмкүн экендигин белгилейт.

Конституциялык сот Жогорку соттун Конституциялык палатасы тарабынан 2019-жылдын 11-сентябрында жогору турган сотторго андан ары даттанууга тыюу салууну болжолдогон, тартип бузуу субъектеринин даттанууларын кароонун жыйынтыгы боюнча чыгарылган райондук (шаардык) соттун чечиминин акыркы экендиги жөнүндө маселе

каралгандыгын белгилейт. Көрсөтүлгөн чечим менен талашылып жаткан ченем жарандардын ишти жогору турган сот тарабынан кайрадан кароо укугун чектөөчү катары, карама-каршы келет деп табылган.

Бул Чечимдин резолютивдик бөлүгүн аткаруу максатында “Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” 2020-жылдын 14-августундагы Мыйзамы менен аталган Кодекске тиешелүү өзгөртүүлөр киргизилген. Ошентип, Бузуулар жөнүндө кодексин 336-1-беренеси менен бузуу жөнүндө иш боюнча соттун токтому тараптар жагынан апелляциялык тартипте даттанылышы мүмкүн деп каралган. Апелляциялык даттанууну кароонун жыйынтыгы боюнча соттун аныктамасы токтоосуз мыйзамдуу күчүнө кирет жана даттанууга жатпайт.

Кийин күчүнө кирген Укук бузуулар жөнүндө кодекс (2021-жылдын 28-октябрында) соттук актыларды апелляциялык тартипте даттануу мүмкүнчүлүгү жөнүндө жоболорду да камтыйт.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 62-беренесине ылайык Конституциялык сот Жогорку соттун Конституциялык палатасынын укук улантуучусу болуп саналат, демек, 2021-жылдын 5-майындагы Конституция күчүнө киргенге чейин кабыл алынган анын чечимдери мыйзамдарда белгиленген тартипте аткарылууга тийиш.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту 2023-жылдын 6-апрелиндеги судьялар коллегиясынын аныктамасында баяндалган тыянактарды негиздүү деп эсептейт жана көрсөтүлгөн аныктаманы жокко чыгаруу үчүн негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38-беренесинин 2-бөлүгүнүн 4-пунктун, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун жана Ниязбек Улукбекович Кочкоровдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 6-апрелиндеги аныктамасына келтирилген даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

2023-жылдын
25-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№11-П

Толгонай Азаматовна Тынымсеитованын
Кыргыз Республикасынын Конституциялык
сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын
25-апрелиндеги аныктамасына даттануусун
кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Т.А. Тынымсеитованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 25-апрелиндеги аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда келтирилген жүйөлөрдү жана Т.А.Тынымсеитованын өтүнүчү боюнча материалдарды карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьясы М.Р.Бобукееванын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 27-мартында Т.А.Тынымсеитованын Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 8-беренесинин 1-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесине, 23-беренесинин 1-5-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1,2,3-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Т.А.Тынымсеитованын пикири боюнча талашылып жаткан ченем укук бузуу жасаган жеке жактар мыйзам алдында тең жана жынысына, расасына, тилине, майыштыгына, этностук таандыктыгына, диний ишенимине, саясий же башка ынанымдарына, билимине, тегине, мүлктүк же башка абалына, ошондой эле башка жагдайларга карабастан, жоопкерчиликке тартылууга тийиш экендиги менен билдирилген укуктук аныксыздыкты камтыйт.

Арыз ээси 2022-жылдын 28-декабрында Укук бузуулар жөнүндө кодексинин 187-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүндө каралган укук бузууларды жасагандыгы үчүн айып пул түрүндөгү административдик жазага тартылганын белгилеген.

Өтүнүчтө билдирилгендей, автотранспорт айдап бара жатып ылдамдык режимин бузуу тууганынын тажыясына өз убагында келүү зарылчылыгынан улам келип чыккан. Арыз ээсинин пикири боюнча бул мыйзам бузуу анын калыптанып калган мусулманчылык үрп-адаттарды жана салтты сактоого умтулуусуна байланыштуу болгон.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

Ушуга байланыштуу кайрылуу субъектиси Конституциянын 21-беренесинин 1-бөлүгүнө таянуу менен мамлекет адам укугун жана эркиндигин кемсинтеген наркты, үрп-адаттарды жана салттарды сактоо менен Кыргызстан элинин маданиятынын өнүгүүсүнө камкордук көрөт, ал эми талашылып жаткан ченемге негизделген, ага салынган айып пул негизсиз болуп, анын укуктары бузулду деп эсептейт.

Жогорудагыларды эске алуу менен, арыз ээси талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп табууну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 25-апрелиндеги аныктамасы менен Т.А.Тынымсеитованын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Судьялар коллегиясынын аныктамасында «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык, даттанууда кайрылуучунун коюлган маселе боюнча позициясы жана анын Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасалган укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш экендиги белгиленген. Башкача айтканда, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу предмети менен конституциялык жоболордун ортосунда ажырагыс системалуу байланыш сөзсүз болушу керек.

Бул талап арыз ээсинин жүйөлөрү укуктук мүнөзгө ээ болуп, конституциялык жоболор менен системалуу түрдө байланышта болушу жана ал талашылып жаткан ченемдердин жөнгө салуучу таасиринин конституциялуулугуна айкын күмөн жаратышы керек дегенди билдирет.

Бирок, кайрылууда келтирилген арыз ээсинин жүйөлөрү талашылып жаткан ченем Конституцияга ылайык келеби деген маселедеги белгисиздик жөнүндө айгинелебейт, анткени талашылып жаткан ченем менен Конституциянын жоболорунун ортосунда системалуу байланыш укук колдонуу практикасына байланышкан жүйөлөр менен бекемделет жана иштин фактылык жагдайларын иликтөөнү талап кылат, тиешелүү түрдө аларды чечүү жалпы юрисдикциядагы соттордун компетенциясына кирет.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктунун негизинде судьялар коллегиясы кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча аталган конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбегендигине байланыштуу кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, Т.А. Тынымсеитова 2023-жылдын 25-июлунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси өзүнүн даттануусунда судьялар коллегиясы анын арызын өндүрүшкө кабыл алуудан мыйзамсыз жана негизсиз баш тартканын жана жогоруда аталган конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктунун маанисин бурмалап, муну менен ишти тикелей кароо, тараптардын атаандашуучулук жана тең укуктуулук принцибин,

ошондой эле анын адилет жана ачык териштирүү укугу бузулгандыгын белгилейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин карап чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

Т.А. Тынымсеитова судьялар коллегиясынын аныктамасына даттанууда судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган жана аны жокко чыгарууга багытталган жүйөлөрдү келтирген эмес.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу маселеси боюнча аныктамасы процессуалдык мүнөзгө ээ. Ушуга байланыштуу Конституциялык сот мындай аныктаманы кайрылууда келтирилген аргументтердин жана талаптардын, ошондой эле анын тыянактарын жокко чыгарган жүйөлөрдүн чегинде гана кайра кароо тартибинде судьялар коллегиясынын тыянактарына укуктук баа берет.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамда кайрылуунун формасына жана мазмунуна карата жалпы талаптар каралган. Кайрылуунун мазмунуна коюлган талаптардын бири болуп кайрылуучу койгон маселе боюнча анын позициясынын жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасоо менен анын укуктук негиздемесинин болушу саналат (27-берененин 4-бөлүгүнүн 9-пункту).

Конституциялык сот белгилегендей, мамлекет мыйзам актыларын кабыл алуу аркылуу коомдук мамилелерде белгилүү бир тартипти орнотот. Мындан тышкары, ар кандай укук бузуу үчүн, ал байкабастыктан жасалган болсо да, эч кандай четтөөлөрсүз жоопкерчилик каралат.

Талашылып жаткан ченемди укуктук жөнгө салуу жол кыймылынын коопсуздугун камсыздоого багытталган, анын максаттары жарандардын өмүрүн жана ден соолугун, алардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо болуп саналат.

Адамдын өмүрүн жана ден соолугун эң жогорку конституциялык баалуулук катары таануу менен Негизги Мыйзам аларды коргоо боюнча конституциялык кепилдиктердин системасы менен камсыздалган мамлекеттик милдеттердин мүмкүн болушунча кеңири спектрин белгилейт. Дал ушул максаттарда ченем жаратуучу орган укуктук механизмдерди киргизүүгө укуктуу, алар өзгөчө адамдын өмүрүнө жана ден соолугуна дайыма коркунуч туудурган чөйрөлөрдө жогорку кооптуулуктагы булактардын болушунан улам тобокелдиктерди минималдаштырууга же жалпысынан аларды жоюуга багытталган жана алар жынысына, расасына, тилине, майыптыгына, улутуна, динине, саясий же башка көз карашына, билимине, тегине, мүлктүк же башка абалына же башка жагдайларга карабастан бардыгына жайылтылат.

Ишти түздөн-түз кароо, тараптардын атаандашуучулук жана тең укуктуулук принциптерин, ошондой эле ишти адилет жана ачык териштирүүгө

2023-жылдын
25-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№11-П

укугун ишке ашыруунун процесстик тартиби «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзам менен жөнгө салынат, анын алкагында арыз ээсинин кайрылуусу каралып, судьялар коллегиясынын тиешелүү аныктамасы кабыл алынган.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту, судьялар коллегиясы арыз ээсинин даттануусу формасы жана мазмуну боюнча «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбегендиги жөнүндө негиздүү тыянакка келген деп эсептейт жана тиешелүү түрдө анын 2023-жылдын 25-апрелиндеги аныктамасын жокко чыгарууга негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Толгонай Азаматовна Тынымсеитованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 25-апрелиндеги аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
25-сентябры
Бишкек шаары

№ 12-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Тамара Иманкуловна Бегимкулованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 7-июнундагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Т.И. Бегимкулованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 7-июнундагы аныктамасына карата келтирген даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана Т.И. Бегимкулованын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТА П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 10-майында Т.И. Бегимкулованын “Кыргыз Республикасынын Жер кодексин колдонууга киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-статьясын Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн жана ага тиркелген материалдардан келип чыккандай, Кара-Суу районунун жергиликтүү мамлекеттик администрациясынын 1997-жылдын 29-декабрындагы №681 токтомунун негизинде Кара-Суу районунун Төлөйкөн айыл өкмөтүнүн аймагындагы кайра бөлүштүрүү фондунун жеринен “Азада” фермердик чарбасына 5,87 га сугат айдоо жери өткөрүлүп берилгендиги, бирок аталган токтомдо жер тилкесин пайдалануунун мөөнөтү аныкталбаганы көрсөтүлгөн.

Ал эми талашылып жаткан ченемге ылайык, жеке жактарга берилген жана орточо чарбалык жер үлүшүнөн ашык болгон, алар үчүн Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген тартипте 2000-жылдын 1-январына чейин акчалай компенсациялар төлөнбөгөн айыл чарба багытындагы жер участкактору, ошондой эле чакан фермаларды, фермердик чарбаларды, алардын ичинде эт, сүт багытындагы чакан фермаларды түзүү үчүн берилген жер участкактору берилгенде аныкталган мөөнөткө чейин жеке жактардын пайдалануусунда калат.

Эгерде жер участкакторун берүүдө пайдалануунун мөөнөттөрү аныкталбаса, жер участкакторун пайдалануу 2000-жылдын 1-январына чейин берилген деп эсептелет.

Кайрылуу субъектисинин пикиринде, “Кыргыз Республикасынын Жер кодексин колдонууга киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы айыл элине өз убагында жеткирилбей, аны аткаруу боюнча жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан жетишээрлик деңгээлде иштер жүргүзүлгөн эмес.

Ошондой эле, арыз ээси аталган жер мурда насос менен гана сугарылып жана түшүмдүүлүгү начар болгондуктан, ал 2005-жылы Төлөйкөн

айыл өкмөтүнө аны иштетүүдөн баш тартуу жөнүндө арыз менен кайрылганын белгилеген. Ал эми тиешелүү айыл өкмөтү жерди өзүнө алуудан баш тарткандыктан, “Азада” фермердик чарбасы 2005-2016-жылдар аралыгында аталган жерди иштетип келген.

Кайрылуу субъектиси ырастагандай, 2021-жылдын 19-мартында Төлөйкөн айыл өкмөтү талашылып жаткан ченемге шилтеме жасап, арыз ээсин маалымдабастан, аталган жерди тиешелүү айыл өкмөттүн аймагында жашабаган адамдарга аукцион өткөрүү аркылуу сатып жиберген.

Ушуга байланыштуу, арыз ээси талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Асылдуулугу төмөн айыл чарба жерлерин өздөштүрүүгө жана айыл чарба өндүрүшүн жүргүзүүгө берүүнүн тартиби жөнүндө жобону бекитүү тууралуу” 2008-жылдын 17-июнундагы №306 токтомуна жана жер участогун мөөнөттүү (убактылуу), анын ичинде ижара келишиминин шарттары боюнча пайдаланууда жерди 50 жылга чейинки чектелген мөөнөттө пайдаланууну тааныган Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 7-статьясынын 2-пунктуна карама-каршы келет деп эсептеген.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Т.И. Бегимкулова талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы 2023-жылдын 7-июндагы аныктамасы менен өтүнүчтү төмөнкүдөй негиздер боюнча өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы болуп, конституциялык принциптерге жана жоболорго каршы коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салууну тастыктаган укуктук мүнөздөгү ынаандыруучу жүйөлөр болгондо ченемдик укуктук актылардын же алардын түзүмдүк элементтеринин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүү саналат.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык кайрылууда арыздануучунун ал койгон маселе боюнча позициясы жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасалган укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш. Бул талап арыздануучунун жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө болуп, конституциялык жоболор менен тутумдук байланышта болуп жана аны менен талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуучулук таасиринин конституциялуулугунда ачык күмөндүүлүктү пайда кылышы керек дегенди билдирет.

Бирок, Т.И. Бегимкулова өзүнүн кайрылуусунда талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугу тууралуу маселени козгоо менен адамдын жана жарандын укуктарын, эркиндиктерин жана милдеттерин камтыган Конституциянын экинчи бөлүмүнүн тиешелүү ченемдеринин бирин да келтирген эмес, тактап айтканда өлкөнүн Негизги Мыйзамы менен кепилденген анын конкреттүү кайсы укуктары жана эркиндиктери бузулуп жаткандыгын көрсөткөн эмес.

Судьялар коллегиясы арыз ээсинин “Кыргыз Республикасынын Жер кодексин колдонууга киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 12-П

айыл жергесинин тургундарына жетишээрлик деңгээлде жеткирилбегендиги тууралуу жүйөсүн туура эмес деп эсептейт, себеби Кыргыз Республикасынын Конституциясы укук үстөмдүгүн камсыз кылып, ар бир адамдын Конституцияда жана мыйзамдарда тыюу салынбаган ар кандай аракеттерди жана ишмердүүлүктү жүргүзүү укугун белгилөө менен бирге, анын Конституцияны жана мыйзамдарды сактоо милдетин да белгилейт (53-берененин 2, 3-бөлүктөрү).

Бул контекстте судьялар коллегиясы Кыргыз Республикасынын 1993-жылдын 5-майында кабыл алынган Конституциясынан баштап колдонуудагы Конституцияга чейин мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды расмий жарыялоо алардын күчүнө кирүүсүнүн милдеттүү шарты болуп саналаарын белгилеген.

Т.И. Бегимкулованын талашылып жаткан ченемдин Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 7-статьясынын ченемдерине карама-каршы келет деген жүйөсү боюнча судьялар коллегиясы Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренеси менен Конституциялык соттун ыйгарым укуктарынын толук тизмеси белгиленгендигин, ал ченемдик укуктук актылардагы коллизияларды чечүү боюнча соттун ыйгарым укуктарын карабагандыгын белгилеген.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1, 4-пункттарына ылайык, эгерде кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча аталган конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбесе жана анда келтирилген талап Конституциялык сотко караштуу болбосо, судьялар коллегиясы аны өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат.

Т.И. Бегимкулова Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 7-июнундагы аныктамасы менен макул болбостон, 2023-жылдын 4-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыздануучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту кайрылууну сот өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кайра кароо тартибинде судьялар коллегиясынын тыянактарына укуктук баа берүү баштапкы кайрылууда келтирилген аргументтердин жана талаптардын, ошондой эле судьялар коллегиясынын тыянактарына каршы келтирилген жүйөлөрдүн алкагында гана жүзөгө ашырылышы мүмкүн экендигин белгилейт.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы болуп, ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугундагы аныксыздыктын бар экендигин көрсөткөн укуктук мүнөздөгү ынандырарлык жүйөлөрдүн болуусунда, алардын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүү эсептелет.

2023-жылдын
25-сентябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

№ 12-II

Ал эми Т.И. Бегимкулова өз даттануусунда судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктамасын жокко чыгарууга багытталган укуктук жүйөлөрдү жана укуктук негиздемелерди келтирген эмес. Арыздануучу болгону баштапкы кайрылуусунун мазмунун редакциялык жактан өзгөртүп, өз даттануусуна жүйөлөрдү кайталап баяндоо менен гана чектелген, бул маңызы боюнча талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугундагы аныксыздыкты пайда кылуучу укуктук аргументтер катары каралышы мүмкүн эмес.

Демек, арыздануучунун кайрылуусу формасы жана мазмуну боюнча “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбейт жана кайрылууда келтирилген талап Конституциялык сотко караштуу эмес деген судьялар коллегиясынын тыянагы негиздүү болуп саналат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 7-июнундагы аныктамасын жокко чыгарууга негиз тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Тамара Иманкуловна Бегимкулованын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 7-июнундагы аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
6-октябры
Бишкек шаары

№ 13-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

2022-жылдын 18-февралындагы № 02-Т токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине өзгөртүү киргизүү жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу - Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4-беренесинин 2-бөлүгүн, 48-беренесинин 4-бөлүгүн жетекчиликке алып жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентинин 14-главасына ылайык

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-Т токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине төмөнкүдөй өзгөртүү киргизилсин:

- 137-пункт төмөнкүдөй редакцияда берилсин:

«137. Регламентти кабыл алууда Конституциялык соттун жыйналышы, эгерде ага Конституциялык соттун судьяларынын жалпы курамынын үчтөн экисинен кем эмеси катышса, ыйгарым укуктуу болуп саналат.».

2. Бул токтом кабыл алынган күндөн тартып күчүнө кирет.

3. Ушул токтом Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

2023-жылдын
9-октябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 14-П

2022-жылдын 18-февралындагы № 02-Т токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине өзгөртүү киргизүү жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу - Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы Маамыталы кызы Камиланын катышуусунда 2023-жылдын 3-октябрындагы № 184 «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» конституциялык Мыйзамды аткаруу үчүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-беренесинин 2-бөлүгүн, 48-беренесинин 4-бөлүгүн жетекчиликке алып жана Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентинин 14-главасына ылайык

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2022-жылдын 18-февралындагы № 02-Т токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Регламентине төмөнкүдөй өзгөртүүлөр киргизилсин:

- Регламенттин 9-пункту төмөнкүдөй мазмундагы 10-пунктча менен толукталсын:

«10) Конституциялык соттун чечимин кайра кароо жөнүндө Конституциялык сотко сунуш киргизет.»;

- Регламенттин 104-пункту төмөнкүдөй мазмундагы 5-пунктча менен толукталсын:

«5) Конституциялык соттун чечимин кайра кароо боюнча.»;

- төмөнкүдөй редакциядагы 11¹-глава менен толукталсын:

«11¹-глава. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимин кайра кароо

«126¹. Конституциялык соттун чечими конституциялык Мыйзамдын 521-беренесинде каралган учурларда, Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Конституциялык соттун төрагасынын сунушу боюнча кайра каралышы мүмкүн.

126². Сунуш жазуу жүзүндө берилет, ал төмөнкүлөрдү камтышы керек:

1) сунуш даректелген соттун аталышын;

2) сунуш берген жактын аталышын;

3) соттун кайра каралууга жаткан чечимине көрсөтмөнү;

4) Конституциялык соттун чечимин кайра кароо жөнүндө маселени коюу үчүн негиз болгон маалыматтарды.

2023-жылдын
9-октябры
Бишкек шаары

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ**

№ 14-П

126³. Төрага Конституциялык соттун чечимин алдын ала изилдөө жана Конституциялык соттун чечиминин долбоорун даярдоо үчүн судьяга (судьяларга) кайра кароо жөнүндө сунушту берет.

126⁴. Конституциялык сот сунушту жазуу жол-жобосу боюнча ал келип түшкөн күндөн тартып бир айдын ичинде карайт. Зарыл болгон учурда бул мөөнөт Конституциялык сот тарабынан узартылышы мүмкүн.

126⁵. Сунушту кароонун жыйынтыгы боюнча Конституциялык сот төмөнкү чечимдердин бирин кабыл алат:

- 1) каралып жаткан чечимди күчүндө калтыруу;
 - 2) чечимди бөлүгүндө өзгөртүү;
 - 3) чечимди толугу менен жокко чыгаруу жана жаңы чечимди кабыл алуу.».
2. Бул токтом кабыл алган күндөн тартып күчүнө кирет.

3. Ушул токтом Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
2-ноябры
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

№ 15-П

Динара Джумакадыровна Сартбаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Майрамбек Токтомбетович Молдокуловдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 12-июлундагы аныктамасына даттануусу боюнча

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Д. Дж. Сартбаеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Т. Молдокуловдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 12-июлундагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана М.Т. Молдокуловдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья-баяндамачы К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2023-жылдын 26-июнунда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Д.Дж.Сартбаеванын кызыкчылыгын көздөгөн М. Т. Молдокуловдун Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин (мындан ары – Эмгек кодекси) 427-беренесинин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылууда көрсөтүлгөндөй, Д.Дж. Сартбаева Чүй облусунун Ысык-Ата райондук мамлекеттик администрациясынын башчысынын 2022-жылдын 22-апрелиндеги тескемеси менен Кең-Булуң айыл өкмөтүнүн башчысы кызматынан бошотулган. Арыз ээсинин пикири боюнча аталган тескеме кызматкерди убактылуу эмгекке жарамсыздык учурунда ээлеген кызматынан бошотууга тыюу салууну караган Эмгек кодексинин 85-беренесинин талаптарын бузуу менен чыгарылган, ошондой эле аким айыл өкмөтүнүн башчысын ал шайланган конституциялык мөөнөт аяктаганга чейин ээлеген кызматынан бошотууга укуксуз экендиги белгиленген «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын жоболоруна карабастан чыгарылган.

Бузулган укуктарын коргоо максатында, арыз ээси Чүй облусунун Ысык-Ата райондук сотуна доо арыз менен кайрылган, анын жыйынтыгында Д.Дж.Сартбаеваны ээлеген кызматынан бошотуу жөнүндө тескемени жараксыз деп табуу тууралуу чечим чыгарылып, ал мурда ээлеген кызматына калыбына келтирилген. Чүй облустук сотунун судьялар коллегиясынын аныктамасы менен Ысык-Ата райондук сотунун чечими өзгөртүүсүз калтырылган.

Бирок, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун (мындан ары – Жогорку сот) судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 28-мартындагы токтому менен аталган иш боюнча биринчи жана апелляциялык инстанциядагы соттордун чечимдери жокко чыгарылып, ал боюнча өндүрүш токтотулган. Жогорку сот өз чечимин негиздөөдө Эмгек кодексинин 427-беренесине ылайык, саясий жана атайын мамлекеттик кызмат орундарын ээлеген адамдардын кызматтан бошотуу, бошотуунун датасын жана себебинин формулировкасын өзгөртүү, башка жумушка которуу, аргасыз иштебегендиги же аз акы төлөнүүчү жумуштарды аткаргандыгы үчүн акы төлөө жана тартиптик жаза чара колдонуу маселелери боюнча жекече эмгек талаш-тартыштары соттон тышкары тартипте чечиле тургандыгын көрсөткөн.

Арыз ээсинин пикири боюнча саясий муниципалдык кызмат Эмгек кодексинин 427-беренеси менен жөнгө салынууга жатпайт, мунун өзү Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет.

Жогорудагыларды эске алуу менен кайрылуу субъектиси Эмгек кодексинин 427-беренесин Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 12-июлундагы аныктамасы менен Д.Дж.Сартбаеванын кызыкчылыгын көздөгөн М.Т.Молдокуловдун арызын өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада Конституциянын 97-беренесине жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4-беренесине ылайык Конституциялык соттун карамагына кирген маселелердин толук тизмеси аныкталып, алардын катарына Жогорку соттун чечимдерин кайра кароо жана соттордун укук колдонуу иш-мердүүлүгүнө баа берүү Конституциялык соттун ыйгарым укуктарына кирбей тургандыгы белгиленген.

Мындан тышкары, кызматкерлердин айрым категорияларынын жеке эмгек талаш-тартыштарын кароонун өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу маселе буга чейин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароосунун предмети болгон жана анын 2013-жылдын 26-ноябрындагы Чечими бар, ал күчүндө кала берет.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 4, 5-пункттарына ылайык, судьялар коллегиясы даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш

тарткан, анткени даттанууда көрсөтүлгөн талап Конституциялык соттун караштуулугунда эмес, кайрылууда көрсөтүлгөн маселенин конституциялуулугу мурда текшерилген жана өзүнүн колдонуу күчүн сактаган акт бар.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, М.Т. Молдокулов 2023-жылдын 9-октябрында Конституциялык сотко даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси өзүнүн даттануусунда каралып жаткан маселе боюнча Жогорку соттун Конституциялык палатасынын чечими болгонуна карабастан, сот кайсы жеке эмгек талаш-тартыш жана кызматкерлердин кайсы категориясы кароонун предмети болгондугун көрсөтпөгөндүгүн белгилейт.

Тактап айтканда, анын пикири боюнча Эмгек кодексинин 427-беренесинин ченеми Конституциянын үчүнчү бөлүмүндө көрсөтүлгөн саясий жана атайын мамлекеттик кызматтарды ээлеген адамдарга тиешелүү. Ал эми саясий муниципалдык кызматка кирген айыл өкмөтүнүн башчысынын кызматы Эмгек кодексинин 427-беренесинин ченеминин таасирине кирбейт.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын иши Конституциянын төртүнчү бөлүмүндө чагылдырылган. Тиешелүү түрдө жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдарын Негизги Мыйзамдын үчүнчү бөлүмүндө көрсөтүлгөн саясий жана атайын кызматтардын категориясына киргизүүгө болбойт.

Мындан тышкары, кайрылуу субъектиси «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Мыйзамдын 70-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктуна ылайык, ушул Мыйзам күчүнө киргенге чейин шайланган шаарлардын мэри, айыл өкмөтүнүн башчылары алар шайланган мөөнөт аяктаганга чейин өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууну улантышарын белгилейт.

Демек, ушул Мыйзамга ылайык, Кең-Булуң айыл өкмөтүнүн башчысы Д.Дж.Сартбаеваны, ал шайланган мөөнөт аяктаганга чейин ээлеген кызматынан бошотуу акимдин ыйгарым укуктарына кирбейт.

Жогорудагыларды эске алуу менен М.Т. Молдокулов судьялар коллегиясынын даттанылып жаткан аныктамасын жокко чыгарууну жана анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну өтүнөт.

Конституциялык сот арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин карап чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келди.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу маселеси боюнча аныктамасы процесстик мүнөзгө ээ жана Конституциялык сот мындай аныктаманы кайрылууда келтирилген аргументтердин жана талаптардын, ошондой эле анын тыянактарын жокко чыгарган жүйөлөрдүн алкагында кайра карайт.

М.Т.Молдокулов судьялар коллегиясынын аныктамасына даттануу менен жаңы жүйөлөрдү келтирбейт жана судьялар коллегиясы шилтеме кылган Жогорку соттун Конституциялык палатасынын Чечими муниципалдык кызматчыларды ээлеген кызмат ордунан бошотуу маселелерин чечүүчү укуктук позицияларды камтыбайт, андыктан жокко чыгарылууга жатат деп эсептейт.

Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2013-жылдын 26-ноябрындагы Чечиминин мазмунунан саясий кызматты аргасыздан токтотуунун негизги түрү болуп мажбурлоо же саясий кызматтан кетүү – кызматтан бошотуу келип чыгат, аны ишке ашырууда жогорку даражалуу ыйгарым укуктуу кызмат адамдарына карата, эреже катары, саясий жактан кароо жетекчиликке алынат. Өз кезегинде саясий кызматка келген адам саясий жүйө боюнча кызматтан бошотуудан эч кимдин иммунитетти жок экендигин түшүнүшү керек.

Саясий кызматка дайындалган адамдар эмгектик укук мамилелеринин субъекттери (иш берүүчүлөр жана кызматкерлер) катары каралышы мүмкүн эмес. Демек, аларды саясий кызматтан бошотууда, эреже катары, эмгек мыйзамдарында белгиленген негиздер жана кепилдиктер колдонулбашы керек.

«Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө» Мыйзам саясий муниципалдык кызмат орду түшүнүгүнүн мазмунун ачып берет жана аны бийликтик ыйгарым укуктарды жүзөгө ашыруучу жана саясий программаларды жана долбоорлорду турмушка ашырууга багытталган саясатты аныктоочу чечимдерди кабыл алуучу, Конституцияда жана башка ченемдик укуктук актыларда белгиленген ыйгарым укуктардын алкактарында тиешелүү административдик-аймактык бирдикте коюлган саясий максаттарды ишке ашыруу үчүн жергиликтүү жамааттын алдында жоопкерчилик тартуучу, жергиликтүү кеңештин депутатынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органынын башчысынын кызмат орду катары аныктайт (2-берененин 16-пункту). Кыргыз Республикасынын Президентинин 2022-жылдын 30-августундагы № 297 Жарлыгына ылайык, айыл өкмөт башчысынын кызматы саясий муниципалдык кызмат орундарына кирет.

«Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө» Мыйзамдын 11-беренесинин 1-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык, акимдин ыйгарым укуктарына айыл аймактарынын жана райондук маанидеги шаарлардын жергиликтүү өз алдынча башкаруусунун аткаруу органдарынын башчыларын кызматка дайындоо жана кызматтан бошотуу кирет.

Конституциялык сот 2013-жылдын 26-ноябрындагы Жогорку соттун Конституциялык палатасынын Чечими менен мамлекеттик кызматта гана эмес, ошондой эле бардык мамлекеттик бийлик органдарында саясий жана административдик кызматтарда эмгек ишмердүүлүгүн жүзөгө ашырууга байланышкан маселелер каралды деп эсептейт, буга жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары да кирет.

2023-жылдын
2-ноябры
Бишкек шаары

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ**

№ 15-П

Ушуга байланыштуу Конституциялык сот судьялар коллегиясынын аныктамасында арыздануучу тарабынан коюлган маселе конституциялык көзөмөл органында кароонун предмети болгон жана күчү сакталган акт бар деген негиздүү тыянакка келген, андыктан анын 2023-жылдын 12-июлундагы аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиз тапкан жок.

Белгилей кетсек, Конституциялык сот прецеденттик мүнөздөгү укук маселелери боюнча гана чечимдерди кабыл алат жана өзүнүн мазмуну боюнча окшош бардык укук мамилелерине жайылтылат. Жогоруда аталган Чечимде мамлекеттик бийлик органдарынын түрүнө байланыштуу эмес, бул же тигил кызматтардын саясий жана административдик мүнөзүнө басым жасалат. Демек, конституциялык контролдун юридикалык табияты окшош маселелерди кайра кароо мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Динара Джумакадыровна Сартбаеванын кызыкчылыгын көздөгөн Майрамбек Токтомбетович Молдокуловдун Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 12-июлундагы аныктамасына карата даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

2023-жылдын
7-декабры
Бишкек шаары

№ 16-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Анатолий Владимирович Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн Аида Маратовна Курманбаеванын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы К. Маамыгалы кызынын катышуусунда “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Курманбаеванын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасына карата даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Курманбаеванын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТАПТЫ:

2023-жылдын 18-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Курманбаеванын Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин (мындан ары – АПК) 110-беренесинин 8-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2, 4 жана 5-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 62-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылууда талашылып жаткан ченемге ылайык сот жүйөлүү деп тапкан себептер боюнча доо коюу мөөнөтүн өткөрүп жиберген, жана даттанылган актылар кабыл алынган же даттанылган аракеттер жасалган күндөн тартып 10 жылдан кечиктирбестен сотко кайрылган адамдарга, эгерде мыйзамда башкача белгиленбесе, өткөрүлүп жиберилген мөөнөт калыбына келтирилиши мүмкүн деп белгиленген.

Талашылып жаткан ченемдин колдонулушу Конституциянын 61-беренесинин 1-бөлүгү менен кепилденген соттук коргоо укугун ишке ашыруунун мүмкүн эместигине алып келген. Башкача айтканда, белгиленген убакыттык чектерге байланыштуу мыйзам чыгаруучу априори 10 дон ашык жыл мурда кабыл алынган актыларды мыйзамдуу жана сотто талашууга жатпайт деп тааныйт, муну менен соттук коргоо укугун иш жүзүндө жокко чыгарат.

Арыз ээси талашылып жаткан ченемди киргизүүнүн себептери жана зарылчылыгы так негиздемелер менен ырасталбаганын да белгилеген. Бул тыюу салуу акылга сыярлык жана калыстык принциптерине туура

келбейт, анткени талашылып жаткан ченем сот адилеттигинин кайсы эл аралык стандарттарына негизделгени белгисиз.

Талашылып жаткан ченемдин колдонулушунан улам ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген жаран А.В. Заяцкий кабыл алынган учурдан тартып 10 жылдан ашык убакыт өтүп кеткендигине байланыштуу Жайыл районунун Ак-Башат айыл өкмөтүнүн 2004-жылдын 28-январындагы чечими боюнча өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтире албай келет.

Кайрылуунун автору өзүнүн жүйөлөрүн негиздөөдө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Пленумунун 2018-жылдын 20-февралындагы №4 “Соттун чечими жөнүндө” токтомуна шилтеме жасайт, анда сотторго доонун эскирүү мөөнөтүнүн өтүп кетиши доо арызын кабыл алуудан баш тартууга же иш боюнча өндүрүштү токтотуу үчүн негиз боло албайт деп көрсөтүлгөндүгүнө көңүл бурушу зарыл экендиги көрсөтүлгөн. Доонун эскирүү мөөнөтүнүн бүтүшү доону канааттандыруудан баш тартуу үчүн негиз болуп саналат.

Эскирүү мөөнөтүн өткөрүп жиберген тарап мөөнөттү өткөрүп жибергендигинин жүйөлүү себептеринин далилдерин келтирүүгө милдеттүү.

Эгерде сот административдик иш боюнча сотко доо берүүнүн мөөнөтүн өткөрүп жиберүү себептерин жүйөлүү эмес деп тапса, анда бул жагдай жүйөлөнгөн аныктама чыгаруу менен иш боюнча өндүрүштү токтотуу үчүн негиз болуп саналат (АПКнын 186-беренесинин 9-бөлүгү, 187- беренеси).

Арыз ээси ошондой эле Конституциянын 23-беренесинин 2, 4 жана 5-бөлүктөрүнө, 62-беренесинин 2-бөлүгүнө шилтеме жасаган, аларга ылайык адамдын укуктары менен эркиндиктери коомдун жана мамлекеттин кызыкчылыгында чектелиши мүмкүн, бирок чектөөлөр Конституцияда белгиленген чектерден аша албайт. Укуктар жана эркиндиктер толук деп саналбайт, адамдын жана жарандын жалпы таанылган башка укуктарын жана эркиндиктерин жокко чыгарат же азайтат деп чечмеленбөөгө тийиш.

Кайрылууда Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун соттук коргоо укугуна карата укуктук позициялары, ошондой эле өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү үчүн кошумча шарттар жок чет өлкөлүк практика көрсөтүлгөн.

Баяндалгандарды эске алуу менен арыз ээси талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп таанууну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасы менен А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Курманбаеванын кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 26-беренесине ылайык, талашылып жаткан ченем Конституциянын конкреттүү ченемдерине ылайык келеби деген маселеде аныкталган белгисиздик ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болуп саналат деп белгиленген.

Конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин жоболору кайрылууга карата жалпы талаптарды белгилейт, аларды так сактоо аны Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун өндүрүшкө кабыл алуусуна жол берилишин камсыздайт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өзүнүн чечимдеринде доонун эскирүү мөөнөтүн белгилөөгө карата укуктук позициясын мурда билдирген (2016-жылдын 17-февралы, 2020-жылдын 3-сентябры).

Алсак, укуктук позицияларга ылайык, доонун эскирүү мөөнөтү, биринчи кезекте, укуктук аныктык принцибин камсыз кылууга багытталган. Доонун тиешелүү эскирүү мөөнөттөрүн белгилөөнүн максаты мамлекеттик функцияларды ишке ашыруунун натыйжалуулугун камсыз кылуу гана эмес, ошондой эле жарандык жүгүртүү иштеринин туруктуулугун жана стабилдүүлүгүн сактоодо турат. Доо коюу институтунун өзгөчө мааниси доо түрүндөгү укукту коргоо талабынын мөөнөт боюнча чексиз боло албастыгын билдирет. Бул, биринчиден, укуктук белгисиздик абалынын негизсиз узактыгына жол берилбестик, экинчиден, чындыкты аныктоого жана адилеттүү чечимге келүүгө мүмкүндүк бере тургандай жарандык иштин бардык жагдайларын өз убагында тактоо мүмкүнчүлүгү (анткени убакыттын өтүшү менен далилдер жоголуп же эч нерсеге татыбай калышы мүмкүн), үчүнчүдөн, жарандык-укук мамилелеринин катышуучуларын тартипке салуу зарылчылыгы менен шартталган. Эскирүү мөөнөтүнүн мааниси кызыкдар тараптын соттук коргоо укугунан кыянаттык менен пайдалануусуна жол бербөө менен да байланыштуу.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен судьялар коллегиясы талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайык келүүсү маселесинде белгисиздикти көргөн жок.

А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Курманбаева судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2023-жылдын 20-ноябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Өз даттануусунда А.М. Курманбаева чектелген мөөнөттү белгилөө жүйөлүү себептер болгон шартта өткөрүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарбагандыктан, коллегия талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайык келүү маселесинде белгисиздикти көрбөгөндүгү менен макул эместигин билдирген.

Арыз ээси кайрылууда сөз доонун эскирүү мөөнөттөрү жөнүндө эмес, 10 жылдан ашык убакыт мурда кабыл алынган сот актыларына арыздануучунун даттанууга мүмкүнчүлүгү жок болгон көйгөй жөнүндө экендигин белгилейт. Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген соттук коргоо укугун ишке ашыруу мүмкүн болбогон жагдай келип чыккан, анткени ал абсолюттук түрдө нивенирленип, кабыл алынган актынын же жасалган аракеттин мөөнөтүнөн толук көз каранды болуп калган.

2023-жылдын
7-декабры
Бишкек шаары

№ 16-П

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН ТОКТОМДОРУ

Жогоруда баяндалгандардын негизинде А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Курманбаева судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана анын өтүнүчүн конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну өтүнөт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүрөлөрүн жана судьялар коллегиясынын даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, бул өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуу зарылдыгы жөнүндө тыянакка келди.

Кайрылуу “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын талаптарына жооп берет жана коюлган маселеде белгисиздик бар, бул ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М.Курманбаеванын Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасына даттануусу канааттандырылсын.

2. А.В. Заяцкийдин кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Курманбаеванын Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 110-беренесинин 8-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренесинин 2, 4 жана 5-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 62-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынсын.

3. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

Зууракан Кузобаевна Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн Анвар Кубанычбекович Курмушиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасына даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осмонбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы Ж.А. Аширматованын катышуусунда “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, З.К. Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн А.К. Курмушиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасына карата даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана З.К. Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн А.К. Курмушиевдин өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, судья Ж.А. Шаршеналиевдин маалыматын угуп, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТА П Т Ы:

2023-жылдын 19-сентябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна З.К. Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн А.К. Курмушиевдин Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин (мындан ары – АПК) 110-беренесинин 8-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 45-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 56-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз ээси өзүнүн кайрылуусунда жер участогунда турак үй курулгандыгын, ага “Кадастр” мамлекеттик мекемесинин Бишкек филиалынын 2003-жылдын 31-декабрындагы жер участкана укуктуу каттоо боюнча аракеттерин жараксыз деп табуу жөнүндө административдик доо менен Кыргыз Республикасынын Айыл чарба министрлигине караштуу Жер ресурстары кызматынын “Кадастр” мамлекеттик мекемесине З.К. Мырзапаязова 2023-жылдын 26-майында кайрылуусунун натыйжасында укуктук аныксыздык келип чыккандыгын белгилейт.

Административдик доо коюуда ал өткөрүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө арыз менен кайрылган, анткени мурда Н. Сагын-таевге таандык болгон жер участогун алып коюу жөнүндө Бишкек шаарынын мэриясынын 1996-жылдын 19-сентябрындагы токтому арыз ээлерине Республикалык архивден 2023-жылдын 15-майында алынган жообунан кийин гана белгилүү болгон.

Кайрылуунун автору Бишкек шаарынын административдик соту өтүп кеткен мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө З.К.Мырзапаязованын арызын карап чыгып, 2023-жылдын 30-августунда өзүнүн аныктамасы менен иш боюнча өндүрүштү токтоткондугун белгилеген.

Кайрылууда белгиленгендей, административдик сот талашылып жаткан ченемге таянуу менен жер участогуна менчик укугун каттоо 2003-жылы жүргүзүлүп, ал эми доогер 2023-жылдын 26-майында, башкача айтканда менчикке укук катталган учурдан тартып 20 жыл өтүп кеткенден кийин сотко кайрылгандыгын көрсөткөн. Ошентип, сот доогердин даттанылуучу аракеттер жасалган күндөн тартып 10 жылдан ашык убакыт өтүп кеткенден кийин доо менен кайрылгандыгын эске алып, өткөрүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүү жөнүндө арыз канааттандырылууга жатпайт деп эсептеген.

Ушуга байланыштуу кайрылуу субъектиси соттук коргоого болгон укуктун жана турак-жайга болгон укуктун маанилүүлүгүн, ошондой эле турак жайдан өзүм билемдик менен ажыратууга жол берилбестик принцибин баса белгилеген конституциялык ченемдерди көрсөткөн. Арыз ээси талашылып жаткан ченем жарандардын укуктары бузулган учурдан тартып, узак убакыт өткөндүгүнө карабастан, алардын соттук коргоого болгон укуктарын чектейт деп белгилейт.

А.К. Курмушиев ошондой эле, эгерде доо коюунун өткөрүп жиберилген мөөнөтү сот тарабынан жүйөлүү деп табылса, анда ал эч кандай ченемдик укуктук акт менен чектелбеши керек жана өзүнүн менчигин сот аркылуу коргоо укугу бузулбас болууга тийиш экендигин баса белгилейт. Талашылып жаткан ченем жарандарды укук бузуулар тууралуу алар көп жылдардан кийин билсе дагы, өз укуктарын коргоо мүмкүнчүлүгүнөн ажыратышы мүмкүн. Мыйзамдар чындыкты жана адилеттикти орнотууга бөгөт болбошу керек.

Баяндалгандарды эске алуу менен кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемдик жобону Конституцияга карама-каршы келет деп табууну өтүнгөн.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы токтому менен З.К. Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн А.К. Курмушиевдин кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылган.

Аныктамада “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 26-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, мыйзамдын же ченемдик укуктук актынын Конституцияга ылайык келеби деген маселеде пайда болгон аныксыздык ишти кароо үчүн негиз болуп саналат белгиленген.

Ушуга байланыштуу судьялар коллегиясы эскирүү мөөнөтүн белгилөө биринчи кезекте укуктук аныктык принцибин камсыздоого багытталгандыгын белгилеген. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын (мындан ары – ЖС КП) мындай укуктук позициясы анын 2016-жылдын 17-февралындагы Чечиминде билдирилген, анда

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН
ТОКТОМДОРУ

№ 17-II

эскирүү мөөнөтү мыйзамдардын негизги институттарынын бири катары чыгат, анткени ал бузулган субъективдүү укукту сот тартибинде коргоонун убакыттык чектерин аныктайт деп белгиленген. Доонун эскиришинин маанилүү көрүнүшү болуп, анын жарандык укук мамилелеринин туруктуулугуна шарт түзгөн жагдай эсептелет, анткени бузулган укукту аргасыз коргоону чектөөчү мөөнөтсүз болгондуктан, укук ээси өз укугун бузуучуну соттук таасир көрсөтүү коркунучу алдында каалаганындай узак кармоо мүмкүндүгүн алмак. Сотко кайрылууну өтө узакка созуу далилдердин жок болуп кетүү коркунучун туудурмак, муну менен жарандык иштерди өз убагында чечүү кыйынчылык жаратып же такыр мүмкүн эмес болмок.

Ушуга байланыштуу судьялар коллегиясы талашылып жаткан ченемдин Конституцияга ылайык келеби деген маселеде кандайдыр бир белгисиздикти көргөн жок, анткени чектик мөөнөттү белгилөө жүйөлүү себептер болгон шартта өткөрүп жиберилген мөөнөттү калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарбайт.

Судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, З.К.Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн А.К. Курмушиев Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна даттануу менен кайрылган.

Арыз ээси өзүнүн даттануусунда колдонуудагы редакцияда талашылып жаткан ченем эл аралык укуктун жалпы кабыл алынган принциптерин, калыптанып калган баалуулуктарды жана Конституция менен корголгон негизги укуктарды, анын ичинде соттук коргоого жана турак-жайга болгон укуктарды буза тургандыгын белгилейт.

А.К. Курмушиев, эгерде сот эскирүү мөөнөтүн өткөрүп жиберүүнүн себептерин жүйөлүү деп тааныса, анда аны калыбына келтирүүгө эч кандай укук ченемдери тоскоол болбошу керек деп эсептейт. Соттук жана күнүмдүк кырдаалдардын ар түрдүүлүгүн белгилеп, ал мыйзамдар чындыкты аныктоого жана адилеттүүлүккө жетишүүгө тоскоол болбошу керектигин баса белгилейт.

А.К. Курмушиев ошондой эле жарандар өз укуктарынын бузулгандыгы тууралуу кээде көп жылдардан кийин, өзгөчө кылмыш иштеринин алкагында атүгүл ондогон жылдар же кылымдар өткөндөн кийин билип каларын белгилейт. Мындай учурда талашылып жаткан ченем жарандарды 10 жыл өткөндөн кийин административдик сотто бузулган укуктарын коргоо мүмкүнчүлүгүнөн ажыратат.

Мындан тышкары, кайрылуу субъектиси Жогорку соттун Конституциялык палатасынын 2016-жылдын 17-февралындагы Чечиминде белгиленген эскирүү мөөнөтүн калыбына келтирүүнү чектөөгө жол берилбестиги тууралуу укуктук позициясына шилтеме жасайт.

Баяндалгандардын негизинде, З.К. Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн А.К. Курмушиев судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана анын өтүнүчүн конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту арыз ээсинин жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын даттанууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, бул өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуу зарылдыгы жөнүндө тыянакка келди.

Өтүнүч “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын талаптарына жооп берет жана коюлган маселеде белгисиздик бар, бул ишти конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында кароо үчүн негиз болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 5-бөлүгүн, 38, 48, 49-беренелерин, 52-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТОКТОМ КЫЛДЫ:

1. Зууракан Кузобаевна Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн Анвар Кубанычбекович Курмушиевдин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2023-жылдын 23-октябрындагы аныктамасын жокко чыгаруу жөнүндө даттануусу канааттандырылсын.

2. З.К. Мырзапаязованын кызыкчылыгын көздөгөн А.К. Курмушиевдин Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 110-беренесинин 8-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынсын.

3. Бул токтом акыркы болуп саналат, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

**ПОСТАНОВЛЕНИЯ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Жорокулова Максатбека Мергенбаевича и Кочкорова Ниязбека Улукбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошевой Л.Ч., Жумабаева Л.П., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А., при секретаре Таалайбекове А.Т., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Жорокулова М.М. и Кочкорова Н.У. на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Жорокулова М.М. и Кочкорова Н.У., заслушав информацию судьи Бобукеевой М.Р., Конституционный суд Кыргызской Республики

У С Т А Н О В И Л:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 7 марта 2023 года поступило ходатайство Жорокулова М.М., Кочкорова Н.У. о проверке соответствия части 6 статьи 554 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях части 1 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Как отмечают заявители, Ошский областной суд своим решением от 6 июля 2022 года отменил постановление Ошского городского суда от 19 апреля 2022 года об Асамидин кызы Айгерим и определил о возврате материалов дела о правонарушении в Ошский городской отдел внутренних дел (ОВД) для дополнения и правильного оформления.

Заявители, не согласившись с определением Ошского областного суда, подали кассационную жалобу в Верховный суд Кыргызской Республики.

Однако в письме председателя Ошского городского суда от 19 августа 2022 года указано о том, что в соответствии с частью 6 статьи 554 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях, определение суда по результатам рассмотрения апелляционной жалобы вступает в законную силу немедленно и не подлежит обжалованию.

По мнению субъектов обращения, оспариваемая норма противоречит части 1 статьи 61 Конституции согласно которой, каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, предусмотренных Конституцией, законами, международными договорами, участницей которых является Кыргызская Республика, общепризнанными принципами и нормами международного права.

В рассматриваемом аспекте в решениях Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 11 мая 2016 года и 4 апреля 2018 года изложены следующие правовые позиции.

Право на обжалование приговора в вышестоящий суд не подлежит никаким ограничениям и находится в системной связи с правом на судебную защиту, которое согласно Конституции Кыргызской Республики, имеет абсолютный характер. Право на обжалование судебных решений вытекает из сути международно-правовых актов, закрепляющих гарантии прав личности в сфере судопроизводства, и пункта 3 части 5 статьи 20 Конституции Кыргызской Республики, предоставляющей каждому право на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом. Производство в суде кассационной инстанции предназначено для исправления существенных нарушений норм материального или процессуального права, допущенных судами в ходе предшествующего разбирательства дела и повлиявших на исход дела, и без устранения которых, невозможны восстановление и защита нарушенных прав, свобод и законных интересов, а также защищаемых законом публичных интересов.

Жорокулов М.М., Кочкоров Н.У., резюмируя указанные правовые позиции считают, что одним из элементов судебной защиты является повторное рассмотрение дела вышестоящим судом, поскольку у человека должно быть право обжалования ошибок в кассационном порядке, допущенных судами, которые неверно использовали нормы материального и процессуального права. Это восстановит или защитит нарушенные права, свободы и законные интересы людей, а также охраняемые законом общественные интересы, позволит им добиться правосудия.

Также, по мнению заявителей, оспариваемая норма противоречит части 1 статьи 61 Конституции, в той мере, в какой установлено, что судебная защита прав и свобод гарантируется каждому, предусмотренными международными договорами, общепризнанными принципами и нормами международного права, участницей которых является Кыргызская Республика. Так, согласно пункту 5 статьи 14 Международного пакта о гражданских и политических правах каждый, кто осужден за какое-либо преступление, имеет право на то, чтобы его осуждение и приговор были пересмотрены вышестоящей судебной инстанцией согласно закону.

Жорокулов М.М. и Кочкоров Н.У. считают, что граждане должны иметь возможность оспорить допущенные судебные ошибки в апелляционной инстанции в кассационном порядке, восстановить свои нарушенные права и добиться правосудия.

На основании вышеперечисленных доводов заявители просят признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2023 года было отказано в принятии обращения к производству. В определении коллегия судей пришла к следующим выводам.

Решая вопрос о принятии или об отказе в принятии к производству поступившего обращения, коллегия судей, исходит из допустимости поставленных в обращении вопросов конституционному судопроизводству и его соответствия требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики».

Согласно пункту 5 части 3 статьи 30 указанного конституционного Закона, если конституционность указанного в обращении вопроса ранее проверялась и имеется акт, сохраняющий свою силу, коллегия судей отказывает в принятии обращения к производству.

Вопрос о окончательности решении суда и невозможности его обжалования был предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики, в результате чего 11 сентября 2019 года было вынесено решение, сохраняющее свою силу.

Согласно части 1 статьи 52 указанного конституционного Закона, юридическая сила решения о признании нормативного правового акта или его части неконституционным не может быть преодолена повторным принятием этого же нормативного правового акта или его части такого же содержания.

Жорокулов М.М. и Кочкоров Н.У., не согласившись с определением коллегии судей от 6 апреля 2023 года, обратились с жалобой 6 июня 2023 года в Конституционный суд Кыргызской Республики.

По мнению субъектов обращения, определение коллегии судей подлежит отмене по следующим основаниям.

Как отмечено в определении, согласно решению Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики от 11 сентября 2019 года часть 3 статьи 333 Кодекса Кыргызской Республики о нарушениях была признана противоречащей пунктам 3, 8 части 5 статьи 20, части 1 статьи 40 Конституции.

Кодекс о нарушениях утратил силу на основании статьи 7 Закона «О введении в действие Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики, Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях и внесении изменений в некоторые законодательные акты Кыргызской Республики» от 28 октября 2021 года, а также введена в действие новая редакция Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях.

При этом, по мнению обращающихся часть 6 статьи 554 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях ограничивает право на судебную защиту, гарантированное частью 1 статьи 61 Конституции.

Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие в Кыргызской Республике (часть 1 статьи 6). Все правовые акты, все действия государственных органов или должностных лиц должны соответствовать положениям Конституции. Конституционные законы, законы и другие нормативные правовые акты принимаются на основе Конституции.

Жорокулов М.М. и Кочкоров Н.У. в своей жалобе приводят правовую позицию, изложенную в решении Конституционного суда от 20 апреля 2022 года. Прямое действие Конституции указывает на внутренне присущую способность конституционных норм оказывать без каких-либо конкретизирующих их актов непосредственное регулирующее воздействие на все виды общественных отношений и всех субъектов, а также связанную с этим возможность ссылаться только на конституционные положения. Из этого следует, что в отношении органа власти (должностного лица) действует конституционный императив: орган власти не может обуславливать применение им нормы Конституции отсутствием конкретизирующего данную норму нормативно-правового акта. Их отсутствие не означает невозможность применения Конституции напрямую, а лишь указывает на своеобразие такого применения, связанного с использованием специфических правовых средств.

В остальной части жалобы заявители приводят аналогичные аргументы, изложенные в их первоначальном ходатайстве.

На основании вышеизложенного Жорокулов М.М. и Кочкоров Н.У. просят отменить определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2023 года и принять их ходатайство к производству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителей и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Конституционный суд Кыргызской Республики в порядке пересмотра определения об отказе в принятии обращения к производству отмечает, что правовая оценка выводов коллегии судей может быть осуществлена лишь в рамках аргументов и требований, изложенных в первоначальном обращении, а также доводов, опровергающих выводы коллегии судей.

Конституционный суд отмечает, что Конституционной палатой Верховного суда от 11 сентября 2019 года рассматривался вопрос об окончательности решения районного (городского) суда, вынесенного по итогам рассмотрения жалобы субъектов нарушения, предполагающего запрет на его дальнейшее обжалование в вышестоящие суды. Указанным Решением оспариваемая норма была признана противоречащей, как ограничивающая право граждан на повторное рассмотрение дела вышестоящим судом.

В целях реализации резолютивной части данного Решения Законом «О внесении изменений в Кодекс Кыргызской Республики о нарушениях» от 14 августа 2020 года в указанный Кодекс внесены соответствующие изменения. Так, введенной статьей 336-1 Кодекса о нарушениях предусматривалось, что постановление суда по делу о нарушениях может быть обжаловано сторонами в апелляционном порядке. По результатам рассмотрения апелляционной жалобы определение суда вступает в законную силу немедленно и обжалованию не подлежит.

Вступивший в силу Кодекс Кыргызской Республики о правонарушениях (от 28 октября 2021 года) также включает положения о возможности обжалования судебных актов в апелляционном порядке.

Согласно статье 62 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд является правопреемником Конституционной палаты Верховного суда, следовательно его решения, принятые до вступления в силу Конституции от 5 мая 2021 года, подлежат исполнению в порядке, установленном законодательством.

В связи с этим Конституционный суд Кыргызской Республики считает выводы, изложенные в определении коллегии судей от 6 апреля 2023 года, обоснованными и не находит оснований для отмены указанного определения.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, пунктом 4 части 2 статьи 38, статьями 48, 49 и частью 1 статьи 52 конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу Жорокулова Максатбека Мергенбаевича и Кочкорова Ниязбека Улукбековича на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 6 апреля 2023 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление Конституционного суда Кыргызской Республики является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Тынымсеитовой Толгонай Азаматовны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 апреля 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Тынымсеитовой Т.А. на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 апреля 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Тынымсеитовой Т.А., заслушав информацию судьи Бобукеевой М.Р., Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 27 марта 2023 года поступило ходатайство Тынымсеитовой Т.А. о проверке соответствия пункта 1 статьи 8 Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях статье 5, частям 1-5 статьи 23, части 1, 2, 3 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

По мнению Тынымсеитовой Т.А., оспариваемая норма содержит правовую неопределенность, которая выражается в том, что физические лица, совершившие правонарушение, равны перед законом и подлежат привлечению к ответственности независимо от пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств.

Заявитель отмечал, что 28 декабря 2022 года она подвергалась административному наказанию в виде штрафа за совершение правонарушений, предусмотренных частями 1, 2 статьи 187 Кодекса о правонарушениях.

Как вытекает из ходатайства, нарушение скоростного режима при управлении автотранспортом было вызвано необходимостью своевременного прибытия на похороны родственника. По мнению заявителя, такое нарушение произошло в связи с ее стремлением соблюсти устоявшиеся мусульманские обычаи и традиции.

В этой связи субъект обращения, ссылаясь на часть 1 статьи 21 Конституции, согласно которой государство заботится о развитии культуры народа Кыргызстана, сохраняя обычаи и традиции, не ущемляющие права и свободы человека, считает, что наложенное на нее взыскание, основанное на оспариваемой норме, было необоснованным и нарушает ее права.

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемую норму противоречащим Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 апреля 2023 года было отказано в принятии к производству обращения Тынымсеитовой Т.А.

В определении коллегии судей было отмечено, что согласно требованиям пункта 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Другими словами, между предметом регулирования оспариваемой нормы и конституционными установлениями должна непременно прослеживаться неразрывная системная связь.

Данное требование означает, что доводы заявителя должны носить правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемых им норм.

Однако доводы заявителя, приведенные в обращении, не свидетельствуют о неопределенности в вопросе о том, соответствует ли оспариваемая норма Конституции, поскольку системная связь между оспариваемой нормой и положениями Конституции подкреплена доводами, связанными с правоприменительной практикой и требуют исследования фактических обстоятельств дела, соответственно их разрешение относится к компетенции судов общей юрисдикции.

На основании пункта 1 части 3 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» коллегия судей отказала в принятии обращения к производству ввиду несоответствия обращения по форме и содержанию требованиям указанного конституционного Закона.

Не согласившись с определением коллегии судей, Тынымсеитова Т.А. 25 июля 2023 года обратилась с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

В своей жалобе заявитель отмечает, что судебная коллегия незаконно и необоснованно отказала в принятии к производству ее ходатайство и исказила смысл пункта 1 части 3 статьи 30 вышеуказанного конституционного Закона, тем самым нарушив принцип непосредственности рассмотрения дела, состязательности и равноправия сторон, а также ее право на справедливое и публичное разбирательство.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Тынымсеитова Т.А., обжалуя определение коллегии судей, не приводит аргументов, обусловленных выводами коллегии судей и направленных на его отмену.

Определение коллегии судей Конституционного суда по вопросу принятия или отказа в принятии обращения к производству носит сугубо процессуальный характер. В связи с чем, Конституционный суд дает

правовую оценку выводам коллегии судей в порядке пересмотра такого определения лишь в рамках аргументов и требований, приведенных в обращении, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики» предусмотрены общие требования к форме и содержанию обращения. Одним из требований к содержанию обращения является наличие позиции обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции (пункт 9 части 4 статьи 27).

Конституционный суд отмечает, что государство устанавливает определенный порядок в общественных отношениях, посредством принятия законодательных актов. При этом за любое правонарушение, даже если оно совершено по неосторожности, предусмотрена ответственность без каких-либо исключений.

Правовое регулирование оспариваемой нормы направлено на обеспечение безопасности дорожного движения, задачами которого являются охрана жизни, здоровья граждан, защита их прав и законных интересов.

Исходя из признания жизни и здоровья человека высшей конституционной ценностью, Основной Закон устанавливает максимально широкий диапазон государственных обязанностей по их защите, обеспечиваемый системой конституционных гарантий. Именно в этих целях нормотворческий орган вправе ввести такие правовые механизмы, которые будут направлены на минимизацию рисков, либо на их устранение в целом, особенно в тех сферах, в которых жизнь и здоровье индивида подвергается постоянной угрозе в силу неперемennого участия в них источников повышенной опасности, и которые распространяются на всех, независимо от пола, расы, языка, инвалидности, этнической принадлежности, вероисповедания, политических или иных убеждений, образования, происхождения, имущественного или иного положения, а также других обстоятельств.

Процессуальный порядок реализации принципов непосредственности рассмотрения дела, состязательности и равноправия сторон, а также права на справедливое и публичное разбирательство регламентирован конституционным Законом «О Конституционном суде Кыргызской Республики», в рамках которого было рассмотрено обращение заявителя и принято соответствующее определение коллегии судей.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики считает, что коллегия судей пришла к обоснованному выводу о несоответствии обращения заявителя требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию, и соответственно, не находит оснований для отмены ее определения от 25 апреля 2023 года.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

25 сентября
2023 года
город Бишкек

№ 11-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу Тынымсеитовой Толгонай Азаматовны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 25 апреля 2023 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Бегимкуловой Тамары Иманкуловны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июня 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Дуйшеева К.А., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Бегимкуловой Т.И. на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июня 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Бегимкуловой Т.И., выслушав информацию судьи Бобукеевой М.Р., Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 10 мая 2023 года поступило ходатайство Бегимкуловой Т.И. о признании статьи 7 Закона Кыргызской Республики “О введении в действие Земельного кодекса Кыргызской Республики” противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из ходатайства и приложенных к нему материалов, на основании постановления местной государственной администрации Кара-Суйского района от 29 декабря 1997 года № 681 из земель фонда перераспределения земель на территории Толойконского айыл окмоту Кара-Суйского района было передано 5,87 га орошаемой пашни фермерскому хозяйству «Азада», но в указанном постановлении не были определены сроки пользования земельным участком.

При этом согласно оспариваемой норме, земельные участки сельскохозяйственного назначения, предоставленные физическим лицам и превышающие среднехозяйственную земельную долю, за которые не выплачены денежные компенсации до 1 января 2000 года в порядке, установленном Правительством Кыргызской Республики, а также земельные участки, предоставленные для организации миниферм, фермерских хозяйств, в том числе миниферм мясо-молочного направления, остаются во временном пользовании у физических лиц на срок, определенный при предоставлении.

В случае, если при предоставлении земельных участков сроки пользования не были определены, право пользования земельным участком считается предоставленным до 1 января 2000 года.

По мнению субъекта обращения, Закон Кыргызской Республики «О введении в действие Земельного кодекса Кыргызской Республики» не был своевременно доведен до сельского населения, а органами местного самоуправления не была проведена надлежащая работа по его реализации.

Также заявитель отметил, что указанная земля ранее орошалась только насосами и имела низкую урожайность, поэтому в 2005 году она обрабатывалась в Толойконский айыл окмоту с заявлением об отказе от ее использования. Поскольку соответствующий айыл окмоту отказался принять эту землю, фермерское хозяйство “Азада” в период с 2005 по 2016 год занималось обработкой этих земель.

Субъект обращения утверждает, что 19 марта 2021 года Толойконский айыл окмоту, ссылаясь на оспариваемую норму, и, не уведомив заявителя, посредством проведения аукциона продал указанную землю лицам, не проживающим на территории соответствующего айыл окмоту.

В связи с этим заявитель считал, что оспариваемая норма противоречит постановлению Правительства Кыргызской Республики «Об утверждении Положения о порядке предоставления малопродуктивных сельскохозяйственных угодий для освоения и ведения сельскохозяйственного производства» от 17 июня 2008 года № 306 и пункту 2 статьи 7 Земельного кодекса Кыргызской Республики, устанавливающему, что срочным (временным) пользованием земельным участком, в том числе и на условиях договора аренды, признается пользование землей, ограниченное сроком до 50 лет.

На основании вышеизложенного, Бегимкулова Т.И. просила признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июня 2023 года было отказано в принятии к производству данного обращения по следующим основаниям.

Правовой сущностью конституционного контроля является проверка соответствия нормативных правовых актов или их структурных элементов требованиям Конституции Кыргызской Республики при наличии убедительных доводов правового характера, подтверждающих правовое регулирование общественных отношений вопреки конституционным принципам и установлениям.

В соответствии с требованиями пункта 9 части 4 статьи 27 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» в обращении должны быть указаны позиция обращающегося по поставленному им вопросу и его правовое обоснование со ссылкой на соответствующие нормы Конституции. Данное требование означает, что доводы заявителя должны носить не фактологический, а правовой характер, находиться в системной связи с конституционными установлениями и вызывать очевидное сомнение в конституционности регулятивного воздействия оспариваемой им нормы права.

Однако, Бегимкулова Т.И. в своем обращении, затрагивая вопрос о конституционности оспариваемой нормы, не привела ни одну из соответствующих норм раздела второго Конституции, предусматривающих права, свободы и обязанности человека и гражданина, а именно не указала, какие именно права и свободы, гарантированные Основным законом страны, нарушаются.

Коллегия судей считает довод заявителя о том, что Закон Кыргызской Республики «О введении в действие Земельного кодекса Кыргызской Республики» не был доведен до сведения жителей сельской местности органами местного самоуправления, неправильным, так как Конституция Кыргызской Республики, обеспечивая верховенство права, устанавливает право каждого на осуществление любых действий и деятельности, за исключением запрещенных Конституцией и законами, а также обязанность соблюдения Конституции и законов (части 2, 3 статьи 53).

В этом контексте коллегия судей отметила, что официальная публикация законов и других нормативных правовых актов начиная с Конституции Кыргызской Республики, принятой 5 мая 1993 года до действующей Конституции, является обязательным условием их вступления в силу.

Относительно довода Бегимкуловой Т.И. о том, что оспариваемая норма вступает в противоречие с нормами статьи 7 Земельного кодекса Кыргызской Республики, коллегия судей отметила, что статья 97 Конституции Кыргызской Республики устанавливает полный перечень полномочий Конституционного суда, который не предусматривает полномочие суда по разрешению коллизий в нормативных правовых актах.

В соответствии с пунктами 1, 4 части 3 статьи 30 вышеуказанного конституционного Закона коллегия судей отказывает в принятии к производству обращения, если оно по форме и содержанию не соответствует его требованиям, а также, если заявленное в обращении требование неподведомственно Конституционному суду.

Не согласившись с определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июня 2023 года Бегимкулова Т.И. 4 сентября 2023 года обратилась с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Конституционный суд Кыргызской Республики отмечает, что Конституционный суд дает правовую оценку выводам коллегии судей в порядке пересмотра такого определения лишь в рамках аргументов и требований, приведенных в первоначальном обращении, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Правовой сущностью конституционного контроля является проверка соответствия нормативных правовых актов требованиям Конституции Кыргызской Республики при наличии убедительных доводов правового характера, свидетельствующих о наличии неопределенности в них.

Однако, Бегимкулова Т.И. в своей жалобе не привела правовых доводов и правовых обоснований, направленных на отмену определения коллегии судей об отказе в принятии обращения к производству. Заявитель лишь редакционно изменила содержание своего первоначального обращения и ограничилась повторным изложением в своей жалобе доводов, которые, по сути, не могут рассматриваться как правовые аргументы, вызывающие неопределенность в конституционности оспариваемой нормы.

25 сентября
2023 года
город Бишкек

№ 12-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

Следовательно, вывод коллегии судей о том, что обращение заявителя не соответствует требованиям конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» по форме и содержанию, а требование, изложенное в обращении, неподведомственно Конституционному суду, является обоснованным.

Таким образом, Конституционный суд Кыргызской Республики не находит оснований для отмены определения коллегии судей от 7 июня 2023 года.

На основании изложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49 и частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики,

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу Бегимкуловой Тамары Иманкуловны на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 7 июня 2023 года оставить без удовлетворения.

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

6 октября
2023 года
город Бишкек

№ 13-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О внесении изменения в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденное постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего - Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., руководствуясь частью 2 статьи 4, частью 4 статьи 48 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в соответствии с главой 14 Регламента Конституционного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Внести в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденный постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П, следующее изменение:

- пункт 137 изложить в следующей редакции:

«137. Заседание Конституционного суда при принятии Регламента считается правомочным, если в нем участвует не менее двух третей от общего состава судей Конституционного суда.».

2. Настоящее постановление вступает в силу со дня его принятия.

3. Опубликовать настоящее постановление на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

9 октября
2023 года
город Бишкек

№14-П

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О внесении изменения в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденного постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего - Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыталы кызы Камилы во исполнение конституционного Закона «О внесении изменения в конституционный Закон Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» от 3 октября 2023 года N184, руководствуясь частью 2 статьи 4, частью 4 статьи 48 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в соответствии с главой 14 Регламента Конституционного суда Кыргызской Республики

ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Внести в Регламент Конституционного суда Кыргызской Республики, утвержденный постановлением Конституционного суда Кыргызской Республики от 18 февраля 2022 года № 02-П, следующие изменения:

- пункт 9 Регламента дополнить подпунктом 10 следующего содержания:

«10) вносит представление в Конституционный суд о пересмотре решения Конституционного суда.»;

- пункт 104 Регламента дополнить подпунктом 5 следующего содержания:

«5) по пересмотру решения Конституционного суда.»;

- дополнить главой 11¹ в следующей редакции:

«Глава 11¹. Пересмотр решения Конституционного суда Кыргызской Республики

«126¹. Решение Конституционного суда может быть пересмотрено в случаях, предусмотренных статьей 521 конституционного Закона, по представлению Президента Кыргызской Республики и председателя Конституционного суда.

126². Представление подается в письменной форме, которое должно содержать:

1) наименование суда, которому адресуется представление;

2) наименование лица, подающего представление;

3) указание на решение суда, подлежащего пересмотру;

4) сведения, послужившие основанием для постановки вопроса о пересмотре решения Конституционного суда.

126³. Председатель передает судье (судьям) представление о пересмотре решения Конституционного суда для предварительного изучения и подготовки проекта решения Конституционного суда.

9 октября
2023 года
город Бишкек

№14-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

126⁴. Конституционный суд рассматривает представление по письменной процедуре в течение одного месяца со дня его поступления. При необходимости этот срок может быть продлен Конституционным судом.

126⁵. По результатам рассмотрения представления Конституционный суд принимает одно из следующих решений:

- 1) оставление в силе пересматриваемого решения;
- 2) изменение решения в части;
- 3) отмена решения полностью и принятие нового решения.».

2. Настоящее постановление вступает в силу со дня его принятия.

3. Опубликовать настоящее постановление на официальном сайте Конституционного суда Кыргызской Республики и в «Вестнике Конституционного суда Кыргызской Республики».

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**по жалобе Молдокулова Майрамбека Токтомбе-
товича, представляющего интересы Сартбаевой
Динары Джумакадыровны, на определение колле-
гии судей Конституционного суда Кыргызской Рес-
публики от 12 июля 2023 года**

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осмонбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобу- кеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Таалайбекове А.Т., руковод- ствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституцион- ном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жа- лобу Молдокулова М.Т. на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 12 июля 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Молдокулова М.Т., выслушав информацию судьи-докладчика Дуйшеева К.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 26 июня 2023 года поступило ходатайство Молдокулова М.Т., представляющего интересы Сартбаевой Д.Дж., о проверке соответствия статьи 427 Трудового кодекса Кыргызской Республики (далее – Трудовой кодекс) части 3 статьи 23, ча- сти 2 статьи 24, части 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Как следовало из ходатайства, Сартбаева Д.Дж. была освобождена от занимаемой должности главы Кен-Булунского айыл окмоту распоряже- нием главы Ысык-Атинской районной государственной администрации Чуйской области от 22 апреля 2022 года. По мнению заявителя, указанное распоряжение было вынесено в нарушение требований статьи 85 Трудо- вого кодекса, предусматривающей запрет на освобождение от должности в период временной нетрудоспособности работника, а также вопреки по- ложениям Закона Кыргызской Республики «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления», согласно которым аким не вправе освобождать от занимаемой должности главу айыл окмоту до истечения конституционного срока, на которую он избран.

В целях защиты нарушенных прав заявитель с искомвым заявлением обратился в Ысык-Атинский районный суд Чуйской области, решением которого распоряжение об освобождении Сартбаевой Д.Дж. от занимае- мой должности признано недействительным, и она была восстановлена в прежней должности. Определением судебной коллегии Чуйского област- ного суда решение Ысык-Атинского районного суда оставлено без изме- нения.

Однако постановлением судебной коллегии Верховного суда Кыргыз- ской Республики (далее – Верховный суд) от 28 марта 2023 года решения судов первой и апелляционной инстанций по отмеченному делу были от- менены, а производство по нему прекращено. В обосновании своего ре- шения Верховный суд указал, что в соответствии со статьей 427 Трудового кодекса индивидуальные трудовые споры лиц, занимающих политические

и специальные государственные должности, по вопросам увольнения, изменения даты и формулировки причины увольнения, перевода на другую работу, оплаты за время вынужденного прогула или выполнения нижеоплачиваемой работы и наложения дисциплинарных взысканий разрешаются во внесудебном порядке.

По мнению заявителя, под регулирование статьи 427 Трудового кодекса не подпадает политическая муниципальная должность, что само по себе противоречит части 3 статьи 23, части 2 статьи 24, части 2 статьи 61 Конституции.

С учётом изложенного, субъект обращения просил признать статью 427 Трудового кодекса противоречащей Конституции Кыргызской Республики.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 12 июля 2023 года было отказано в принятии к производству обращения Молдокулова М.Т., представляющего интересы Сартбаевой Д.Дж.

В определении было отмечено, что в соответствии со статьёй 97 Конституции и статьёй 4 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» установлен исчерпывающий перечень вопросов, подведомственных Конституционному суду, в число которых не входит пересмотр решений Верховного суда и проведение оценки правоприменительной деятельности судов.

Кроме того, вопрос, связанный с особенностями рассмотрения индивидуальных трудовых споров отдельных категорий работников уже был предметом рассмотрения Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики и имеется ее Решение от 26 ноября 2013 года, сохраняющее силу.

В соответствии с пунктами 4, 5 части 3 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», коллегией судей было отказано в принятии обращения к производству, поскольку заявленное в обращении требование неподведомственно Конституционному суду, конституционность указанного в обращении вопроса ранее проверялась и имеется акт, сохраняющий свою силу.

Не согласившись с определением коллегии судей, 9 октября 2023 года Молдокулов М.Т. обратился с жалобой в Конституционный суд.

В своей жалобе заявитель отмечает, что, несмотря на наличие решения Конституционной палаты Верховного суда по рассматриваемому вопросу, судом не указан, какой именно индивидуальный трудовой спор и какая категория работников были предметом ее рассмотрения.

В частности, по его мнению, норма статьи 427 Трудового кодекса относится к лицам, занимающим политические и специальные государственные должности, указанные в разделе третьем Конституции. Тогда как политическая муниципальная должность, каковой является должность главы айыл окмоту, под действие нормы статьи 427 Трудового кодекса не подпадает.

В Конституции деятельность местного самоуправления отражена в четвертом разделе. Соответственно, должностные лица местного самоуправления не могут входить в категорию политических и специальных должностей, указанных в разделе третьем Основного Закона.

Кроме того, субъект обращения отмечает, что согласно пункту 2 части 2 статьи 70 Закона «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления», мэры городов, главы айыл окмоту, избранные до вступления в силу данного Закона, продолжают исполнение своих полномочий до истечения срока, на который они были избраны.

Следовательно, в соответствии с указанным Законом освобождение от занимаемой должности главы Кен-Булунского айыл окмоту Сартбаевой Д.Дж., не входит в полномочия акима до истечения срока на которую она была избрана.

С учетом изложенного, Молдокулов М.Т. просит отменить обжалуемое определение коллегии судей и принять его ходатайство к производству.

Конституционный суд, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к следующим выводам.

Определение коллегии судей Конституционного суда по вопросу принятия или отказа в принятии обращения к производству носит процессуальный характер, и Конституционный суд пересматривает такое определение в рамках аргументов и требований, приведенных в обращении, а также доводов, опровергающих ее выводы.

Молдокулов М.Т., обжалуя определение коллегии судей, не приводит новых доводов и считает, что Решение Конституционной палаты Верховного суда, на которое ссылается коллегия судей, не содержит правовых позиций, разрешающих вопросы освобождения от занимаемых должностей муниципальных служащих, а потому подлежит отмене.

Из содержания Решения Конституционной палаты Верховного суда от 26 ноября 2013 года вытекает, что основным видом принудительного прекращения политической службы является принудительная или политическая отставка – освобождение от должности, при осуществлении которого высокопоставленные управомоченные должностные лица руководствуются, как правило, политическим усмотрением. В свою очередь, лицо, вступающее на политическую должность, должно понимать, что оно не застраховано от увольнения по политическим мотивам.

Лица, назначаемые на политические должности, не могут рассматриваться как субъекты трудовых правоотношений (работодатели и работники). Следовательно, при их увольнении с политической должности, как правило, не должны применяться основания и гарантии, установленные трудовым законодательством.

Закон «О государственной гражданской службе и муниципальной службе» раскрывает содержание понятия политической муниципальной должности и определяет ее как должность депутата местного кенеша, главы исполнительного органа местного самоуправления,

осуществляющих властные полномочия и принимающих политикоопределяющие решения, ориентированные на проведение в жизнь политических программ и проектов, которые несут ответственность за реализацию поставленных политических целей на соответствующей административно-территориальной единице перед местным сообществом в рамках полномочий, установленных Конституцией и иными нормативными правовыми актами (пункт 16 статьи 2). Согласно Указу Президента Кыргызской Республики от 30 августа 2022 года УП№297 должность главы айыл окмоту относится к политическим муниципальным должностям.

В соответствии с пунктом 5 части 1 статьи 11 Закона «О местной государственной администрации и органах местного самоуправления», в полномочия акима входит назначение на должность и освобождение от должности глав исполнительных органов местного самоуправления айылных аймаков и городов районного значения.

Конституционный суд считает, что Решением Конституционной палаты Верховного суда от 26 ноября 2013 года рассмотрены вопросы, связанные с осуществлением трудовой деятельности на политических и административных должностях не только на государственной службе, но и во всех публичных органах власти, к каковым относятся и органы местного самоуправления.

В этой связи Конституционный суд приходит к выводу об обоснованности определения коллегии судей о том, что поставленный заявителем вопрос был предметом рассмотрения органа конституционного контроля и имеется акт, сохраняющий свою силу, и потому не находит оснований для отмены ее определения от 12 июля 2023 года.

Следует отметить, что Конституционный суд принимает решения исключительно по вопросам права, которые носят прецедентный характер и распространяются на все схожие по своему содержанию правоотношения. В вышеуказанном Решении акценты сводятся именно к политическому и административному характеру тех или иных должностей, а не в связи с разновидностью публичных органов власти. Поэтому юридическая природа конституционного контроля исключает возможность повторного рассмотрения идентичных вопросов.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Жалобу Молдокулова Майрамбека Токтомбетовича, представляющего интересы Сартбаевой Динары Джумакадыровны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 12 июля 2023 года оставить без удовлетворения.
2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию

2 ноября
2023 года
город Бишкек

№ 15-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

2. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Курманбаевой Аиды Маратовны, представляющей интересы Заяцкого Анатолия Владимировича, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Маамыталы кызы К., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Курманбаевой А.М., представляющей интересы Заяцкого А.В., на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Курманбаевой А.М., представляющей интересы Заяцкого А.В., выслушав информацию судьи-докладчика Бобукеевой М.Р., Конституционный суд Кыргызской Республики,

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 18 сентября 2023 года поступило ходатайство Курманбаевой А.М., представляющей интересы Заяцкого А.В., о проверке соответствия части 8 статьи 110 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее – АПК) частям 2, 4 и 5 статьи 23, части 1 статьи 61, части 2 статьи 62 Конституции Кыргызской Республики.

В ходатайстве отмечалось, что в соответствии с оспариваемой нормой лицам, пропустившим срок подачи иска по причинам, признанным судом уважительными, и обратившихся в суд не позднее 10 лет со дня принятия обжалуемых актов или совершения обжалуемых действий, пропущенный срок может быть восстановлен, если иное не установлено законом.

Действие оспариваемой нормы привело к невозможности реализации права на судебную защиту, гарантированного частью 1 статьи 61 Конституции. То есть, в силу установленных временных рамок законодатель априори признает акты, принятые более 10 лет назад, законными и не подлежащими оспариванию в суде, тем самым фактически аннулирует право на судебную защиту.

Также заявитель отмечал, что причины и необходимость введения оспариваемой нормы не были подкреплены чёткими обоснованиями. Этот запрет не соответствует принципу разумности и справедливости, поскольку неясно, на каких международных стандартах правосудия основывается оспариваемая норма.

Ввиду действия оспариваемой нормы гражданин Заяцкий А.В., являющийся лицом с ограниченными возможностями здоровья, не может восстановить пропущенный срок по решению Ак-Башатского айыл окмоту Жайылского района от 28 января 2004 года в связи с истечением более чем 10 лет с момента его принятия.

В обоснование своих доводов автор обращения ссылается на постановление Пленума Верховного суда Кыргызской Республики «О судебном решении» от 20 февраля 2018 года № 4, в котором указано, что судам необходимо обратить внимание на то, что истечение срока исковой давности не может служить основанием для отказа в принятии искового заявления либо прекращения производства по делу. Истечение срока исковой давности является основанием для отказа в удовлетворении иска.

Сторона, пропустившая срок исковой давности, должна представить доказательства уважительности причин пропуска срока.

Если по административному делу судом будет установлена неуважительность причин пропуска срока на подачу иска в суд, то данное обстоятельство является основанием для прекращения производства по делу с вынесением мотивированного определения (часть 9 статьи 186, статья 187 АПК).

Заявитель также сослался на части 2, 4 и 5 статьи 23, часть 2 статьи 62 Конституции, согласно которым права и свободы человека могут быть ограничены в интересах общества и государства, но ограничения не могут превышать пределы, установленные Конституцией. Права и свободы не являются исчерпывающими и не должны толковаться как отрицание или умаление других общепризнанных прав и свобод человека и гражданина.

В ходатайстве были обозначены правовые позиции Конституционного суда Кыргызской Республики относительно права на судебную защиту, а также зарубежная практика, где отсутствуют дополнительные условия для восстановления пропущенного срока.

С учетом изложенного, заявитель просил признать оспариваемую норму противоречащей Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года было отказано в принятии к производству обращения Курманбаевой А.М., представляющей интересы Заяцкого А.В.

В определении было отмечено, что в соответствии со статьей 26 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» основанием к рассмотрению дела в рамках конституционного судопроизводства является обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли оспариваемая статья конкретным нормам Конституции. Положения же статьи 27 конституционного Закона устанавливают общие требования к обращению, неременное соблюдение которых может обеспечить допустимость принятия ее к производству Конституционного суда Кыргызской Республики.

Свою правовую позицию относительно установления срока исковой давности ранее выражала Конституционная палата Верховного суда Кыргызской Республики в своих решениях (от 17 февраля 2016 года, от 3 сентября 2020 года).

Так, согласно правовым позициям срок исковой давности направлен, прежде всего, на обеспечение принципа правовой определённости. Цель установления соответствующих сроков исковой давности заключается не только в обеспечении эффективности реализации публичных функций, но и в сохранении устойчивости и стабильности гражданского оборота. Особое значение института исковой давности выражается в том, что требование защиты права в исковой форме не может быть безграничным во времени. Это обусловлено, во-первых, недопустимостью неоправданной длительности состояния правовой неопределённости, во-вторых, возможностью своевременного выяснения всех обстоятельств гражданского дела, позволяющих установить истину и прийти к правосудному решению (поскольку со временем могут быть утрачены или обесценены доказательства), в-третьих, необходимостью дисциплинирования участников гражданских правоотношений. Значение исковой давности проявляется также в недопустимости злоупотребления заинтересованным лицом правом на судебную защиту.

С учетом изложенного, коллегия судей не усмотрела неопределённости в вопросе соответствия оспариваемой нормы Конституции.

Не согласившись с определением коллегии судей, Курманбаева А.М., представляющая интересы Заяцко А.В., 20 ноября 2023 года обратилась с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

В своей жалобе Курманбаева А.М. выражает несогласие с тем, что коллегия не усмотрела неопределённости в вопросе соответствия оспариваемой нормы Конституции ввиду того, что установление предельного срока не исключает возможности восстановления пропущенного срока при условии наличия уважительных причин.

Заявитель отмечает, что в обращении речь идёт не о сроках исковой давности, а о проблеме, заключающаяся в том, что заявитель не имеет возможности оспорить в суде акты, принятые более 10 лет назад. Таким образом, возникает обстоятельство, при котором невозможно реализовать гарантированное Конституцией Кыргызской Республики право на судебную защиту, поскольку оно абсолютно нивелируется и ставится в полную зависимость от срока принятого акта или совершенного действия.

На основании изложенного, Курманбаева А.М., представляющая интересы Заяцко А.В., просит отменить определение коллегии судей от 23 октября 2023 года и принять её ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к выводу о необходимости принятия данного ходатайства к производству.

Ходатайство отвечает требованиям конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в поставленном вопросе усматривается неопределённость, что является основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики,

ПОСТАНОВИЛ:

1. Удовлетворить жалобу Курманбаевой А.М., представляющую интересы Заяцко А.В., на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года.

2. Принять к производству ходатайство Курманбаевой А.М., представляющую интересы Заяцко А.В., о проверке конституционности части 8 статьи 110 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики частям 2, 4 и 5 статьи 23, части 1 статьи 61, части 2 статьи 62 Конституции Кыргызской Республики.

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

о рассмотрении жалобы Курмушиева Анвара Кубанычбековича, представляющего интересы Мырзапаязовой Зууракан Кузобаевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года

Конституционный суд Кыргызской Республики в составе: председательствующего Осконбаева Э.Ж., судей Айдарбековой Ч.А., Бобукеевой М.Р., Дуйшеева К.А., Жолдошевой Л.Ч., Касымалиева М.Ш., Кыдырбаева К.Дж., Шаршеналиева Ж.А. при секретаре Аширматовой Ж.А., руководствуясь частью 5 статьи 30 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», рассмотрел в судебном заседании жалобу Курмушиева Анвара Кубанычбековича, представляющего интересы Мырзапаязовой Зууракан Кузобаевны, на определение коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года.

Исследовав доводы, изложенные в жалобе, и материалы по ходатайству Курмушиева А.К., представляющего интересы Мырзапаязовой З.К., выслушав информацию судьи Шаршеналиева Ж.А., Конституционный суд Кыргызской Республики

УСТАНОВИЛ:

В Конституционный суд Кыргызской Республики 19 сентября 2023 года поступило ходатайство Курмушиева А.К., представляющего интересы Мырзапаязовой З.К., о проверке соответствия части 8 статьи 110 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (далее-АПК) частям 1, 2 статьи 45, частям 1, 2 статьи 56, частям 1, 2 статьи 61 Конституции Кыргызской Республики.

Заявитель в своем обращении указал, что правовая неопределенность возникла в результате того, что 26 мая 2023 года Мырзапаязова З.К. обратилась с административным иском на государственное учреждение «Кадастр» при Службе земельных ресурсов при Министерстве сельского хозяйства Кыргызской Республики о признании недействительным действия Бишкекского филиала государственного учреждения «Кадастр» по регистрации права на земельный участок от 31 декабря 2003 года, на котором был построен жилой дом.

При подаче административного иска ею было подано заявление о восстановлении пропущенного срока, поскольку постановление мэрии города Бишкека от 19 сентября 1996 года об изъятии ранее принадлежащего земельного участка Сагынтаеву Н. стало известно заявителем только после получения ответа от Республиканского архива 15 мая 2023 года.

Автор обращения отмечал, что административный суд города Бишкек, рассмотрев заявление Мырзапаязовой З.К. о восстановлении пропущенного срока, 30 августа 2023 года своим определением прекратил производство по делу.

Как было отмечено в обращении, административный суд, ссылаясь на оспариваемую норму, указал, что регистрация права собственности на земельный участок была произведена в 2003 году, а истец обратился в суд 26 мая 2023 года, то есть по прошествии 20 лет с момента регистрации права собственности. Таким образом, суд, учитывая, что истец обратился с иском по истечении 10 лет со дня совершения обжалуемых действий, посчитал заявление о восстановлении пропущенного срока обращения в суд не подлежащим удовлетворению.

В этой связи, субъект обращения указал на конституционные нормы, подчеркивающие значимость права на судебную защиту и право на жилище, а также принцип недопустимости произвольного лишения жилища. Заявителем утверждается, что оспариваемая норма ограничивает граждан в их праве на судебную защиту, несмотря на долгий период, который может пройти с момента нарушения прав.

Курмушиев А.К. также подчеркнул, что, если пропущенный срок подачи иска признан судом уважительным, то никаким нормативным правовым актом он не должен ограничиваться и право на судебную защиту своей собственности должно быть незыблемым. Оспариваемая норма может лишить граждан возможности защитить свои права, даже если они узнают о нарушениях спустя много лет. Законы не должны становиться препятствием для установления истины и справедливости.

С учетом изложенного, субъект обращения просил признать оспариваемое нормативное положение противоречащим Конституции.

Определением коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года было отказано в принятии к производству обращение Курмушиева А.К., представляющего интересы Мырзапаязовой З.К.

В определении было отмечено, что согласно части 2 статьи 26 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики» основанием к рассмотрению дела является обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том – соответствует ли Конституции закон, или нормативный правовой акт.

В этой связи коллегия судей отметила, что установление срока исковой давности направлено, прежде всего, на обеспечение принципа правовой определенности. Такая правовая позиция Конституционной палаты Верховного суда Кыргызской Республики (далее-КПВС) была выражена в ее Решении от 17 февраля 2016 года, где также отмечено, что исковая давность выступает одним из основных институтов законодательства, поскольку определяет временные рамки защиты нарушенного субъективного права в судебном порядке. Важным проявлением исковой давности выступает то обстоятельство, что она способствует стабильности гражданских правоотношений, поскольку без срока, ограничивающего принудительную защиту нарушенного права, правообладатель получил бы возможность произвольно долго держать нарушителя своего права под угрозой судебного воздействия. Чрезмерно длительное промедление с обращением в суд грозило бы также утратой доказательств, тем самым,

оказалось бы затрудненным либо невозможным своевременное разрешение гражданских дел.

В этой связи, коллегия судей не усмотрела неопределенности в вопросе соответствия оспариваемой нормы Конституции, поскольку установление предельного срока не исключает возможности восстановления пропущенного срока, при условии наличия уважительных причин.

Не согласившись с определением коллегии судей, Курмушиев А.К., представляющий интересы Мырзапаязовой З.К., обратился с жалобой в Конституционный суд Кыргызской Республики.

В своей жалобе заявитель указывает, что при действующей редакции оспариваемая норма нарушает общепринятые принципы международного права, устоявшиеся ценности и основные права, защищенные Конституцией, включая право на судебную защиту и жилье.

Курмушиев А.К. считает, что, если суд признал уважительными причины пропуска срока исковой давности, то никакие нормы права не должны препятствовать его восстановлению. Отмечая разнообразие судебных и повседневных ситуаций, он подчеркивает, что законы не должны быть преградой на пути к выявлению истины и достижению справедливости.

Курмушиев А.К. также отмечает, что граждане иногда узнают о нарушении своих прав по истечении многих лет, даже спустя десятилетия или столетия, особенно в рамках уголовных дел. При этом оспариваемая норма лишает граждан возможности защитить свои нарушенные права в административных судах после истечения 10 лет.

Кроме этого, субъект обращения ссылается на правовые позиции, отмеченные в Решении Конституционной палаты Верховного суда от 17 февраля 2016 года, относительно недопустимости ограничения восстановления срока исковой давности.

На основании изложенного, Курмушиев А.К., представляющий интересы Мырзапаязовой З.К., просит отменить определение коллегии судей от 23 октября 2023 года и принять её ходатайство к конституционному судопроизводству.

Конституционный суд Кыргызской Республики, обсудив доводы заявителя и основания отказа коллегии судей в принятии обращения к производству, приходит к выводу о необходимости принятия данного ходатайства к производству.

Ходатайство отвечает требованиям конституционного Закона Кыргызской Республики «О Конституционном суде Кыргызской Республики» и в поставленном вопросе усматривается неопределённость, что является основанием для рассмотрения дела в рамках конституционного судопроизводства.

На основании вышеизложенного, руководствуясь частью 5 статьи 30, статьями 38, 48, 49, частью 1 статьи 52 конституционного Закона «О Конституционном суде Кыргызской Республики», Конституционный суд Кыргызской Республики

7 декабря
2023 года
город Бишкек

№ 17-П

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ПОСТАНОВЛЕНИЕ**

ПОСТАНОВИЛ:

1. Удовлетворить жалобу Курмушиева Анвара Кубанычбековича, представляющего интересы Мырзапаязовой Зууракан Кузобаевны, об отмене определения коллегии судей Конституционного суда Кыргызской Республики от 23 октября 2023 года.

2. Принять к производству ходатайство Курмушиева А.К., представляющего интересы Мырзапаязовой З.К., о проверке конституционности части 8 статьи 110 Административно-процессуального кодекса Кыргызской Республики.

3. Настоящее постановление является окончательным, обжалованию не подлежит и вступает в силу с момента подписания.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ISSN 1694 – 8572
№ 1 (12)/2023

